ADAM öykü

KASIM
ARALIK
1997
13

ÖYKÜ

(Adsız) ***Abidin Dino*** • Ilık Bir Oda ***Demir Özlü*** • Ozan ***Hermann Hesse*** • Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda ***Virginia Woolf*** • Soytarı Şairle Garip Çoban... ***Metin Demirtaş*** • Ravend Ağacında Fil Yuvası ***H. E. Bates*** • İki Dönümlük Bakir ***Elizabeth Jolley*** • José'nin Sevinci ***Hülya Tufan*** • Eser – Bir Evlenmeme ***Tarık Günersel*** • Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman ***Feridun Andaç*** • Oyun; Eşinizle Konuşun ***Tacim Çiçek*** • Bütün Sahil Sen Olmuş ***Behçet Çelik*** • Yüzleşme ***Mebuse Tekay*** • Bir Ayrılık Öyküsü ***İnan Çetin*** • Dirim ***Mehmet Demir*** • Cahide'yi Anlamak ***Saliha Yadigâr*** • Kırmızı Top ve Kirpi ***Berna Durmaz***

BU SAYININ KONUŞMASI

Erdal Öz ile Dünden Bugüne

YAZILAR

KISA ÖYKÜ ***Isabel Allende*** • FERİDE ÇİÇEKOĞLU ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE YENİ BİR DÜZEY ***Semih Gümüş*** • FERİDE ÇİÇEKOĞLU ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE... ***M. Sadık Aslankara*** • ÇAĞDAŞ YÖNSEMELERE DOĞRU ***Aydoğan Yavaşlı***

V. S. PRITCHETT
ÖZEL BÖLÜMÜ

Konsolos Yardımcısı *(Öykü)* • Deniz Kıyısına Yolculuk *(Öykü)* • Kısa Öykü Üstüne *(Deneme)* • Puşkin'in Öyküleri *(Deneme)*

ADAMKİTABEVİ

BİLGİNİN AYDINLIĞI

Adam**Kitabevi**, Beyoğlu'nun kültür mozaiğine yeni bir renk getirdi. Üç katlı mekânında okurlarına on dört bini aşkın kitap çeşidini bir arada sunarken, ilk kez denenen bir uygulamayla, önde gelen 30 yayınevinin, baskısı olan bütün kitaplarını da raflarında eksiksiz olarak bulunduruyor. Ayrıca Adam**Kitabevi**, alanındaki tüm kitap varlığını, kullanıma açık bilgisayarlar yardımıyla okurlarının bilgisine sunuyor.

Kitabevinin birinci katına çıktığınızda, aradığınız kitapların yanı sıra Adam**Mola**'yı da keşfedeceksiniz. Sinema öncesi bir kahve molası için, seçtiğiniz kitaplara, dergilere göz atmak, gazetelerinizi okumak ya da bir dost sohbeti için dingin, sıcak bir cafe-bar...

Kitabevi'nin ikinci katına çıktığınızda çok amaçlı bir salonla karşılaşacaksınız : Adam**Salon**... Türk resminin ustalarının yapıtlarından oluşan sürekli resim sergisi bu salonda. Adam**Kitabevi**'nin söyleşiler, paneller, dinletiler, imza günleri gibi etkinlikleri de bu salonda yapılıyor.

Arayıp da bulamadığınız kitaplar için siparişinizi Adam**Kitabevi**'ne verebilirsiniz. Sizinle ilişki kurulabilecek bir telefon numarası bırakın yeter. En geç bir hafta içinde siparişinizle ilgili bilgi size iletilecektir. Dilerseniz isteğinizi telefonla da bildirebilirsiniz.

Bütün kitaplarını AdamKitabevi'nde eksiksiz bulacağınız 29 yayınevi
Adam, Afa, Altıkırkbeş, Anadolu Sanat, Anahtar, Arkeoloji ve Sanat, Birikim, Can, Cem, Çınar, Dharma, Düşün, Düzlem, E, Gerçek, İletişim, İnter Media, İyi Şeyler, Korsan, Metis, Oğlak, Önel, Parantez, Remzi, Sarmal, Say, Sel, Tarih Vakfı-Yurt, Yapı Kredi.

ADAMKİTABEVİ
Küçükparmakkapı Sokak, 17, Beyoğlu-İstanbul

Fakir Baykurt

Fakir'in başarısı insanları tutuşu, insanları anlattığı dilin onlara uyuşu.. Yapmacığı olmayışı, romanın yapısının uygunluğu, güzelliği...

– Yaşar Kemal

KAPLUMBAĞALAR

KÖYGÖÇÜREN

YILANLARIN ÖCÜ

ve

yeni romanı

YARIM EKMEK

ADAM

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 13
Kasım-Aralık 1997
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

(Adsız) ***Abidin Dino*** 5
Ilık Bir Oda ***Demir Özlü*** 9
Ozan ***Hermann Hesse*** 52
Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda ***Virginia Woolf*** 58
Soytarı Şairle Garip Çoban... ***Metin Demirtaş*** 76
Ravend Ağacında Fil Yuvası ***H. E. Bates*** 98
İki Dönümlük Bakir ***Elizabeth Jolley*** 102
José'nin Sevinci ***Hülya Tufan*** 108
Eser – Bir Evlenmeme ***Tarık Günersel*** 111
Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman ***Feridun Andaç*** 112
Oyun; Eşinizle Konuşun ***Tacim Çiçek*** 119
Bütün Sahil Sen Olmuş ***Behçet Çelik*** 126
Yüzleşme ***Mebuse Tekay*** 130
Bir Ayrılık Öyküsü ***İnan Çetin*** 138
Dirim ***Mehmet Demir*** 143
Cahide'yi Anlamak ***Saliha Yadigâr*** 145
Kırmızı Top ve Kirpi ***Berna Durmaz*** 149

V. S. PRITCHETT ÖZEL BÖLÜMÜ

Konsolos Yardımcısı (*Öykü*) 14
Deniz Kıyısına Yolculuk (*Öykü*) 22
Kısa Öykü Üstüne (*Deneme*) 34
Puşkin'in Öyküleri (*Deneme*) 37

BU SAYININ KONUŞMASI

Erdal Öz ile Dünden Bugüne 43

YAZI

Kısa Öykü ***Isabel Allende*** 66
Feride Çiçekoğlu Öykücülüğünde... ***Semih Gümüş*** 85
Feride Çiçekoğlu Öykücülüğünde... ***M. Sadık Aslankara*** 90
Çağdaş Yönsemelere Doğru ***Aydoğan Yavaşlı*** 152

Çeviriler : Yurdanur Salman, İnci Asena, Şavkar Altınel, Alev Bulut, Faruk Ulay, Deniz Hakyemez, Bahadır Argo
Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17, 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı :** 500.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 600.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 3.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.500.000 TL - Yurtdışı Yıllık 70 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 60.000.000 TL; yarım sayfa 30.000.000 TL; çeyrek sayfa 15.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. •
Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ABİDİN DİNO

(Adsız)

ABİDİN DİNO'nun bu "öyküsü" sanatçının, numaralanmamış, kopuk beş defter yaprağında, (önlü arkalı on sayfa) el yazısıyla yazılmış. Kâğıt sararmış, ama mürekkeple yazılmış el yazısı kolaylıkla okunacak denli net. Kâğıt, el yazısı ve üslup birlikte değerlendirildiklerinde, bu metnin, Abidin Dino'nun Adana sürgününde, Kel ve Verese adlı oyunlarıyla aynı dönemde, 1941-43 yılları arasında yazıldığını düşündürüyor. Söz konusu oyunların önsözünde de belirttiğim gibi Abidin Dino, 1950'lerdeki "romanda şive" tartışmalarından çok önce, şiveyi, bir "ağız", bir öykünme olarak değil, metnin başlıca öğesi olarak görüp denemiş. Tek bir sözcükle söylemek gerekirse, üslubun kendisi olarak. Önünün ve ardının varolup olmadığını bilmediğimiz bu "öykü"de, Abidin Dino, bir "şive"den bir üslup yaratma denemesine girişmiş gibi.

– Ferit Edgü

GEZİN hadi. Yosmalar. Kalede. Eşek geldi eşek gidiyo. Yürüdük. Borazan. Kel. Döndük. Mehmet ne o? Bi lira al. Kaleye gettik. Hacarana oturuyor. Hoş geldiniz. Yosma görmeye geldik. Fotoğraf vedi. Beğendik. Sesli. Bahçada. Garyola. Havuz. Tentene. Serili. Zil. Üç gız geldi. Fotoğraf elde. Dizime oturdu. Hadi gedin. İstirahat içerde. Söylemeyon. Seni beğendim. Bi tek liraya olur. Hacar hanımın boğazında üç saat asılı. Boğazında beşibirlik. Odam bura. Biz gettik. Dostum ahrazmış. Gara yağız. Garyola. İçelim. Sandık. Meze. İçtik. Mecidiye. Tezgâhı gurduk. Gapıdan gürültü. İşitmiyo.

Vazifemizi ifa ettik. Yanıyom diyo. Yanıyom. Aşağı bakın. Don içerde. A..nı eşek s..sin. Açık. Yumruk. Ne oldu. Ne oldu ana. Suuu. Yangın var. Garın geldi. Geldiler. Bi tek asker geldi. Seni beğendim. Bi lira. Şu oda. Malum a. Değdi. Elimi çaldım. Aklım dağıldı. Uyandım ki, bir sancı. Amanın. Yetiştiler. Bizden değil. Cephane getirenler. Kel. Gezdik tozduk. Yüzbaşı. Alha minha. 22 gün değince. Amasya'da Ganpınarı. Eksik yemeğe oturduk. Takımına bakdım. Kel oğlan. Oturuyor.

elde bulunan beyde bulunmaz elde ne yiğitler var.
Bu kerez gözüm korktu.
İstifasını verdi.
Köse Kenan da geliyor.
"3 silahşör".
Sünnet-Ayvaz. Kız kardeşini kanatlı atla getirir. Şart şurt. Evlendirir. Ayvaz Ermeni. Kulağı kesik eşkıya. Nalbant nerede? Görmedim onu. Demirci oğlu. Metin yiğit. Gidelim. 4 kişi. Kız kardeş. Yola. Nalbant başı. Çırak. Nal. Menendi bulunmaz. Önüne geldik. Nalın bulunur mu? Çuval nal. Nalın boşuna kırıldı. Bir tek nal kurtarıyor. Kömüşüne çak. Kusura bakma serde fukaralık var. Han köşesi ölçü. Nal döveyim. Handa istirahat. Kuleyi kaptan. Bir tek, nal 5 okka. Ziyanı yok. "Mismillah" sallayıp bitirdi. Bir torba mecidiye. A. Eyvaz. Bir parça mecidiye. Demirci sıkınca yazısını turasını bozdu.

Amasya'da Irgat
Osman Ağa :
Vermiş köy. Deli Hüseyin. Karnı sancıklı. Askerlik yaparken. 323. Ölçek 12 kuruş çıktı. 4 çocuk. Yüzbaşı. Çift takım. Mutfak çavuşu. Soğukpınar bekçisi. Hüseyin ağa. Bana ait. Ev alacağım sana. Karısına tesbih. Bekçi parası. Lira, para 17 lira. Göz höcre. Savaça mahallesi. Yerleştirdik. Kış tutmaz. Avukatçı köyü. Üstüme. Karı da varmış. Arkası samanlık. Döven sür. Basmacılar basma satar. Topçular laf eder. Güz mevsimi. Başı bozuk. Mahpus. İki ekmek yövmiye. Candarma demiş. Karınsa,

bir bokluğu. Pirinç pilavı. Geçmesin nasipten. Beraat. Çıktım. Candarme dedi ki, Sözüme gidersen. Yanaşma. Vermişlermiş. Karının yaptığına mukabil. Hafız. Duymuşlar. Ben gidyom. Zarp avrat geldi. Gözlüyom. Eh, geçmesin nasipten. Vazgeç. Kardeş amma. Ölüm ayrılığı. Şöyle olur böyle olur. Götürdüler. Cevizin ölçeği 2 mecidiye yapıyo. Cevizi silkicem ama gözüm kesmiyor. Tekne bulun. La lay. Dere su gidiyor. Çıktık. Cevizi indirdik. Tek dal kaldı. Bi şıgıldı. Gitti gider. Böğürtlenlerin altına girer. İndim. Dayı acıktı. Yoğurt. Ekmek. Çağal. Dört çocuk. Seni vermiş. Hüseyin yemin. Deyyusun avradını s..mek gerek. Tahammülün kaldı mı. Ben seni doğru bilyom. Dayak. Merdinişim etme elini öpeyim. İkinizi de gelenin silsilesine. basman

Sol ağzında Hancı. Ali Hafız. Deli balta. 7 ay mapus Ali Hafız yüzünden. Mahkemeden gurtulduk. Maslahat bu. Çok görme. Avrat düşkün sana. Abdes vermiş.

Desen : Abidin Dino, *Yüzler*'den.

El üstünde tutarlar. Köyde buldu. Böcüklükte yatalım. Bi yorgan. Çalışıyok. Gâvur gelmedi. Öğleden sonra dedi ki, Ah! ah! Ohanes öldü. 12, varından yoğundan 12 lira çıktı. Göğsüne. Harçlık meselesi. Pamuk, iğde dalı. Güneş vurmasın deyu. Hatırına geldiniz. Gâvur. A..nı, gö..nü. Toprakta niye dursun. Niye. Korkman. Gece. Gâvurların mezarlığı. Mezarlık. İğde dalı. Toprağın içinde. Sandık. Gâvur. Bir şişe rakı. Fındık. Meze.

Ne para ne bir şey. Aramadık bir yer komadık. Kapak. İğde. Çenesinin altına. Kazık. Budadı. Yattık. Agop gâvur. Ah ah, yiğit kardeş. Ezraile karşı gelmiş. yanaşıp baktık. Dikelyo. elinde sırık. Madenî iki lira. Papazlar toplanmış. Gidek. Giderik. Gidelim. Agop. Papazlara. Bakarık. Gorkma. Sağ mı ölü mü. Yürüdük. Varıvermiyelim. Gorkman. Devürdük. Ölü. Sandık. Toprağın içine. Yatırın. Kapağın indirin. Gömün. İtin doprağı. Agop dedi ki daşı yuvarlayın. İte gaga. Yat burda.

Merzifon'da askerlik yaparken, 75. alay taburu. 35 nefer 1 onbaşı. Otomofil yok. Vurgun arabası. Sıvaz öteye geçtik. Kızılbaş Rum kövü. Bir at. Gaba gaba ses. İçeri atladım. Selâmet versin. İtler hangur hungur. Cephaneye kavuştum. Gidyom. Bahtık gettik. Siyah at. Diyarıbekir. Geldiler. Yüzbaşı sana lâyık at getirdim. Gerisin geriye götüremezük. Sat. Yavrusu ile sattık. 17-18 lira. Çerkezin biri aldı. Yüzbaşı. Bir okka ardıç rakısı. Gahala cinsi. Bir okka. Haydi get. Diken ardıcı şimşek gibi datlı. Nohut gibi datlı.

Mızrak saklanmaz. Eziyet vermen. Bakın. Üç defa. 6 al mefat 9 ay öldü 1 sene öldü. Girişti. Baba donu bırak. Ağzına sıçtığımın. Dayak. Bahtı. Çek. Küfür. Katır idare ediyor. Avradım yok. Orospunun biri. Param yok. Parayı geriye. 8 lira kırmızı lira. Zorla. Bağın gardaşım. Dört ur. Cevizden büyük. Dört ur yanda. ❁

DEMİR ÖZLÜ

Ilık Bir Oda

YAZAR, Istanbul'dan ayrılmadan önce hep bu bara uğrardı. Yıllar, yıllar önceydi bu.

"Terasta durmadan değişen bir ışık vardı," dedi. "Hiçbir yerde görmediğim bir ışık."

Kız terasa, terasın ötesindeki denize bakıyordu.

"Edip Cansever şurada"; kızın oturduğu yüksek sandalyenin yanını işaret ediyordu, "senin yanındaki yer... oturuyor olurdu."

Kızla, Batı Almanya'nın kocaman gotik katedraliyle ünlü bir kentinde karşılaşmışlardı. Gece vakti, geniş bir kantini andıran lokale girince görmüştü onu. Toplantının yapılacağı küçük salona asansörle çıkmadan önce girdiği kalabalık yerde genç kızın yanına oturmuştu. Kız da bunu bekliyor gibiydi. Bu kentte kalacağı iki gün boyunca, ikisi de sanki birbirlerinden ayrılmak istemeyeceklerdi.

"Toplantı salonuna çıkmadan önce birer konyak içelim."

Servis yapan kızı çağıran, kızın yanındaki kız kardeş oldu. Hepsi büyük bir masanın salona bakan yanına sıralanmışlardı. Sırtları kapıya dönüktü.

"Üç Martell, lütfen."

"Ne kalabalık bir yer burası."

"Bir kültür merkezinin lokali," dedi kız kardeş.

Yazar, otomobille gelirken, soğuk kış akşamı içindeki kenti, bir de otomobili bıraktıkları bu binanın bahçesini görmüştü.

"Bu kocaman masalar bir öğrenci kantinini andırıyor."

"Gerçekten kalabalık bir lokal."

'Bu kalabalık yukarıdaki toplantıya gelmeyecek,' diye düşündü yazar.

"Yorgun musunuz?" diye sordu kız kardeş.

"Hayır, hiç yorgunluk duymuyorum," dedi yazar. Bu yolculuk boyunca kendi yazmış olduğu metinleri okumuş olduğu için, zihninin gerisinde ortaya çıkan, gizil bir güce benzeyen, tatlı bir gerginlik duyuyor gibiydi.

Bu yüzden toplantı bittiğinde iki kız kardeşe :

"Gene konyak içelim kahvede," dedi.

Önemli olan buydu. Bu gecenin içinde, bu aydınlık yerde, bu iki güzel kızla konyaklar.

"Sen de yanıma otur," dedi küçük kız kardeşe. Kız zaten yanına oturmak üzereydi.

Şimdi başka bir masadaydılar. Toplantıdan önceki masa doluydu. Kahvedeki

kalabalık azalmıştı. Servisi yapan kız gene aynı konyaktan getirdi onlara. Yazar kendisine çok yakın oturan genç kızın güzelliğine baktı.

"Birer konyak daha içelim, ne dersin?" dedi.

ERTESİ gün, kızla kızkardeşi alandaki kahveye geldiler. Kahvenin camlarından biraz ötedeki kocaman katedral görünüyordu.

"Şimdi de konyak mı içeceğiz?"

"Sonra içeceğiz," dedi yazar.

Kentin kenar mahallesi bir okulda olacaktı bu geceki toplantı. Otomobili büyük kız kardeş kullanıyordu. Karanlık bir sokağa park etti onu.

"Kuşkusuz konyak içilebilecek bir yer vardır buralarda."

"Bugün ısı birdenbire düştü. Soğuk bir kış olacak bu."

Işıksız sokağın karşı tarafında, kapısında ışıklar yanan bir otel vardı. Giriş bölümünde küçük bir bar olduğunu gördüler. Birkaç basamak merdiveni çıktılar. Ardında bir barmenin durmadığı bir bar. Küçük bir bardı bu. Yazarla iki kızkardeş barın yan bölümüne sıralandılar. Bir tren kompartımanını andırıyordu burası. Kapıya dönüktüler.

"Üç konyak, Martell."

Danışmadan barın arkasına geçen, otelde çalışan genç kızlardan biri konyak şişesini bulmakta zorluk çekiyordu. Yazar raftaki şişeyi işaret etti ona.

"Toplantıdan önce etkilemez mi seni?"

"Hayır, etkilemez," dedi yazar. "Hava soğuk nasıl olsa."

"Bir konyak daha içelim."

"Ben içmeyeyim," dedi büyük kız kardeş. Kardeşinden bir iki yaş daha büyüktü ama biraz daha ufak tefekti. "Salona bir göz atayım ben." Kapıdan çıktı.

" 'Konyaklar' adını taşıyan bir öykü yazmıştım," dedi yazar.

"Hep konyak mı içiyorsun?"

"Hayır," dedi yazar. "Bir o öyküyü yazdığım zamanlarda, bir de şimdi."

"Hangi zamandı?"

"Çok eskiden. En az yirmi yıl önce."

"Şiirlerimi sana vereceğim," dedi kız. Çok güzeldi. Onun güzelliği yazarda konyak içmek isteği uyandırıyordu.

"Önemli olan o dönemi hatırlamak," dedi yazar. "Belki bir de yaşanmış olan şeyler, aşklar... Sen de yaşadın değil mi onları?"

"Yaşadım," dedi kız. Sustu.

Aralarında derin bir sessizlik oldu.

"Güzel aşklar mıydı bunlar? Güzel miydi?"

"Güzel değildi diyemem," dedi kız. "Bazen de acı çektim."

Bir süre sustular.

"Senin değerini bilen bir sevgili miydi?"

"Bilmem ki."

Yazar da, bir aşkın derin acısını düşünmek istedi. Küllenmiş bir aşkın küllerden başını kaldırmasını. Acı çekmemek elde miydi?

"Ben bir konyak daha içeyim," dedi yazar. "Sen de ister misin?"

"Vakit geliyor," dedi kız. "İçelim," dedi sonra.

Desen : Necati Abacı

Barmenlik yapan otelci kız, konyağı, tam kadehteki çizgiye kadar dolduruyordu. Yazar yüksek sandalyeden indi.

"Uzaklara gidelim," dedi kıza. "Seninle uzaklara. Çok uzaklara."

Anımsamak istediği, kendisinin aşk yüzünden çekmiş olduğu küllenmiş bir acıydı. Bu acının uyanmasının, şimdi bu kıza karşı duyduğu yakınlıktan geldiğini seziyordu. Kim bilir nasıl bir şeydi bu yakınlık?

"Gidelim."

Ablanın biraz önce gittiği salonda yazarla küçük kız kardeş yan yana oturuyorlardı. Yazar, yabancı dildeki metni okuyan kıza baktı. Çok güzel bir kızdı bu. Barda yan yana oturduklarında da güzeldi.

BİRKAÇ gün sonra, çok yakın bir kentte, yazarın kaldığı tren istasyonuna bitişik bir otele geldi kızlar.

Yazar onların gelişini, ikinci kattaki odasının penceresinden gördü. Otomobili park edecek yer vardı otelin önünde. Bu defa üç kız kardeştiler. Danışmanın onu aramasını bekledi. Çalmıyordu telefon. Oda kapısını açıp asansöre doğru yürüdü. Sonra, belki telefon çalar diye, yeniden odasına döndü. Telefon çalmadı. O zaman asansörle indi aşağıya.

Kızlar köşedeki uzun koltukta oturuyorlardı. Danışma yanlış bilgi vermişti, onun otelde olmadığını söylemişti. Küçük kız kardeş biraz öfkeliydi. Yazar gidip danışmadaki kıza bunun nedenini sordu. Kız her şeyi birbirine karıştırmıştı.

"Aldırmayın," dedi yazar. "Hadi çıkalım. Buluşabildik ya."

"Az kalsın bir pusula yazıp gidecektik," dedi ortanca kız.

"Şaşkınlık. Şaşkınlık. Başka bir şey değil."

"Bu danışmadaki kız, bana karşı pek iyi değil," dedi yazar.

Aşağıdan geçen karayolunun üzerindeki köprüden kentin merkezine doğru yürüdüler. İki abla, bir bankanın otomatından para çekmek için caddenin karşısına geçmişlerdi. Küçük kız yazarın kolundan tuttu. Sonra ona bir kâğıt mendil verdi. Soğuk yazarın gözlerini yaşartıyordu.

"Bak sana anlattığım o güzel kahve ötede. Karşı köşede."

Kahve gerçekten bu küçük Alman kentinden beklenemeyecek kadar güzeldi. Tam bir Orta Avrupa kahvesiydi. Yerler halı döşeliydi. Geniş camları kentin merkezi olan bu caddeyle alan arası genişliğe bakıyordu. Camın önünde boş masalar vardı.

"Ne istersiniz. Ben konyak içeceğim. Siz geldiğiniz için. Gündüzleri alkol içmem ben."

"Biz konyak içelim," dedi küçük kız.

BİR sonraki gündü. Öğleye doğru trene binerek yarım saat ötedeki kente gitti. Kız onu katedrali gören kahvede bekliyordu. Siyah elbiseleri vardı gene üzerinde. Bu siyah elbiseler kızın esmerliğiyle birleşince derin bir melankoliyi anımsatıyordu. Ama güzeldi. Yazar, melankolinin aşka doğru çekilmek olduğunu biliyordu. Daha doğrusu aşk melankoliydi. Bunu biliyordu. Aşk yaşamamış değildi. Biliyordu bunu, bu yaşlarda aşka doğru çekilmenin daha derin bir melankoli olduğunu biliyordu. Yaşının artık ilerlemekte olduğunu biliyordu. O biliyordu ki melankoliydi aşk. Kaldığı otelde, öğleden sonraki dinlenme saatlerinde melankoliye doğru çekildiğini biliyordu. Geceleyin yatmadan önce de, bu melankoliyi düşünüyordu. Yazar, bunları duyunca, insanın kendini hiç yaşamamış gibi hissettiğini biliyordu. Böyleydi aşk. İnsan kendini hiçliyordu. Her aşk sanki bir ilk aşktı. Ona koşuluyordu. Yazar bunu dört beş yıl önce de duymuştu. Yaşamış olduklarını biliyordu.

Kahvede çok uzun süre oturdular. Nöbet değiştiren garson kızlar ikisine servis yapıp durdular. Sonra ablayla buluşmaya gitmeden önce kentin kalabalık çarşısında dolaştılar. *Hennes and Mauritz* mağazasının üst katlarına çıktılar. Küçük bir dükkânda ayak üzeri krêp yediler.

Ablanın çalıştığı yerin asansörüne binmeden önce, akşamüzerine doğru, tamı tamına boş olan küçük bir İtalyan lokantasına girdiler. Orada küçük bir bar vardı işte.

Servis yapan İtalyan kadından iki konyak istediler. Lokantanın içini gören yüksek sandalyelerde yan yana oturdular. Bomboş lokantada bir şeyler seyretmiş gibiydiler. Oysa sadece birbirlerine duydukları o yakınlık duygusuna gömülmüştüler. Dudaklarını birbirlerine değdirdiler.

"Belki, bu kadarı en güzeli," dedi yazar.

Kız da başıyla onayladı onu.
Yeniden dudaklarını birbirine değdirdiler.
"Birer konyak daha içelim," dedi yazar. İtalyan kadına işaret etti.

O GÜNDEN sonra yazar, bunların yazıya aktarılamamasının daha kötü olacağını düşündü. 1961 yılında, ilk kez Paris'e gittiğinde Hemingway daha yeni intihar etmişti. Bazı kitabevlerinin vitrinine konulmuş, yazarın balıkçı kazağı üzerinde, sakalları düzenli kesilmiş resimlerini ansıdı. Montparnasse Bulvarı ile Saint-Michel Bulvarının kesiştikleri yerde, Mareşal Ney'in heykeline bakan apartmanların önünden geçti. Nedense, *Güneş de Doğar* romanının burada başladığını düşünüyordu. Orada da bir fotoğrafı vardı intihar etmiş yazarın. Daha sonra Moufetard Sokağını buldu. Hemingway'in bu sokakta hangi odayı, yazı yazmak için kiralamış olduğunu kestirmeye çalıştı. Select Kahvesinin barında oturup konyak içerken yanında kız arkadaşları oluyordu. Select'in yanında yeni açılmış küçük bir kahve daha vardı. Patrik's'di adı. Onun barında konyak içerken de yanında Tania ile Lena vardı. Artık aradan yıllar geçmişti. Şimdi bu esmer kızın yanında oluşu ona mutluluk veriyordu. Kızın ona söylemediği bir şey mi vardı, yoksa güç bir duygulanma sürecinin başında duyulan paranoya mıydı bu? En iyisi, gene de birlikte konyak içmekti.

Yazar, Hemingway'in intiharında kimseye verilmiş bir bildirim olmadığını, onun hiçbir şeyi protesto etmediğini, eylemi sadece kendisi için yaptığını, yaşamı bitirmesinin daha iyi olacağını düşündüğünü, onun yazdıklarını çok sevdiği ilk gençlik yıllarında olduğundan daha iyi kavradı. Bu onun yazarda sezdiği güçlü olma isteminin temizliğinden geliyordu, kendi gençlik yıllarından yaşadığı karanlık, bunalımlı dönemlerle yazarın eylemi arasında yakınlık kurmasını kolaylaştırıyordu.

"İki ay önce karşılaşmıştık, değil mi?"

"Evet. O zaman Boğaz'ın kıyısında da konyak içeceğimizi hiç düşünemezdim."

"Burda bana en çok dokunan ne biliyor musun? Eşitsizliğin büyüklüğü. Bu sefalet olmamalı."

"Haklısın. Evvelsi gün İstiklâl Caddesi'nden geçerken de söylemiştin bunu."

"Ama insan, burada, Boğaz'a bakan evlerden birinde de oturabilir."

"Biz gene Martell'den isteyelim. Bu Courvoisier'nin tadı bana uygun gelmedi."

"Sen konyak içmeyi gerçekten seviyorsun."

"Eskiden Patrik's'in barında da içerdim."

Yazar, gelecek yılları düşündü. Kızla ilgili olarak değil, şimdi yalnız kaldığını sanıyordu, kendi yaşamını düşünüyordu, bir zamandır kendi kendini sorguladığı yaşayabilmesi açısından. Bu düşünce uzunca bir süredir çıkıp duruyordu bilincine : yaşlandığı zaman bir oda gerekliydi ona. Gürültülerinin, evin öteki odalarından duyulmayacağı, yatağından biraz terli olarak kalktığında üşümeyeceği ılıklıkta bir oda. Gecenin karanlığından sonra yeniden okumaya ya da bir şeyler yazmaya başlayabilmesi için gözlerinin de ışığa alışması gerekecekti. Karanlıktan sonra aydınlığa alışabilmeliydi. Ilık bir oda gerekliydi ona. Ama gerçekten ılık olmalıydı bu oda. ❁

ÖZEL BÖLÜM

V. S. PRITCHETT

V. S. PRITCHETT, kısa öykünün çağdaş İngiliz edebiyatındaki başlıca ustalarından. Yazık ki ülkemizde yeterince tanınmıyor. Yalnızca "Adam Öykü"de, 5. ve 10. sayılarda iki öyküsü yayımlanmıştı. İkisi de Yurdanur Salman'ın çevirisiyle.

Oysa İngilizler Pritchett'i, "dehasını en iyi biçimde dışa vuran yazar," olarak niteliyorlar (Georgina Hammick). Frank Kermode ise, "Bugün yaşayanlar arasında o kadar büyük bir farkla en iyi İngiliz yazarı konumunda ki, bunu belirtmeye gerek bile yok," diyor onun için.

10. sayıda, "Adam Öykü fırsat buldukça Pritchett'ten öyküler yayımlamaya çalışacak," diye bir not da düşmüştük. Şimdi daha kapsamlısını yerine getiriyor "Adam Öykü". V. S. Pritchett için bir "Özel Bölüm" bu. Bu sayımızda toparlamaya çalıştığımız "V. S. Pritchett Özel Bölümü"nde Pritchett'in iki öyküsü, öykü üstüne iki denemesi yer alıyor.

"Adam Öykü", öykü edebiyatının ustalarından biri olduğu kuşkusuz olan V. S. Pritchett'i gündemimize adamakıllı getirmek istiyor. Belki bu "Özel Bölüm"ü yayıncıların ilgisi izleyecek; V. S. Pritchett'in öykülerinden bir seçmeler kitabı da yayımlanma olanağına kavuşmuş olacak.

Öykü

Konsolos Yardımcısı

KONSOLOS yardımcısı, tropiklere özgü o Evet-Hayır salınımlarıyla ağır ağır dönmekte olan geniş vantilatörün kanatları altında, masasının başına kaykılarak oturmuştu : Yumuşacık, şişman bir adamdı; jambon gibi pespembeydi; bu kentin tek pembe renkli adamıydı; yüzü boncuk boncuk terlerle kaplanmıştı. Güneşin, eni burada on mile varan körfezin uzaklarda görünen kıyısı üstündeki bulutların arkasında batmasını, kötü geçen bir haftayı artık

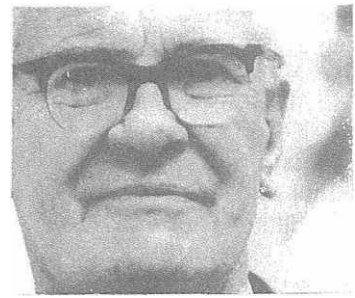

kapatmasını bekliyordu. Aşağıda, limanda bacasından dumanlar tütüp duran Liverpool bandıralı geminin, Ivanhoe'nun, süvarilerinden ve mürettebatından çekmediği kalmamıştı. Bir pumanın bu gemiye konup götürülmesi konusunda bazı güçlükler yaşanıyordu.

Kızılderili yerli görevli, başını kapıdan içeriye uzatıp tropiklere özgü o fısıltıyla, "Mr. Mcdowell geldi," dedi.

Irmağın üzerinde bulunan bu görev yerinde geçirdiği yıllar, konsolos yardımcısının sesini de ayrı tür bir fısıldamaya indirgemişti, ama onun sesinde üstünlük ifade eden bir boğukluk da vardı. Konsolos yardımcısı, öfke patlamaları sergilemenin ve görevlinin anlayamayacağı anıştırmalarda bulunarak otoritesini göstermenin iyi bir şey olduğuna inanıyordu.

"O kahrolası sokak serserisinden Allah'ın belası 23. İlahi'yi dinleyeceğiz gene herhalde," dedi; bu söylediklerini, görevlinin arkasından saygılı bir havayla odaya girerken McDowell'ın da işittiğinden emindi. McDowell, olmayacak bir çene yapısı ve duygusal dizleri olan uzun bacaklı bir adamdı.

"Felden'in izin kâğıdını getirdim," dedi.

Konsolos yardımcısı, "Bunun bir hafta önce benim elimde olması gerekiyordu," dedi. "Hayvanı gemiye bindirdiniz mi bari? Bütün gün rıhtımda uludu durdu. Sesi buradan bile duyuluyordu."

"Gemiye bindirdik," dedi McDowell.

"Tipik avcı tutumu işte," dedi konsolos yardımcısı, "izin kâğıdı olmadan hayvan sevk edilebileceğini sanıyorlar. Hayvanlara acımadıkları gibi kalkmış bir de yalan söylüyorlar."

"Hiç yürekleri sızlamıyor ki," dedi McDowell.

Günün sonundaki bu yorgun saatlerde konsolos yardımcısı, duygularının bir gemi subayınca ayaklar altına alınmasına pek aldırmıyordu.

Konsolos yardımcısının, bu limanda geçirdiği sekiz yıl boyunca yaşadığı kendini görevine adamışlık tutumunun bir parçası da, başa çıkamayacakları bir coğrafyayla karşı karşıya kalmaktan bir bakıma zihinleri şişmiş avcıların, tüccarların, petrolcülerin, televizyon ekiplerinin, denizcilerin övünmelerini kustukları son insan durağı konumunda olmasıydı. Binlerce mil boyunca lahana tarlası gibi dümdüz uzanan balta girmemiş ormandan oluşan doğa, binlerce mil uzunluğundaki ırmak, ırmağın kolları, orman artıklarından oluşan yüzer adalar, bu arada milyonlarca hayvan, yılanlar, kan emen balıklar, sürü sürü göçmen kuşlar, kelebekler ve sokan böcekler bu insanları korkutuyor, ırmaktan inip buraya ulaştıklarında bütün düşlemlerini burada boşaltmalarına neden oluyordu.

"Boa yılanını al..." diye başlıyorlardı. "Timsahı al... Atlı karıncayı al..."

Konsolos yardımcısının, şimdi de Felden adında bir adamı "alması" gerekiyordu; adam kalkmış on dört yaşındaki oğlunun, bu hayvanı Manaos'un üst yanlarında bir yerde, sığ sularda balık oltasıyla yakaladığı masalını kendisine yutturmaya çalışıyordu.

Konsolos yardımcısı yerleşik yaşamdan hoşlanan bir adamdı; gerçekleri

duyma özlemiyle yanıp tutuşuyordu. McDowell, kendisine çok dar gelen dik sandalyeye oturduğunda konsolos yardımcısı, "Ne zaman demir alıyorsunuz?" diye sordu.

McDowell, "Yarından sonra," dedi.

Konsolos yardımcısı, limandan ayrılan denizcilerle her zaman yaptığı konuşmaya hep başladığı sözlerle, "Siz denizcilerin buradan ayrıldığınıza üzüldüğümü söyleyemeyeceğim," dedi. "Şirketinizin bu mürettebatı nereden topladığını bilmek isterdim."

McDowell, ellerini o duygulu dizlerinin üstüne yapıştırarak, "Ben Belfastlı'yım," dedi.

Konsolos yardımcısı, "Aaa, kişisel bir şey değil bu," dedi. İzin kâğıdını damgaladı, masanın ucuna doğru itti, ayağa kalktı, ama McDowell yerinden kıpırdamadı. Öne doğru eğilip, "Bana bir iyilik eder misiniz?" dedi.

Konsolos yardımcısı alınmış bir havayla, "Ne iyiliği?" dedi.

Mc Dowell, medet umarcasına dizlerini ovuşturmaya başladı. "Bu kentte bir dişçi önerebilir misiniz bana?" dedi.

Konsolos yardımcısı yerine oturdu, masasında bir yer açtı; sonra, "Eh, bayağı bir değişiklik sayılır bu," dedi. "Ben de sanmıştım ki siz de mürettebatınızın öbür üyeleri gibi kapana kısıldınız da benden bir doktor bulmamı isteyeceksiniz. Dişçi mi? Korkarım, hayır. Burada tek bir dişçi bile yok; en azından benim tavsiye edebileceğim bir dişçi yok. Üç haftadır buradasınız; kendiniz de anlamışsınızdır. Buradaki nüfusun yarısının dişleri yoktur. En azından kadınların hiç dişi yoktur. Sokaktan aşağıya doğru şöyle bir yürüyün; dikkatli davranmazsanız, insanların boğazlarından içeriye kayabilirsiniz."

McDowell, başını öne eğerek onu onayladı. Konsolos yardımcısı, baş eğme hareketinden öte bir onay bekliyordu.

"Akla yatkın görünüyor," dedi açıklamaya girişerek, "yiyecek neleri var bu insanların? Kurutulmuş et, üstü kuş pislikleriyle kaplı manyok, o kahrolası ırmaktan çıkan gazete kâğıdı tadında balıklar. Taze süt yok, taze et yok – her şeyin uçakla getirilmesi gerekiyor; buna da onların paraları yetmiyor. Yetse, yemekten ölürlerdi."

McDowell, başını umutsuzca iki yana salladı, ama dizlerini hareketsiz tutmayı başardı. "Katolik ülke işte," dedi.

Konsolos yardımcısı, kurumlu bir hava takınarak, "Üst toprak tabakası diye bir şey kalmamış," dedi. "Çene kemiğinizde ağrı varsa, buna çok üzülürüm. Öğüdümü dinleyin, siz de benim yaptığımı yapın. Miami'ye giden ilk uçağa binin. Ya da isterseniz Porto Rico'ya giden ilk uçağa. Size biraz pahalıya oturur ama tek çıkar yol bu. Sizin adınıza üzülüyorum. Ağrılı bir durum."

McDowell put gibi arkasına yaslanarak, "Aaa," dedi. "Dişlerimde hiçbir şey yok benim."

"Öyleyse neden dişçi arıyorsunuz?"

McDowell, "Sorun takma dişlerim," dedi; bu ayrımı belirtirken de gülümsedi.

"Pekâlâ – takma dişleriniz," dedi konsolos yardımcısı.

"Kayboldu. Çalındı."

Konsolos yardımcısı, McDowell'a uzun uzun baktı. Adamın çene kemikleri hareket etmiyordu; bu nedenle konsolos yardımcısı, yanına doğru döndü ve

kızgınlık okunan gözlerinden birini kısarak McDowell'ı incelemeye girişti. Adam yutkundu.

Konsolos yardımcısı, sözcükleri tek tek hecelere bölerek, "Bay, McDowell," dedi. "Sıcaklığı hissediyor musunuz? Ağzınıza elinizle şöyle bir vurun. Yanılmıyorsam, dişlerinizi takmış durumdasınız."

McDowell'ın kolu yanına düştü, dudakları aralandı : Takma dişleri, bir sihirbazın torbasından çekip çıkarılmışçasına bembeyaz ve yerli yerinde parlıyordu. "Yedeklerimi yanıma almadan hiç denize çıkmam," dedi.

Konsolos yardımcısı, İngiliz vatandaşlarının yarattığı bu gibi tuhaf durumlara katlanmaya pek istekli değildi.

"Çok akıllıca," dedi. "Siz denizciler, yumruklaşarak birbirinizin dişlerini döker durursunuz zaten. Bu da sizi dikkatli davranmaya götürüyor, anlaşılan. Benden ne yapmamı istiyorsunuz? Kaptanınız var, değil mi?" Sonra bir kuşkuya kapıldı. "Resmi Şikâyet Dilekçesi vermeyi düşünmüyorsunuzdur herhal-

de?" dedi; çekmecesinden basılı bir başvuru formu çekip çıkardı, McDowell'a doğru salladı, sonra kâğıdı yeniden aldığı yere koydu, "çünkü, bakın söyleyeyim size, resmi açıdan o kahrolası Ivanhoe'da kimin kimden zorla neyi koparıp aldığı beni hiç ilgilendirmez; gemide isyan, yaralama, cinayet ya da silah çekme olayları olmadığı sürece."

Konsolos yardımcısı bu tür konuşmaları artık ezbere biliyordu.

Güneş bulutların arasında çırpınarak batmıştı; konsolos yardımcısı, görevliye ışıkları yakması için bağırdı ama ışığın düğmesini kendisi çevirdi. Sözcüklerin anlamı konusunda McDowell'ı sorgulamaya karar verdi.

"'Çalındı,' dediniz McDowell. Mürettebatınız arasında usta hırsızlar var herhalde. Ama söyler misiniz bana, bir adamın ağzındaki takma dişleri, iradesi dışında nasıl olup da alabilirsiniz, hatta uyurken bile; adam uyuşturucu almış ya da eli kolu sımsıkı bağlanmış değilse? Sarhoş muydunuz siz?"

McDowell, "Ben ömrümde ağzıma bir damla içki koymadım," dedi.

Konsolos yardımcısı soğuk bir havayla, "Herhalde koymamışsınızdır," dedi.

"Dişlerimi kendim çıkardım. Takma dişlerimi hep bir bardağın içine koyarım."

"Umarım öyle yapıyorsunuzdur," dedi konsolos yardımcısı. "Ağzınızda bırakmak berbat bir şey olurdu. Tehlikeli de. Başka nelerinizi aldılar? Saatinizi? Cüzdanınızı? Gözlüklerinizi?"

McDowell, ciddi ve kişisel bir olayın özel ayrıntıları üzerinde tek tek durarak çok dikkatli konuşmaya özen gösteriyordu. "Yalnızca takma dişlerimi," dedi. "Mürettebat değildi. Onlarla içli dışlı olmam pek. Hiç düşünmez ki onlar! Ben gemide değildim," dedi alçak sesle, gizemli öyküsüne daha da büyük bir gizemlilik katarak. "Bu olay gece olmadı. Ben karadaydım. Öğleden sonra. Görevde değilken."

Kızılderili görevli, başını kapıdan içeriye doğru uzatıp endişeyle bir McDowell'a, sonra bir de konsolos yardımcısına baktı.

Konsolos yardımcısı, "Şimdi ne istiyorsun? Meşgul olduğumu görmüyor musun?" dedi.

Adamın başı gözden kayboldu ve kapı kapandı.

Sir Victor Sawdon Pritchett (1900) çağdaş İngiliz edebiyatının önde gelen adlarından. Kısa öykünün İngiliz dilindeki ustalarından. İronik biçemi ve orta sınıf yaşamına ilişkin canlı betimlemeleriyle biliniyor. Londra'da öğrenim gördü. 1922'de gazeteci olarak çalışmaya başladı ve pek çok yeri gezdi. 1930'larda çeşitli romanların yanı sıra öykü ve eleştirel denemeler yazdı. 1928-65 arasında "New Statesman" dergisinin edebiyat eleştirmenliğini yürüttü. Zamanla keskin gözlem gücüne dayalı yazıları ve ustaca yazılmış, etkileyici öyküleriyle ünlendi. Öykü kitapları : *You Make Your Own Life* (1938; Yaşamını Kendin Kurarsın); *Collected Stories* (1956; Toplu Öyküler); *Blind Love and Other Stories* (1969; Kör Aşk ve Öteki Öyküler) ve *More Collected Stories* (1983; Öteki Öyküler). Eleştirel denemeler : *The Myth Makers* (1979; Efsane Üreticileri); *A Man of Letters* (1985; Bir Edebiyatçı). • Pritchett, 1968'de Commander of the Order of the British Empire nişanını, 1975'te "sir" unvanını aldı.

McDowell uzun kollarını öne doğru uzattı, ellerini dizlerinin üstüne yerleştirdi, parmaklarıyla pantolonunu çekiştirmeye başladı. "Kendi gözlerimle gördüm," dedi. "O kızı da onların yanında gördüm. Yağmur inmeye başladığında."

Konsolos yardımcısı, "Ne kızı?" dedi; bir puro yakarak kendisiyle başına bela olan bu adamın arasına kocaman bir duman bulutu yerleştirdi. "Yağmur mevsimi altı hafta önce başladı," dedi kurumlu bir havayla kasılarak. "Her gün öğleden sonra gök gürlüyor, görüyorsunuz. Bulutlar batıdan gelip dakika sektirmeden tam saat ikide ırmağın üstüne yığılıyor; yağmur üçü on geçeye kadar devam ediyor. Bulutlara bakıp saatinizi bile ayarlayabilirsiniz."

Konsolos yardımcısı, buradaki iklimi avucunun içi gibi biliyordu.

"Tropik yağmurlar bunlar," dedi heybetli bir havayla, "sizin Belfast'ta gördüğünüz çisentili yağmurlara benzemez. Yağmur sıcak yağıyor; her şey on dakika içinde kuruyup gidiyor; sonra sıcak daha da dayanılmaz bir dereceye geliyor. Sanki ciğerlerine – bilmiyorum – karımın deyişiyle, kaynatılmış merdiven yolluklarının buharını çekiyorsun; ama bu lafın gelişi işte." Eliyle dumanları dağıttı. "Rahat bırakmazsanız o pantolonun dizlerini parçalayacaksınız," dedi.

Giyimine düşkün biri olan konsolos yardımcısı, purosuyla McDowell'ın pantolonunu işaret etti. McDowell'ın dizleri ileriye doğru öylesine uzanıyordu ki kuşkucu biri olan konsolos yardımcısı, bu dizlerin kendisine karşı hiç de hoş olmayan bir saldırganlık içinde uzatılmış olduğu duygusuna kapıldı. McDowell, aniden basıveren bir ateşin heyecanıyla bağırdığında, dizleri gerçekten de yukarıya doğru sıçradı : "Gök gürültüsüne dayanamam; şimşek ister düz insin, ister çatallı olsun. Yediklerimi ağzıma getiriyor. İnsanın koltuk altlarına işliyor. Ben küçükken Liverpool'da bir gaz saati patlamıştı : Beni alıp Mersey'in ta öte yanına savurmuştu —"

Konsolos yardımcısı, "Yanılmıyorsam Belfastlı olduğunuzu söylemiştiniz," dedi. "Şimşek beni hiç rahatsız etmez."

McDowell onu duymazlıktan geldi; sesi fısıltıya dönüşerek, "İşte o zaman yıldırım düştü," dedi. "Ben o otelin girişinde duruyorum; ülkeme dönerken bir tane alıp karıma götüreyim diye timsah derisi el çantalarına bakıyorum; tam bir tanesini elime almışken, birden yıldırım düşüyor, arkamdan çığlık çığlığa, dehşet saçan şiddetli alevler çıkararak; beni alıp kafa üstü pasajın içine savuruyor. Orada bir kız var, yerleri cilalıyor; birden bütün ışıklar sönüyor. Ondan sonra, bir de bakıyorum, açık bir kapının önündeyim; kızla birlikte, kafa üstü odanın içindeki yatağın üstüne düşüyorum; başım çarşafların altına giriyor. Dünyanın sonu gelmiş gibi oluyor ve ben ettiğim duaları yastığın içine dolduruyorum. Öldüğümü sanıyorum, değil mi?"

Konsolos yardımcısı soğuk bir sesle, "Bilmem ki," dedi. "İyi ama, denizdeyken mi oluyor bütün bunlar? Sonra burası neresi?"

McDowell, yatışarak, "Denizdeyken doğal bunlar," dedi. "Columbus. Evet, Columbus'ta olacak."

Konsolos yardımcısı, "Hiç adını duymadım," dedi.

McDowell, "Orada ne kadar kaldığımı bilmiyorum," dedi, "ama ortalık yatışınca başımı kaldırıp baktım; pencerede şimşekler çakmaya devam ediyordu; aynanın yanında duran kızı işte o zaman gördüm —"

Konsolos yardımcısı, hoşnut bir havayla, "Yerleri cilalayan kız olacak bu

herhalde," dedi.

"Hayır," dedi McDowell, "bu kız, düştüğümde yatakta bulunan kızdı; ben onun üstüne düştüm, söyledim size."

Konsolos yardımcısı, "Söylemediniz. O kızı siz yatağa sürüklediniz," dedi.

McDowell şaşkınlık içinde bakakaldı, ama sonra sözlerine devam etti, "Aynanın yanında duruyordu, üstünde giysi diye hiçbir şey yoktu. Korkunç. Dişlerimi bardağın içinden alıyor; bir de bakıyorum, ağzını sonuna kadar açmış, dişleri bir o yana, bir bu yana çevirerek zavallı boş damaklarının üstüne oturtmaya çalışıyor."

"Bütün bunları bir şimşeğin çakması sırasında görmüş olamazsınız. Işığı yakmıştınız herhalde?" dedi konsolos yardımcısı.

McDowell eliyle dizlerine vurdu; gevşeyerek kendinden geçmiş bir halde arkasına yaslandı, "Haklısınız," dedi büyük bir şükran duygusu içinde. "Bana burnu anımsattığınız için Tanrı'ya şükürler olsun. Yalan söylemek istemem. Kızın o zavallı bomboş ağzını görmek beni mahvetti. Bunu hiç unutamayacağım. İnsanın yüreğini parçalıyor."

Konsolos yardımcısı, "Benim yüreğimi parçalamaz," dedi. "İğrenç bir şey bu. Üstelik cahilliği gösteriyor. İki insanın çene yapıları birbirine benzemez ki!"

McDowell, "Acınası bir cahillik, haklısınız," dedi. "Bağırarak uyardım onu. 'Yaptığın şeye dikkat et! Onları yutabilirsin. Elindekileri yeniden bardağın içine koy ve yatağa, benim yanıma dön,' dedim."

Tropiklerin verdiği o kısıklık konsolos yardımcısının sesinden kaybolup gitmişti. "Aaa," diye bağırıp elindeki puroyu bıraktı. "Sonunda sadede geldik, sanırım. Açıkçası siz karaya zina yapmak amacıyla çıkmıştınız."

McDowell, çok sarsılmış bir havayla, "Hiç de değil," dedi. "O kızın kız kardeşi havayollarında çalışıyor."

"Bakın, aslında bu beni hiç ilgilendirmez. Ne yaparsanız yapın, ama siz o kızla aynı yataktaydınız. Kendiniz söylediniz. İyi ama, Tanrı adına, takma dişlerinizi neden çıkarmıştınız? Üstelik günün tam ortasında."

McDowell, daha da büyük bir sarsıntıya uğramıştı. Ters bir havayla, iskemlesinin arkasına yaslandı. "Hiç de yakışık almazdı," dedi. "Yani öyle bir durumda demek istiyorum; zavallı bir kızın ağzında hiç diş yokken, insanın kendi dişlerini ağzında tutması. Nezaket öyle gerektiriyordu. İnsan saygılı davranmak istiyor. İlkelerim var benim."

Sonra, üstüne kendinden emin bir hava geldi, "Takma dişlerimin altın kelepçeleri var," dedi. "Metal, yıldırımı üstüne çeker — yani ağzınız açık kalmışsa, yıldırım çarpmasından ölebilirsiniz. Dişlerimi çıkarmamın bir nedeni de buydu. Tanrı'nın kimi çarpacağı hiç bilinmez."

Konsolos yardımcısı, "Umarım ikinizi birden çarpar," dedi.

"Evet," dedi McDowell, "ama başkalarını da düşünmek gerek."

Konsolos yardımcısı, mendilini çıkarıp yüzünü ve başını iyice sildi.

"Mahkemede bu zırvalarla kendinizi kurtaramazsınız," dedi. "Bunların hiçbiri o kızın sizin takma dişlerinizi çaldığını kanıtlamaz."

"Ben uyandığımda kız gitmişti; dişler de. Dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, yoksa kızın peşinden gidecektim," dedi McDowell.

Konsolos yardımcısı büyük bir zevk içinde, "Gitseniz bile onu yakalaya-

mazdınız," dedi. "Daha sokağın başına ulaşmadan satmıştır takma dişlerinizi. Siz onları iyice gözden çıkarın artık. Boşuna benim zamanımı alıyorsunuz. Bir saat sonra limana iki İngiliz gemisi daha yanaşacak. Ne yapmanız gerektiğini söyledim size. Yeni bir takma diş almak istiyorsanız, söylediğim gibi Miami'ye gidin."

McDowell, "Ama bunlar kendim için değil ki!" diye bağırdı. "Onları o kız için almak istiyorum. Param var. Çalmak yanlış bir şey. Kız kardeşi bunu biliyor, kız da biliyor. Bir ruhun tehlike içinde olduğunu gördüğünüz zaman, onu kurtarmaya çalışmanız gerekir."

Konsolos yardımcısı, "Tanrım, sen bana yardım et," dedi. "Bu limanda dertlerim zaten başımdan aşıyor; ama salt meraktan soruyorum; gidip de oradan – Columbus'tan – el çantası almanızı size kim söyledi? Kentteki bütün dükkânlarda dolu var o çantalardan. Irmak timsah kaynıyor."

McDowell, ofisin dışında yerli görevlinin oturduğu küçük odayı gösterdi. "Şu bey."

"O söyledi, öyle mi?" dedi konsolos yardımcısı, ilk kez bir kahkaha atarak; sonra yerli görevliyi hiç yapmadığı kadar yüksek bir sesle içeriye çağırdı.

Yerli görevli içeriye girdi. Konsolos yardımcısı iş konuşmaları yaparken onun odasına çağırılmaktan çok hoşlanıyordu. Tek yardımcı olmanın kendisine sağladığı ayrıcalıktan dolayı yüzü gülüyordu. Konsolos yardımcısı, kendine ait olmayan bir dilde yolunu zorla açarak ilerleyen birinin içtenliğiyle onunla Portekizce konuşuyordu. Görevli, başını tekrar tekrar eğerek söylenenleri onaylıyor, büyük bir hevesle konuşuyordu.

Konsolos yardımcısı, "Görevlinin söylediğine göre," dedi kendine özgü rahat havayla, "evvelki gün buraya gelip nerede kız bulabileceğinizi sormuşsunuz. Yardımcım, havayollarında çalışan kızla kız kardeşini tanıdığını söylüyor. Bütün aileyi tanıyormuş. Babaları, kilisenin karşısındaki berber dükkânının sahibiymiş; aynı zamanda dişçiymiş. Diş satın alıyormuş; daha çok da cenazelerden sonra."

Görevli, söylenenleri başıyla onayladı; kendisi de birkaç söz ekledi.

"Dediğine göre onun dişlerini de bu adam yapmış. Diyor ki kentteki en büyük diş koleksiyonu o adamın elindeymiş."

Görevlinin boynu incecikti; kendisi tahtadan yapılmış gibi görünüyordu. McDowell görsün diye ağzını ardına kadar açtı. Beş sivri metal dişi, aralarında da iki altın dişi vardı.

Konsolos yardımcısı devam etti : "Dediğine göre adam bu dişleri sık sık misyonerlere satıyormuş. Dominikenler'in bir misyonu var burada. Bu zavallı şeytanlar çok uzaklarda, yukarılarda bulunan Kızılderili yerleşim alanlarından buraya, üç yıl sonra iskeletleri çıkmış, dişleri dökülmüş bir halde dönüp geliyorlar. Söyledim size : Kalsiyum yok. Taze sebze diye bir şey yok. Süt yok. Bu iklim..."

Kızılderili artık hiçbir şey söylemiyordu.

McDowell yerinden kalktı, kuşkuyla görevliye doğru yaklaştı; çenesini kilitledi. Sonra tehdit dolu bir sesle, "Dominikenler hakkında ne diyor?" dedi.

Konsolos yardımcısı, "Diyor ki, o adama gidebilirmişsiniz, şu berbere; dişlerinizi orada bulabilirmişsiniz."

Yerli bunu başıyla onayladı.

"Bulamazsanız, bu demektir ki dişleri birisi kapmış ve uçakla ırmağın üst tarafında bir yere doğru götürüyor. Kusura bakmayın McDowell, elimizden bu kadarı geliyor. Öğüdümü dinleyin ve hemen geminize dönün. İyi günler."

Konsolos yardımcısı, eline bazı kâ•ğıtlar alarak odadan çıkmakta olan McDowell'a seslendi. "Hepsi orada toplanmışlardır. Kutsal Kitap'tan alınmış sözlerle vaaz veriyorlardır."

Konsolos yardımcısı ertesi gün kaptanla son kez bir şey içmek ve pumaya şöyle bir bakmak için Ivanhoe'ya gitti; puma ağzını sonuna kadar açıp da karşısında kükreyince gülümsedi. Kaptan, denize açılınca McDowell'ın kendini toparlayacağını söyledi; sonra da kedisinin atları ürkütüp kaçırdığını iddia eden bir adamla ilgili bir öykü anlatmaya girişti.

Konsolos yardımcısı, karaya indikten sonra, karanlıkta evine doğru yürürken, beyaz pamuklu giysileri içinde hayaletler gibi kayan ve fısıldaşarak konuşan o insanları gördüğünde, bütün bunlara o kahrolası büyük ırmağın neden olduğunu düşündü. Buradaki görev süresinin bitmesine yalnızca bir yıl kaldığını, kentteki tek gerçek insanın kendisi olduğunu düşünmeden edemedi.

İngilizceden çeviren : Yurdanur Salman

Öykü

Deniz Kıyısına Yolculuk

KIZ kardeşini otele bıraktıktan sonra Sarah, Bay Andrews'u ('Bay' sözcüğünü her zaman üstüne basa basa söylerdi) sahil yolunu izleyerek istasyona götürdü. Aralarındaki suskunluk her ikisini de gerginleştirmişti. Andrews arabadan indi; soğuk bir sesle, "Teşekkürler. Hoşça kalın," dedi, ama onun arkasından kadın da arabadan indi ve, "Aaa, böyle olmaz. Sizin trene bindiğinizi kendi gözlerimle görmek istiyorum," dedi. Andrews saatine baktı : Bu kadına yedi dakika daha katlanması gerekecekti. Üstelik kadın gelip Andrews'un dibinde durdu; anlaşılan, Londra treni gelinceye kadar onu bir an bile gözünün önünden ayırmayacaktı. Andrews, kadından bir süre uzaklaşıp rahat nefes almak için özür dileyerek üzerinde 'Bay' yazan kapıya yöneldiği zaman bile kadın peşinden geldi; onu kapıda nöbet tutar gibi bekledi. Andrews dışarı çıktığında ve sonunda tren geldiğinde, kadın onu en yakın kompartmana neredeyse ite kaka soktu; kapıyı da kapatacaktı aslında ama, Andrews'un ardından başka yolcular geliyordu. Kadın, Andrews'u kompartımana bindirdikten sonra bile yerinden ayrılmadı; henüz açık duran kapının önünde durup kısa cümlelerle homurdanmaya başladı. Gözlerini Andrews'a dikip, "Buraya gelip yeniden

onun yaşamını altüst etmeni ve duygularıyla oynamanı istemiyoruz," dedi.

Andrews buna yanıt vermedi. Aberdeen graniti kadar pembe suratıyla bir köşeye oturdu; kadını hiçe saydığını gösterircesine gözlerini karşısına dikti; kendini beğenmiş bir havayla çenesiyle burnunu yukarı kaldırdı. Kırlaşmış saçlarıyla, kısa boylu ve hırslı bir kadındı bu; aşağı yukarı aynı yaşta olmalıydılar. Görevlinin kapıyı kapatmasından ve trenin sarsılarak kalkmasından hemen önce kadın ona bağırdı : "Umarım bir daha seni hiç görmeyiz."

Kompartımandaki yolcuların bazıları Andrews'a şöyle bir baktıktan sonra gazetelerini açtılar. Bazılarıysa ona bakmaya devam etti. Trenin hız kazandığı ilk beş dakika boyunca Andrews yüz ifadesini hiç bozmadan orada öylece oturdu. Sonra ayağa kalktı; kompartımandaki herkesi küçümsediğini gösteren bir bakışla elinde biletiyle çıkıp boş bir kompartıman aramak üzere birinci sınıf yolculara ayrılan vagonun yolunu tuttu. Bulduğu kompartımanda tek başına oturdu; nemli ilkbahar alacakaranlığında geçip giden evleri, ağaçları, tarlaları boş gözlerle seyretmeye koyuldu.

Andrews, Londra'dan o sabah günübirliğine gelmişti; işler yolunda giderse birkaç hafta kalabileceğini düşünmüştü. İşlerin nasıl gideceğini hiç bilemiyordu. İstediklerini elde edemeyecek bile olsa, deniz havasını içine çekerek Londra'nın isiyle dolmuş ciğerlerini temizleme fırsatı bulacaktı. İstasyondan çıktığında canı balık çekti; oralardaki en iyi yer gibi görünen George Oteli'nde öğle yemeği yedi : midye, dilbalığı ve yüzünün pespembe görünmesine neden olan bir bardak beyaz şarap. Sonra da, insanların Paskalya yortusunda giydiklerinden daha şık giysiler içinde çevreyi keşfetmek üzere bir gezintiye çıktı. Andrews, yaşamı boyunca halı ticaretiyle uğraşmış, altmış beş yaşında bir duldu. Otelin salonunda, üzerinde kocaman kasımpatı desenleri bulunan çikolata rengi yeni halıyı görünce bunu iyi bir işaret ve pazarlamacılık yeteneklerini doğrulayan bir iltifat olarak algıladı – onun halılarından biriydi bu, Demeter Çiçekli dizisinden. Halı salona yakışmıştı. Gerçekten de Andrews, sokaklara bile kendisi için halılar döşenmişçesine sessiz adımlarla yürüyordu; yüzünde, cebinde ufak bir sürpriz taşıyan, yardımlarıyla halka destek olacak birinin gülümseyişi vardı. Kendisine bir eş arıyordu. Satılığa çıkarılmış birkaç eve baktı; bir evi olsun istiyordu : deniz kıyısında bir ev. Ne var ki fiyatlar çok yüksekti : Bu düşten vazgeçmesi gerekiyordu. Çalıştığı iş birdenbire sona erinceye kadar uzun yıllar sekreterliğini yapan Bayan Louisa Browder'ın oturduğu yere doğru yöneldi. Trenle buraya gelirken Bayan Browder'ın pekâlâ eşi olabileceğini, en azından faute de mieux* olabileceğini düşünmüştü.

Louisa Browder'ı görmeye gitmek cesaret gerektiriyordu; Bayan Browder beş yıl önce, bir tartışma sonucunda bürodan çıkıp gitmişti; ama Andrews kafasını geçmişte yapılanların doğru mu, yanlış mı olduğunu sorgulayarak meşgul edecek insanlardan değildi. Sorunun – buradan kesinlikle daha büyük bir yer olan – Brighton'da, bir ticaret fuarında başladığının farkındaydı; bunu Louisa Browder'ın yaşına vermişti; belki de böyle davranmasının nedeni annesinin

ölümüdür diye düşünmüştü; ya da Andrews'u hiç sevemeyen kıskanç kız kardeşinin ailede yarattığı gerginlikler – kadınları üzen ve karısı Daisy'nin yaptığı gibi bu üzüntünün acısını başkalarından çıkarmaya iten şeyler. Daisy, kıskandığını açıkça belli eden tavrıyla – tek kusuru kıskançlığıydı – ona "Louisa da bir kadın, bunu sakın unutma," diye bağırırdı. Gene de Louisa, haftasonlarını sık sık onların evinde geçirirdi; bir aile dostu gibiydi. Karısı öldüğünde Louisa'nın ona bir başsağlığı mektubu bile yazmaması Andrews'u gerçekten çok sarsmıştı. Andrews, Daisy'nin gazetede çıkan ölüm ilanını Louisa'ya yollamış, ne denli kırıldığını göstermek üzere bu ilana hiçbir yorum eklememişti. Louisa'dan uzun süre yanıt gelmemişti; sonunda Louisa ona, bu acı haberi aldığına üzüldüğünü, Daisy'nin 'sadık bir eş ve mükemmel bir anne' olduğunu söyleyen ve resmi bir biçimde Louisa Browder diye imzalanmış, kısa bir mektup göndermişti. Bu kısa ve mesafeli mektup, öyle değerlendirilmek istenirse, elbette Andrews'un yaptığına verilmiş sert bir karşılık olarak görülebilirdi, ama Andrews'u asıl sarsan şey, bu yanıtın kendisine çok uzun bir süre geçtikten sonra ulaşmasıydı. Louisa, Londra'dan taşınmıştı. Bu kasabada, deniz kıyısında bir evde oturmaya başlamıştı. Gönderdiği mektubun üzerindeki bu yeni adres, onun gözünde Louisa Browder'ı değiştirmişti : deniz manzaralı, sevimli bir evde yeni bir yaşam; son günlerde Andrews'un bir nakarat gibi yineleyip durduğu sözler olmuştu bunlar.

Andrews, geleceğini Louisa'ya haber vermemişti : Kadınlar söz konusu olduğunda, onları şaşırtmak çok önemliydi. Denize bakan sıra sıra dizilmiş rahat evlerin önünden geçti; kendini, bir yan sokakta, deniz görmeyen, penceresinde de o küçük düşürücü Boş Odamız Var yazısı asılı olan, bakımsız, küçük bir evin kapısında bulunca hayal kırıklığına uğradı. Demek ki Louisa'nın durumu pek de iyi değildi. Binanın yanındaki garajda eski, beyaz bir araba duruyordu. Ön taraftaki odadan gürültülü, çığlık çığlığa bir müzik sesi geliyordu; Andrews zili çaldı. Kapıyı açan olmadı. Andrews zile yeniden bastı. Kapı açılınca yüzüne çarpan müzik, söylediği sözcükleri boğdu; elinde kitap tutan kızıl saçlı delikanlıya derdini anlatmak üzere sesini yükseltmek zorunda kaldı. Delikanlının uzun saçları melodiyle uyum içinde dans ediyor gibi görünüyordu.

Delikanlı, "İçeri girin," dedi; merdivenlere doğru, 'Sally, yaşlıca bir beyefendi geldi,' diye bağırarak ön taraftaki odasına döndü. Andrews, salonun döşemesinin muşambayla kaplanmış olduğunu görünce yüzünü buruşturdu. Evin içi soğuktu ve cila kokuyordu. Merdivenlerin başında Louisa değil, Sarah belirdi ve, "Boş yerimiz kalmadı," diye bağırdı; gene de, ellerini ovuşturarak yarı yaltaklanır, yarı savaşmaya hazır bir halde – bütün Browder ailesinin, hatta Louisa'nın bile (Andrews anımsıyordu) yaltaklanma huyu vardı – aşağıya indi. Sarah yeniden, "Boş yerimiz kalmadığını söyledim," dedi. Oturma odasının kapısını kapatıncaya kadar da gelenin kim olduğuna bakmadı. Andrews'u gördüğünde irkilerek bir adım geriledi.

"Bay Andrews!"dedi; duyduğu şaşkınlığı ve korkuyu saklamak amacıyla derin bir soluk aldı. "Siz miydiniz? Ne istiyorsunuz?"

Andrews, gene halka iyilik eden birinin tavrıyla, ama artık sert bakışlarla, "Louisa'yla görüşebilmeyi umuyordum – Buraya iş için geldim de, geçerken bir uğrayayım dedim," dedi.

Louisa'nın kız kardeşi, Andrews'u dikkatle inceleyerek, "Kendisi dışarıda,"

dedi. "İzninizle, onunla hangi konuda görüşmek istediğinizi soracağım. Sizi bekliyor muydu?"

Andrews, "Hayır," dedi. "Küçük bir sürpriz yapayım dedim. Ne zaman gelir? Daisy öldüğünde bana öyle ince bir mektup yazdı ki – Daisy, karım, belki biliyorsunuzdur."

Louisa'nın kız kardeşi sert bir havayla, "Biliyorum," dedi. "Louisa yazdığı mektubu bana göstermişti."

Andrews, "Onun buraya taşındığını bilmiyordum," dedi.

Louisa'nın kız kardeşi, "İstediği zaman istediği yere taşınma hakkı var herhalde," dedi.

Andrews cesur bir havayla, "Burası küçük, hoş bir kasaba. Gerçekten çok hoş," dedi, "Kendim için de burada bir yer arıyorum. İyi görünüyorsun Sarah."

Sarah hiç de iyi görünmüyordu : Kupkuru ve soluk benizli görünüyordu.

Sarah, "Burada bir yer mi arıyorsunuz?" dedi. "Size boş yerimiz olmadığını söylemiştim." Ama şimdi korkmuş görünüyordu. Andrews'u tepeden tırnağa inceledi. "Burada bir ev aradığınızı mı söylemek istiyorsunuz?" Bir an durakladı. O sırada holdeki telefon çaldı. Sarah, "Yemek odasına geçin," dedi.

Andrews'u iterek bir odaya sokup, "Orada kalın," dedi. Odada küçük, soğuk bir bahçeye açılan sürmeli bir cam kapı vardı. Andrews, bahar çiçeklerinin o yıl geç açtıklarını gördü; doğudan esen rüzgâr onları etkilemişti.

Andrews, Sarah'nın telefonu açıp konuştuğunu duydu : Sonra üst kattaki odadan ayak sesleri geldi; odadaki kişi merdivenlerden hızla aşağı indi; Andrews'un kulağına Louisa'nın sesi çalındı.

"Hâlâ yalan söylüyor," dedi Andrews.

Oda küçüktü. Mobilyalar ucuzluktan alınmış gibiydi. Üzerine zevksiz, dar bir masa örtüsü serilmiş cilalı bir meşe masa, masanın yanında öksüz öksüz duran sandalyeler ve üstünde bir ketçap şişesi duran bir büfe vardı. Şömine rafına yaşlı Browderlar'ın bahçede çekilmiş bir fotoğrafı konmuştu; Browderlar fotoğrafta hiçbir şeyden memnun olmayan, yorgun pansiyonerlere benziyorlardı. Browderlar hep, en akıllı kızları olan Louisa'nın desteğiyle geçinen yoksul bir aile olmuştu. Odada, oturmanın cesaret isteyeceği, tahta kollu, çıplak bir koltuk vardı. Andrews başına gelebilecekleri göze aldı ve koltuğa oturdu; beklerken koltuğun koluna eliyle hafif hafif vurmaya başladı. Telefon konuşması kesildi; Andrews şimdi iki kızkardeşin seslerini duyuyordu : Sarah'nın sesi, kapı aralığından, kızgınlık dolu bir fısıltı halinde geliyordu; Louisa her zamanki gerçekçi tavrıyla az konuşuyordu; sesi sıcak, ama demir sertliğindeydi. Andrews, konuşurken onun dudaklarını ne kadar az kıpırdattığını anımsadı; tartıştıkları zaman bile Andrews, Louisa'nın az ve öz konuşmalarla yetinen sesinin ofisi (hatta ofisten birlikte çıktıklarında sokağı), akılda tutulması gereken özlü sözlerle doldurmasına hayran kalırdı. Louisa, ofiste Andrews'la çalıştığı yıllar boyunca, geç yaşlara kadar evlenmemiş bir kadının etkileyiciliğini taşıyagelmişti : ince, uzun, erkeksi ve tetikte. Kıskanç karısı ne zaman, "Neyin peşinde olduğunu biliyor o," dese, Andrews şaşıp kalıyordu.

Kapı açıldı ve Louisa içeriye girdi : Yalnızdı; gri bir palto giymişti; elinde büyük bir el çantası vardı. Andrews'un, özellikle de kadınlar söz konusu olunca, yüzüne bir gülümseme oturtarak, daha ilk anda onları kötü duruma düşürmek

gibi bir ilkesi vardı.

"Sarah senin dışarıya çıktığını söylemişti," dedi. "Ben şöyle bir uğrayayım demiştim." (Bunu söylemek onu üstün bir konuma getiriyordu.)

Louisa, en az Andrews kadar kendinden emin bir havayla onu düzelterek, "Dışarıya çıkmak üzere giyiniyordum," dedi; sesinde Andrews'a yabancı gelen bir uyuşukluk vardı. "Sarah buraya iş için geldiğini söyledi."

"Pek öyle sayılmaz." Andrews gülümsedi.

Sonra birden, en sevimli halini takınarak ağzındaki baklayı çıkardı: "Buraya seni görmeye geldim, nasıl olduğunu görmeye. Bir de gönderdiğin mektup için teşekkür etmeye."

Hiç değişmemiş olan sesini bir yana bırakılacak olursa Andrews, bu ağırkanlı kadının, o denli iyi tanıdığı – hatta korktuğu – Louisa olduğuna inanmakta güçlük çekiyordu. Trende olduğu süre boyunca Andrews'a, Louisa sanki çalıların arasından sıçrayarak ilerliyor, arada bir ormana dalarak gözden yitiveriyor gibi gelmişti – çoğunlukla bir çift kaştan ve kocaman, görevbilir gözlerden ibaret uzun boylu, hep meşgul bir kadın. Ofisteyken Louisa becerikli tavrıyla, omuzlarını bile bile düşük tutardı, çünkü Andrews ondan daha kısa boyluydu. Şimdi, bu odadaysa Louisa, olduğundan daha kısa boylu görünüyordu; vücudu sanki daha çekici ve daha dolgundu. Eskiden sıkarak yumruk yaptığı ellerini şimdi gevşek ve rahat bırakmıştı. Gür siyah saçları dalgalıydı; yaşlanmış olmasına ve artık gözlük takmasına karşın, kulaklarının arkasında kalan iki tutam, kuğu beyazlığındaki saçı ona yakışmıştı; dudakları dipdiriydi; dişleriyse eskiden olduğu gibi, tetikteliğini ele verir biçimde kenetlenmiş değildi. Başında çalışacağı bir masası, Andrews'a vereceği belgeler, açıp yanıtlaması gereken telefonlar, ona hatırlatması gereken küçük notlar olmadığından Louisa, kendinden hoşnut ve rahat görünüyordu. Eskiden geç saatlere kadar ofiste kalır, Andrews'la birlikte çalışırdı, çünkü – onun da bildiği gibi – eve dönmekten nefret ederdi. İyi huylu bir kadındı, ama güldüğü enderdi. Hayatını ofise adamıştı; oysa şimdi, ofis yaşamının biçimlendirdiği gergin hatlar yüzünden silinmişti; yüzü tatile çıkmış birinin yüzünü andırıyordu; dupduruydu.

Gene de, aralarında biraz konuştuktan sonra Louisa, eski öğretmenlerin dalga geçerken takındıkları kendinden memnun havayla, "Demek artık dulsun, Morton," dedi.

Louisa, Andrews'dan bir hayvan türüymüşçesine söz ediyordu. Morton, Andrews'un göbek adıydı. Louisa onun gerçek adı olan Alfred'i hiç kullanmazdı. Bu adı kullanma hakkı bütünüyle karısına aitti.

"Evet," dedi Alfred, bu durumdan kendine pay çıkararak.

Louisa, "Sevdiğin birini yitirmek," dedi, çok zor. Annem öldüğü zaman ben de bunları yaşadım. Onu yitirince, değerini daha iyi anladım."

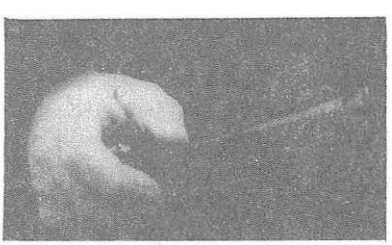

Louisa'nın annesinden yakınmalarını anımsayınca, bu sözler Andrews'a tuhaf geldi. Acısının hâlâ dinmediğini, daha akıtacağı gözyaşları bulunduğunu göstermek için yüzünü buruşturmak zorunda kalmak da hiç hoşuna gitmemişti.

Andrews, Daisy'nin Louisa'yı nasıl da kıskandığını ve Louisa'nın – şu başsağlığı

mektubu dışında – Daisy hakkında neredeyse hiç konuşmadığını unutmuştu. Kendini birden Daisy'nin uzun süren hastalığını ve ölümünü anlatırken buldu : ölümünden bir hafta önce Daisy'nin saçlarının nasıl da yeniden, küçük bir kızken olduğu gibi, altın regine büründüğünü; yüzünün eski renginin nasıl da yerine geldiğini. Beklediği gözyaşı dökülerek ağzının kenarına doğru süzüldü.

Louisa, "Hâlâ o kocaman evde mi oturuyorsun?" diye sordu.

Andrews kendini toparladı.

"Hayır, beş yıl önce emekli olduğumda, daha küçük bir yere taşındık."

Louisa bu kararı onayladı. "Eminim, böylesi daha iyi olmuştur."

"İdare edebiliyor musun bari?" dedi pek de ilgilenmeden. "Sana kim bakıyor?"

Andrews buraya Louisa'yla bunları konuşmak için gelmemişti, ama karısı öldüğünden beri evinin yakınlarındaki dükkânlarda çalışan satıcılara, hatta yaşadığı sokakta oturan herhangi birine, yeni yaşamına hâkim olan tuhaf dalgınlığı anlatıp durmaya başlamıştı. Kendine engel olamıyordu. Acı onu tuhaflaştırmıştı; bunlardan söz ederken kendinden ikinci tekil şahısla, "sen" diye söz ediyordu.

Louisa'ya, "Sabahları kalkıyorsun," dedi, "tabii bir önceki akşam çalar saati kurmayı unutmamışsan : Aşağıya iniyorsun; tabiri caizse, o mübarek mutfakta ufak tefek işlerle oyalanıyorsun; kendine bir bardak çay falan koyuyorsun; çayını alıp yukarıya çıkmaya başlıyorsun; sonra birden duruyorsun : Çayını istediğin yerde içebileceğini fark ediyorsun; anlıyorsun değil mi, ha yukarıda içmişsin, ha aşağıda; buzdolabında ne var, ne yok diye bakıyorsun – bazen her şey çürümüş, kokmuş oluyor. Pek yemek pişirmiyorsun; belki bir şeyler kızartıveriyorsun; oturduğumuz yerin yakınlarında iyi bir lokanta yok. Hep unutuyorsun – sofrayı kurmana gerek yok. Çamaşırlar sorun oluyor – bir temizlikçi kız geliyor, ama bu kızlar zaten hiçbir zaman adamakıllı temizlik yapmıyorlar, üstelik," (Andrews birden yüzünü ekşitiyor), "kocasının kamyoneti mi ne varmış, bütün gece, kulüplerinde dans ediyorlar, sonra kumar oynayıp duruyorlar, tombala mıymış neymiş, öyle bir şey işte. Kız bir yatağı bile toplayamıyor. Canı ne zaman isterse o zaman çıkıp geliyor." Sonunda öfkeyle şunları ekledi : "Halı nasıl süpürülür, onu bile bilmiyor."

Andrews kaşlarını çatarak gözlerini duvara dikti.

Yan odadaki kızıl saçlı delikanlı kasetçalarının sesini açmıştı; müzik, bir tayfun gibi girdaplanarak duvarı aşıp onlara ulaşıyor, Andrews'un elbiselerinden geçerek derisine işliyordu. Genizden gelen, acı dolu sesler halinde gümbürdüyor, tıngırdıyor, fırıldak gibi dönüyordu; erkekler haykırıyor, kızlar avazları çıktığı kadar bağırıyordu. Andrews, müziği kesmek istercesine elini kaldırdı. Müziğin susmasını buyuracakmışçasına, biraz da utanarak sesini yükseltti : "Kocası onu dövüyor : Bana bacağındaki ve omzundaki çürükleri gösterdi : 'Şu çürüklere bakın, sabahları uyandığımda kararmış morarmış oluyorlar,'; tam da bacağının üst kısmında. Gençler bu gibi şeylere gülüp geçiyor. Hiç anlamıyorum."

"O kızı işten çıkarmalıyım!" Andrews gene bağırmaya başlamıştı. O an Daisy'e, bütün kasabaya, dünyaya bağırıyordu; karşısındakinin Louisa olduğunu görünce sarsılacak ölçüde şaşırmış görünüyordu.

Louisa, yumuşak başlı bir havayla , "Temizlikçi kız bulmak çok zor," dedi.

"Sarah kaç zamandır arayıp duruyor."

Andrews, "Oradan uzaklaşmam, evi satmam gerek," dedi. "Sarah'ya böyle bir kasabanın tam bana göre olabileceğini söylüyordum," dedi. "Denizden gelen bir esinti."

Louisa bir emlakçının ses tonuyla, "Burada evler çok pahalı," dedi. "Olduğun yerde kalsan daha iyi. Hem buraya gelecek olursan, çocuklarını özlersin."

Andrews, "Onların kendi yaşamları var artık," dedi. Söylemek istediklerini, Louisa'nın altta yatan iletiyi anlayabileceği biçimde dile getirdi. "Öğrendiğim bir şey varsa, o da geçmişte yaşayamayacağın."

İkisi de ayakta duruyordu; ama Louisa artık masaya oturmuştu; Andrews da koltuğuna geri döndü. Louisa, içindeki kadını serbest bırakırcasına paltosunun önünü açmıştı, ama masanın üstünde duran el çantasını hâlâ elinde tutuyordu. Müzik, artık havayı bütünüyle doldurmuyordu; şimdi tekdüze, anlamsız davul seslerinden oluşan uzun hıçkırıklara dönüşmüştü. İçeriden gelen davul sesi Andrews'un sabahleyin geldiği trenin tekerleklerinin çıkardığı sese benziyordu; trendeyken, tarlalardaki ağaçlar gözüne kadınsı görünmüştü; Andrews, Louisa'yı kafasında eskiden, o tartışmadan önceki haliyle canlandırmıştı – bir arkadaş, zavallı Daisy'den daha akıllı bir arkadaş. Trenin penceresinden dışarıya seyrediyordu; bir keresinde göz ucuyla, teknelerin demirlediği geniş bir koy görmüştü : O kısacık bakış sırasında, denizin, yuttuğu onca ölüye ağlayıp iç çekmekten vazgeçtiğini fark etmişti. Deniz şimdi bir bayrak gibi dalgalanıyordu. İstasyondan çıkıp yürümeye başladığında, kasabanın alışveriş merkezi olan sokağın, bütün geceyi birbirleriyle sarmaş dolaş geçirmiş erkekler ve kadınlarla dolu olduğunu görmek onu şaşırtmıştı. Yanından birçok kadın geçmişti : hiç tanımadığın ama durdurup içinde bulunduğun durumu anlattığında sana bir tokat patlatıverecek kadınlar. Gene de, yanlarından hızla geçip giderlerken, sana bunu neden yapmadığını soruyor gibiydiler. Onlara ne diyebilirdin? Söze nasıl başlardın? Onları tanıman gerekirdi – çok zahmetli bir işti bu – ve onun bu yaşta böyle şeylere ayıracak zamanı yoktu. Tanıdığı tek kadın Louisa'ydı – o, Louisa'yı tanıyordu, Louisa da onu. Garipti ama, aslında onlar ofiste yıllar yılı birbirleriyle evli kalmışlardı.

Andrews, odada kesintisiz süren davul sesiyle cebelleşiyordu; bir yandan da ayağıyla tempo tutuyordu. Louisa, masanın başında, ondan yıllarca uzakta duruyor gibi görünüyordu. Sokaklardaki, dükkanlardaki kadınlar ona çok yakınlarmış, fazla yakınlarmış gibi gelmişti; oysa Louisa'nın uzak durması, ayağıyla tempo tutmayı kesmesine neden oldu. Bacak bacak üstüne attı; daha önce hiç hissetmediği bir arzunun ayaklarını hareket ettirmesine engel olduğunu fark etti. Böylesine ucuz bir yerde bu arzu da neyin nesiydi?

Andrews, daha önce söylediğini alışılmadık derecede yüksek bir sesle yineleyerek, "Sarah iyi görünüyor, sen de öyle," dedi.

"Teşekkürler," dedi Louisa. "Sarah gerçekten de iyi."

Andrews, "Çok işiniz vardır herhalde, burayı işletmek kolay olmasa gerek," dedi. "Sarah boş yeriniz olmadığını söyledi."

Louisa, "Doğrudur, boş yeri yoktur herhalde," dedi. Kısa, küçümseyici bir kahkahayla, "Tatillerde kasabada her yer doluyor. Ben burada oturmuyorum, biliyorsun herhalde," diye ekledi.

Andrews, Louisa'nın cebinde duran mektubunu eliyle yoklayarak, "Ben

senin burada oturduğunu sanıyordum," dedi.

Louisa, "Hayır, ben oteldeyim," dedi. "Orası daha rahat. Annem öldüğünde eski evi sattık."

Otele taşınmış demek! Aralarındaki mesafe azalmış, Louisa artık ona daha yakınlaşmış gibiydi. Andrews, bir satıcı olarak yaşamının büyük kesimini otellerde geçirmişti. Büyük otellerde bulunan o kocaman halıları elbette çok severdi; oteller zevk ve para dolu saraylardı. Mobilyaları bile, dokunduğunda insana erotik duygular yaşatırdı. Üstelik – böyle bir kasabada bulunabilecek – küçük otellerde bile müşteriler, garsonlar, görevliler, resepsiyonistler bir odadan diğerine sessizce geçerlerken düşsel kahramanlara benzerlerdi. Telefonlar çaldığında, hattın öbür ucundakilere başka bir dünyadan seslenirlerdi. Orada insanın kendisi bile bir düş olurdu.

Andrews, Louisa'ya duyduğu yeni hayranlığı göstermek için, "Ben de tam buranın sana uygun bir yer gibi görünmediğini söyleyecektim," dedi.

Küçük gördüğünü gösterircesine eliyle mobilyaları işaret etti.

"Sen benim yapmam gerekeni yapmışsın." Kararlı bir havayla müziği bastırmak için üçüncü kez haykırdı. "Otel George'da mı kalıyorsun?" dedi; müziğe meydan okuyarak. "Otel George'da kalıyorum deme sakın!" Bir kahkaha attı. "Bugün öğle yemeğimi orada yedim. Çok rahat bir yer. Balıkları da iyi. Seni orada görmedim!"

Bacak bacak üstüne atmaktan vazgeçti; oturduğu yerde nasıl da etkileyici birine dönüştüğünü düşündü.

Louisa, onunla alay edercesine gülümseyerek, "Hayır, hayır," dedi: Bu, onun ilk gerçek gülümsemesiydi. "Tepede, kilisenin yanında kalıyorum. Otel Clarence'da. Daha sessiz bir yer. Daha seçkin."

Andrews hırsla, "Deniz manzarası var mı?" diye sordu.

"Elbette – bütün odalar deniz görüyor – güzel de bir bahçesi var."

Andrews'un başka bir ilkesi de hiçbir şeyin altında kalmamaktı. Cebinden civardaki otellerin bir listesini çıkardı.

"Evet, bir bakalım, işte. Otel Clarence, otuz yedi odalı, hepsi de deniz manzaralı."

Louisa, "Günlük ücreti kırk beş sterlin. Odalar banyolu. Servis ve KDV bu fiyata dahil değildir. Haftalık kiralanır," dedi.

Andrews, "Doğru," dedi. Sonra da onu kutladı : "Pahalı bir yer."

Louisa, "Karşılığında aldıklarını düşünecek olursan değil," dedi.

Browderlar yoksul, her zaman aşırı tutumlu olmak zorunda kalan yoksul bir aileydi; parayı çok dikkatle, sakına sakına harcarlardı. Bu çok ilginçti işte. Louisa, Clarence gibi bir otelde kaldığına göre, epeyce para biriktirmiş olmalıydı.

Andrews gösterişli bir havayla, "Neden bu akşam yemeği orada yemiyoruz? Seni yemeğe çıkarayım," dedi.

Louisa, "Olmaz, Morton," dedi.

Andrews, "Otel George'a da gidebiliriz," dedi, "değişiklik olsun diyorsan. Ne garip, Otel George'da – yıllar önce Brighton'da sattığıma benzer bir halı var, bizim tasarımlarımızdan, Demeter Çiçekli dizisinden – çikolata renkli, çiçekli. Eminim, anımsıyorsundur. Hani şu vazo içinde kasımpatları olan."

İçten bir kahkaha attı.

"Aynı eski günlerdeki gibi olur."

Louisa, bu sözler üzerine kaşlarını çattı.

"Morton, ben Otel Clarence'da kalmıyorum. Müşteri değilim. Ben orada, ofiste çalışıyorum. Çok da meşgulüz. Birazdan gidip akşam yemeklerini ayarlamam gerekiyor. Biraz önce on iki Alman yer ayırtmış. Sen Sarah'yla konuşurken resepsiyondan telefon ettiler."

Andrews, "Orada mı çalışıyorsun? Çalışıyorum mu dedin?" diye sordu. Durumu yanlış anlamasına yol açtığı için Louisa'ya kızmıştı. Kızgınlığını yan odadaki delikanlıya yöneltti. "Sarah, şu çocuğa dinlediği cehennemi müziği kapattırsa iyi olur. İnsan söylenen hiçbir şeyi duyamıyor."

Louisa kaşlarını çatarak ona baktı.

"Aaa, o mu? O Peter, benim üvey oğlum, sınavlarına çalışıyor. Ders çalışırken hep müzik dinler. Ben alıştım artık, ama sanırım bu müzik babasının sinirlerini bozuyor. İşte bu nedenle Peter'ı buraya, Sarah'nın yanına gönderdik, ama yemeklerini bizimle birlikte otelde yiyor. İşletmen gereken bir otel olunca, önceliği konuklara vermek gerekiyor."

Andrews, "Üvey oğlun mu?" dedi.

Andrews'un ciğerlerinden bütün hava çekilmiş gibi oldu; sesi küçük bir erkek çocuğun sesi gibi tizleşti; Andrews'un gözüne Louisa, tıpkı hatalı bir filmdeymiş gibi, odanın içinde bir aşağıya bir yukarıya, bir tavana bir tabana sıçrıyormuş gibi göründü.

Louisa güçlü birinin edasıyla, üstüne basa basa, "Ben bir üvey anneyim," dedi.

Andrews, kendini dar koltuğun kolları arasına sıkışıp kalmış gibi hissetti. Ağzı, içinden bir tek sözcük bile çıkmadan öylece açık kalakalmıştı : bir türlü kapatamadığı anlamsız, kırmızı bir delik. Louisa, ona tek bir kadın gibi değil de, kasabanın sokaklarında gördüğü, kişiliksiz bir havayla çantalarını sallayan, alışveriş torbalarını dolduran ve kayıtsızlıklarıyla onu kendilerine çeken genel kadınlar topluluğunun bir parçasıymış gibi göründü. Şaşkınlığı içinde, yalnız yaşamaya başladığından beri sık sık başına geldiği gibi, zaman duygusunu bütünüyle yitirdi; neredeyse yüksek-sesle, "Daisy bunu duyunca şaşkınlıktan dilini yutacak," diyecekti.

Gene de, "İnanamıyorum," diyecek kadar kendini toparlayabildi.

Kendisine rakip olan başka bir dul ondan önce davranmıştı! Louisa'nın, eski patronu ve eskiden çalıştığı yerin sahibi olarak önce ona danışmamış olması Andrews'u gücendirmişti.

Andrews, eliyle cebindeki mektubu yokladı; Louisa'nın gönderdiği bu mektubu, son zamanlarda, bir tür faturaymışçasına yanında taşır olmuştu. Mektubu cebinden çıkardı, gözlüklerini taktı ve zarfın üstündekileri bir kez daha okudu. Gözlüklerinin üstünden bakarak Louisa'ya, "Burada evli olduğunu yazmamışsın," dedi.

Zarfın üstündeki adreste Louisa'nın kızlık soyadı yer alıyordu.

Louisa, resmi bir havayla, "O zaman evli değildim," dedi. "Bay Forrester'la ben geçen yıl evlendik – boşanma işlemleri tamamlanınca."

Louisa 'boşanma' sözcüğünü kullanırken, gururlu bir havayla kabardı. Bu sözcüğü kullanırken, karşısındakini avutmakla görevli bir hastabakıcı, doyumsuz bir kızkurusu olmadığını, güçten düşmüş bir dula kalmadığını iletiyordu. O bir kurban değildi! Bir adamı öylesine kendisine bağlamıştı ki, adam sonunda

gidip karısından boşanmıştı. Söylediklerinde Andrews'a yöneltilmiş bir suçlama da vardı : Andrews onun için ne yapmıştı? Louisa, kayıtsız bir havayla konuyu değiştirdi.

"Kocam, Otel Clarence'ı işletiyor. Bir oteller zincirine bağlıyız." 'Zincir' sözcüğü konumlarının önemini vurguluyordu. "Otel George da aynı zincirin bir parçası. Bu nedenle boş odamız kalmadığı zaman müşterileri hemen oraya gönderebiliyoruz."

Andrews'un elinden gelen tek şey, hafif alaylı bir gözlemde bulunmak oldu.

"Bütün kasabanın sahibi sizsiniz," dedi.

Louisa, konuyu burada kapatmaya hiç niyetli değildi; Andrews'un bu sözlerine alınmış gibi yaptı. "Neden bu kadar şaşırdığını anlayamıyorum Morton. Aslına bakarsan, kocamla tanıştın sen."

Andrews sanık sandalyesine oturtulmuştu; suçlanıyordu. Olabildiğince serinkanlı bir havayla, "Tanıştım mı? Onunla tanıştığımı sanmıyorum – nerede – adı neydi?" dedi.

Louisa, "Benimkinin aynısı," diye yanıt verdi. "Forrester. Jack Forrester."

Andrews cebine koyduğu mektubu eliyle yeniden şöyle bir yokladı, ama sonra vazgeçti.

"Ben Forrester adında kimse anımsamıyorum."

"Yapma Morton!" dedi Louisa şeytani bir havayla. "Bir düşün! Brighton! 1974 yılının Haziran ayı. Ticaret fuarı. Demeter Çiçekliler için şu önemli sözleşmeyi imzaladığın gün. Eminim, en azından bunu anımsarsın!"

İşte dönüp dolaşıp bu noktaya gelmişlerdi; tartışmalarının tam ortasında bomba patlamıştı. Onca yıl sonra Louisa bütün bunları yeniden deşecek değildi herhalde.

Andrews, "10.000 sterlinlik bir sipariş aldığımı anımsıyorum," dedi böbürlenerek.

En azından, Louisa'nın evlenmiş olduğu gerçeğini kafasından atabiliyordu.

Louisa dişlerinin arasından, "Ben halılardan söz etmiyorum," dedi. Louisa'nın, gözlükleri nedeniyle daha da büyük görünen gözleri, boşa geçmiş iş hayatlarında anlamlı bir şeyler arıyormuşçasına kendisini didik didik ediyormuş gibi geldi Andrews'a. Louisa'nın bakışlarında bir soru işareti vardı; paylaştıkları anlamsızlığı hoşgörüyle karşıladığını göstermek üzere sanki özellikle oraya konmuştu.

Andrews, şu anda içinde bulunduğu durumda bunu hoşgörüyle karşılayacak kadar aptalca davranacak değildi.

Andrews, Louisa'nın bakışlarının onu affetmediğini gösterdiğini, Louisa'nın bu soruyla kendisini sıkıştırabileceğini biliyordu. Brighton'da geçirdikleri o anlaşılmaz zamanla ilgili bütün anıları belleğinden silmişti; oysa şimdi, o akşam kaldıkları otele döndüğünü, Louisa'nın onu fuayede beklediğini anımsıyordu. Louisa'nın heyecan içinde ona, "Hallettin mi?" diye sorduğunu anımsıyordu. Ona, "Hadi, buradan çıkalım," demişti. Birlikte yolun karşısına geçip gezinti yerine gitmişlerdi; Andrews otellerden ve sokak lambalarının upuzun direklerinden denize doğru uçuşan bayraklarla süslenmiş, ışık seline boğulmuş uzun sahil şeridini, ışıkların denizi görmeyi nasıl da engellediğini anımsıyordu.

Sahil yolu, dekoru hazırlanmış bir tiyatro sahnesi gibiydi : Bir ışık gölünden diğerine gidip gelen insanlar palyaçolara benziyorlardı. Andrews, kazandığı başarıdan söz ederken Louisa, onun koluna girmişti. Ticaret fuarlarında, akşam yemeklerini genellikle otelde, fuardaki insanlarla birlikte yerlerdi; Louisa gecenin erken saatlerinde masadan kalkarak Andrews'u o adamlarla baş başa bırakırdı, ama o akşam Andrews'u, başarılarını bir restorana giderek kutlamaya ikna etmişti. Birlikte bir iki kadeh şampanya içmiş, sonra da ağır ağır otelin yolunu tutmuşlardı; fuayeden asansöre kadar olan yolda Louisa, ihtiyatla elini onun kolundan çekmişti, ama asansöre bindiklerinde yeniden koluna girmişti, katlarına çıkarken kolunu hafifçe sıkmıştı. Louisa'nın odasına vardıklarında, Louisa biraz utanarak onun kendi odasına gitmesine izin vermemiş, kapının önünde konuşmaya başlamıştı; sesi giderek alçalmıştı. Ceketinin yakasından bir pamuk parçası alıyormuş gibi bir hareket yapmıştı.

Ağzında bir şeyler çiğniyormuş gibi, "Gel otur bir dakika," diye mırıldanmıştı. Gerçekten de karşısındakine yiyecekmiş gibi bakıyordu.

Andrews şaşkınlıktan donup kalmıştı. Onun şampanya içmesine izin vermemesi gerektiğini düşündüğünü anımsıyordu. Saate bakıp, "Aman Tanrım! Saatin kaç olduğunu biliyor musun? Hala Daisy'i arayıp bu iyi haberi ona vermedim. Geç kaldım," demişti.

İşte o zaman Louisa'nın ifadesinin değiştiğini, yüzünün öfkeyle buruştuğunu görmüştü. Andrews babacan bir tavırla iyi geceler diyerek koridorun öbür ucundaki odasına doğru ilerlerken, Louisa'nın yüzü pirinçten bir maske gibi sertleşmiş, gözleri boş boş bakmaya başlamıştı. Louisa'nın, kapıyı çarparak kapatması Andrews'u şaşırtmıştı. Gene de yaptığından memnundu : Bütün gece oturup Louisa'yla Browder ailesinin sorunlarını konuşacak değildi.

Ya ertesi gün! Andrews, ikinci gece olanları karısına hiçbir zaman anlatamamıştı. Anlatsa, Daisy ona inanmazdı. Zafer kazanmış bir edayla, kendisinin bütün bunları yıllardır 'bildiğini' haykırırdı. O akşam, Andrews'un geçmişinde açık kalmış bir yaraydı; bu, onun için öyle ağır bir darbe olmuş, öfkeyle ve kabul etmeyi reddettiği bir arzuyla öylesine iç içe geçmişti ki, Andrews o akşamı sonunda belleğinden bütünüyle silmeyi başarmıştı. Şimdi, deniz kıyısındaki bu küçük harap evde, artık evli bir kadın olan Louisa'yla konuşurken o akşamın bütün ayrıntıları zihninde canlanıyordu.

Yaptıkları bu 'kutlama'larından sonraki gün Louisa fuarda, şirketin standına geç gelmişti. Bekleneceği gibi, fena halde başı ağrıyordu. Andrews ona gidip uzanmasını söylemişti. Kendisini yaptığı büyük satışın ayrıntılarına öylesine kaptırmıştı ki, odasına ancak akşam yedide dönebilmişti. Odasına vardığında telefonun çaldığını duymuştu. Arayan gene şu baş belası Sarah'ydı! Browder ailesi gene silahlarını kuşanmıştı! Louisa neredeydi? Sarah bütün gün onu aradığını söylemişti. Anneleri gene hastaydı. Ölmek üzereydi, elbette. Yıllar yılı Sarah ne zaman arayacak olsa, ihtiyar Bayan Browder ölmek üzere olurdu. Louisa hemen eve dönmeliydi. Louisa ne zaman gerçekten eve dönse, Bayan Browder sapasağlam ayağa kalkardı.

Sarah'yla konuşmasını olabildiğince kısa kesmek için Andrews, "Eminim, Louisa odasındadır," demişti. "Bir terslik olmalı. Ben şimdi gidip bakarım."

Andrews, Louisa'nın odasına gidip kapıyı tekrar tekrar çalmıştı; içeriden sesler geliyordu. Andrews, bir erkeğin sesini duymuştu, "Bu da kim, Tanrı aş-

kına? Söyle şuna gitsin."

Louisa sarı – sapsarı – bir sabahlık içinde kapıyı açmıştı.

Banyodan çıkan kızıl saçlı adama dönerek, "Bir şey yok. Bay Andrews gelmiş," demişti; adam da, "Ona toz olmasını ve kendi işine bakmasını söyle," diye homurdanmıştı.

Adamın elinde bir kravat vardı; odada çıplak ayak geziniyordu. Bu sahne-Andrews'a öylesine inanılmaz gelmişti ki, Andrews Louisa'yı neredeyse tanıyamamıştı. Ona bir şey söyleyip söylemediğini tam olarak anımsayamıyordu, ama adama söylediklerini sözcüğü sözcüğüne anımsadığını fark edince kendini kutladı : "Ben sekreterimle konuşuyorum. Annesi çok hastaymış."

Louisa'nın tek söylediği, "Ben Sarah'yı daha sonra ararım, Bay Andrews," olmuştu. "Her zamanki gibi gene beni kontrol ediyor."

Sonra da kapıyı yüzüne kapatmıştı. Andrews, Sarah'yı telefonla arayıp sersemlemiş bir halde, önce Louisa'nın uyuduğunu, sonra da arkadaşlarıyla birlikte olduğunu söylemişti.

Sarah, "Yalan söylüyorsun," demişti. "O senin yanında. Sesini duyabiliyorum. Aranızda olup bitenleri bilmiyor muyum sanıyorsun?"

Andrews, Browderlar'dan çekeceği kadar çekmişti artık. Sonunda kendini kaybetmişti.

"Kardeşinin nerede olduğunu ille de bilmek istiyorsan, bak sana söyleyeyim. Bardan bir herif ayartmış, şimdi de onunla birlikte."

Sarah bir kahkaha atarak onu şaşkınlığa düşürmüştü.

Şimdi, Sarah'nın evinde, şömine rafının üstündeki fotoğraftan yaşlı Browderlar kendisine bakarlarken, Louisa'nın, bir şeyler söylemesini beklemekte olduğunu gördü.

Louisa, "Sarah'ya onu tanıdığını söylemişsin," dedi. "Bu pek de hoş bir davranış değil, Morton. 'O herif' şimdi benim kocam; bu nedenle, anlarsın ya, seninle akşam yemeğine çıkmam yakışık almaz. Ben gerçekten bu kasabanın sana uygun bir yer olmadığını düşünüyorum; sence de öyle değil mi? Ben artık gitmeliyim, senin de trenine yetişmen gerek. Sarah beni Clarence'a götürecekti; seni de istasyona bırakır. Bana sormak istediğin başka bir şey var mıydı?"

"Yok," dedi Andrews.

Kapının kolu çevrildi. Sarah kapıyı dinliyor olmalıydı; içeriye girip, "Louisa, kocan gene aradı," dedi.

Louisa arabada Sarah'ya, "Peter'a söyle, yemeğe gelecekse kravat taksın," dedi.

Yol boyunca başka hiçbir şey söylenmedi.

Andrews, Louisa'nın Clarence'a girişini seyretti, elbette – ama tren onu Londra'ya götürürken, yok, yok, yok, diyerek dönüyordu tekerlekler; tıpkı Sarah'nın sesi gibi. Alacakaranlıkta koyun yanından geçip giderken, Andrews teknelerde uçuşan flamaları da, bayrakları da görmedi.

İngilizceden çeviren : Ayşe Deniz Hakyemez

KISA ÖYKÜ ÜSTÜNE

Gariptir ki, kısa öyküyü şiir gibi algılayan Hawthorne ve Poe'nun klasikleşmiş bu fikrine gittikçe daha çok yaklaşıyoruz. Aynı zamanda – yaşadığımız bu yığın toplumlarda – mesellere ve yerli dillerde yazan yazarlara da daha çok yaklaşıyoruz. Artık yapmacık konulara mahkûmluktan kurtulduk; ve kalbimizin derinliklerinden çıkardığımız izlekler üzerinde yoğunlaşmaya başladık.

ON DOKUZUNCU yüzyıl başları ile günümüz arası dönemi kapsayan bu seçkiye* aldığımız öyküleri, kökleri beş kıtaya dayanan ve birçok farklı ekinden beslenen yazarların, dünyanın her yerine ulaşmış İngilizce dilinde verdikleri yapıtlar arasından seçtik. Seçtiğimiz öykülerin "en iyiler" olduklarını iddia etmiyoruz; bütün seçkiler kişisel beğeninin ürünleridir ne de olsa. Ama, bu seçki için sadece şöyle bir iddiada bulunabilirim : seçkimiz, kısa öyküye duyulan yetmiş yıllık tutkulu bir bağlılık ve bu özellikli sanat – ya da zanaat – dalında yazar olarak geçirilen elli yılın ürünüdür – ki bu mesleğin yazarlar için incelikli güçlüklerle dolu olduğunu da eklemeliyim. Bizler arasındaki bu bağ sadece 'öykü'ye duyduğumuz tutkudan kaynaklanmıyor; öykünün nispeten yeni ve hâlâ evrimini tamamlamamış biçimlerine de karşımıza çıktıkları yerde tutuluveriyoruz. Öyle sanıyorum ki, biz öykü yazarları artık tek vücut haline geldik : başka dillerde verilen yapıtlarla, Fransa'da, İtalya'da, Kuzey Avrupa'da, Rusya'da, Latin Amerika'da ve hatta Üçüncü Dünya diye bilinen ülkelerdeki yazarların yaptıklarıyla, romancılarımızın çoğuna göre, daha fazla ilgili ve bilgiliyiz. Öykü anlatmak özel yaşamlar içindeki evrensel bir alışkanlıktır; ve sanıyoruz ki biz de çağdaş yaşamın ruh haliyle çok güzel uyuşan bir seçki hazırladık.

İngiliz yazınına ait iki öykü, Sir Walter Scott'un *The Two Drovers* ve *The Highland Widow* adlı yapıtları, benim amaçlarıma uygun olarak, kısa öyküyü romanın ayrıntılara dayanan çekiciliğinden uzakta, temel bir biçim olarak belirlemiş görünüyorlar : roman bize her şeyi anlatmaya çalışırken öykü sadece bir tek şeyi anlatmak istiyor. ama olanca yoğunluğuyla. Daha da önemlisi, Amerikan yazınının Washington Irving ve özellikle Edgar Allan Poe ve Nathaniel Hawthorne gibi ustaları da, kısa öykünün öneminin nerede yattığını belirliyorlar. Bazılarının da dedikleri gibi, kısa öykü bir anda içimize işleyiveren şarkı ve tablolara benzer; bir anlık bakış ve kavrayıştır; ama o kısacık bakışta geçmişteki büyük tecrübelerimizden arta kalanları tekrar aynı sınırlar içinde canlandırır. Eğer biraz daha ileri gidip, örneğin 1910'dan beri yazılmış olan öykülere göz atacak olursak, size tablonun hâlâ orada

durduğunu söyleyebilirim – ne var ki, artık eski altın yaldızlı, süslü çerçevesi iyice sadeleştirilmiştir; veya, eğer isterseniz, bu çerçevenin tablo içine yerleştirilmiş olanlarını da bulabilirsiniz. Ama, on dokuzuncu yüzyılın Scott'tan sonraki dönemine bakarsak, Amerikan yazarlarının ve diğer genç toplumların yazarlarının, o verimli çağın canlılığına kendilerini iyice kaptırmış olan İngiliz romancılarına oranla bu yeni sanata karşı daha istekli ve heyecanlı olduklarını söyleyebiliriz. Dickens'in, Thackeray'ın, Mrs Gaskell'in, Hardy'nin ve onlar kadar ünlü olmayan daha birçok mükemmel yazarın kısa öyküleri, devam etmekte olan bir romanın kalabalık bölümlerini, ya da başlanmış fakat bitirilmemiş romanları anımsatırlar gerçekten. Hardy'nin öyküleri de birer roman olabilirlerdi aslında; onun gerçek kısa öyküleri ise özlü şiirlerindedir. Öte yandan, romancılığıyla tanınan Trollope bir istisnadır; o, daha yolculuk yapmaya başladığı sıralarda keşfetmiştir kısa öyküyü. Lotte Schmidt öyküleri ve dikkate değer Cornwall Masalı *Malachi's Cove* aklımıza ilk gelenlerdir. Eğer İngilizler kısa öyküde ayrıcalıklı bir yere sahip olmuşlarsa bunu büyük oranda egzotik yolculukları anlattıkları öykülerine borçludurlar. Ne de olsa kapalı kapılarımız ve perdelerini sıkı sıkı çektiğimiz pencerelerimiz arkasından kurtulmamız gerekiyordu; ama Robert Louis Stevenson ve Rudyard Kipling'e kadar, Amerikalı söylence yazarlarına katılmayı başaramadık. Oysa, biraz daha düşündüğümüzde, bu iki yazarın evlerinde bile tez canlı ve devamlı hareket halinde olduklarını fark edebiliyoruz.

Elinizdeki bu seçkinin kişisel beğenilerin bir ürünü olduğunu söylerken, şunu da eklemeliyim ki, telif hakları ve seçilen öyküleri kitaba sığdırmakta yaşanan zorluklar seçki hazırlayanların hiç bitmeyen kâbusları sayılabilir. Hem geçmişin yetenekli tüm kalemlerine adil davranabilmek, hem de mesellerden çok bilimsel dökümanlara önem veren genç neslin deneysel arayışlarını tatmin edecek öykülere yer verebilmek için en az üç dört cilde ihtiyacımız var. İşte bu yüzden birçok baş yapıtı, daha evvel defalarca seçkilere alınmış oldukları için çıkarmak zorunda kalıyoruz; ve ne yazık ki, bu seçimlerimiz keyfi oluyor. Dolayısıyla, eğer Jack London, P. C. Wodehouse, Max Beerbohm, Saul Bellow, Bernard Malamud ve daha birçok yazar seçkimizde yer almamışsa, bundan onların yeteneklerini ve öykücülüğe yaptıkları katkıları küçümsediğimiz anlamı çıkarılmamalıdır.

Bir de, öykülerin uzunluğundan kaynaklanan özel bir sorunla karşı karşıyayız. Kısa öykü yazarları her zaman süreli yayınlara dayanmışlardır; on dokuzuncu yüzyılda, her ülkedeki gazeteler epey uzun olan öyküleri her hafta dizi halinde yayımlıyorlar, kalın dergiler ise, otuz kırk bin kelimeye kadar varan, kısa roman denilen şu hoş tür için aynı yöntemi izliyorlardı. Henry James gibi bir usta da geçen her yılla beraber öykülerini biraz daha uzatıyor. Böyle yazarlar, uzun yapıtlar vermeleri bir yana, düzyazılarını hiç acele etmeden yazarlar, ahlak dersi vermek çoğunun pek hoşuna gider, örtmecenin derinlerine ironiler yerleştirmeye ve gereksiz, boş yere uzatılmış sözleri gayet ustalıklı bir biçimde birbiri ardına sıralamaya bayılırlar. Bizimle yaşlı ustalarımız arasında oluşan bu ayrılık – 1900'de oluştuğunu kabul edelim – uzun ile kısa arasındaki çelişkinin belirtilerinden biridir aynı zamanda. Dahice bir yapıt olduğu halde, uzayıp gittiği için göz ardı edilen George Moore'un *Albert Nobbs*'unu (*Celibate Lives*'dan) reddetmek zorunda kalmak gerçekten çok üzücü. (Bu kitap halen satılmaktadır.) Başka yetenekli yazarların da uzun öykülerini bir tarafa bırakmak zorunda kaldığım oldu; ve böyle durumlarda, tabii eğer mümkünse, o yazarın nispeten daha az bilinen ve alışılmadık, ama kısa olan öykülerine yer verme yoluna gittim. Sonuç olarak bu seçkide Henry James "The Real Thing" – sanatını kanıtladığı

ünlü yapıt –, "The Pupil" ya da "Bench of Desolation" ile temsil edilmedi; ama bence, çok daha kısa olan "Paste" adlı öyküsü, Maupassant'a epey borçlu olduğu açıkça görülmesine rağmen, James'in deha pırıltılarını taşıyan en karakteristik yapıtlardan birisidir. Joyce ile de benzer bir sorun yaşadık : "The Dead" onun hiç şüphesiz en etkileyici öyküsüdür, üstelik gelecekteki başarısının tohumları bu öyküde atılmıştır, ama ne yazık ki o da çok uzundur ve daha önce defalarca seçkilerde yer almıştır. İşte bu yüzden ben, *Dubliners*'dan, onun dehasının ilk pırıltılarını veren kısa bir öyküyü seçkiye almayı yeğledim.

Kipling'in yarattığı sahnelere oluşturduğu tarz açısından gösterdiği çeşitlilik onun karakteristik bir yapıtını bulma konusundaki bütün çabaları boş çıkarıyor. Ben *London's East End*deki Kipling'i, büyülü Hint sahnelerindeki Kipling'e yeğledim, çünkü Kipling'in yapıtlarındaki Cockney açısı çoğu zaman göz ardı edilir. Genellikle, Katherine Mansfield'ın *The Woman At The Store* adlı yapıtında olduğu gibi, şaşırtıcı ve belki de yazarın genel tarzına uymayan örnekleri özellikle yeğledim. Afrikalı, Kanadalı, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı yazarlar söz konusu olduğunda ise, sanatçıların işledikleri yerel öğelere önem vermekten çok, yapıtlarıyla öykü sanatına nasıl bir katkı yapmış olduklarına dikkat ettim. Aslına bakarsanız bu yazarlar için de ayrı bir cilt hazırlamak gerekiyor. Frank O'Connor, kısa öykünün sosyal bağların zayıf olduğu ve kültürel geleneklerin bireyleri tatmin etmekte yetersiz kaldığı "anarşik" toplumlarda yeşerdiği görüşünde; ben de bazı açılardan bu görüşe katılıyorum. Yine de, muhteşem Fransız geleneği O'Connor'ın savına açık bir istisna oluşturuyor.

İçinde bulunduğumuz çağ da, ki şimdi seksen yaşında, biçemler, yaklaşımlar ve öykülerin doğal konuları değişti. Gariptir ki, kısa öyküyü şiir gibi algılayan Hawthorne ve Poe'nun klasikleşmiş bu fikrine gittikçe daha çok yaklaşıyoruz. Aynı zamanda – yaşadığımız bu yığın toplumlarda – mesellere ve yerli dillerde yazan yazarlara da daha çok yaklaşıyoruz. Artık yapmacık konulara mahkûm olmaktan kurtuduk; ve kalbimizin derinliklerinden çıkardığımız izlekler üzerinde yoğunlaşmaya başladık. Eskiden okurlar kendilerini bir öykü ya da roman içinde "kaybettiklerinden" söz ederlerdi : oysa çağımızın müptelası kendisini bulmak için kısa öyküye yöneliyor. Eski güvencelerin kaybedildiği, hayatların paramparça olduğu, huzursuzluk içinde boğulan bu yüzyılda, sabit ve göz göze bakışların yerini sinirli göz atışlar aldı. (Kısa öykü yazarları, ressamlar gibi, Goya'nın kendi sanatındaki haline benzediler sonunda.) İçinde yaşadığımız yığın toplumlarda, isimsizlik ve sıradanlık duygusuna kapılıyoruz : ve bu yüzden, bireyselliğimizi açığa vurabileceğimiz, duygularımızın önceden uyarmadan aniden değişime uğrayacakları ve kendilerini göstereceklerı o sessiz anı arıyoruz özlemle. Kipling'in "Mary's Postgate"inde tutkunun zirveye ulaştığı o korkunç anı; O'Connor'ın "Guests of the Nation"ınında esir alınmış İngiliz askerlerinin verdikleri anlamsız tepkiyi; ya da Alan Sillitoe'nun "Loneliness of the Long Distance Runner"ında, Borstal'li çocuğun yarışırken bir yandan da düşüncelerini açıklığa kavuşturmaya çalıştığı o eşsiz öyküleri unutmak mümkün değil.

Kısa öyküde kendilerini ispat etmiş o muhteşem yazarların çoğu romancılıkta başarılı olamamışlardır : Kipling ve Çehov'u ilk örnekler olarak verebiliriz; ve bence, D. H. Lawrence'ın kısa öyküleri de romanlarına oranla daha başarılıdır. Bana göre kısa öykü, yazarı düzyazı yazmaya iten sıradan ve tekdüze dürtüler sonucu oluşmaz; aniden, doğal bir şekilde gelişiveren ve insana şiir yazdıran dürtülerin sonucudur – ama bu şiirsellik ürpertici bir duygusallık anlamında da değildir. Kısa ve öz olması,

aynı zamanda da "hep orada durdukları halde bir kenara bırakılmışları" işlemesi gerektiği için, bir kısa öykü yazarı, olayları yakalayabilen ve gerçek konuşmaları ayırt edebilen acar bir muhabir ya da açıkgöz bir yolcunun gözüne ve kulağına, bir şairin ya da balad yazarının içgüdülerine, bir sone yazarının gizlemeye çalıştığı biçim disiplinine sahip olmak zorundadır. Bunların yanında, pırıl pırıl özlü sözler söyleme konusundaki Tanrı vergisi yeteneğini de devamlı geliştirmeye çalışması gerekmektedir. Kısa öykü her zaman bir şeyleri açığa vurur, çoğu zaman okurda çağrışımlar yaptırır – Lawrence ve Faulkner'da olduğu gibi – ve sık sık, patlama noktasına geldiği anda, bir karakterin baş tacı edilişine tanık oluruz : böylece kısa öykü, söylencelere yaklaşır. Ve her şeyden önemlisi, kısa öykü yazarı, sadece yarattığı karakterlerin ve sahnelerin yeniliğiyle değil aynı zamanda sesinin farklılığıyla da dikkatimizi, dağınık konuları arasında sıkışıp kalmış romancılara oranla daha çabuk çekmek zorundadır; üstelik, öyküsünün ustalıklı örgüsüyle bizi yakalamayı da başarmalıdır. Çünkü bizim istediğimiz, huzursuz yaşamlarımızın arada sırada bir düzene girmeyi başarabileceğini ve duygularımızın da bir mimari yapıya sahip olduğunu hissedebilmektir. Özellikle bu yüzyıl yazarlarının yapıtlarında, insanların kapıldığı yabancılık duygusunun da işlendiğini görüyoruz.. Modern öykü açık uçlu bir sona doğru geliyor. İnsanlar bir başlarına bırakılıyorlar; ve kendi öykülerinin olumsuz etkilerini, nasıl başlayacağını hiç bilmediklerini yepyeni bir güne korku içinde taşımak zorunda kalıyorlar.

*The Oxford Book of Short Story adıyla yayımlanmış öykü antolojisinin "Giriş" yazısı.

İngilizceden çeviren : Almıla Özdek

Deneme

PUŞKİN 'İN ÖYKÜLERİ

Puşkin, uzaktan donuk ve sabit duran, ama yakından baktıkça birden canlanan, hareket eden, değişen, gizemini ele veren minyatür portrelerin büyük ustası. Zanaatkâr-kumarbaz şair, iskambil kağıtlarının oyun kâğıdı olmakla kalmayıp bunların risk ve tutkunun simgeleri olduğunu biliyordu.

RUSÇA bilmeyen okur, lirik şair Puşkin'den kopuk kalsa da, *Yevgeni Onegin* gibi bir anlatı şiire, sözgelimi Sir Charles Johnston'un yakınlarda yayımlanan, Byronvari çeşitlemesi aracılığıyla ve Nabokov'un capcanlı söz oyunlarıyla bezeli

çevirisi yoluyla ulaşır. Byron gibi Puşkin de dünyanın en büyük mektup yazarlarından biridir, yazdıklarında her zaman açık ve doğal bir yaklaşımı vardır. Şeytanların en güleç yüzlüsüdür o. Anlatı şiirleri bize, onun 19. yy'ın büyük Rus gerçekçilerinin öncüsü olduğunu gösterir. Gerçekten de o, Rusların Shakespeare'i ya da Cervantes'idir. John Bayley'nin birkaç yıl önce *Puşkin : Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme*'de tanımladığı gibi, "Bir dev değildir" o, ama "bir Proteus"dur : Shakespeare gibi, Rönesans adamının güleç yürekliliği ile yepyeni biçimler sunar. Puşkin' in çevrilmiş olan kurmaca yapıtlarında, özellikle 1830 ile, bir düelloda öldürüldüğü 1837 yılları arasında yazmış olduğu yapıtlarda üstün nitelikli öyküler olan "Maça Kızı", "İstasyon Şefi", "Cenaze Levazımatçısı" ve bitmemiş, renkli öyküsü "Dubrovski" ile, kimi zaman melodrama kaçan, canalıcı uzun öyküsü (Novella) "Yüzbaşının Kızı" na rastlarız. Bu yapıtlar bizi eğlendirmiştir, ama Puşkin'in bu öykülerinde geç 18. yy. biçemini kullanmakla ne yapmak istediğini acaba anladık mı? Puşkin'in düzyazıları her şeyden önce Scott'un yapıtlarının bir kısmında görüldüğü gibi, biçimci ve sergileyici olmasıyla bizi etkilemiştir. Şöyle rahatsız edici bir sorun vardır : Klasikler okurun belleğinde bayatlayıp gider. Sanatçıya yazma eylemini bir türlü yakıştıramayız. İçimizden birini "Maça Kızı"nı Mérimée'nin bir yapıtı ya da Hoffmann'ın fantastik bir öyküsü, dahiyane bir sanat yapıtı olduğunu varsayarken kolaylıkla yakalayabiliriz. Oysa bu öykü dosdoğru Puşkin'in zamanındaki Rusya' dan geliyor.

Paul Debreczeny'nin hazırladığı – *Aleksandr Puşkin : Düzyazı Kurmaca Yapıtlarının Tümü ve Öteki Puşkin* başlığını taşıyan – iki ciltte kendini düzyazı yazma konusunda eğiten şair üzerine yapılmış bilimsel nitelikte bir inceleme ile karşılaşıyoruz. Bay Debreczeny'nin çevirip yayıma hazırladığı *Düzyazı Kurmaca Yapıtlarının Tümü* ozanın dikkate değer, bitmemiş bazı çalışmalarını içeriyor. Bunlardan birinin, "Konuklar Dacha'ya Varıyorlardı" başlığını taşıyanın, Tolstoy'un Anna Karenina'yı yazmaya başlamaya esinlediği söylenir. Bu cilt, hiç yazılmamış ya da sonradan başka türlü bir yol tutmuş öyküler için düşülmüş notlarla tamamlanıyor. Bunlardan biri şaşırtıcı, çünkü, hani hep söyleriz ya, öylesine Rus işi ki : "N. Nevski Caddesini sırdaşı bellemişti – evle ilgili bütün sorunlarını, bütün ailevi üzüntülerini onunla paylaşıyordu... Ona acıyorlardı. Tatmin oluyordu."

Gerçekten de böyle ama. Bu kitaplarda Debreczeny'nin odaklandığı nokta şu: Şair nasıl da büyük bir titizlikle şiirin egzotik imgelerini budayıp kendini yalın bir düzyazı yazma konusunda eğitiyor. Debreczeny, "Biri yalın, süzsüz bir biçeme, öbürü şiir dilinin tekniklerine götüren iki tarz arasındaki hiç sönmeyen gerilim, Puşkin'in düzyazı kurmaca yapıtlarındaki zengin çeşitliliği doğurmuştur," diyor. Bu yapıtta yazarın atölyesindeyiz. Konu, kitabın taşıdığı başlığın imlediğinden daha esnek aslında. Puşkin'in anlatılarındaki hızı ve renkten renge giren dilinin okuru sürprizlerle kuşatması onun biçimci yazıları karşısında bile heyecan uyandırıyor. Şiir yaşamın ta kendisi olup çıkıyor. Puşkin türlü türlü tarzın altından girip üstünden çıkan şen bir haydut, bir parodi yazarı, anlatı konularını hevesle ödünç alıp duran biri, yapıttaki psikolojik örüntüyü hemen keşfetmeye heveslenen dikkatsiz okurun beklentilerini kurnazca bozma sanatının ustası. Puşkin İngiliz, Fransız ve Alman yazınını çok iyi biliyordu. Voltaire'i, Rousseau'yu, Stendhal'in *Le Rouge et le Noir*'ını, Hoffmann'ı, Richardson'u ve Scott'u okumuştu. Kusursuz bir eleştirmendi. "Dubrovski"nin değerini düşürdüğü ileri sürülen sıkıcı aşk hikâyesi, Avrupa'dan ithal edilmiş o gözü yaşlı kurmaca tarzın sanatkârane bir parodisi de pekâlâ olabilir.

*Yüzbaşının Kızı*ndaki sondan bir önceki sahne *Midlothian'ın Kalbi*'nden alınmışa benziyor. Debreczeny, Puşkin'in biçemini şekillendiren gerilimi saptama, yaptığı deneylerdeki gelişimi, bir öykünün yüzeyini parçalayan birçok sesin kullanılışını gösterme konusunda başarılı. Ancak, Puşkin'in dramlarında ve komedilerinde asıl yaptığı, sonraki Rus romancılarının yapıtlarında belirgin olan bir şeyi duyumsatmak; "insan denen evin kapılarıyla pencerelerinin ardına kadar açık olduğunu" : O evde bir kişi de yaşasa, o, birçok birbiriyle uyuşmaz kişidir, bir başka deyişle, öyküyü birden fazla kişi anlatır. Bayley'nin de altını çizdiği gibi her şey geçici ve açık uçlu. Puşkin'in tamamlanmış öykülerinin okuru bırakıp giden sonları ironi yüklü, bu yüzden de bu öyküler bugün de yoruma açık, zira sanat duruyor ama yaşam sürüyor. Öykülerdeki anlatım oldukça sıcak. Şairin o ünlü mektuplarındaki sıcak ve doğal üslubu, kendini sürekli denetleyen o olağanüstü gücü onun herkesin üzerinde birleştiği bir özelliği. Dizginlenemeyen, maddeci dehası, yapıtını her elden geçirişinde bıkıp usanmadan bileyleyen bir zanaatkârın hünerinin boyunduruğunda. Ozanın şu sözlerine tümüyle inanmak zorunda değiliz : Fırıncı hamuru neden yoğurur, terzi kumaşı neden biçer, Koslov neden yazar, hekim neden insan öldürürse ben de o yüzden hikâyeler anlatıyorum – para için, yalnızca para. İşte böyleyim ben bu za-

Aleksandr Puşkin'in (1799-1837) anlatılarındaki hızı ve renkten renge giren dilinin okuru sürprizlerle kuşatması onun biçimci yazıları karşısında bile heyecan uyandırıyor.

rarsız güvensizliğim içinde. Puşkin, romanın yeni ve popüler bir sey olduğunun farkındaydı; ama *Le Rouge et le Noir*'ı yazan Stendhal gibi o da popüler beğeni uğruna sanatından ödün vermemişti. Özlü biçemleri, kötüye kullanılmayan, çok çevik çalışan nüktedanlıkları iki romancıyı birbirine yaklaştıran özellikleri.

Düz Yazı Kurmaca Yapıtlarının Tümü, Scott'un *Toprak Sahibimin Öyküleri* adlı yapıtına kurgusuyla oldukça benzerlik gösteren *Biyelkin Hikayeleri* ile başlıyor. Puşkin bir başkasının yazdığı öyküleri aktarıveren biri, dönüp kendi zamanına bakan bir adam; yazdığı diyaloglar renksiz, çogunlukla dolaylı aktarılıp genelleştirilmiş, ne var ki öyküleri bizi eğlendiriyor. Puşkin'in erken dönem kurmacaları, sergileyici, hatta bilimsel nitelikte Aslında Puşkin'in sergilemeye karşı doğal bir eğilimi var : *Pugaçev İsyanın Tarihi* adlı yapıtı tarihi belgelerden yola çıkılarak özenle oluşturulmuş, nesnel, neredeyse resmi bir dille yazılmış; bununla birlikte başından sonuna kadar merakla okunan romantik ve capcanlı bir öykü olan *Yüzbaşının Kızı* bu yapıtın içinde çıkıveriyor karşımıza. Bana göre Debreczeny, bu öyküde Odipus komplekinin işlendiğini ileri sürmekle gereğinden fazla yapısalcı davranmış. İroni yüklü başlangıç – genç bir subay olan irade sahibi kahraman ve tipide cephedeki bir askeri istihkâm yerine yolculuk eden ailenin kaytarmacı hizmetkârı – huysuz hizmetkâr ile karaklı efendisinin konu edildiği bildik izleği sunuyor gibi. Ne var ki öykü 18. yy'ın geleneğinden beklenmedik bir biçimde ayrılıyor. Genç subayın o uğursuz istihkâm yerine zorla girmek için gönderilmesiyle biz de uyarı veriyoruz. Tuhaf istihkâm yerindeki alçak gönüllü kumandan rütbe rütbe yükselmiş biri, taburunu gerektiği gibi yönetmek konusunda yeterince baskın davranmıyor; zarif eşi ve kızları çok hoş – tehlikelerle dolu yaşamları için fazlaca hoşlar : Genç subayın çok geçmeden huysuz bir subayla kumandanın kızı için tartışmasına tanık oluyoruz. İlkel Pugaçev ve adamlarınca çıkarılmış vahşet dolu bir ayaklanmayla karşı karşıya olduklarını istihkâmdakilerin hepsi 'birden' unutuyor. Derken Pungaçev'in saldırısı gerçekleşiyor; öykünün de Puşkin'in ustalıkla kurguladığı beklenmedik planı ortaya çıkıyor. Kumandan kolayca ele geçirilebilecek olan kızını her ne pahasına olursa olsun saklamayı beceriyor. Ama vahşet kendini gösteriyor. Pugaçev istihkâm yerini zaptediyor, kumandanın eşini öldürüyor, kumandanla bir teğmeni asıp istihkâm bölgesindeki köylüleri korkutmak için öylece asılı bırakıyor. Genç subay gözünü kırpmadan kızın güvencede olmasını taleb ediyor. En can alıcı sahne Pugaçev'le karşılaşma sahnesi, Pugaçev'in genç subaya merhamet ettiği sahne. Pugaçev birdenbire yardım elini uzatıyor. Eleştirmenler bunun acımasız ve vahşi bir liderden gelmesini inandırıcı bulmadılar. Oysa niye? Bu olay öylesine ustaca kurgulanmış ki sonunda gelip şuna inanıyoruz : İki yönlü kişilik hiç de bilinmez bir şey değildir. Nitekim iki adam birbirlerinin kim olduğunu bilmeden tipide karşılaşmışlar-

Aleksandr (Sergeyeviç) Puşkin (1799-1837) Moskova'da doğdu. Her soylu Rus ailesinde olduğu gibi, Puşkin ve kardeşleri Fransız kültürüyle yetişip genç yaşta Fransızca konuşup yazmaya başladılar. Klasik şiir öğretilerini benimsemediği için başlangıçta ağır eleştirilerle karşılaştı. Siyasal şiirleri yüzünden 1820'de sürgüne gönderildi. Altı yıl sonra Çar Moskova'ya dönmesine izin verdi. Fakat Puşkin döndüğünde özgür çalışma ortamı bulamadı. Hemen her alanda verdiği yapıtları döneminin edebiyatında çığır açtı. Karısının onurunu korumak için girdiği bir düelloda öldürüldü. Çağdaş Rus edebiyatının kurucusu kabul edilir.

dı. Genç subay Pugaçev'e tavşan derisi bir ceket vermişti. Pugaçev'in ceketin hatırına merhamet ettiğine inanmasak bile onun gibi gözükara bir asinin bir başka gözü pek adamı, bir başka onur adamını takdir etmesinde garip bir yan herhalde bulmayız. Dahası, Pugaçev kendini Rusya kralı ilan etmişti; bir krala yakışır bağışlayıcılıkla hareket etmesi de beklenebilir. Ya da Pugaçev kolay kazanılmış bir utkunun ardından gelen melankoliye kapılıyor. Belki de bu genç subayın özdenetimi karşısında Pugaçev elde ettiği başarıların o başıbozuk adamlarıyla er geç boşa gideceğini anlıyor. Olasılıkla o, riske oynamaktan artık usanmış bir kumarbaz. Puşkin burada onurun esrarına kapılmış. Öne sürdüğüm her bir izlek fazlasıyla makul. Öyküye gelen en ciddi eleştiri, asılan kumandan ile teğmenin gövdelerinin vahşi ve tiskindirici bir biçimde sergilenmesine yönelik. Biz bu gövdelerin asılışlarını görmüyoruz; ama daha kötüsü onların hayasızca asılı bırakılmaları ve Puşkin'in her bir okuru bu imgesel görüntüye dehşet içinde bakakalır yakalaması. Bundan ötürü okurun kapıldığı utanca benzer duygu bir türlü peşini bırakmıyor. Bundan çok daha fazla vahşet ve şiddet içeren günümüzün, çağdaş okuru bu öyküde geçen sahneden daha kötüsünü elbet görmüş ya da duymuştur. İyi ama öykünün anlatılış tonunda bir kesilme mi oldu – yaşamda değil de sanatta yanlış bir notaya mı basıldı? Bir Rus yazarı, şair Marina Tsvetayeva (Bay Debreczeny'nin anlattığına göre) bir masaldaki şiddeti çocuklar nasıl kabul ediyorsa bizim de öyküdeki sahneyi işte öyle kabul edebilecegimizi söylüyor. Pugaçev, Tsvetayeva'nın dediğine göre. "Algılamamızda herhangi bir insanoğlu olarak değil de, toplumun imgelemindeki şeytanın, halk masallarındaki kurdun ya da haydutun cisimleştirilmiş hali olarak yerini alıyor." Gerçekten de Puşkin'in kuşağından bir Rus, halk masallarındaki karakterlerle duygulara bizim olduğumuzdan daha yakındı. *Salambo*'nun Flaubert'i buna karşı gelmezdi. Romantizm ölümün cazibesine kapılmamazlık edemezdi.

Puşkin'in "Dubrovski" adlı bitmemiş öyküsü de yasadışılığın konu edildiği bir öykü; kötü niyetli toprak sahibiyle alçakgönüllü halim selim komşusunun arasında geçen – neredeyse toplumsal bir protestonun belgesi niteliğinde – bir tartışmayla başlayıp dahiyanece kurgulanmış bir öcün öyküsü, bir kılık değiştirmeler masalı olup çıkıyor. Ezilen köylüleri arkasına alan, adaletin umarsız âşığı, bir kanun kaçağı Robin Hood'a dönüşüp toplumsal yanlışları bir bir düzeltiyor. Bu öykü gerçek mahkeme davalarında bulunmuş, bir mit değil. Puşkin konuyu evirip çevirmede bütün becerisini konuşturmuş, derken yola koyduğu yapıtın yetkinliğinden bir anda yorgun düşmüş.

Dermecenin, başarısı su götürmez utkularından biri, elbette "Maça Kızı". Böylesine keskince biçilmiş, böylesine mücevher gibi işlenmiş bir öyküye, böylesine dopdolu ve dahice yoğunlaştırılmış, okuru böylesine kendisine inandıran çılgın bir komediye kolay kolay rastlanmaz. Ozan bir düzyazı sone yazmış – bir dizi birbirine bağlı sone. Öyküyü dokuyuşundaki ustalığı kusursuz. Karakterlerin çeşitliliği, sosyete yaşamından verilen kesitler, kumar çılgınlığının çeşitli evreleri, sosyete yaşamının aldatıcı görünüşünün altında parıldayan günler ve gecelerin betimlenişi karşısında şaşıp kalıyoruz. Hava da ete kemiğe bürünmüş capcanlı bir karakter burada. Öyküyse bir Vermeer tablosu canlılığında görsel. Gündelik yaşam nasıl geçiyorsa öyküdeki anlar da öyle yakalanıyor, yaşanıyor, geçip gidiyor; Puşkin de, ortaya atılır atılmaz bir iskambil kâğıdı gibi bambaşka bir anlam kazanan konuşmaların erbabı olup çıkıyor. Elde kalan üç iskambil kâğıdının uğursuzluk getireceği yolundaki boş inan, öyküye bir masal süsü verse de, öykülenen asıl konu, doymak bil-

mez kazanma hırsı. (Bay Debreczeny burada, Freud'un, kumarbazların bile bile kendi yıkımlarına doğru yol aldıklarını söylediğini anımsatıyor.) Alman kumarbaz Hermann'ın dış görünüşüyle Napoleon'a benzemesi ilginç; bu adam yeni yeni moda olmuş doymak bilmez kazanma hırsının capcanlı örneği : Hırslarının güdümünde sürüklenen adamlar akılcılıktan sapmaya en çok eğilimli olan kişilerdir. Öykü bu iletisiyle yapaylıktan, büyüye karşı olan inançsızlığımızı askıya almamızı söyleyen bir hayal ürünü olmaktan çıkıyor. "Maça Kızı"nın Petersburg'da rastlanan kişiler üzerinde yapılmış bir incelemeye denk bir gerçeklik kazandığını, öyküde en ağır basan yönün de ruhbilimsel olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Puşkin, uzaktan donuk ve sabit duran, ama yakından baktıkça birden canlanan, hareket eden, değişen, gizemini ele veren minyatür portrelerin büyük ustası. Zanaatkâr-kumarbaz şair, iskambil kâğıtlarının oyun kâğıdı olmakla kalmayıp bunların risk ve tutkunun simgeleri olduğunu biliyordu. Öteki yapıtlarında olduğu gibi bu öyküde de konu ona ait değil; iskambil kâğıtlarının sihirli güçler taşıdığına ilişkin öyküler bu oyunların hararetli oyuncularınca ağzdan ağıza dolaşır. Bu öyküde Stendhal'in soluksuz hızı bir kez daha karşımıza çıkıyor. Alman kumarbaz hile yapabileceğinden tümüyle emin olmadan oynamaya yanaşmayan ufak tefek, sıkıcı bir adam. O bir şair değil. Yaşlı kontes, geçmişiyle ve oyunlarda sürekli kazanmasıyla çevresine ördüğü giz perdesiyle olağandışı bir tipleme gibi görünüyor. Ancak, o çok yerinde olarak ün yapmış yatak odası sahnesinde genç kumarbaz kendisini tehdit edip sırrını açıklaması için yalvardığında geçirdiği ani şokun etkisiyle ölünce inanırlığını kanıtlıyor. Masaya düşen bir iskambil kâğıdı gibi düşüp ölüyor. Öldükten sonra bir hayalet olarak "gezinirken" de inandırıcı kontes. "Gezinmesi" elbette genç Alman'ın suçlu bilincinde. Kontesin, imgesel bir hayalet olarak "görülclüğünde", yatak odasında giydiği terliklerin hâlâ ayağında olması ve kapıları ardından sertçe kapatması Puşkin'in müthiş gözlem gücüne tanıklık ediyor. Kontesin dairesindeki pencerelerin, koridorların, merdivenlerin ayrıntıyla betimlenmesi kumarbazın umarsız esrarının evrelerini canlandırıyor. Puşkin eşyaların nasıl betimlenmesi gerektiğini öğrenmiş, bölümler de onun lehine birbiri ardınca akıp gidiyor. Araya girip söyledikleri öyküdeki bunalımı yaratıyor. Eğer bu söylediklerinde simgecilik varsa, bu çok güzel bir biçimde gizlenmiş. Bay Debreczeny gibi eleştirmenlerin bunu deşmesinin güvenli sonuçlar vereceğinden pek emin değilim; bu gerçekten de bir düş hali. Yine şunu görüyoruz : Rus romancıları yaşama bakarken "gerçeği" kendilerine garip görününceye değin gerçek olarak görmüyorlar.

İngilizceden çeviren : F. Ceren Necipoğlu

"Bizim kuşağın o büyük öykü patlamasını sürdüremediler."

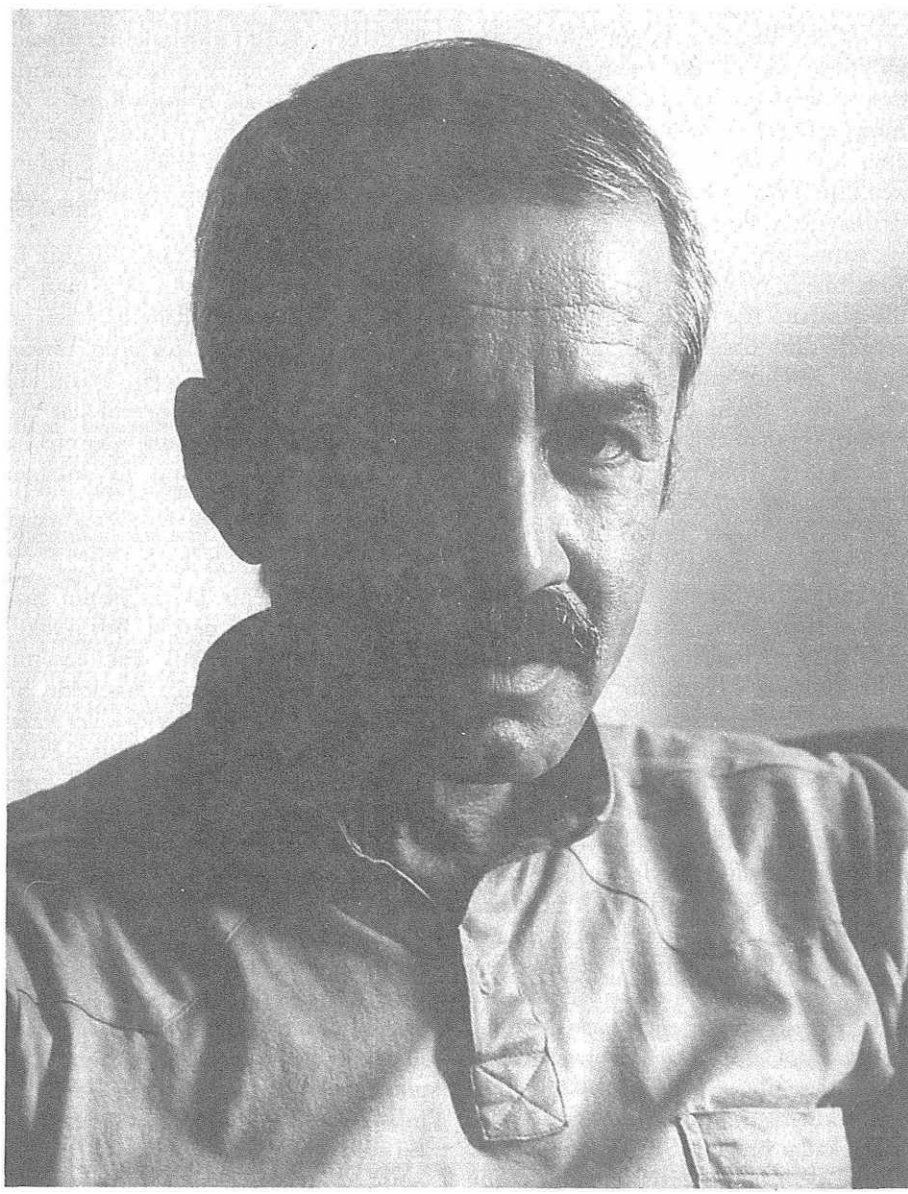

Fotoğraf: Coşar Şilliler

Konuşan : İnan Çetin

Okur karşısına ilk kez öyküyle çıktınız. Sizi öykü yazmaya yönelten nedenlerden, bu arada kaynaklarınızdan, etkilendiğiniz yazarlardan söz eder misiniz?

– Okur karşısına ilk kez öyküyle değil, şiirle çıktım. Bir yandan da öykü denemeleri yapıyordum. İyi şiirler yazamadığımı çabuk kavradım. Şiiri değil, ama şiir yazmayı bıraktım. Öyküde kendimi daha becerikli buldum; öykü yazmayı sürdürdüm.

Kimse beni şiir ya da öykü yazmaya yöneltmedi. İyi şairleri, iyi yazarları bana ilk tanıtan, lise edebiyat öğretmenim sevgili İlhan Başgöz oldu. O iyi yazarlardan aldığım tadlarla yazmaya başladım. İlhan Beyin bu açıdan üzerimde bıraktığı etki, beni iyi örneklere yöneltişi yadsınamaz. Ona çok şey borçluyumdur. Nitekim son kitabım *Sular Ne Güzelse*'nin başındaki 'Bir Kuşu Tanımak' adlı öyküm, biraz da o sevgili öğretmenimle ilgilidir. Sait Faik'i onunla tanıdım. Orhan Kemal'i, Yaşar Kemal'i bana o tanıttı. Orhan Veli'yle, 'Garip' şiiriyle beni ilk buluşturan odur. Tokat Lisesinde okuyordum. Ceyhun Atuf Kansu, Tokat'ın ilçesi Turhal'da çocuk doktoruydu. Talip Apaydın da Turhal'da öğretmendi sanıyorum. Şiirlerimi gidip onlara gösterirdim. Ceyhun Beyin şiirlerini, Ceyhun Beyle birlikte tanımıştım. Talip Apaydın'ın *Bozkırda Günler* kitabı, düzyazının en güzel örneklerinden biri olmuştu benim için. Sonra İlhan Başgöz, beni yabancı yazarlarla tanıştırdı. O. Henry, Jack London, Steinbeck, Hemingway, Caldwell, Saroyan... Amerikan kısa öykücülüğü beni çok etkilemiştir. Ama Amerikan öykücüleri kadar özellikle Sait Faik'le, Orhan Kemal beni ilk etkileyen yazarlar oldular.

İlk öykü kitabınız Yorgunlar'ı (1960) bugünkü düşünce, duygu ve amaçlarınızla değerlendirdiğinizde nasıl bir sonuç çıkıyor? Yazınsal anlamda, nasıl bir Erdal Öz var şimdi?

– *Yorgunlar*, kusurları olan bir ilk kitaptı. Ama o kitaptaki üç beş öykümü yıllar sonrasında da yok sayamadım. Yine de ben vardım o öykülerde. Birkaçını, üzerinde yeniden çalışarak, kusurlarından arındırarak, *Havada Kar Sesi Var* adlı kitabıma aldım; birini de, yeni baştan işleyerek bu son kitabıma koydum. Adı da yeni kitabımın adı oldu : *Sular Ne Güzelse.*

Elbette, bunca yıl sonra, değişik bir Erdal Öz var. Öykünün ne olması, ne olmaması gerektiğini daha bir kavramış değişik biri. Yine de köklerim *Yorgunlar*'dadır. Belki acemicedir, özentilidir; ama yine de bugüne pişmanlıklar taşımayan, ince duyarlıklarla işlenmiş, sivilceli bir yeniyetmenin ilk kitabıdır *Yorgunlar.*

Bu arada, yazarlığınızın başlangıcında 'a' dergisi serüveni var.

– Üniversitenin ilk iki yılının güzel bir serüvenidir "a" dergisi. Bizim fakültenin (İstanbul Hukuk Fakültesi'nin) ürünüdür o dergi. Bizim fakültede, bol bol kitap okuyan, şiirler öyküler yazan arkadaşlar vardı : Onat Kutlar, Hilmi Yavuz, Demir Özlü, Önay Sözer, Ergin Ertem, Ercüment Uçarı gibi... Hukuk Fakültesi kantininin büyük yuvarlak masalarından birinin çevresinde toplanırdık. Komşu fakültelerde okuyan başka arkadaşlarımız da masamıza gelirlerdi Doğan Hızlan, Konur Ertop, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, Ülkü Tamer, Yılmaz Pütün (Güney) ve daha niceleri. O günlerde yazdıklarımızı önemli dergilerde, "Varlık"ta, "Yeditepe"de, "Yenilik"te kolay kolay yayımlatamazdık. Bu da bizde haklı bir gençlik öfkesi yaratırdı. Nitekim 'Dram Tiyatrosu' olayı

o günlerin bir gençlik tepkisidir; ki bu olay bizleri haklı olarak sola savurmuştur. Dram Tiyatrosu'nda yapılan ilk büyük edebiyat matinesinin altını üstüne getirmiş, sonunda Sansaryan Hanı'nı boylamıştık. O korkunç mezbahanın üst kat odalarında ilk polis dayağını yemiş, ilk kez polis kayıtlarına geçmiştik. Sonra kendi yazılarımızı kendi çıkaracağımız bir dergide yayımlamayı kararlaştırdık. "a" dergisi, bizim ilk tepkilerimizin birikimidir. O sevimli dergiye yazdığım başyazıları bugün utanarak hatırlıyorum. Ama böylesi gençlik öfkeleri, yeniyetmelik tepkileri, edebiyata yeni tadlar getirebilir. Getirmiştir de. "a" dergisi, – ki 27 Mayısla birlikte son 'özgürlük' sayısını çıkarıp kapanmıştır – yıllar sonra "yeni a" dergisi olarak yeniden çıkmış, acemilik dönemini atlatan arkadaşlarımızın olgunluk ürünleriyle dolu genç bir dergi olarak edebiyat tarihimizdeki önemli yerini almıştır.

'Yorgunlar'dan sonra 'Odalarda' (1960) adlı romanınız geldi. Ardından siyasal düşüncelerinizden ötürü tutukluluk dönemi... O dönemin izlerini taşıyan kitaplar yazdınız. Kanayan (1973) adlı öykü kitabınız ve Yaralısın (1973)... Bu iki kitabınıza özellikle siyasal bakımdan eleştiriler yapıldı. Yazınsal kaygılarla baktığınızda, o eleştirileri nasıl değerlendiriyorsunuz?

– Evet, o kitaplarım, özellikle sol kesimden, sol kesimin değişik eğilimlerinden büyük tepkiler aldı. Amansız saldırılarıyla karşılandım. Günlerce, aylarca bu azarlanmalara katlanmak zorunda kaldım. Beklemediğim bu büyük tepki beni gerçekten hırpalamıştır. Oysa o kitaplarda ben bir roman ve öykü yazarıydım.

Yalnızca sol aydınlar değil, edebiyat eleştirmenleri de beni siyasal açıdan yargıladılar. Oysa hapishane dönemi, beni yeniden yazıya döndürmüştü. 12 Mart'ta yaşananların etkisiyle yazılan nice kitabın – öykünün, romanın – öykü ya da roman olduğu göz ardı edildi, yalnızca o yazılanların 12 Mart dönemini siyasal açıdan ne derece başarıyla saptayıp saptayamadığına bakıldı. O günlerin ürünlerine, bir sosyal araştırma örneği gibi davranıldı. Eleştirmenlerce, nice yazar, bu önyargıyla yargılandı ve mahkûm edildi. '12 Mart Edebiyatı' gibi bir de ayrı edebiyat türü geliştirdiler. Örneğin, kimse benim öykü anlatımıma, kurgulama becerime, öyküleme çabama eğilmeyi aklından bile geçirmedi. Yaşadığım ya da tanığı olduğum çirkinlikleri, işlenen insanlık suçlarını – bunlar ister sağdan, ister soldan gelsin – bir yazar olarak, dile getirmeye çalıştığımı görmek istemediler. Oysa ben o yazdıklarımda – ki çoğu sıkıyönetimli dönemde yazılıp yayımlanmıştır – tıpkı bugün *Sular Ne Güzelse*'de yaptığım gibi, insa-

Erdal Öz (1935), başlangıçta çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan şiir, öykü ve eleştiri yazarıyla tanındı. 1960'ta *Yorgunlar* adlı öykü kitabı ve *Odalarda* adlı romanı yayımlandı. 1970'lerin genç devrimcilerini konu eden öykülerine yer verdiği *Kanayan* (1973) ve siyasal roman olarak nitelenebilecek *Yaralısın* (1974) ile ilgi topladı. Sıcak ve etkili anlatımı, canlı kişileriyle başarılı bulundu. 1987'de ikinci öykü kitabı *Havada Kar Sesi Var* yayımlandı. Tutukluluk günlerindeki ortak yaşantıları içinde tanıdığı Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın 12 Mart darbesi öncesi ve sonrasındaki yaşamlarını içeren *Deniz Gezmiş Anlatıyor* (1976) adlı anı kitabını daha sonra *Gülüm Solduğu Akşam* adıyla, yeni bir biçimde yazdı. Bu arada *Odalarda* adlı romanını da yıllar sonra yeniden yazarak yayımladı. *Sular Ne Güzelse* (1997) üçüncü öykü kitabı.

nı, güncel ve yerel çevresinin dışına çıkarıp evrensel olan yanıyla öyküleştirmeye çalışmıştım. Bu tepkiler, bu küçümsemeler, bu aşağılamalar, – açıkça söylüyorum – yazı yazmamı büyük ölçüde engelledi. Ama gariptir, bu kitaplar, o günden bu yana durmadan yeni basımlar yapıp sayısız okurun yüreğinde yer etmeye devam ediyorlar. Yöneticisi olduğum yayınevinin bugün de aralıksız satılan kitapları arasındadırlar. *Gülünün Solduğu Akşam* – ki bir tanıklığın, bir acılar, hüzünler, anılar toplamının kitabıdır – bana en çok acı veren, hüzün veren kitaplarımdan biri olmuştur. Oysa Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını genç kuşaklara ulaştırmada, sevdirmede, – hiç de alçakgönüllülük etmeye gerek duymadan söylüyorum – bu kitabın payı büyük olmuştur. Bu kitap hâlâ gençlerin elinden düşmüyorsa, hâlâ korsan baskıları yapılıyorsa, soldaki keskin tutucular, desteksiz atışlarından dolayı biraz utanç, biraz pişmanlık duymalılar diyorum. Bir döneme tanıklık etmeye çalışan o kitabımda da, öbür kitaplarımda olduğu gibi 'insan'ı ele almıştım. Deniz Gezmiş ve arkadaşlarını 'insan' olarak yazmaya çalışmıştım. Onları, bir heykel, bir put, bir mit, bir bilimkurgu kahramanı gibi değil, ayakları yere basan, bizlerden biri gibi; korkuları, sevinçleri, acıları, hüzünleri, pişmanlıkları olan, yürekli, yiğit insanlar olarak dile getirmeye çalışmıştım. Bugün *Sular Ne Güzelse*'de yakaladığım anlatım, kurgu, 'insan'a sokuluş biçimim nasılsa, o kitabımda da onlara öyle sokulmuştum. Ama sizin de belirttiğiniz gibi, bu kitaplarıma çıkmış birer edebiyat yapıtı olarak bakmadılar. Bu da, bende – uzunca bir süre – bir tür ezilmenin, pişmanlığın, vazgeçmenin, yazamamanın nedeni olmuştur. *Kanayan*'ın daha sonraki baskılarında, kapak arkasına yazdığım şu cümle, bu söylediklerimin bir göstergesi sayılmaz mı : "Oysa ben, o kitaplarımda, diyelim çevrilip dünyanın bir başka ucunda bile okunsa, okuyanın yüreğinde insancıl ve sanatsal bir sarsıntı yaratabilmeyi amaçlamıştım."

Bir belirlemenizden söz etmek istiyorum : "Öykü ancak okunarak beğenilsin; bir başkasına konusu özetlenip anlatılınca öykü öykülüğünü yitirsin istiyorum." Bu belirlemeyi hangi kaygılarla yaptınız?

– *Sular Ne Güzelse*'nin kapak arkasına yazdığım açıklayıcı yazıda kısaca kitapta yer alan öykülerimin ortak yönlerini belirtmek için söylediğim sözlerden biri bu. Öykü'nün belirleyici öğelerinden biri olan 'konu'nun artık ertelenmesi gerektiğini belirterek girmiştim söze. Konu'yu küçümsemek değildi amacım. Konu, klasik öykünün başlıca dayanaklarından biridir, öykünün düpedüz iskeletidir. Gerek bizim edebiyatımızda, gerekse dünya edebiyatında konuya dayalı pek çok başyapıt vardır. Bunlarla büyüdük, bunlarla sevdik edebiyatı. Ama artık bu yöntem, bu öykü anlayışı, yani, gücünü konusundan alan edebiyat eskidi. Çünkü edebiyat bir 'yazı' serüvenidir. 'Konu', sözlü edebiyatın kalıntısıdır. Sözlü edebiyat, 'anlatılan' bir edebiyattır. Yazı, bir başka büyüdür, bir başka sevişme ve savaşma alanıdır. Artık günümüzde yazılan konulara sırtını dayamış edebiyat örnekleri köhne geliyor bana. Edebiyatı, 'dil'in, 'yazı'nın, 'anlatım'ın, 'kurgu'nun içinde yakalamanın güzelliğine bayılıyorum. Konu, bir başkasına kolayca anlatılandır. Öykü, yani öykü disiplinleri içinde biçimlenmiş, kurgulanmış 'yazı', bir başkasına özetlenip anlatılamasın, onun tadına ancak, yalnızca okunarak varılsın istiyorum. Üstelik çok da yeni bir şey söylemiyorum. Bizde de, çağdaş dünya edebiyatında da çok yapıldı, yapılıyor.

İlk kitabımda yer alan öykülerin çoğu böyleydi. Yeni baştan yazdığım, bu kitabıma adını veren *Sular Ne Güzelse* adlı öyküm de böyledir. *Kanayan* adlı

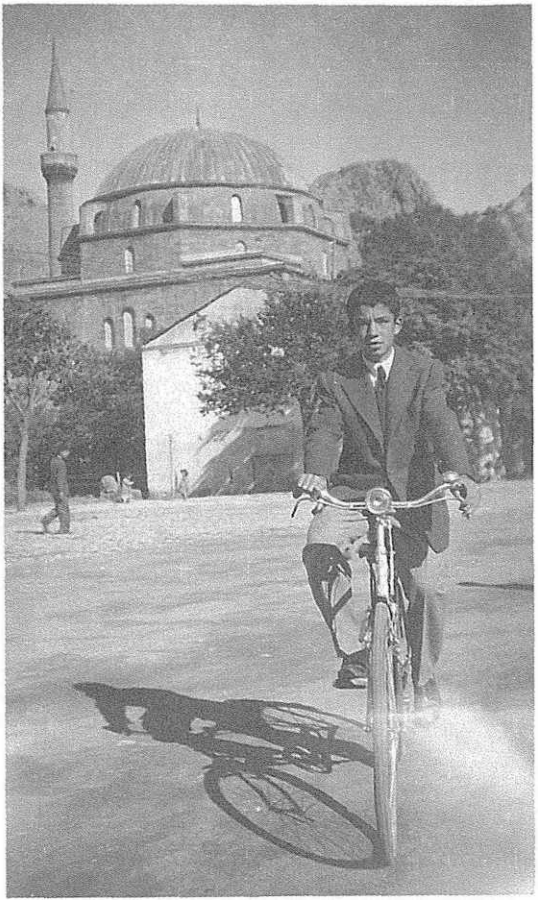

Ortaokulda, 1947.

Lise sonda, 1956.

kitabımdaki öyküler de böyledir. Sait Faik, *Alemdağda Var Bir Yılan* adlı o olağanüstü güzellikteki son kitabında denemiş, bulmuştu bu öyküleme tadını. Sait Faik'in beni en çok etkileyen öyküleri de onlar olmuştu.

"Öykü konuya dayanmamalı," diyorsunuz. Öykülerinizde öncelikle önem taşıyan nedir? Anlatım biçimi mi, kişiler ya da öykü tekniği mi? Özellikle dilin yerini anlatır mısınız?

– Bu son kitabımı okuyan birkaç kişi, ortak bir noktada birleştiler : "Resimler çiziyorsun sen," dediler. "Ama duruk resimler değil, devinen, kıpırdayan resimler." Sevdim bu ortak yargıyı. Burada öykü üzerine yeni buluşlarımdan söz edecek, öykü üzerine öğütler verecek, yüksekten söylevler atacak değilim. Yazdığım öykülerimden çıkardığım sonuçlardan söz edebilirim ancak.

Biliyor musunuz, bu kitaptaki öyküleri iki buçuk ayda yazdım. Gece gündüz tam iki buçuk ay yalnızca bu on öyküyle boğuştum. Türkçeyle, o güzelim 'dil'le oynamak, onunla sevişmek anlatılmaz bir tad veriyordu bana. Müthiş bir oyundu. Büyük bir keyifle yazıyordum. Bir cümle üzerinde günlerce uğraştığım oluyordu. Sözcükler kanatlanıp geliyorlar, yan yana, alt alta, üst üste yığılışıyorlar, birbirleriyle boğuşuyorlar, kitaptaki "Kediler" öyküsündeki kediler gibi havada uçuşuyorlar, ardında lekeler bırakarak birbirine karışıyorlardı; sonunda ortalık durulunca bir çizgi gibi her biri yerli yerine oturmuş oluyordu. İşte o an tam bir doyum durumu oluyordu benim için. Hele öykünün bitimi – ki çoğu kez beklediğim vurucu bitimi elimden kaçırıyor, arıyor, bulamıyor, yeniden yakalamaya çalışıyordum –; ama istediğim gibi bir bitimi yakalama, bir başka müthiş mutluluk oluyordu, anlatılamaz bir mutluluk. Büyük bir acı kadar kesin bir mutluluk. Mutluluklar, yaşamda çok az

yakalanan kısacık süreçlerdir. İşte bu kitabımdaki bu on öyküde ben bu müthiş mutluluk süreçlerini tam on kez yaşadım.

Gördüğünüz gibi, öykülerim apaçıktır, nettir, arkasında bir başka anlam aratmayan yazılardır. 'Yazılar'dır benim öykülerim. Bu öyküleri yazarken, bu müthiş oyunu oynarken, bende hiçbir 'işaret', hiçbir 'giz' merakı yoktur. Benim yazdıklarımda öyle gaipten gelen işaretler, öyle insanı bulanıklık içinde bırakan gizler bulamazsınız. Bunca yalınlık içinde bunların gereği de yoktur.

Kim ne derse desin, ben alabildiğine yalınlıktan yanayım. Yalınlığın da öyle kolay yakalanan bir şey olduğunu sanmıyorum. Bilmiyorum, başka yazarların umurunda olmayabilir 'yalınlık'. Benim çok umurumda. Yalın olabilmek için büyük uğraş veriyorum. Bunu da büyük bir ustadan, Çehov'dan öğrendim. 'Yalınlık'la 'basitlik'i karıştırmamak gerek. Basitliğin sanatta yeri yoktur. İşte, sözcüklerin sevişmesiyle, boğuşmasıyla ortaya çıkan bir 'yazı'nın sürüp gitmesi, kurguyla ayağa kalkan bir süreç içinde biçimlenip öyküye dönüşmesi, bütün bunları oluşturan bir 'anlatım'la gerçekleşiyor. Evet, artık 'konu'nun ağırlık taşıdığı öykü çağı çoktan geçti gibime geliyor. Öykü, yazılan olmalıdır, okunan olmalıdır, anlatılan değil.

Öykünün amacı ve edebiyattaki yeri nedir sizce?

– Bilsem. Öykü'yü de tanımlayamam ben. Yazdıklarıma, alıştığım, edindiğim öykü disiplinleri içinde kotarıp ortaya çıkardığım yazılara 'öykü' diyorum işte. Güzel öykü yazmanın dışında bir amacım da yok. Yazı denilen bu büyük oyunu güzel oynamak istiyorum. İlk ve tek amacım bu. Güzel olmayan bir yazının – bir öykünün, bir romanın – başka amaçlar da taşısa ne etkisi olabilir ki?

Üstelik benim öykülerim, – girişi, gelişimi, bitişiyle – klasik 'öykü' türünün disiplini içinde yazılmış öykülerdir.

Yazınsal uğraşınızın sınırları oldukça geniş. Öykü, roman, anı, gezi ve çocuk kitapları... Öyküyle öbür yazın türleri arasındaki etkileşimler nelerdir?

– Yazıyla ilgili uğraşılarım, söylediğiniz kadar geniş değil. Ben anı, gezi, çocuk kitabı yazarken de öykü ya da roman anlatımı içinde yazdım yazdıklarımı. *Allı Turnam*, bir gezi notlarıydı. Ama her bölümü bir öyküdür. Orada, Dostoyevski'nin evini anlatırken de, Leningrad Kuşatmasını anlatırken de birer öykü disiplini içinde yazmıştım o bölümleri. Bir tanıklığın, bir anılar topluluğunun kitabı olan *Gülünün Solduğu Akşam*'daki birçok bölüm, dikkat ederseniz birer öykü tadındadır. Hele "Mendilimde Kan Sesleri" başlıklı bölüm, yazdığım en güzel öykülerden biridir. O kitabın bu kadar çok okur bulmasının bir nedeni de budur. Halit Çelenk'in aynı konuyu işleyen dosya tutanakları gibi değildir o kitabım. Ben 'zabıt kâtibi' değilim. O kitabım, kendi yazdığım bir kitaptır. Başkalarına bir şeyler sormuş, bir şeyler anlattırmış olsam bile, o kitap benim sözcüklerimle oluşmuş, benim cümlelerimle bütünleşmiş, benim kurgumla biçimini bulmuştur. Tıpkı Gabriel Garcia Marquez'in *Şili'de Gizlice* adlı kitabı gibi.

Öykü ile öbür yazın türleri arasındaki etkileşimler nelerdir, diyorsunuz. Kesin bir şey söyleyemem. Ama ben her türlü etkiye açık bir insanım. Benim yazdıklarıma katkı sağlayacak her yazın türüne açığım. Özellikle de şiire. Şiir yazmıyorum, ama şiiri hiç bırakmadım. Belki de şiirle beceremediğim şeyleri öyküde, romanda yazmaya çalışıyorum.

Özellikle Sular Ne Güzelse adlı son kitabınızdaki öykülerde, çocukluk ve ilkgençlik dönemlerini çarpıcı ve oldukça etkileyici biçimde anlatıyorsunuz. Örneğin,

Yedeksubaylığında, 1959.

beni çok etkileyen 'Unutulmaz Bir Atlı'... Bu son kitabınızdaki öykülerinizde çıkış noktalarınız nelerdi?

– Bu öykülerdeki çıkış noktalarım, çocukluğum ve yeniyetmeliğimdi elbette. Yıllardır yazamamanın sıkıntısı içinde üst üste yığılmış bir sürü birikimden yola çıktım. İki buçuk ay gibi kısa bir süre içinde yazdığım bu öyküler arasında da ister istemez bir dönem benzerliği oldu. Biri bitince öbürüne başlıyordum. O sırada yakalayabildiğim bir dönemin, bir sürecin görüntüleri, yazıları, resimleriyle oluşuyordu bu öyküler. Defterime yazdığım bir cümle, aklıma gelen bir anı, unutamadığım bir görüntü, başladığım ilk cümle, bu öyküleri getirdi bana. Yazarak oluştu, yazarak gelişti bu öyküler. İki ay süren amansız bir yazı serüveninin ürünleridir bu öyküler. Öykü yazılan bir şeydir derken, yazarken yaşadığım bir duygudan yola çıkarak söylüyorum bu sözleri.

Sular Ne Güzelse'deki öykülerinizde kendi yaşamınızdan da kesitler olmalı. Yazın yapıtıyla gerçek yaşam arasındaki ilişki sizce ne olmalı?

– Öykü, elbet bir yaşanmışlıktan yola çıkar, ama öykü yaşatan bir şeydir; yaşanan bir şeydir. Yazı'nın okunmasıyla yaşanan, okuyanı yaşatan bir şey. Bunlar birer kesinleme değil. Benim edindiğim sonuçlar.

Kendi yaşamımdan birçok kesit var bu öykülerde. Ama yaşam dediğimiz nedir ki? Yalnız tek başıma yaşadığım değil, yanı başımda başkalarının yaşadığı, tanık olduğum, tanık olmayı istediğim, kafamda geliştirdiğim şeylerdir; bütün bunların bütünüdür yaşam. Bu öyküler benim özyaşam öykülerim değil elbette. Ama özyaşamımdan birçok kesit var hepsinde. Daha önce de söyledim : bir yazar için yazdıklarını yaşamış olmak değildir önemli olan, yazdıklarının yaşanabilir şeyler olduğunu okura kabul ettirmek, okurda o izlenimi bırakmaktır; okuru, o kurgu, o dil, o anlatım içinde yaratılan yaşama ortak kılabilmektir.

Bir öykünün sizdeki oluşum sürecini anlatır mısınız?

– Bu süreç, otuz kırk yıl da olabilir, bir gün de olabilir. Bunun kesin bir öl-

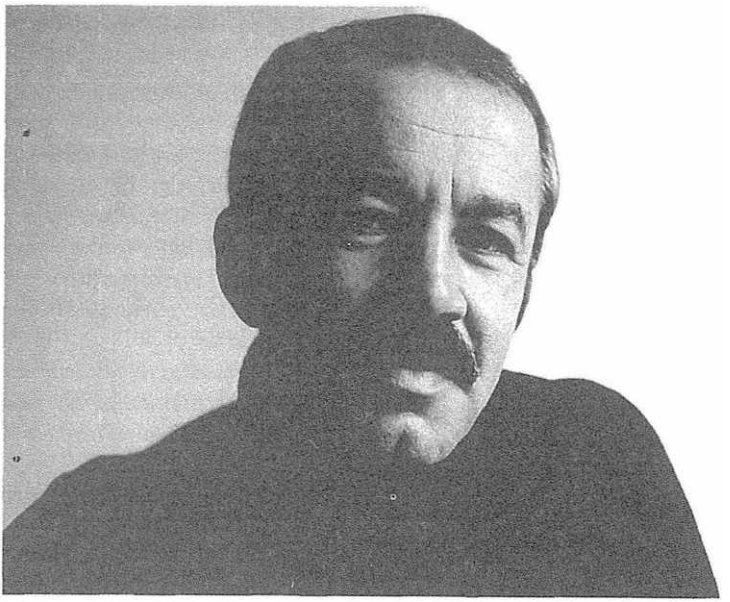

çüsü olamaz. Örneğin, bu kitapta yer alan "Kardır Yağan Üstümüze" adlı öyküyle, "Yaş Günü" adlı öyküyü yirmi yıldır taşıyordum içimde. Bütün iş, onları yazıya dökmekti. Oturdum her iki öyküyü de birer günde yazdım. Ama bu son biçimlerini verebilmek için üzerinde günlerce uğraştım.

Genç kuşak öykücülerini, izleyebildiğiniz ölçüde, değerlendirebilir misiniz?

– Bizden sonraki kuşağın, özellikle öykü dalında, bizim kuşağın oldukça gerisinde kaldığını söyleyebilirim. İki kuşağı etkileyen yazarlar değişikti. Etkilenmenin korkulacak bir şey olduğunu sanarak yola çıktılar ve yazık ki, yanlış ustaların görüngesine sokuldular.

Genç kuşak öykücüleri, bizim kuşağın o büyük öykü patlamasını sürdüremediler. Okur sayısındaki büyük düşüşün ardındaki nedenlerden biri de onlardır. Yazdıklarıyla, okurları okumaktan soğuttular. Sonuçta da etkileyemediler. Pek okunamadılar. Okur yetiştiremediler. Yazar da yetiştiremedikleri gibi. Ellerinde olmadan marjinal yazarların etkilerine yönlendirildiler. Çoğunun amacı, marjinal olmaktı, öykünün hippileri olmaktı. Ya ülke dışından Borges'den, Joyce'dan, Faulkner'dan yola çıktılar, ya da ülke içinden Bilge Karasu'dan, ve nedense Oğuz Atay'dan. Ya da öykü'nün eskidiği, öldüğü yargısıyla işe koyulup öyküyü küçümsediler, değişik marjinal yollar denediler. Türkçeyi doğru dürüst öğrenemeden sözde dil oyunları yapmaya kalktılar, kurgu denilen şeye inanmadılar ya da her savrukluğu kurgu sandılar; anlaşılmaz öyküler çıkardılar, okuyanı içine alamayan, okumaya başlayanı öyküden, yazıdan uzaklaştıran öyküler. Cansız, insansız, yazılanla o yazılanları okuyan arasında bir kan dolaşımı sağlayamayan sentetik öyküler. Ve okurlar, uzaklaştılar onlardan.

Bunları, bütün bir genç kuşağı suçlamak için söylemiyorum. Ayrıca bu söylediklerimi de kimse bir suçlama olarak almasın lütfen. Bence, genel görünüş bu. İçlerinden birkaç başarılı öykücü çıktı elbette. İyi ki çıktı. Giderek daha da iyi öykücüler çıkacak sanırım. Bir Murathan Mungan, bir Hulki Aktunç, bir Mehmet Saçlıoğlu, bir Cemil Kavukçu, daha birkaç öykücüyle yetindi bu kuşak.

Öykü edebiyatımızın uzun süren durgunluk döneminin bütün bütüne atlatılmasında yayınevlerinin ve dergilerin nasıl işlevleri olabilir? Öykücülüğümüzün ge-

lişmesinde dergilerin katkısından söz edilebilir mi?

– Dergilerin bu yolda büyük etkisi olabilir. Oluyor da. Öykücülüğümüzdeki son kıpırdanmalar yeni öykü dergileriyle tanışmamıza yol açıyor. Dergiler de yeni yazarlarla buluşturuyor bizi. "Adam Öykü" dergisiyle başlayan bu girişimin, yeni yazarlara yepyeni bir ortam yaratacağını sanıyorum. Dergiler, edebiyatın toprakanasıdır, tarlasıdır. Kötü bir sahada iyi futbol oynanamaz. Her bulduğunu yayımlayan, her önüne geleni yazı sanıp basan dergilerin iyilikten çok edebiyata kötülük edeceğine inanıyorum. Yayınevleri için de aynı şey söylenebilir. Öylesine kötü dosyalar getiriyorlar ki, Türkçeyi bilmeyen, pek kitap okumamış kişiler olduklarını anlıyorsunuz. Çünkü hiçbir dönemde bu kadar çok yayın yapılmadı ülkemizde. Yazılan her yazı, kendisini yayımlayacak bir yayınevi buldu. Oysa bizim kuşak, edebiyat dünyasına – eski adıyla Bâbıâli'ye – tekme tokat girmişti. Yazılarımızı yayımlatacak dergi bulamazdık. İlk kitaplarımızı bile genellikle kendimiz bastırıp dağıtmak zorunda kalmıştık. İlk yazılarımızı kendi çıkardığımız dergilerde yayımlama olanağı bulmuştuk. Şimdi öyle mi ya.

Sizi yönlendiren ya da etkilendiğiniz yazarlardan söz eder misiniz? Özellikle öykü yazarlarından...

– Değişik açılardan, değişik yazarların etkilerini taşıdığımı sanıyorum. Çehov, yalınlık açısından çok etkiledi beni. 'Edebiyat yapmak' denilen o kötü alışkanlıktan beni koruyan da öyküde gereksiz ayrıntıları kullanmaktan beni uzaklaştıran da Çehov oldu. Bu konuda Hemingway'e olan düşkünlüğüm de unutulmamalı.

Dostoyevski'yi her zaman, ondan bir şeyler edineceğimi bilerek, hayranlıkla okudum. Onun, insan psikolojisine yaklaşımındaki ustalık, her zaman büyülemiştir beni. *Odalarda* adlı romanımda – ki ilk romanımdır; yıllar sonra yeniden yazdım onu – Dostoyevski etkisi büyüktür. Elbette Gogol'ün "Kaput" adlı öyküsünün de.

Bir öykücü, bir romancı olmasa da, Ataç'ın etkisi, yalnız benim üzerimde değil, bizim kuşağın bütün yazarları üzerinde çok büyük oldu. Yazıda 'dil'in önemini, cümle kurmanın ustalığını, anlatımda yalınlığı yakalamayı edinmemde bu büyük ustanın payı büyüktür.

Faulkner'dan da kurgulama, geri dönüşler açısından Orhan Kemal'in ustalığını unutamamışımdır. Ama Yaşar Kemal'in görüntüleme ustalığını her zaman hayranlıkla izlemişimdir. Defterime pek çok yazısından bölümler almışımdır.

Tabii, bir de şiirimizin büyük ustaları. Kimse yadırgamasın; şiir, öykünün ana kaynaklarından biridir. Bende öyle oldu, başkalarını bilemem.

Şunu da özellikle belirtmeliyim : Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Notları* adlı kitabı, üniversite yıllarında bizim kuşağı büyülemişti. Zaman zaman oturur, ezbere bölümler okurduk birbirimize. Behçet Necatigil'in çevirisi de bir harikaydı. O kitap, özellikle yazıda ayrıntıların önemini öğretmiştir bana. Ayrıntı – gereksiz, köpürtülmüş, şişirilmiş ayrıntılar değil elbette, ardı ardına nesnelerin adlarını saymak hiç değil – öykünün baş öğelerinden biridir. Elbet romanın da. Şiirin de elbette. Yazı'nın en önemli öğesidir ayrıntılar.

Hâlâ etkilere açık biriyim. Güzel bulduğum her şey etkiler beni. Ama ne yazık ki gittikçe azalmakta.

Her şey gibi.

Önümde kalan yıllar gibi. ❁

HERMANN HESSE

Ozan

ANLATILIR ki, Çinli ozan Han Fook'un benliğini, gençliğinde, şiir sanatına değgin ne varsa hepsini öğrenmek ve hepsinde kusursuzlaşmak gibi eşsiz bir heves kaplamış. O zamanlar daha yurdunda, Sarı Irmak'ta yaşarken, isteği üzerine, kendisini şefkatle seven ana babasının yardımıyla iyi bir aile kızıyla nişanlandırılmış ve düğün de hayırlı bir günde yapılmak üzere kararlaştırılacakmış. Han Fook, o zamanlar aşağı yukarı yirmi yaşlarında, alçakgönüllü, aile terbiyesi almış, bilim öğrenmiş hoş bir delikanlıymış ve genç yaşına karşın yurdunun edebiyatçıları arasında bazı olağanüstü güzellikteki şiirleriyle tanınır olmuş. Bir an önce zengin olmaya bakmadığı gibi, kendisini geçindirmeye yetecek bir gelir dışında bir beklentisi de yokmuş, ki gelinin çeyizi de buna eklenince, gelin de pek bir güzel ve iffetli olduğundan, bizim delikanlının şansına, pek bir eksiği varmış gibi görünmüyormuş. Ancak yine de pek hoşnut sayılmazmış, çünkü kusursuz bir ozan olma hırsıyla dolup taşıyormuş.

Ne olduysa, ırmakta Fener Bayramı'nın başladığı akşam, Han Fook Sarı Irmak'ın öte kıyısında tek başına gezinirken olmuş. Suya eğilmiş bir ağacın sırtına gövdesini vermiş, ırmağın aynasında binlerce ışığın yüzdüğünü ve titreştiğini görüyormuş, teknelerde erkeklerin, kadınların ve genç kızların birbirlerini selamladıklarını ve bayramlıkları içinde çiçekler gibi parıldadıklarını görüyormuş, ışıklandırılmış suyun güçsüz mırıltısını duyuyormuş, kadınların türküsünü, santurun tıngırtısını, ney üfleyenlerin hoş tınılarını duyuyormuş ve hepsinin üstünde mavimsi geceyi görüyormuş; tıpkı bir tapınak kubbesi gibi süzülüyormuş. Bütün bu güzelliklerin tek seyircisi olarak öyle keyiflenmiş ki, yüreği heyecanla dolmuş. Ama oraya gidip onlara katılmayı, nişanlısı ve arkadaşlarıyla birlikte bu bayramın tadını çıkarmayı canı ne kadar çekmişse, bir o kadar da ateşle istemiş, her şeyi kendi halinde bir seyirci olarak algılayıp kusursuz şiirler şeklinde söze dökmeyi : Gecenin maviliğini ve sudaki ışıkların oyununu ve tabi ki bayramı kutlayanların sevincini ve ırmağa eğilmiş ağacın gövdesine dayalı o sessiz seyircinin özlemini. Ayırdına varmış ki, bu yeryüzünün hiçbir bayramı, hiçbir zevki, asla ve asla, mutluluk ve keyifle yüreğine dolamayacakmış, yaşamının ortasında bir yalnız, âdeta bir seyirci ve yabancı kalmış; ve ayırdına varmış ki, canlar içinde, yeryüzünün güzelliğini ve bir yabancının tüm özlemini aynı zamanda duyumsamak zorunda olan yalnız bir canmış. Böylelikle üstüne bir hüzün çökmüş ve öyle düşüncelere dalmış ki, önünde sonunda vardığı nokta, gerçek mutluluğun ve güçlü

bir doygunluğun payına, dünyayı ancak mükemmel şiirlerde yansıtmayı, dünyayı bu aynalarda kendi başına seslendirip ölümsüzlüğe kavuşturmayı başardığında düşeceğiymiş.

Ufak bir gürültü duyduğunda ve ağacın yanında mor giysileri içinde saygıdeğer bir tavırla duran, tanımadığı o yaşlı adamı gördüğünde, uyuyor muymuş, uyanık mıymış pek bilmiyormuş Han Fook. Yönünü ona dönmüş ve onu eskiler gibi, kibar insanlar gibi selamlamış, ama bir gülümsemiş ona yabancı ve öyle dizeler dökülmüş ki ağzından, içinde, genç adam demincek neler duyumsadıysa varmış; öylesine kusursuz ve güzel ve tam da büyük ozanların ağzınca söylenmiş ki, delikanlının yüreği şaşkınlıktan durayazmış.

"Sen de kimsin," diye bağırmış yerlere kadar eğilirken, "ki benim içimi okuyabiliyor ve bütün öğretmenlerimden öğrendiklerime taş çıkaran dizeler söyleyebiliyorsun?"

Kusursuz insanlar gibi gülümsemiş yabancı yeniden ve demiş ki : "Ozan olmak istiyorsan, gel, beni bul. Kulübemi, kuzeybatıda, dağların arasında, büyük ırmağın kaynadığı yerde bulacaksın. Adım, kusursuz sözcük ustası."

Yaşlı adam, ağacın çelimsiz gölgesine tam bir adım atmış ki, kaybolmuş ve onu boş yere arayan ve hiçbir iz bulamayan Han Fook ise her şeyin yorgunluktan gördüğü bir düş olduğuna inanmış. Teknelerin oraya koşturmuş ve eğlencede boy göstermiş, ama konuşmaların, ney seslerinin arasında durmamacasına yabancının gizem dolu sesini duyuyormuş; ruhu çoktan ötekiyle gitmiş görünüyormuş, çünkü aşkına takılan şen şakrak insanların arasında bir yabancı gibi ve dalgın gözlerle oturuyormuş.

Birkaç gün sonra Han Fook'un babası, arkadaşlarını ve akrabalarını, düğün gününü belirlemek üzere çağırmak istemiş. O zaman damat itiraz etmiş ve demiş ki : "Bağışla beni, eğer bir oğulun babasına borçlu olduğu itaate karşı geliyor görünüyorsam. Şiir sanatında kendimi göstermeyi ne kadar istediğimi biliyorsun; ve bazı arkadaşlarım şiirlerimi ne kadar seviyorlarsa ben de en az o kadar biliyorum ki, ben daha acemiyim ve henüz yolun başındayım. Bu yüzden senden diliyorum, bırak beni yalnızlığıma gideyim ve derslerimi sürdüreyim, çünkü bana öyle geliyor ki, bir karım ve geçindirecek bir evim olursa beni bütün bunlardan alıkoyacak. Ama şimdi daha gençken ve hiçbir yükümlülüğüm yokken, bir süre daha, mutluluk ve ün beklediğim bu şiir sanatı için yaşamak istiyorum."

Bu konuşma babayı hayrete düşürmüş ve demiş ki : "Uğruna düğününü bile ertelemek istediğine göre bu sanat senin için her şeyin üstünde olmalı. Ya da seninle nişanlın arasına bir şey girdi; eğer öyleyse söyle bana ki yardım edeyim, ya sizi barıştırayım ya da sana başka birini bulayım."

Ama oğul, nişanlısını dünkünden ve her zamankinden daha az sevmediğine, ilişkilerine bir kavganın gölgesinin bile düşmediğine yemin etmiş. Ve aynı zamanda Fener Bayramı'nın olduğu gün, bir ustanın kendisine bir düşte göründüğünü ve onun öğrencisi olmayı, dünyanın bütün mutluluklarından daha büyük bir ateşle istediğini anlatmış babasına.

"Peki," demiş baba, "öyleyse sana bir yıl. Düş bakalım düşünün peşine. Belki de bu sana tanrıların bir buyruğudur."

"Belki iki yıl bile olabilir," demiş Han Fook ikircik içinde."Kim bilir?"

Böylece babası, tasalar içinde, bırakmış onu gitsin; ve delikanlı da nişanlısına bir mektup yazıp vedalaşmış ve ayrılmış oradan.

Uzun bir süre dolaştıktan sonra pınarın kaynadığı yere ulaşmış ve büyük bir yalnızlık içinde, hintkamışından yapılmış bir kulübe bulmuş ve kıyıda ağacın yanında görmüş olduğu yaşlı adam, örgü bir minderin üstünde oturuyormuş. Oturuyor ve flavta çalıyormuş ve konuğunun büyük bir saygıyla kendisine yak-

laştığını gördüğünde ne ayağa kalkmış ne de onu selamlamış, yalnızca gülümsemiş ve yumuşak parmaklarını tellerin üzerinde gezdirmeyi sürdürmüş ve kusursuz sözcük ustası flavtasını bir kenara bırakıp da kulübesine girinceye kadar delikanlının şaşakaldığı, tatlı bir şaşkınlıkla her şeyi unuttuğu o vadiyi gümüş rengi bulutlar gibi büyüleyici bir müzik sarmış. İşte o vakit Han Fook saygıyla onu izlemiş ve hizmetkârı ve öğrencisi olarak yanında kalmış.

Aradan bir ay geçmiş, bu arada daha önce yazdığı bütün şiirleri hor görmeyi öğrenmiş ve silip atmış hepsini belleğinden. Aylar sonra, yurdunda öğretmenlerinden öğrendiği şiirleri atmış belleğinden. Usta onunla pek az konuşuyor ve öğrencisinin bütün varlığı müzikle doluncaya kadar, ona flavta çalma sanatını öğretiyormuş, suskunca. Birinde Han Fook, güz göğünde iki kuşun uçuşunu betimleyen ve ona çok zevk veren bir şarkı yapmış. Ustasına göstermeye yeltenmemiş, ama bir gece kulübenin dışında söylemiş ve ustası da bunu duymuş. Ancak tek kelime etmemiş. Yalnızca sessizce flavtasını çalıyormuş ki, o saat hava soğumuş, alacakaranlık bastırmış, yaz ortası olmasına karşın keskin bir rüzgâr esmeye başlamış ve grileşmiş gökyüzünde muazzam bir göç özlemiyle iki balıkçıl uçmaya başlamış ve bütün bunlar öylesine daha güzel, öylesine daha kusursuzmuş ki öğrencinin dizelerinden; üzülmüş, suskunlaşmış ve kendisini değersiz hissetmiş delikanlı. Ve her keresinde böyle yapmış ihtiyar, bir yıl geçtiğinde de Han Fook neredeyse kusursuz flavta çalmayı öğrenmiş, ama şiir sanatını hâlâ daha bir zor görüyor, daha bir yukarılarda tutuyormuş gözünde.

İki yıl geçtikten sonra, delikanlı sıla özlemi duymuş, ailesine, yurduna ve nişanlısına özlem; ve ustadan yolculuğa çıkmak için izin istemiş.

Usta gülümsemiş ve başını eğmiş. "Özgürsün," demiş, "ve gidebilirsin, nereye istersen. Geri gelebilirsin, orada kalabilirsin, canın nasıl istiyorsa, öyle."

Böylece yola düşmüş öğrenci ve hiç durmadan yürümüş, ta ki bir sabah gün ağarırken Sarı Irmak'ın kıyısına varıp da, kubbeli köprüden doğduğu kenti görünceye kadar. Babasının bahçesine sokulmuş gizlice ve yatak odasının penceresinden babasının soluğunu işitmiş ve nişanlısının evinin yanındaki meyve bahçesine atmış kendini ve sevgilisini odasında, ayakta saçlarını tararken görmüş, tırmandığı armut ağacının tepesinde. Bütün bu gözleriyle gördüklerini, yurduna dönerken, yolda, gözünün önüne getirdiği resimlerle karşılaştırdığında, ozan olmak için yaratılmış olduğu düşüncesi iyice yer etmiş kafasında ve görmüş ki ozanların düşlerinde başka bir güzellik, bir ululuk var ve insan bunları gerçek dünyada boş yere arar. Ve ağaçtan aşağıya inip bahçeden ve köprüden geçerek doğduğu kentten kaçmış ve dağlara, o yüksek vadiye geri dönmüş. Vaktiyle olduğu gibi, usta yine o sade minderinde oturuyormuş ve parmaklarıyla flavtasına vuruyormuş ve selam sözcükleri yerine, derinliği ve uyumuyla delikanlının gözlerini yaşla dolduran iki dize söylemiş, sanatın verdiği mutluluk üstüne.

Han Fook yine kendisine santur çalmayı öğreten kusursuz sözcük ustasının yanında, flavtaya vakıf olduğu yerde kalmış ve aylar batı rüzgârında kalan karlar gibi çözülmüş. İki kere daha sıla özlemine kaptırmış kendisini. Birinde, bir gece gizlice kaçmış, ama vadinin daha son dönemecine ulaşmamışken, gece meltemi kulübenin kapısında asılı duran santurun üzerinden esip gelmiş ve tınılar, onu karşı koyamayacağı bir şekilde geri çağırmış. Diğerinde, düşünde kendisini bah-

çesinde bir fidan diker, karısını yanında dikilir ve çocuklarını fidana şarap ve süt verir görmüş. Uyandığında odasına ay vuruyormuş, yılgın, ayağa kalkmış ve yanı başında ustayı uykuda ve sakalını sessiz sedasız titreşir görmüş ve yaşamını yıkıma uğratmış, onu geleceğinden yoksun kılmış görünen o adama karşı keskin bir kin sarmış onu. Üstüne atılıp onu öldürmek istemiş ki yaşlı adam gözlerini açmış ve o an öğrencinin yelkenlerini suya indiren, ince ve üzgün bir uysallıkla gülümsemeye başlamış.

"Anımsa Han Fook," demiş ihtiyar sessizce, "özgürsün canının çektiğini yapmakta. İstersen yurduna git ve fidan dik, istersen bana kin duy ve beni öldür, dişe dokunur şeyler değil bunlar."

"Ah, sana nasıl kin duyabilirim?" diye bağırmış ozan sert hareketlerle. "Bu, benim gökyüzüne kin duymam gibi bir şey."

Ve kalmış ve santur ve ardından flüt çalmayı öğrenmiş ve sonra da ustasının gösterdiği yolda şiirler yazmaya başlamış ve yavaş yavaş yurdunun bütün diğer sanatlarını öğrenmiş, yaptıkları görünüşte belki kolay, gösterişsiz şeylermiş ama, rüzgârın su yüzeyini titreştirdiği gibi, dinleyenlerin ruhunu deşiyormuş. Güneşin, dağın eteğinde duraklar gibi doğuşunu ve balıkların suyun altında gölgeler gibi kaçışırken, sessizce ve hızla geçişini ya da yaş bir söğüdün ilkbahar rüzgârında salınışını betimliyormuş, ama insan bunları duyduğunda, bunlar yalnızca güneş değilmiş, yalnızca balıkların oyunu değilmiş ve yalnızca söğüdün fısıldaması değilmiş sanki, öyle geliyormuş ki gökyüzü ve yeryüzü her keresinde bir an için kusursuz bir ezgi şeklinde tınlıyorlarmış ve her dinleyen zevk ya da acı içinde sevdiği ya da kin duyduğu şeyi düşünüyormuş : oğlan oyunu, delikanlı sevgilisini ve ihtiyar ölümü.

Han Fook büyük ırmağın kaynadığı yerde, ustanın yanında kaç yıl kaldığını

++

Hermann Hesse (1887-1962) Württenberg'de koyu bir protestan ailesinin çocuğu olarak doğdu. Genç yaşta ailesinin bağnaz tutumlarına karşı direndi. Eğitim kurumuna duyduğu güvensizlik onu kendi kendini yetiştirmeye yöneltti. Küçük yaşlarda büyükbabasının kütüphanesinde 18. yy edebiyatıyla tanıştı, romantiklerden etkilendi. Evden ayrıldıktan sonra önce makinist, ardından kitapçı oldu. Gençlik dönemindeki başkaldırısını ilk romanı *Peter Camenzind*'de anlattı. 1911'de annesinin doğduğu yere, Hindistan'a gitti. Böylece Doğu gizemciliğiyle bağlarını, bir daha koparmamak üzere kurdu. 1921'de Nazizme tepki olarak Alman yurttaşlığından çıktı, İsviçre yurttaşlığına geçti. İkinci Dünya Savaşı sırasında savaş yaralılarına yardım etti. Bu sıralarda Doğu gizemciliğiyle Batı felsefesinin bireşimini sergilediği romanı *Dasb Glasperlenspiel*'i (Boncuk Oyunu) yazdı. 1946'da Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü. • Hermann Hesse sürekli bir arayış içindeydi. Belki bu nedenle gençlerin kendini bulma süreçlerinde yol göstericilik yaptı. İzinde, bir '68 kuşağı yetişti. Bireyin varoluşunu savundu, yaşamın sıradanlığına yüz çevirdi. Atlasların böldüğü bir dünyanın renklerinden herhangi birine ait olmaktansa, bir dünya yurttaşı olmayı yeğledi. Tüm bu renkli serüvenin, sıradanlıktan oldukça uzak bir yerde duran yaşamın ardından 1962'de, Montagnola'da öldü. • Yapıtları : *Gertrud, Rosshalde, Sidharta, Demian, Harika Çocuk, Masallar, Bozkırkurdu, Narziss ve Goldmund, Knulp, Çarklar Arasında, Yabancı Bir Bir Gezegenden Tuhaf Haberler, Rosshalde.*

++

bilmiyormuş; çoğu zaman ona öyle geliyormuş ki, bu vadiye daha dün akşam ayak basmış ve ihtiyarın flavtasının sesi tarafından karşılanmış, ama çoğu zaman da bütün kuşaklar ve zamanlar ardında kalmış ve anlamsızlaşmış gibi oluyormuş.

Bir sabah uyandığında yalnızmış kulübede ve o kadar aramış ustayı, seslenmiş her tarafa, ama usta yok olmuş. Gecenin ardından, sanki birdenbire güz gelmiş; keskin bir rüzgâr sarsıyormuş kulübeyi ve hiç de zamanı değilken dağın sırtı üstünde bir küme göçmen kuş uçuyormuş.

O vakit Han Fook minik flavtayı yanına almış ve yurdunun yokuşunu tırmanmaya başlamış ve ne zaman insanlara rastgelse onu yaşlılar gibi, kibar insanlar gibi selamlıyorlarmış ve doğduğu kente geldiğinde, babası, nişanlısı ve akrabaları ölmüşlermiş ve diğer insanlar evlerinde oturuyorlarmış. Ama akşamleyin, ırmağın kenarında Fener Bayramı kutlanıyormuş ve ozan Han Fook ırmağın karanlık, öte kıyısında bir ağacın gövdesine dayanmış duruyormuş ve minik flavtasını çalmaya başladığında, kadınlar iç geçirmişler ve hayranlık ve iç sıkıntısıyla bakakalmışlar geceye ve genç adamlar flavta çalan kişiyi aramış, bulamamış ve ona seslenmişler ve yüksek sesle, aralarından hiçbirinin daha önce, flavtadan çıkan hiç böyle güzel tınılar duymadığını söylemişler. Gülümsüyormuş ama Han Fook. Binlerce fenerin yansısının yüzdüğü ırmağa bakıyormuş ve bu yansıları artık gerçeklerinden ayırt edemediği gibi, bu bayramdaki ruhu ile, henüz bir delikanlıyken aynı yerde o yabancı ustadan sözcükler işittiği bayramdaki ruhu arasında hiçbir fark görmüyormuş. ❁

Çeviren : Bahadır Argo

Bize övülmüş olan bir yapıtı elimize alıp da okumaya başladıktan sonra hoşumuza gitmezse, karşımıza engeller dikerse ve dünyasına sokmak istemezse, yapmamız gereken zorla ya da sabırla onu okumayı sürdürmek değil, kitabı bırakmaktır.

– Hermann Hesse

VIRGINIA WOOLF

Mrs. Dalloway Bond Sokağı'nda

MRS. DALLOWAY eldivenleri kendisi alacaktı.

O evden dışarı adımını atarken Big Ben çalıyordu. Saat on birdi ve henüz tüketilmemiş saat bir kumsalda çocuklara sunulmuş gibi taptazeydi. Ama yinelenen vuruşların bilinçli salıntısında anlatması zaman alacak bir şey vardı; araba tekerleklerinin hışırtısıyla, adımların telaşla yere sürtünüşüyle devinip giden bir şey.

Kuşkusuz mutluluğa giden serüvenden hepsi paylarını almamışlardı. Bize ilişkin olarak Westminister sokaklarında yürüdüğümüzü söylemek dışında da söylenecek şeyler var. Big Ben de Kraliyet İşleri Bürosu'nun bakımı olmasa paslanmaya mahkûm çelik çubuklardan başka bir şey değil. Yalnızca Mrs. Dalloway için tamam bu an, Mrs. Dalloway için haziran taptaze. Mutlu bir çocukluk – Justin Parry'nin hoş bir adam olduğunu düşünen yalnızca kızları değil (Kürsü'de zayıf tabii ki); akşamleyin çiçekler; bacalar tütüyor, ekin kargalarının çığlıkları çok çok tepelerden aşağı ekim göğünden aşağı doğru iniyor – çocukluğun yerini hiçbir şey tutamaz. Bir nane yaprağı onu geri getirir : ya da mavi kulplu bir fincan.

Zavallı küçük sefiller, dedi iç geçirerek, öne doğru bir hamle yaptı. Ah, tam da atların burunlarının dibinde, sizi küçük şeytanlar! işte orada, kaldırımın ucunda elini uzatmış duruyordu ki karşı kaldırımdan Jimmy Davis'in gülerek baktığını fark etti.

Çekici bir kadın, güvenli, canlı, pembe yanaklarıyla karşıtlık oluşturan kır saçları var, işte Scrope Purvis, C. B., telaşla işine koşarken onu böyle gördü. Mrs. Dalloway biraz kenara çekilip Durtnall'ın yük kamyonunun geçmesini bekledi. Big Ben onuncu vuruşunu tamamladı. Kurşuni daireler havada eridi. Gurur onu dimdik tutuyordu, kalıtımsal, aileden gelme, disiplinle ve acıyla tanışıklık. İnsanlar nasıl acı çekiyorlar, diye düşündü, geçen gece Elçilik'te gördüğü ne bulduysa takıp takıştırmış Mrs. Foxcraft'ı düşündü, kadının acısı çok büyüktü, o güzel oğlan ölmüştü ve artık Malikane (Durtnall'ın yük kamyonu geçti) kuzenlerinden birine kalacaktı.

"Günaydınlar olsun," dedi Hugh Whitbread züccaciye dükkânının yanında şapkasını abartılı bir hareketle çıkararak, çünkü çocukluk arkadaşıydılar. "Nereye böyle?"

"Londra'da yürümeye bayılıyorum," dedi Mrs. Dalloway. "Gerçekten de kırlarda yürümekten daha güzel!"

"Yeni döndük," dedi Hugh Whitbread. "Ne yazık ki doktor doktor dolaşma-

ya."

"Milly için mi?" dedi Mrs. Dalloway hemen acıma duygusuyla.

"Bir şeyi var kesin," dedi Hugh Whitbread. "Ne yazık ki doktor doktor dolaşmaya."

"Milly için mi?" dedi Mrs. Dalloway hemen acıma duygusuyla.

"Bir şeyi var kesin," dedi Hugh Whitbread. "Ya da öyle bir şey. Dick'in keyfi nasıl?"

"Harika!" dedi Clarissa.

Tabii, diye düşündü, yürümeye devam ederek, Milly benim yaşlarımda – elli, elli iki. Büyük olasılıkla ondandır, Hugh'nun halinden de bu anlaşılıyordu, hemen anlaşılıyordu? Sevgili dostum Hugh, dedi Mrs. Dalloway içinden, keyifle, minnetle, duygusallıkla, Hugh'nun Oxford'dayken nasıl her zaman çekine çekine, bir erkek kardeş gibi – insan erkek kardeşiyle konuşmaktansa ölmeyi yeğleyebilir – kendisiyle ilgilendiğini, yokladığını anımsadı, ikisinden biri (lanet olsun!) işi oluruna bırakmamıştı galiba. Öyleyse kadınlar nasıl Parlamento'da yer alabilirlerdi? Nasıl erkeklerle yan yana bir şeyler yapabilirlerdi? O inanılmaz derecede güçlü içgüdü, içten gelen o şey vardır ya; ondan kurtulamazsınız; çabalamanın yararı yoktur; ve Hugh gibi erkekler biz söylemeden bu şeyi anlarlar, insan bayılıyor işte sevgili Hugh'nun bu yanına, dedi Clarissa içinden.

Donanma Tak'ını geçti ve boş yolun bitiminde cılız ağaçlarıyla Victoria'nın beyaz heykelini gördü, Victoria'nın dalga dalga yayılan anaçlığını, cüssesini, yalınlığını, her zaman gülünç, yine de ne yüce, diye düşündü, Kensington Bahçeleri'ni ve tek gözlüklü yaşlı hanımı, çıt çıkarmadan Kraliçe'nin önünde saygıyla eğilmesini söyleyen dadıyı anımsadı. Saray'ın üzerinde bayrak dalgalanıyordu. Demek ki Kral ve Kraliçe dönmüştü. Dick önceki gün öğle yemeğinde onlarla birlikteydi – son derece hoş bir kadın. Yoksullar için çok önemli bu, diye düşündü Clarissa, askerler için de. Bir kaidenin üzerinde bronz bir adam silahını sol tarafına almış kahramanca duruyordu – Güney Afrika savaşı. Önemli, diye düşündü Mrs. Dalloway, Buckingham Sarayı'na doğru ilerlerken. İşte orada dört avlulu bir yapı olarak duruyordu, günün çiğ ışığı altında, güçlü, yalın. Yine de bir kimliği var, diye düşündü, soyundan gelme bir özellik; Hintlilerden saygı uyandıran. Kraliçe hastanelere gidiyordu, kermes açılışları yapıyordu – İngiltere Kraliçesi, diye düşündü Clarissa, Saray'a bakarken. Bu saatte bile kapıların önünden bir ağaç geçiyordu; askerler selam durdu; kapılar kapatıldı. Clarissa yolun öte yanına geçip Park'a girdi, biraz doğruldu..

Ağaçlardaki yaprakların her birinde haziran yerini almıştı. Westminister'lı anneler uçları koyu renk memeleriyle yeni doğmuş bebeklerini emziriyorlardı. Oldukça saygın kızlar çimenlere sere serpe uzanmışlardı. Yaşlıca bir adam, iki büklüm eğilip buruşturulmuş bir kâğıdı yerden aldı, açtıktan sonra fırlatıp attı. Ne korkunç! Geçen gece Elçilik'te Sir Dighton demişti ki, "Eğer atımı tutacak birini istersem, elimi kaldırıp çağırmam yeter." Ama dinle sorun ekonomidekinden çok daha önemli, demişti Sir Dighton; Sir Dighton gibi bir adamın bunu söylemesi son derece ilginç gelmişti ona. "Ah, bu ülke ne kaybettiğini hiç bilmeyecek," demişti, kendi adına, sevgili Jack Stewart için.

Mrs. Dalloway tepeciğe ağır ağır tırmandı. Havada bir canlılık vardı. Do-

nanma'dan Bakanlığı'na mesajlar ulaştırılıyordu. Piccadilly, Arlington Sokağı ve Marll, Park'taki havayı kızıştırıyor, yaprakları ışıltıyla, canlılıkla Clarissa'nın sevdiği o kutsal canlılığın dalgalarıyla havalandırıyordu. Ata binmek; dans etmek; bütün bunlara bayılıyordu. Ya da kırlarda uzun yürüyüşlere çıkmak, sohbet etmek, kitaplardan söz etmek, yaşamın neler yaparak geçirilebileceğinden; gençler öyle ukala olabiliyorlardı ki – ah, insanın ağzından çıkan şeyler! Ama şurası kesindi. Orta yaş korkunç bir şeydi.

Jack gibileri bunu hiç bilemeyecekler, dedi içinden; bir kez olsun ölümü ak-

lına getirmemişti ki, asla, dediklerine göre ölürken bile öldüğünü anlamamış. Artık ah etmek boş, ah etmek boş – nasıl geçti? – kırlaşan saçlar... Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca... fincanlarındakini bir ya da iki tur önce içip tüketenler... Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca! Clarissa kendini topladı.

Jack olsa nasıl da bağırırdı! Piccadilly'de Shelley'den dizeler okuyarak! "İğne ister misin," derdi. Pasaklı kadınlardan nefret ederdi. "Tanrım Clarissa! Tanrım Clarissa!" – şu an onun Devonshire Malikânesi'ndeki partide amber rengi kolyeli, eski püskü ipek elbiseli zavallı Sylvia Hunt'tan söz ettiğini duyar gibiydi. Clarissa birden kendini topladı yüksek sesle konuşmuştu, şu an Piccadilly'deydi, ince yeşil sütunları ve balkonları olan evin önünden geçiyordu; pencere içleri gazete dolu kulüplerin önünden geçiyordu; yaşlı Lady Burdett – Coutts'un girişinde eskiden parlak beyaz bir papağanın asılı olduğu evinin önünden geçiyordu; ve artık yaldızlı leoparları bulunmayan Devonshire Malikânesi'nden; Claridge'lerin evinden; Dick'in oradan geçerken Mrs. Jepson'a bırakmasını istediği kartı unutmamalıydı, yoksa kadın gidebilirdi. Zengin Amerikalılar çok çekici olabiliyorlardı. İşte St. James Sarayı; tuğladan bir çocuk oyuncağı gibi; şimdi – Bond Sokağı'nı geçmişti – Hatchard'ın kitapçı dükkânındaydı. Akış sonsuzdu-sonsuz-sonsuz. Lordlar, Ascot, Hurlingham – o neydi? Ne yavru ama, diye düşündü cumbalı pencerenin içinde açık duran bir anılar kitabının başındaki resimli sayfaya bakarak, Sir Joshua'nın belki ya da Romney'in; ark, parlak, yalın; kendi Elizabeth'i gibi bir kız – tek *olası* kız tipi. O anlamsız kitap vardı bir de, Soapey Sponge, Jim'in avluda ezbere okuduğu; ve Shakespeare'in soneleri. Onları ezbere biliyordu. Phil'le bütün gün Kara Kadın'ı tartışırlardı, Dick o gece yemekte böyle bir kadını hiç duymadığını söyleyivermişti. Şu işe bakın onunla bunun için mi evlenmişti! Hayatında hiç Shakespeare okumamıştı kocası! Milly'ye alabileceği şöyle ufak ucuz bir kitap bulabilir miydi – *Cranford* tabii ki! Hayatta jüponlu bir inekten daha

Virginia Woolf (1882-1941) Londra'da, dönemin önde gelen eleştirmenlerinden Sir Leslie Stephen ile sanatçı bir aileden gelen Julia Duckworth'un kızı olarak doğdu. Stephen ailesi de dönemin kalabalık ailelerindendi. Virginia Woolf eğitimini evde babasından aldı. 1895'te annesinin ölümü babasını ruhsal bunalıma soktu. Böylece Woolf'un ömrü boyunca çekmek zorunda kalacağı ruhsal sorunların tohumları atılmış oldu. Sir Leslie Stephen'ın ölümünden sonra çocukları bir özgürlük ortamı buldular ve Bloomsbury'de bir ev tuttular. Bu bölgede aralarında Bertrand Russel, E. M. Forster, Reger Fry, Maynard Keynes gibi döneme damgasını vuran Bloomsbury topluluğu oluşmuştu. Virgina Woolf, 1912'de eleştirmen Leonard Woolf ile evlendi. Leonard Woolf kendisine her açıdan destek oldu, bunalımlı dönemlerinde onu yalnız bırakmadı. Virgina ile Leonad 1917'de E. M. Forster, Katherine Mansfield gibi dönemin ünlü yazarlarının yapıtlarını yayımlayan yayınevleri Hogart Press'i kurdular. • Virginia Woolf yazı coğrafyasında psikoloji, felsefe ve edebiyatı buluşturmuştu. Romanlarında bireyin zihinsel süreçlerini, ruhsal deneyimleri ve durumları bir arada yansıttı. Kadın sorunlarıyla da ilgilendi. Son romanı *Perde Arası*'nı bitirdikten sonra evlerinin yakınındaki Ouse ırmağına kendini atarak intihar etti. Yapıtlarının pek çoğu Türkçeye de çevrilen Virginia Woolf, ülkemizde de çok sevilen dünya yazarlarından.

etkileyici ne olabilir ki? İnsanlar bu türden bir mizah duygusuna, bu türden bir özsaygıya bugün de sahip olsalardı, dedi Clarissa içinden, o geniş sayfaları anımsamıştı; tümcelerin bitimini; kişileri – insan onlardan nasıl da gerçeklermiş gibi söz edebilirdi. Bütün büyük şeyleri geçmişte aramalı, dedi içinden. Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca... Artık korkma güneşin sıcağından... Artık ah etmek boş, ah etmek boş, diye yineledi pencereye bakarak; çünkü kafasının içinden geçiyordu hepsi (dizeler); büyük şiirler böyleydi; günümüzde ölüme ilişkin insanın okumak isteyebileceği hiçbir şey yazılmadı, diye düşündü ve döndü.

Otobüsler motorlu araçlara katıldı; motorlu araçlar yük kamyonlarına; yük kamyonları taksilere, taksiler motorlu araçlara – işte üstü açık bir motorlu aracın içinde yalnızca bir kız vardı. Saat dörde kadar ayakta, diye düşündü Clarissa, biliyorum, ayakları sızlayana dek, çünkü kız perişan görünüyordu, yarı uykudaydı sanki, dans pistinden bir araba köşesine. Bir araba daha geldi; bir tane daha. Hayır! Hayır! Clarissa sevecenlikle gülümsedi. Şişman kadın her türlü sıkıntıya katlanmıştı, ama elmaslar! orkideler! Sabahın bu saatinde! Hayır! Hayır! Hayır! İşinin ehli polis memuru zamanı gelince elini kaldıracaktı. Bir motorlu araç daha geçti. Ne kadar da sıradan! O yaşta bir kız neden gözlerinin çevresine siyah kalem çeker ki? Ve bu saatte genç bir adam, bir kızla, hem de ülkede – tatlı polis memuru elini kaldırdı, Clarissa onun bu hareketiyle ağır ağır karşıya geçti, Bond Sokağı'na doğru yürüdü; dar eğri sokağı, sarı bayrakları gördü; ve göğü kaplayan o kalın çentikli telgraf tellerini.

Yüz yıl önce büyükbabasının babasının babası Conway'in kızıyla kaçan Seymour Parry, Bond Sokağı'nda yürümüştü. Parryler yüz yıldır Bond Sokağı'nda yürüyorlardı, yürürken Dallowaylerle, anne tarafından Leighler'le de karşılaşmış olmalıydılar. Babası kumaşlarını Hiller'den alırdı. Vitrinde bir top kumaş vardı, işte kara bir masanın üzerinde tek bir kavanoz vardı, inanılmaz ölçüde pahalı; balıkçının tezgâhında bir buz kalıbının üzerine konmuş iri pembe som balığı gibi. Mücevherler göz alıcıydı – pembe ve turuncu yıldızlar, sahte taşlar, İspanyol yapımı, dedi içinden, eski altın zincirler; hanımların yüksek başlıklarla deniz yeşili saten üzerine taktıkları yıldızlı tokalar, küçük broşlar. Ama dış görünüşle ilgilenmek yok! İnsan tutumlu olmalı. Tuhaf Fransız tablolarının asılı olduğu galerinin önünden geçmeli, birileri şaka olsun diye – pembe, mavi – konfetiler serpmiş sanki tabloların üstlerine. Yaşamınız tablolarla geçmişse (kitaplar ve müzik için de bu böyledir), dedi Clarissa içinden Aeolia Galerisi'nin önünden geçerken, sahtelikleri hemen anlarsınız.

Bond Sokağı nehri pıhtılaşmış gibi kopkoyuydu. İlerde Lady Bexborough'yu seçti, Kraliçe'nin bir turnuvadaki gibi dimdik, soylu bir halde. Atlı arabasında dimdik bir başına oturmuş, gözlüklerinin arkasından çevreyi izliyordu. Beyaz eldiveninin bilek kısmı boldu. Siyahlar giymişti, çok derbeder görünüyordu, yine de, dedi Clarissa içinden, ne kadar da olağanüstü bir biçimde kalıtımıyla, özsaygısıyla belli ediyor kendini, çok fazla bir şey söylemeden ya da insanların dedikodu etmesine izin vermeden; şaşırtıcı bir dost; kimse onca yıldan sonra onda bir gedik açamaz, ve şimdi, işte burada, dedi Clarissa içinden, pudralanmış, put gibi duran Kontes'in yanından geçerken, Clarissa da öyle olabilmek için her şeyi verebilirdi, Clarefieid'in metresi, bir erkek gibi politikadan söz ediyordu. Aslında

hiçbir yere gitmiyordu, dedi Clarissa içinden, ona sormanın hiç faydası yok, atlı araba yoluna devam etti, Lady Bexborough bir turnuvada geçen Kraliçe gibi gitti, uğruna yaşayabileceği hiçbir şey olmadığı, yaşlı adamda iş kalmadığı halde, her şeyden bıktığını söylüyorlardı, diye düşündü Clarissa, ve mağazadan içeri girerken gözleri gerçekten yaşlarla doldu.

"Günaydın," dedi Clarissa o etkileyici sesiyle. "Eldivenler," dedi etkileyici dost canlılığıyla, çantasını tezgâhın üzerine koyarak çok yavaş hareketlerle düğmelerini açmaya başladı. "Beyaz eldivenler," dedi. "Dirseğe kadar olanlar," satıcı kadının yüzüne dikkatle baktı – ama anımsadığı kız bu değildi ki? Bu yaşça çok daha büyük görünüyordu. "Bunlar olmuyor," dedi Clarissa. Satıcı kız eldivenlere baktı. "Madam'ın bilezikleri mi var?" Clarissa parmaklarını esnetti. "Belki de yüzüklerimdendir." Ve kız gri eldivenlerle tezgâhın öbür ucuna gitti.

Evet, dedi Clarissa içinden, eğer anımsadığım kız buysa, yirmi yaş daha büyük... Ondan başka bir müşteri daha vardı, tezgâhın dibinde oturuyordu, dirseği havada, eldivensiz eli kapalı, boş; bir Japon yelpazesinin desenleri gibi, dedi Clarissa içinden, belki de çok boş, yine de bazı erkekleri etkileyebilirdi. Kadın başını hüzünlü bir şekilde salladı.

Eldivenler yine çok büyüktü. Aynaya arkasını döndü. "Bileği geçiyor," diye söylendi kendisini izleyen ve başıyla onaylayan kır saçlı kadına.

Beklediler; bir saatin tik takları duyuldu; Bond Sokağı uğultuluydu, bunalmıştı, kayıtsızdı; satıcı kadın eldivenleri alıp gitti. "Bileği geçiyor," dedi kadın söylenerek, sesini yükselterek. Sandalye, buz, çiçek vestiyer, fişleri ısmarlaması gerekiyordu, Clarissa bunu düşündü birden. İstemediği insanlar gelecekti; öbürleriyse gelmeyecekti. Kapının ağzında bekleyecekti. Çorap da satıyorlardı – ipek çoraplar. Yaşlı William Amca'nın dediği gibi bir hanımefendi eldivenlerinden ve ayakkabılarından anlaşılırdı. Gümüş pırıltılar yayan ipek çorapların asılı olduğu yerden geçip omuzları düşük, başı öne eğik, çantası eski püskü, gözleri boş bakışlarla yere dikili olan kadına baktı. Partisine kılıksız kadınların gelmesi olacak şey değildi! Kırmızı çorap giyen birinin Keats'den zevk alması beklenebilir miydi? Ah, sonunda – tezgâha yanaştı, aklına birden bir şey gelmiş gibi :

"Anımsıyor musunuz, savaştan önce inci düğmeli eldivenleriniz vardı?"

"Fransız eldivenleri mi Madam?"

"Evet, Fransız malıydı," dedi Clarissa. Öbür kadın üzgün bir şekilde kalkıp çantasını eline aldı, tezgâhın üzerindeki eldivenlere baktı. Ama bunlar çok boldu – bilek kısımları çok bol oluyordu hep.

"İnci düğmeli olanlar," dedi satıcı kız, nedense çok yaşlı görünüyordu. Ambalaj kâğıdından tezgâhın üzerinde bir kat ayırdı. İnci düğmeli olanlar, dedi Clarissa içinden, son derece yalın – tam Fransız işi!

"Madam'ın elleri çok zarif," dedi satıcı kız eldiveni kararlı, yumuşak hareketlerle yüzüklerin üzerinden giydirirken. Clarissa aynada koluna baktı. Eldiven dirseğe kadar değildi. Bir iki santim daha uzun olanları var mıydı? Aslında kızı yormak istemiyordu – belki de bu ayın en zor günü, dedi Clarissa içinden, katlanması güç gelen bir gün. "Neyse, yorulmayın," dedi. Ama eldivenler gelmişti.

"Çok fazla yorulmuyor musunuz," dedi o etkileyici sesiyle, "böyle hep ayakta? İzniniz ne zaman?"

"Eylül'de Madam, işler hafifleyince."

Biz yazlıktayken, dedi Clarissa içinden. Ya da avdayken. Brighton'da iki hafta kalacak. Kalabalık bir pansiyonda. Pansiyoncu kadın şekeri saklayacak. Bu kızı yazlığa Mrs. Lumley'in yanına göndermek hiç de zor bir şey değil (ta dilinin ucuna kadar geldi). Ama birden balaylarında Dick'in kendisine duygulara kapılmanın ne kadar saçma bir şey olduğunu söylediği geldi aklına. Çin'le ticaret yapmak çok daha önemli, demişti Dick. Kuşkusuz haklıydı. Ayrıca kız da böyle karşılıksız bir şey almaktan hoşlanmayabilirdi. İşte şu an onun yerindeydi. Dick de öyle. İşi eldiven satmak olmuştu. Onun da kendi acıları vardı kendine göre, "artık ah etmek boş, ah etmek boş" sözcükler usundan akıp geçti. "Dünyanın ağır lekesi sana da bulaşınca," diye düşündü Clarissa kolunu dimdik tutarak, çünkü her şeyin son derece boş geldiği saatler oluyordu (eldiven çıkınca kolu öbek öbek pudralı kalmıştı) – insanın, dedi Clarissa, Tanrı'ya inancı kalmıyor insanın.

Trafik birden hareketlendi; ipek çoraplar parladı. İçeriye bir müşteri girdi.

"Beyaz eldivenler," dedi, sesinde Clarissa'nın bir yerlerden anımsadığı bir çınlamayla.

Eskiden, diye düşündü Clarissa, her şey çok basitti. Derinlerden, çok derinlerden havayla birlikte ekin kargalarının çığlıkları duyuluyordu. Sylvia öldüğünde, yüzlerce yıl önce, sabah ayininden önce porsuk ağacının yaprakları ortalarında elmas ağlarla ne hoş görünüyorlardı. Ama Dick yarın ölecek olsa, Tanrı'ya inanma konusunda – hayır, çocukları başı boş bırakmayacaktı, kendisine gelince, dediklerine göre, elinde telgrafla kermes açılışı yapan – en sevdiği, Roden'di ölen – Lady Bexborough gibi yoluna devam edecekti. İyi ama insan inanmıyorsa? Başkalarının hatırı için, diye düşündü, eldiveni eline alarak. Kız da inanmıyor olsa çok daha mutsuz olacaktı.

"Otuz şilin," dedi satıcı kadın. "Hayır, pardon Madam, otuz-beş. Fransız eldivenleri daha pahalı."

İnsan kendisi için yaşamıyor ki, diye düşündü Clarissa.

Ardından öbür müşteri bir eldiven alıp çekiştirdi, eldiven yırtıldı.

"Bakın!" diye bağırdı kadın heyecanla.

"Deriden kaynaklanan bir sorun," dedi kır saçlı kadın telaşla. "Bazen tabaklama işlemi sırasında kullanılan bir damla asit yetiyor. Bu çifti deneyin, Madam."

"Ama buna iki pound on peni istemek düpedüz dolandırıcılık!"

Clarissa kadına baktı; kadın da Clarissa'ya baktı.

"Savaştan bu yana eldivenlere hiç güvenilmiyor," dedi satıcı kız Clarissa'ya özür dileyerek.

Ama öbür kadını nerede görmüştü? Yaşlıca, çenesinin altında fırfırlı bir yakalık, altın gözlüklerine siyah kurdele takmış, duyarlı, akıllı, tıpkı bir Sargent tablosundan çıkmış gibi. İnsan yalnızca seslerine bakarak insanların başkalarına emir verme alışkanlığında olduklarını – "bu ton çok koyu," diyordu kadın – nasıl anlayabilir dedi Clarissa içinden. Clarissa öylece bekliyordu. Artık kokma, diye yineledi, parmaklarıyla tezgâhın üzerinde ritm tutarak. Artık korkma güneşin sıcağından. Artık korkma, diye yineledi. Kolunda ufak kahverengi lekeler vardı. Kız salyangoz gibi sürünerek geldi. Sen ki dünyadaki işini tamamlamışsın. Bu düzen

sürsün diye binlerce genç öldü. Sonunda! Dirseğin bir iki santim üzerinde, inci düğmeli, beş çeyreğe. Benim sevgili kağnım, dedi Clarissa içinden, burada bütün sabah oturabileceğimi mi sanıyorsun? Şimdi bana paranın üstünü getirmen de yirmi beş dakika alacak!

Sokaktan müthiş bir patlama duyuldu. Dükkânda çalışan kadınlar tezgâhların altına girdiler. Ama Clarissa, dimdik oturduğu yerden öbür kadına gülümsedi. "Miss Anstruther!" diye seslendi heyecanla. ❁

İngilizceden çeviren : Alev Bulut

Dudaklarımdan yalanlar dökülecek, ama bunların arasına karışmış bazı gerçekler de olabilir, bu gerçeği bulup çıkarmak ve saklamaya değer bölümü olup olmadığına karar vermek size düşüyor.

– Virginia Woolf

KISA ÖYKÜ

ISABEL ALLENDE

Öykü anlatıcılığı annelik, kusursuz bir sevgiliyle aşk gibi organik bir deneyimdir. Varlığınızı belirleyen doğal bir tutkudur. Her zaman coşturan bir duygudur. İnsanın kendi özel zevk coşkunluğudur. Bana çok iyi geldi, çünkü içimdeki bazı şeytanları çıkarıp atmama, yenilgilerimin çoğunu güce dönüştürmeme yaradı.

HEPİMİZ aynı gizli kötü alışkanlıkla birbirimize bağlıyız, öykü sevgimiz. Ama bunda utanılacak bir şey yok. Taş çağının uzun kışlarında ateşin çevresinde oturan bol kıllı atalarından bu yana insanoğlu öykü anlatıcılığının ağına yakalanmıştır. Biz bu ağı örebilen ayrıcalıklı insanlarız.

Serüven dolu bir yaşamım oldu. Üç devrim, bir ABD donanması istilası, dört yer sarsıntısı, bir askeri darbe ve Meksika yemeğini atlattım. Vahşet sanki beni her yerde izliyor. ABD'ye taşındığımda, yazgımın değişeceğini düşünmüştüm, ama üç yıl içinde başka bir depremin, bir tayfunun içindeydim, altı yıl içinde Berkeley yangını, bir soygun, üvey oğlumla uğraşmak zorunda kalışımdan hiç söz etmiyorum. Orta Doğu'da savaş başladı, benim yüzümden olduğunu düşündüm. Ya bu vahşi olaylara ben yol açıyorsam? Her neyse, en zor kurtuluşum siyasi ya da coğrafi bir felaketten değildi. 1970'lerin sonlarında Venezüella'da bir okulda çalışıyordum. Edepsiz veletler için bir okuldu; siz onlara özürlü çocuklar diyorsunuz. Bir gün öğretmenlerden biri gelmedi, beni bir sınıfa gönderdiler. Kendimi – bağıran, zıplayan, tüküren, birbirinin kafasına iskemle fırlatan – on beş aşırı hareketli, evcilleşmemiş cücenin arasında bir odaya kapatılmış buldum. Bu karabasana bir düzen vermek için birkaç dakika uğraştım. Ama sonunda çöktüm. Yamyamlar yenildiğimi kavrar kavramaz bana doğru ilerlediler. Gözlerimi kapatıp bir dua mırıldandım. Koruyucu meleğim ilk kez tetikteydi, o anda kapı açıldı, yaşlı bir siyah temizlikçi kadın elinde süpürge ve kovasıyla içeri girdi. Ne durumda olduğumu anlaması için şöyle bir bakması yetmişti. Hiç bağırmadan, duru bir sesle konuşmaya başladı. "Evvel zaman içinde," dedi. O anda havada garip bir durgunluk oldu. Bu üç büyülü sözcüğü yineledi : "Evvel zaman içinde." Onları yakalamıştı. Korkunç yaratıklar tam bir sessizlik içinde oturup temizlikçi kadının anlattığı öyküyü dinlemeye koyuldular. O gün böyle bir güç istediğime karar verdim. Ya da belki de karar vermedim. Belki ben bir öykü anlatıcısı olduğum gerçeğini o anda kabullendim. Aslında konuşmaya başladığım günden beri öykü anlatıyordum. Ama bunun ne kadar işe yarayan bir güç olduğunu bilmiyordum.

Hemen hemen kırk yıl yalancı diye adlandırıldım. Şimdi bu yalanlarla hayatımı kazanıyorum, bana öykücü diyorlar.

"Evvel zaman içinde..." Öykü anlatıcılığının gücünü görüyor musunuz? Oda sessizliğe büründü.

Evvel zaman içinde, zalim bir kralın tacına el koymak için zorla sürgüne gönderdiği iyi yürekli bir prenses vardı. Prenses, mavi kanlı ve temiz yürekli birisiyle evlenmek isteyen bekâr bir kralın yönettiği başka bir ülkeye kaçtı. Prenses sarayın kapısını çaldı ve içeri alınması için yalvardı. Yersiz yurtsuz birisine benzemesine karşın davranışlarında öyle bir asalet vardı ki nöbetçiler onu içeri alarak kralın huzuruna çıkardılar. Prenses ona öyküsünü anlattı. Kral prensesin çektiklerinden ve özellikle de memelerinden etkilenmişti : iki olgun kavun. Harika bir kıraliçe olacağını düşündü, ama önce gerçekten mavi kanlı ve bakire olup olmadığından emin olması gerekiyordu. Erkekler kıyaslanmaktan hoşlanmazlar. Kafasında bu düşünceyle prensese orada kalmasını önerdi. O gece prensesin yatağının altına küçük bir kutu koyarak duvardaki bir delikten gözetledi. Prenses uyuyamadı, çünkü kutu sadece kuş tüylerine alışık olan asil kıçını acıtmıştı. Tan yeri ağarırken sinir içinde yatağı bir kenara itti – güçlü kuvvetliydi – kutuyu buldu. Açtı, içindeki lastik balonu çıkardı, evirdi çevirdi, ne olduğunu anlamaya çalıştı. Sonunda onu üfleyerek şişirdi, balon, ne işe yaradığını anlamadığı, uzun bir sosis biçimini aldı. Ondaki şaşkınlığı gören kral, prensesin mavi kanlı ve saf yürekli olduğuna inandı. Ayaklarının önünde diz çökerek evlenme teklif etti. Prenses soylu olduğunu nasıl kanıtladığını öğrenmek istedi; kral doğruyu söylemek gafletinde bulundu.

Isabel Allende : Ama bunun ne kadar işe yarayan bir güç olduğunu bilmiyordum. Hemen hemen kırk yıl yalancı diye adlandırıldım. Şimdi bu yalanlarla hayatımı kazanıyorum, bana öykücü diyorlar.

"Benim sevgili kraliçem olur musun?" diye yalvardı dizlerinin üstünde, gözlerini kızın kavunlarından alamadan.

"Asla," diye karşılık verdi prenses. " Neden, duvardaki deliklerden dikizleyen senin gibi garip sosyal bir hilkat garibesiyle evleneyim ki?"

Evet. Sonra ne olduğunu bilmek istiyorsunuz, değil mi? Hepimiz öykülerin sonunu öğrenmek isteriz, ama

yaşam hiç bitmeyen bir öyküdür. Her zaman bir sonraki sayfada öğrenmek isteyeceğimiz başka bir şey vardır. Kavun memeli prenses krallığını geri aldı mı? Bekâr kral bir kurbağaya dönüştü mü? Normal bir insanın soracağı sorular bunlar. Ama eleştirmenler, yatağın simgesel bir anlamı olup olmadığını bilmek isterler. Bütün bu saçmalıklar bir eğretileme midir? Garcia Marquez'in bir etkisi var mıdır? Bence kurmaca işte budur. Okuyucuyla, gerçeğin başka bir boyutuna, sosislerin, kavunların, kurbağaların yalnızca yiyecek olmadığı büyülü bir boyuta girmemizi sağlayacak bir ortaklık kurmak.

Öykü anlatıcılığının büyüsü tarihin başlangıcından bu yana insanoğlunun yanından hiç ayrılmamıştır. Sürekli anımsanan ve yinelenen bazı öyküler yaşamla ölüm arasındaki yolculuğumuzu betimlerler. Ölümsüz mitlerin dünyanın her köşesine yayıldığını görürüz. Cennet Bahçesi, bakire Meryem, tanrıçalar, planeti kaplayan tufan, babayı arayan kahramanlar, iyi ile kötü arasındaki savaşlar, yürekli davranışlar, gerekli özveriler, kendi ruhlarımızdaki canavarlara karşı yaptığımız savaşlar. Biz yalnızca bunların yeni uyarlamalarını yaratabiliriz, ama her seferinde iyi bir öykü anlatılır, ilk öykünün taşıdığı aynı albeniyle yeniden yaşama geçer.

Ben öykü anlatıcılığı kültüründen geliyorum. Nüfusun çoğunun okuma yazma bilmediği, çok azının kitap satın alabildiği üçüncü dünyanın pek çok yerinde güçlü bir sözel gelenek vardır. Şiirler, şarkılar, öyküler ortak belleği korur. Bu sözel gelenek kötüye doğru gidiyor, ırak yörelerde radyoya, kentsel yörelerde öbür modern mecralara yenildiler. Ama anlatıcının ve düşlerin yorumcusunun rolü değişmedi. Günümüzün öykü anlatıcıları ve Şamanları yazarlar oldu. Bana sık sık neden yazarların bu anakarada özel bir konumu olduğunu sorarlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde ya da Avrupa'da ne kadar başarılı olursa olsun bir yazar yalnızca bir yazardır. Ama Latin Amerikada bir Başkan olabilir; sesi bir kâhinin sesi gibidir; bir çeşit peygambermişcesine her konuda ona danışılır. Lütfen, o derken erkekten söz ettiğime dikkat edin. Elbette kadın yazarlar asla bu çeşit bir saygı görmezler.

Bu soruyu yanıtlamaya çalışayım. Beş yüz yıl önce İspanyollar ve Portekizliler şimdi Latin Amerika dediğimiz bu uçsuz bucaksız anakarayı istila ettiklerinde iki

Isabel Allende (d. 1942) Latin Amerika'nın edebiyat dünyasına kazandırdığı yazarlardan. Lima'da doğdu. Öğrenimini İngiliz okullarında yaptı. On yedi yaşında gazeteciliğe başladı. Pinochet darbesinden önce Şili'de bir televizyon programı hazırlıyordu. Faşist darbe başta Salvador Allende olmak üzere, Allende ailesine büyük zarar verdi. Hükümetin yoğun baskısı altında, Isabel Allende Şili'den kaçıp San Fransisko'ya yerleşmek zorunda kaldı. İlk romanı *Ruhlar Evi*'ni 1982'de yazdı. Bu yapıt daha sonra sinemaya da uyarlandı. Yapıtlarını oluştururken, birçok Latin Amerikalı yazar gibi, destansı öykülerden, kendisinden ve yakın çevresinin yaşamından etkilendiğini söylüyor. Ülkesinin acılarını ve ülkesine duyduğu özlemi anlatıyor. Romanlarının ülkemizde de geniş bir okur çevresi var. • Yapıtları : *Ruhlar Evi* (1982), *Eva Luna* (1990), *Eva Luna Anlatıyor* (1990), *Aşktan ve Gölgeden* (1992), *Paula* (1992), *Sonsuz Düzen* (1993).

kültür çarpıştı. Bir yanda Avrupa'nın Hıristiyan monarşileri, öte yanda Amerika'nın Kızılderili teokrasileri. Kristof Kolomb'dan sonra gelenler tarihin en büyük soykırımını yaptılar. Esaret altında milyonlarca kişi öldü; kentleri harap edildi; tanrıları aşağılandı. Sonraki yüzyıllar içinde gezegenin bütün ırkları bizim topraklarımıza geldiler. Karaderili köleler, Kuzeyli serüvenciler, Arap tüccarlar, Asyalı göçmenler, vahşetten ya da yoksulluktan kaçan binlerce göçmen. Kendi geleneklerini, dillerini, anılarını ve acılarını birlikte getirdiler. Acı, nefret ve sevgi dolu yerlilerle kaynaştılar – vahşi düşlerle dolu trajik yazgıları olan kuşaklar yarattılar. Bize Latin Amerikalılar denir, ama biz aynı türden oluşan bir toplum değiliz. Bizim anakaramız kat kat bir kek gibidir. Yabancıların genellikle kafası karışır. Kimi turistler fotoğraflarla evlerine döndüklerinde onları Kolombiya'da mı, Bolivya'da mı, nerede çektiklerini anımsayamazlar. Bunun nedeni belki de ortak bir yanımızın olması – kültürümüzün göze çarpan sürekliliği. Generallerin ve politikacıların başaramadıklarını sanatçılar başardılar. Yazarlar, ressamlar, müzisyenler, şairler – her biri gerçeği düşlediler ve özgün biçimlerde geçmişi yeniden keşfettiler – farklı ama uyumlu sesler korosu yaratmayı başardılar. Onlar bütün dünyaya Latin Amerika'yı anlattılar, açıkladılar, ötekiler de bize kendimizi anlattılar ve açıkladılar.

Kısa öykünün meydan okuyuşu kadar uzun ve karmaşık bir romanın sabırlı işçiliğini de severim. Çok farklı iki tür. Bir romanda ayrıntılar ekleyerek bir evren yaratırsınız. Rengârenk ipliklerle bir goblen işlemek gibidir. Kısa öykü ok gibidir. Tek atışınız vardır. Yönünün ve hızının doğru olması gerekir. Mükemmel bir gerilim. Okçunun sağlam bileği. Kısa öyküde hata yapacak zamanınız ve yeriniz yoktur. Her şey görünür. İlk tümcede doğru tonu yakalayamamışsanız, unutun gitsin. Sürdürmek gereksizdir. Üzerinde çok uğraşırsanız okurun düşlerini harekete geçiren taze tonunu yitirir. Bir romanda yazarın sabıra, zamana, kendini vermeye, ayrıntıları yakalayacak bir göze gereksinimi vardır. Kısa öyküde gerekli olansa, esinlenme ve bol şanstır.

Burada kısa öyküden söz etmek için toplandık, ama ne yazık ki bu çok güç türde bir uzman değilim. Yalnızca tek kısa öykü kitabı yayımladım, onları da yazmak çetin bir işti. Yeniden deneyeceğimden kuşkuluyum. Kısa öyküler, uzun kurmacalara göre şiire daha yakın. Ne kadar az kısa öykünün anımsandığına hiç dikkat ettiniz mi? Bir düşünün. Binlercesini okuruz. Kaçını anımsıyorsunuz?

İlginizi çekiyorsa, örnek olarak kendi öykülerimden birini kullanarak biraz kendi deneyimimden söz edebilirim. Kitaptaki ilk öykü "İki Sözcük". Öykü, çevrede dolaşarak öyküler anlatan (az çok bizim yaptığımız iş) bir kadından söz ediyor. İlk paragrafı okumama izin verin.

"Belliza Crepusculario'ydu adı, öyle vaftiz edildiği ya da annesi ona bu adı verdiği için değil, kendisi buluncaya kadar aradığı ve kendini içine yerleştirdiği için. Sözcükler satarak geçimini sağlıyordu. Yüksek karlı dağlardan, yakıcı kıyılara kadar ülkeyi baştan başa dolaşıyor, güzel güneşli pazaryerlerinde duruyor, dört direğin üstüne bir tente gererek müşterilerine hizmet edebilmek için altına sığınıp güneşten, yağmurdan kendini koruyordu. Fiyatları makuldü. Beş sente ezbere şiir okuyor, yediye düşlerin kalitesini artırıyor, dokuz sente aşk mektupları yazıyor, on iki sente uzlaşamayacak düşmanlar için hakaret sözcükleri yaratıyordu. Öy-

küler de satıyordu, fanteziler değil, bir solukta, tek sözcük atlamadan anlattığı uzun, gerçek öyküler. Böylece bir kentten bir başkasına haberler taşırdı. Nereye giderse çevresinde küçük bir kalabalık toplanır, anlattıklarını dinlerdi, böylece birbirlerinin ne yaptıklarını öğrenirlerdi."

Bu paragraf kısa öykü kitabımla ve bu tür hakkındaki düşüncelerimle ilgili bazı ipuçlarını taşıyor. Açılış tümcelerindeki ton, bana, bir aile anekdotu anlatan büyükannemin sesi gibi geliyor. En inanılmaz öyküleri öyle doğal bir tonla anlatırdı ki, ona her zaman inanırdınız. Kurmaca anlatıcısının ilk görevi bir öyküyü inanılır kılmaktır. Çok iyi yalancılar olmalıyız – dürüst ve açık yürekli yalancılar. Büyükannem olanaksızı şiirsel olarak olanaklı kılar, ifade edilemez olanı ifade edilebilir yapardı. Dinleyicisini hiçbir zaman hafife almadı; o nedenle hiçbir zaman çok fazla açıklamazdı. Ayrıntıları atlar, aşikâr olmadan doğrudan ana noktaya giderdi. İmalarla iş görür, öykünün atmosferini yaratmak için dinleyicisinin düşgücünü kullanırdı. Dünyanın garip olduğunu düşünür, öykü anlatıcının rolünün mesajlar iletmek ya da açıklamalar yapmak değil, olayları basitçe aktarmak olduğuna inanırdı. Anlattığı her öyküye bütün ruhunu koyardı babaannem. Aynı inceliği "İki Sözcük"te Belliza Crepusculario'ya aktarmaya çalıştım. Bu yüklü tutkunun ödülü, büyükannemin ve Belliza Crepusculario'nun dinleyicileri üzerindeki etkileri oldu. Enselerinden yakaladılar ve hiç bırakmadılar.

Belliza Crepusculario'nun görevi öyküler derlemekti. Bir öykü avcısıydı. Başkalarının öykülerini toplamak için dolaşır dururdu. Gerçek yaşamda ben de aynı şeyi yapmaya çalışıyorum. Dinlerim. Notlar alırım. Gazeteciyken soru ,"Ne oldu? Ne oldu?"ydu. Şimdi bir yazar olarak soru, "Neden oldu? Neden oldu?" Dürtüleri arayarak öyküyü yakalarım.

Her yazarın kendi oyunları, yöntemleri vardır. Her biri için öykünün asıl öğeleri değişir. On üç yıldır yazıyorum, çok az şey öğrendim. Her seferinde baştan başlamak zorundayım. Her şeyi yeniden keşfetmeliyim. Ama kısa öyküyle ilgilenirken bir iki şeyi aklımda tutmaya çalışırım. Öykü her zaman değişimle ilgilidir. Bir şey olur ve sonucunda birisi değişir. Bu değişim gizli olabilir, ama değişim yoksa öykü de yoktur. Modern kısa öykülerde ortam önemlidir, ama değişim genellikle en aza indirgenmiştir. Modern kısa öykü yazabileceğimi sanmıyorum. Öyle yazamam. Konu güdümlüyüm ben. Bir şeyler olmasını isterim. Birisi kıyıda yürür, kıyıda yürür, kıyıda yürür, otuz sayfa sonra hâlâ kıyıda yürüyordur. Bu modern öykü. Ben bir köpek balığının gelmesini ve o kişiyi yemesini isterim. Minimalist edebiyatta köpekbalığı yoktur.

Değişim öğesini kafamda hallettiğim zaman öyküyü temiz bir biçimde bitirmek benim için kolaylaşıyor. Son, doğal olarak geliyor. Zamanın ve yerin belirli olması kesinlikle gerekli değil. Adsız bir yerin ve belirsiz bir zamanın belirsizliğini yeğliyorum. Bana, öyküde kullanabileceğim bir çeşit efsanevi ton kazandırıyor. Kısa öykü kitabımda belli belirsiz bir Latin Amerika havası var, ama tarihler, adlar ya da gerçek yerler yok. Belliza Crepusculario sivil savaş sırasında soğuk dağlarda, yakıcı kıyılarda dolaşıyor. Okur manzarayı yaratabilir, hangi iç savaş olduğuna karar verebilir. Burada öykü için şart olmadığı için bu ayrıntılar üzerinde durmadım. Gerçekten önemli öğe Belliza Crepusculario'nun, kulağına fısıldadığı iki gizli sözcükle Albay'da yarattığı değişim. Öykünün büyüsüne teslim oluncaya

kadar Albay'ı yakalayacak iki sözcük. Öyküdeki her tümce bu değişimi anlatmak için kullanılıyor.

Kısa öyküde karakter yaratacak zaman yoktur. Bir iki darbeyle onlara can vermek gerekir. Uzun betimlemeler yerine karakterlerimi davranışlarıyla ortaya çıkartmaya çalışırım. Örneğin, okura, Belliza Crepusculario'nun fiziksel görünümüyle ilgili olarak aktarılan tek şey onun gizli iki tümceyi söylemek için Albay'a doğru eğildiği an. "Adam ondan çıkan dağ kedisi kokusunu duydu, kalçalarından çıkan ateşi, saçının korkunç fısıldayışını işitti, kulağına mırıldayan tatlı nane kokulu nefesini hissetti." Bu kadar. Ülkeyi dolaştığı için güçlü bacakları olduğunu tahmin edebiliriz. Davranışları onun genç, kararlı, sert, duygulu ve zeki olduğunu ortaya koyuyor. Gerisi okurun düşgücüne kalmış.

Aynı biçimde ikincil karakterlerimin betimlenmesi de onların öykü içinde oynadıkları role bağlı. "İki Sözcük"te Albay'ın El Mulatto adında bir sağ kolu var. Ortaya çıkar çıkmaz onun bütün ülkede hızlı bıçak atışıyla ünlü, sahibine sadık bir dev olarak bilindiğini öğreniyoruz – çünkü onun fiziksel gücü, zalimliği, sadakati öykünün gelişmesinde önemli bir yer tutuyor. Kısa öyküde boş uçlardan kaçınmaya, düğümleri dikkatle atmaya çalışıyorum. Roman benim için sayısız dalları, büyük yaprakları, meyvalarıyla kocaman bir incir ağacı. Kısa öykü bir palmiye gibi ince, çizgisel ve zarif olmalı. Deneyimlerimde kısa öykü bir bütün olarak geliyor. İlk tümceyi yazmadan önce onu karnımda tamamlamalıyım. Eğer nabzı atan, yaşayan bir organizma gibi içimdeyse eninde sonunda onu doğuracak bir yol buluyorum. Bulamazsam, o söylenmemiş sözcüklerin, anlatılmamış öykünün altında boğularak ölürüm.

Birisi, Rorca Lee ile Eva Luna'nın sevиştikleri, sonra erkeğin kadından bir öykü anlatmasını istediği açılış sahnesinden söz etti. Öyle yazdım, çünkü sevişmek ve öykü yazmak bence birbirine çok yakın, çok benzer deneyimler. O açılış paragrafında yaşamımın en çarpıcı deneyimleri olduğunu düşündüğüm bu iki deneyimi karıştırmak istedim. Benim için yazmak tantracı sevgi, tantracı seksle aynı şey. Sevgili ya da, bu durumda, bir yazar, her şeyden önce, cinsel aşkın ya da yazmanın törenini yapmak için kutsal bir yere gereksinim duyar. Dünyanın hayhuyundan, gürültüsünden uzak kendi odanız. İnsanın her şeyden kendini ayırabildiği bir tapınak. Yazmak her zaman çok özeldir. Öyküyü yaratacak enerjinin dışında her şeyi dışarıda bırakmalıdır insan. İnsan öykünün gizemli boyutlarına tek başına girer. Önce dikkatimi toplamam, durulmam gerekir, onun için birkaç dakika nefes alışımı dinlerim. Damarlarımda kanın dolaştığını duyarım. Aklımı karmaşadan uzaklaştırır, bazı insanların meditasyonla yaptığı gibi, içimi temizlerim. Sonra bana yardım edecek esin perilerini, melekleri, ruhları ve anıları selamlamak için mumları yakarım. Mum benim için gerçeğin bildik yanlarının gerisini ve ötesini görmemi sağlayacak ışığın bir simgesidir. Bir yazar olarak peşine düştüğüm şey gizlerin içine girmek, gizli olanı ortaya çıkarmak, insan ruhunun en kuytu köşelerini keşfetmek için olayları alışılmamış ya da beklenmeyen bir bakış açısıyla gözlemlemek. Bir mumun yolu aydınlatacağını düşündüm. Bütün bu törenleri yaptıktan sonra şiiri, eğretilemeyi ve tantrayı bir yana bırakıp asıl işin başına otururum.

Bilgisayarımı açar ilk tümceyi yazarım. Gerçekten ilk tümceyi yüreğimden,

Isabel Allende'den düşünceler

❒ Hiçbir şey göründüğü gibi değildir. Her şeyin bir ikinci ya da üçüncü yüzü vardır; bizim görevimiz varlıkların ve olayların ardındaki gizli boyuta geçmektir. Bu, her şeyden önce ince bir mizah duyarlığı yakalamaktır.

❒ Sözcüklerde yanlış ve yapay bir kronolojik sıralama var. Bu, edebiyatın ilk hüneri, dünyayı düzene koymak, neden ve sonuç yaratmak, olmayan kuralları düzenlemek. Gerçek yaşamda herhangi biri bize kuralların ne olduğunu söylemeksizin geçinmemiz gerekiyor.

❒ Yaşamımda ve yazımda saplantı biçiminde uzak durduğum iki şey var : aşk ve vahşet. Vahşet genelde ölümle sunulur, bunun karşısında aşk değişik biçimlerde belirebilir.

❒ Gazeteciler her zaman sokaktadır ve insanlarla, olaylarla bağlantılıdır. Ben insanları dinlemek, gözlemlemek ve onlara nüfuz etmek üzere eğitildim. Kitaplarımdaki kişilikler bana yabancı ya da gerçekliğime aykırı değiller. Ben onların dünyasına da girebilirim.

rahmimden, aklımdan yazmaya çalışırım, çünkü ilk tümce öykünün sesini belirleyecektir. "Barabas bize denizden geldi," diye yazdığımda Barabas'ın kim olduğunu ya da neden denizden geldiğini bilmiyordum. Birden Barabas'ın başından bir şeyler geçmeye başladı. İlk tümce benim için öykünün karakterleriyle karşılaşacağım zamana ve yere girebilmek için geçmek zorunda olduğum bir eşiktir. Bu ilk tümceden sonra öykü önümde açılmaya başlar. Zorlamaya çalışırsam işe yaramaz. Karakterler bana ihanet ederler ya da beni terk ederler. Enerji karmakarışık olur. Yanlış yolda gittiğimi karnımda hissederim. Öykünün doğal olarak ortaya çıkmasına izin vermeliyim. Rahatlamalı, gelişmelere, kendi içgüdüme, yeteneğime, şansıma güvenmeliyim.

Hepsinin ötesinde yazmaktan sevgilinin bedeninin zevk alması ve ruhun ferahlaması gibi zevk almalıyım. Eleştirileri ve el kitaplarını unut. Yüreğini izle. Oyundan korkma. Risk al. Açık ol. Kimse gözetlemiyor... şimdilik. Uzun ve kusursuz bir sevişmenin verdiği sevinç gibi yazmada da bir çeşit neşe var.

Birisi, düşler bir birey için neyse kurmaca da toplum için odur, demişti. Kişisel düzeyde aklı açmak için düşlere gereksinim duyarız. Düş kurmazsak aklımızı kaçırırız. Bir canlı türü olarak ortak ruhu yorumlamak, ortak şeytanlarımızla başa çıkmak için öykülere gereksinimimiz var. İnsanlığın kendini ifade edebilmeye, kendi aklını ve dünyayı yöneten görünmez güçleri keşfedebilmeye doymak bilmez bir gereksinimi var. Edebiyatın gizi budur. Yazılı sözün inanılmaz bir gücü vardır. Yazarın ötesinde ve genellikle onun kendi yaşamının üstüne çıkan bir güç. Bütün uygarlıklar bu gücü sezer ve bir biçimde kullanmaya çalışırlar. Çok şükür ki edebiyat evcilleş-

tirilemeyecek bir vahşi hayvandır. Düşler gibi yalnızca kendi kurallarına boyun eğer. Sık sık, yetkeye ve yürürlükteki kurallara karşı çıktığı zaman suçladığı, baş kaldırdığı ya da yasaklanmış gerçeği aradığı zaman vahşice bastırılmaya çalışılır. Evet, bastırılır. Ama asla bütünüyle boyun eğdirilemez. Hep olmuştur bu. (Enkizisyon, Galileo Galilei'yi, astronomi kitabını ona şeytanın yazdırdığını dizleri üstüne çökerek itiraf etmeye zorlamıştı; Salman Rushdie hâlâ fanatik müslümanlardan saklanıyor.) Bu kadar öteye gitmemize gerek yok. Bu ülkede, şu anda, pek çok kitabın halk kütüphanelerine, okullara girmesi yasak, pornografik ya da vahşi kitaplar değil, evrim, feminizm, Marksizm üzerine kitaplar : Alice Walker'ın birkaç kısa öyküsü bile sansüre uğramanın eşiğinden döndü.

Çocukluğumun büyük bir kısmını mutfakta hizmetçi dedikodularını, korku öykülerini ya da radyoda trajik romanları dinleyerek geçirdim. Ayrıca kitaplar da günlerimi düşlerle doldurdu. Çok sonraları,TV'deki pembe diziler mutfak öykülerinin ve radyonun yerini aldı. Pembe dizilerin öneminin bizim kültürümüzde ne kadar büyük olduğunu size anlatamam. Günde üçünü dördünü izleyen insanlar tanıyorum. Dizideki kahramanının yazgısının kendi çocuğununkinden daha önemli olduğunu düşünen kadınlar. Onları izlemek için işlerinden koşa koşa evlerine dönen erkekler. Popüler bir pembe dizinin biteceği gün insanlara işten erken çıkmaları için izin verilir. Kimse telefon etmez. Bu büyük bir kabalıktır. Düğünler, cenazeler ertelenir. Bir TV dizisinin son bölümüyle yarışabilecek olan tek şey Papa'nın ziyaretidir.

1960'ların Nino adındaki ünlü bir dizisini anımsıyorum. Bu, parasız ve büyük memeli bir yetime âşık olan bir milyonerin bildiğimiz basmakalıp öyküsü değildi. Nino bir kasaptı, nispeten küçük meme uçları olan öğretmen bir kız arkadaşı vardı. 275 ıstırap veren bölümden sonra, sonunda öpüştüler. Öpüşme sahnesini dokuz kez izledim, çünkü genel istek üzerine sonraki iki gün de yinelendi. O akşam haberlerde verildi, o yıl TV'deki en heyecan verici görüntü ödülünü kazandığı için birkaç kez daha gösterildi. Öpüşme aşağı yukarı üç dakika kadar sürdü. Üç nefes kesici, unutulmaz dakika. Verdiğim ya da aldığım herhangi bir öpücükten çok daha gerçek bir öpüşme. Bir öpüşmeyi düşündüğüm zaman sevdiğim hiçbir erkek gözümün önüne gelmiyor. Sadece kasap önlüğü ve cansız gözleriyle Nino.

Bu bir kurmacanın yaşamımızın nasıl bir parçası olduğunun iyi bir örneği. Öykülerin çoğu bu mucizeyi yaratır. Öykü anlatıcılığının gizli bir gücü vardır. Yazar, okumaya, sonuna kadar okumaya zorlamak için (edebiyatın cazibesine teslim olması için) bir başka kişinin aklının içlerine girmek için bütün düşgücünü ve becerisini kullanır. Kurmacada, eğer inandırıcı olabiliyor ve okuru yakalayabiliyorsanız her şeye, hatta en abartılı oyunlara bile izin vardır. Scarlett O'Hara'nın, Kaptan Ahab'ın, Tom Amca'nın yaşadığından kimsenin kuşkusu var mı? Benim kendi büyükannemden kuşkum olabilir, ama ilk romanımdaki büyükanne karakteri olan Clara del Valle'den hiç kuşkum yok.

Bana sık sık romanlarımdaki gerçek payının ne olduğunu sorarlar. Ne kadarını kafadan yarattığımı. Gerçek ile fantezi arasındaki çizgiyi artık izleyemiyorum. Annem umutsuz bir mitoman olduğumu söylüyor, onun da içinde bulunduğu gençliğimle ilgili anlattığım anekdotların hiçbirini tanıyamıyor. Belleğimin nesi

olduğunu anlamıyorum, ya da bazı gerçekler var mı; bilmiyorum. Belki de yalnızca şiirsel gerçeklere tutunmalıyız.

Kucaklaşmanın Kitabı'nda Eduardo Galeano'nun sevdiğim bir öyküsü var. Bence o olağanüstü bir eğretileme örneği.

Eski zamanlarda Don Verídico, 'Sayfiye" adındaki meyhanesinin çevresine, meyhane tek başına kalmasın diye, evler ve insanlar serpiştirmişti. Anlatılanlara bakılırsa bu, onun kendi eliyle kurduğu kasabada olmuştu.

Anlatılanlara bakılırsa burada bir de gömü vardı ve bu, eli ayağı tutmaz bir ihtiyarın evinde gizliydi.

Bir ayağı çukurda olan bu koca adam her ay yatağından çıkıp gider ve emekli aylığını alırdı.

Montevideo'lu birkaç hırsız bir gün onun yokluğundan yararlanarak evine girdiler.

Hırsızlar evin her köşe bucağını karıştırarak gömüyü aradılar. Tek buldukları şey, mahzenin bir köşesinde duran, üstüne battaniyeler örtülmüş bir sandık oldu. Sandığın kocaman asma kilidi hırsızların maymuncuğunun saldırılarına, boyun eğmeden karşı koyuyordu.

Onlar da sandığı alıp kaçtılar. Evden uzaklarda bir yerde sandığı açtıklarında içinin mektup dolu olduğunu gördüler. Bunlar koca adamın o uzun ömrü boyunca almış olduğu aşk mektuplarıydı.

Hırsızlar mektupları yakmaya niyetlendiler. Sonra aralarında konuştular ve sonunda mektupları geri vermeyi kararlaştırdılar. Hem de teker teker. Haftada bir mektup. O günden sonra koca adam her pazartesi günü, öğle saatinde yokuş başına oturup aşağıki yoldan gelen postacının yolunu gözler oldu. Şişkin heybelerle yüklü beygiri görür görmez bir koşudur tutturuyordu. Durumdan haberi olan postacı da mektubu elinde hazır tutuyordu.

Kadınların yazdığı mektupları almanın sevinciyle deliye dönen o yüreğin çarpıntısını, cennetin kapısını bekleyen Ermiş Peter bile duyabilirdi.*

Bu edebiyatın şakacı özü değil mi? Şiirsel gerçekle dönüştürülmüş bir olay. Hırsızlar yazarlar gibi. Gerçek olan bir şeyi alıyorlar, mektupları, bir sihirbazlık oyunuyla onları taptaze bir şeye dönüştürüyorlar. Galeano'nun öyküsünde mektuplar vardı ve yaşlı adama aittiler, ama karanlık bir mahzende okunmadan duruyorlardı. Ölüydüler. Onları, bir bir, haftada bir yeniden postalamak gibi küçük bir oyunla bu iyi hırsızlar mektuplara yeni bir yaşam, yaşlı adama yeni düşler verdiler. Yazmanın en iyi yanı bu : gizli hazineleri bulmak, yıpranmış olaylara ışık vermek, yorgun ruhu düşlerle canlandırmak.

Kurmaca, gerçeğe edebiyatın öbür türlerinden daha yakındır. İyi kurmaca yalnızca konunun heyecan kaynağı değildir; – gerçeğin yapay ve güven veren yorumunu sunan değersiz kurmacanın tersine – bir şeylerin görünen yanının ötesini keşfetmek ve yaratmaktır. Zaman zaman çok rahatsız edici olabilir, çünkü yazarın önerdiği bir dünyanın içine girersiniz, yolların çapraşık olduğunu görürsünüz, ve hiç kimse, eleştirmenler bile hiçbir şeyden emin değildirler. Ama, iki taraf da şanslıysa sonunda büyük bir ödül vardır. Yazar ve okur yaşamlarının kimi yönlerin açıklayan gizli gerçeklerde birlikte tökezlerler. Büyük kurmaca yapıtlar bilinci

uyandırırlar, insanları bir araya getirirler, değişimi yorumlar, açıklar, gizli kapaklı şeyleri açığa çıkarırlar, gerçeklere kayıt düşerler ve kışkırtırlar. Ama genellikle yazarın yola çıkıştaki ilk amacı bu değildir. Yazarın motivasyonu genellikle çok basittir – öyküyü anlatmak için denetlenemez bir istek. Bunun ötesi yoktur. Bana inanın.

Öykü anlatıcılığı annelik, kusursuz bir sevgiliyle aşk gibi organik bir deneyimdir. Varlığınızı belirleyen doğal bir tutkudur. Her zaman coşturan bir duygudur. İnsanın kendi özel zevk coşkunluğudur. Bana çok iyi geldi, çünkü içimdeki bazı şeytanları çıkartıp atmama, yenilgilerimin çoğunu güce dönüştürmeme yaradı. On üç yıl önce yazmaya başladığımdan bu yana her zaman öbür insanların yaşamlarından çalmaya hazır doyumsuz bir öykü avcısı oldum. Büyük Şilili şair Pablo Neruda, her insanın deneyiminin bir parçası olmak isteyen bu biraz özentili ama harika tutkuyu anlattı. Şöyle yazdı :

Yaşamıma karşılık
Bütün yaşamları verin
Dünyanın bütün acılarını verin
Onları umuda dönüştüreceğim.
Bütün zevkleri verin
En gizlilerini bile, vermezseniz,
Nasıl bilinecekler.
Onları anlatmalıyım.
Bana günlük kavgaları verin
Çünkü bütün bunlar
Şarkımdır benim.

*Eduardo Galeano'nun bu öyküsünün çevirisi Nihal Yeğinobalı'nın .

İngilizceden çeviren : İnci Asena

METİN DEMİRTAŞ

Soytarı Şairle Garip Çoban ya da Masalın Öteki Yüzü

(Ben bu masalı çocukluğumda, 'Eşek Hoşaftan Ne Anlar' adıyla ve anlatanın çobanı küçümseyen yorumuyla dinlemiş, gülmüştüm. Şimdi güldürmüyorsa da, düşündürüyor...
Ve ben bugün sizlere masalın öteki yüzünü sunuyorum.)

GEÇMİŞ zamanların birinde, bir sarayda, soytarı bir şair yaşarmış. Halkın dilini küçümser, halkın anlamadığı bir dille padişaha övgülü şiirler yazar, geçimini sağlarmış. Bu dil, iki yabancı dilin karması, ağdalı, anlaşılması zor bir dilmiş. Ek ve tamlamalarda ve yazım kurallarında yapılacak ufak bir hata ikili bir anlama yol açar ve kaş yapayım derken göz çıkarılırmış. Ve insan zaman zaman gülünç duruma düşermiş.

Halkın diliyse açık, aydınlık ve yalın bir dilmiş. Halkın günlük konuşma dilinde, halk ozanlarının saz ve sözünde konar, göçer, gün gün zenginleşir, tadlanır güzelleşirmiş.

Ne bu dil ve ne de bu dili konuşan halk, saray kapısından içeri girermiş.

Dalkavuk şair yine bir gün padişaha bir şiir yakmış, abartılı övgüler düzmüş. Fakat yazımda öyle bir yanlış ve okurken öylesine bir vurgu hatası yapmış ki, övgü sövgüye dönüşmüş...

Padişah bunun üzerine, "Atın bu soytarıyı içeri!.." diye bağırmış.

Ve soytarıyı atmışlar içeri. Atıldığı koğuşta bir de garip bir çobancık kalıyormuş. Ne suç işlemişse o da aynı yerde gün sayıyormuş. Çoban sessiz, suskun biriymiş... İmge dünyası kırlar, bayırlar, dağlar, ovalar... Yani geniş, zengin, renkli mi renkliymiş.

Şairin imgelemi ise sarayın duvarlarıyla kuşatılı ve sınırlıymış...

Çobanın şansına bakın!..

Çobancık her sabah kalkar, cam önüne oturur kırlara dalar, düştü düşecek cemrelerle yeşerecek bayırları, otları düşlermiş. Bir de ba-

şıboş, sahipsiz kalan keçilerini düşünür, üzülür dururmuş.

Çoban kimi zaman bu homurtuları dinler, dinler, acırmış bu efendiye. Şöyle düşünürmüş : "Tuz ekmek isterken dediği anlaşılıyor. İyi güzel de, duvarlarla konuşurken nece konuşuyor bu deli?.."

Düşünür, düşünür bu işin içinden çıkamazmış.

Çoban öğün vakti kimi zaman soytarıya gelen bala, böreğe dönüp bakmaz, dizinde kırdığı soğanı tuza banar, karnını doyurur üstüne bir tas su içer, yatağına uzanır düşlere dalarmış. Çoğu zaman şairin homurdanmaları düşlerini bozar, aldırmaz, saygıda kusur etmemek için şikâyet etmez, katlanır gidermiş.

Soytarı şair yine bir gün, kirden kırçıllaşmış sakalını sıvazlayıp gazellerini okumaya başlayacağı sıra, "Niye hep duvarlara okuyorum," demiş. "Duvarlara okuyacağıma biraz da okusam şu davara." Bu sözü ederken dönüp çobana bakmış. Çobancık her zaman olduğu gibi cam önünde garip garip düşünüp durmaktaymış. "Anlamaz ama," demiş, "anlamasa da bir denemekte yarar var..."

Çağırmış çobanı yanına. Çoban saygılı ve suskun, gelip oturmuş karşısına. Şair başlamış selamsız, sabahsız gazellerini okumaya. Çoban dinlemiş, dinlemiş ve bir ara, "Ağam yorulma boşuna ben ne anlarım şiirden, miirden.. Gazelden, mazelden... Bir şey anladıysam arap olayım sözlerinden," diyecek olmuş. Soytarı hemen susturmuş çobanı :

"Anlarsın... anlarsın..."

Çoban, salt gönlü olsun diye arada bu içi boş, süslü sözleri dinler olmuş.

Yine bir gün şairin karşısında gazellerini dinlerken soytarının ağdalı sesi dokunmuş içine. Sözlerden yine bir şey anladığı yokmuş. Ve şairin sallanan sakalına dalıp giderken bir damla yaş düşmüş çobanın gözlerinden. Soytarı bunu görünce delireyazmış sevincinden.

"Gördün mü bak, anladın sen bile işte!.. İnanırım ben gazellerimin gücüne... Eninde sonunda duvar da anlar, davar da!.."

Çobancık soytarının bu aşağılayıcı sözlerini duyunca bırakmış saygıyı bir köşeciğe, demiş, "Ağam boşa dellenme, bir şey anladığım yok deli saçması süslü sözlerinden... Bir keçim vardı, sırtı kara, sakalı seninki gibi ak, sen homurdanıp sakalı salladıkça, o düştü aklıma, ondandır gözümden süzülen yaş..."

Çoban susmuş ve ardından alık alık bakan soytarıya son okunu fırlatmış :

"Değilse varlığın on para etmez yanımda..."

SOYTARI ŞAİRLE GARİP ÇOBAN

Halkın dilini küçümseyen
Saray dalkavuğu bir şairle
Bir garip çoban
Düşerler hapis damına.
Çobanın dünyası :
Dağlar, ovalar, kırlar, bayırlar.
Şairin dünyası :
Sarayla kuşatılı.

Çobanın şansına bakın!

Soytarı şair, sabah akşam
Sıvazlayıp sakalını
Mağrur ve edalı
Ve de ağdalı sesiyle
Duvarlara bir şeyler homurdanır.

Çobansa pencere önüne geçer
Yeşeren kırlara dalar gider
Büyüyen otları düşünürmüş
Düşen cemrelerle.

Bazen de acıma duygusuyla
Kulak verirmiş
Sakallı efendiye.
Ve merak edermiş :
"Tuz, ekmek, su, derken
Konuşması iyi, güzel de
Duvarlarla konuşurken
Nece konuşuyor bu deli?"

Bir keresinde de
Efendinin isteği üzerine
Geçip oturmuş karşısına.
Süslü sözlerle örülü
İçi boş bir yığın gürültü...
Saygılı, suskun
Dinleyip durmuş.
Şiirlerini okurken
Deli dervişler gibi
Başı bir sağa, bir sola
Sakalı, bir yukarı, bir aşağı

Sallandıkça,
Birden iki damla yaş düşmüş
Çobanın gözlerinden.
Coşup delirmiş iyice
Soytarı şair bunu görünce.
Ve çobanı küçümseyen
Bir söz düşmüş dilinden :
"Tamam! Anladın sen bile işte!"
Çoban duyunca kendini küçümseyen bu sözü
Bırakmış saygıyı bir yana
Susturmuş soytarıyı :
"Efendi... efendi...
Bir şey anladığımı sanma
Deli saçması sözlerinden
Sallanan sakalın
Ak sakallı
Kara keçimi getirdi aklıma,
Değilse varlığın
On para etmez yanımda.
Hani şu sallanan sakalının
Anımsattığı da olmasa..."

FERİDE ÇİÇEKOĞLU ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE YENİ BİR DÜZEY

SEMİH GÜMÜŞ

"Berlin'de Bis" yaşamımıza değgin çarpıcı bir dünya kuruyor. Yaşamımızdan çıkıyor, ama denebilir ki, sıradan yaşantıları yazınsal düzeyde bu kez etkileyici bir yazının konusu ediveriyor.

FERİDE Çiçekoğlu'nun öykü dili yanıltabilir. Yalın bir öykü dili ve dil biçemi olduğu kuşkusuz. Öykü dilini sözdizimin dolaysızca kurulmuş düzeylerinde arıyor Feride Çiçekoğlu. Ne olabildiğince yalınlaştırma kaygısı var, ne de dolayımlı bir dil büyüsü yaratma çabası. *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'deki öykülerinde çok daha belirgin olan bu dil tutumu, denebilir ki, kendini yenileme uğraşının ürün olan *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da yeni bir düzey arayışına dönüşmüştür. *Sizin Hiç Babanız öldü mü*'de Sait Faik'ten bu yana iz süren çağdaş anlatımların yeni bir örneği veriliyordu. *100'lük Ülkeden Mektuplar* ise, Feride Çiçekoğlu'nun öykü dünyasında kendi geçmişinden kopma çabasına hiç düşmeden, apayrı bir düzeyde yeniden, kendince yenilikçi bir dil ve anlatım biçimi içinde gerçekleşiyor. Öncesiyle hem iç içe, hem de birlikte değerlendirilmesi oldukça güçleşmiş biçimlerde...

100'lük Ülkeden Mektuplar Feride Çiçekoğlu'nun öykü serüveninde öykücülüğümüzün geleneksel çizgisinden kopuşunu imliyor. Yeni arayışlar içindedir Feride Çiçekoğlu. Dili dolayımlı yeni anlamlar üretmeye açılırken, kurgusu çoğul düzeylerde kurulmaktadır.

"Berlin'de Bis", öykünün biçimsel özelliklerini tam anlatan bir konuşma tümcesiyle başlar :

"Ruhum eşyalarını topluyor," demişti önceki gece.

Birkaç soruyu üst üste yığan bir tümce. Kim, ne, niçin soruları öyküde sonra da sık sık sorulacaktır. Bir Berlin sonbaharında yaşanan kırık dökük yaşantıların, kırık dökük aşkların öyküsüdür "Berlin'de Bis".

Toplanılmaktadır, besbelli. Ama niçin ruhtur, ruhudur toplanan?.. Üstelik öykünün sonraki sayfalarında anlaşılacaktır ki, çok önceleri, "Ruh evini kolay terk etmez," demiştir. Demiştir ve bu yüzden "akademisyen bir ruh"u olmakla, "korkaklıkla" suçlanmıştır ama, değişmiştir işte. Ruhu eşyalarını toplamaya başlamış, kendinin gibi olan evi terk etmeye hazırlanmaktadır.

Bir hafta süren bir birlikteliğin sonunda, ayrılmak isteyen toplanırken geride hep aynı kişi kalacaktır. Yalnızlık doğuran bir ayrılık. Ayrılan için de, belli ki. Geride kalan içinse, hep o kentte, Berlin'le baş başa kalınacaktır kalınmasına, ama yalnızlık böylece yenilecek midir?

Geride kalan, hep "birinci" kişi adılıyla, hep "ikinci" kişiye seslenen;

"Sevgili Berlin,
Ne çok şey paylaştık senle o günden beri,"

diyen kişi, aslında "Berlin'le" de yalnızlığını yenememektedir. Berlin'in yalnızlıkları paylaşıp yok eden, yoldaş olan bir kent olmadığını sezdirir Feride Çiçekoğlu.

Feride Çiçekoğlu sezdiren, demek ki okuru etkin okumaya çağıran; boşlukları doldurmaya, suskularını yok etmeye, anlamlarını çoğaltmaya çağıran bir öykü dilini enikonu yaratmıştır *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da. Şu var ki, okurdan sürekli yeni, hiç hesapta olmayan anlamlar üretmekten çok, kendi umduğu anlamları bulup yakıştırmasını bekler daha çok.

İstanbul'dan Berlin'e bir gün bir telefonla, "Evini yaktı!" haberi gelir. Nasıl karşılar öykümüzün kişisi :

"Peki, evim yandı."

Evinin yakılmasından da önemli şeyler vardır demek ki... Üç sözcük nasıl da etkileyici bir yazınsal yük taşırlar.

Peki, evim yandı.

Aslında daha önemli şeyler, aşklar, arkadaşlıklar, dostluklar, yaşantılar kül olmuştur bu üç sözcükte. Belirtisel dilin ancak ayrıntılarda ve elbette susku noktalarında doğduğu bir öykü dilinin güzel bir örneğidir bu üç sözcüklük tümce. Yorum alanları böyle küçücük kıvılcımlardan doğmuyor mu?..

"Berlin'de Bis" yaşamımıza değgin çarpıcı bir dünya kuruyor. Yaşamımızdan çıkıyor, ama denebilir ki, sıradan yaşantıları yazınsal düzeyde bu kez etkileyici bir yazının konusu ediveriyor. Yazın yapıtı, sonunda bir öykü, ne anlatır insana? "Berlin'de Bis" yeterince çarpıcı biçimde anlatmaktadır...

"Berlin'de Bis" yaşamımıza değgin çarpıcı bir dünya kuruyor. Yaşamımızdan çıkıyor, ama denebilir ki, sıradan yaşantıları yazınsal düzeyde bu kez etkileyici bir yazının konusu ediveriyor. Yazın yapıtı, sonunda bir öykü, ne anlatır insana? "Berlin'de Bis" yeterince çarpıcı biçimde anlatmaktadır...

Ayrıntılar, anlamların patlama noktaları (anlamları ateşleyen fünyeler) değildir yalnız. Dili yazınsallaştıran öğelerden de biridir ayrıntılar. Ayrıntılarda bulunur anlamlar ve yazınsal düzey. Ye-

rine yüklenebilecek bir yaratım öğesi bulunabilir mi? Sözgelimi yaşananlar olduğu gibi anlatılabilir mi?

Feride Çiçekoğlu anlamları çoğaltırken de tutumlu oluşuyla dikkat çekiyor. Ruhun eşyalarını toplaması, hem de bir laytmotif olarak alabildiğine yoğunlaştırıcı değil midir? Öykünün ilk tümcesinde, son tümcesinde ve ortasında geçiyor.

"Ruhum eşyalarını topluyor," demişti önceki gece.

tümcesiyle başlayan öykü,

Ruhu eşyalarını toplamış olsa, kayış tokası kapanmaz, bavulu açık kalıyordu; seziyorum.

tümcesiyle sona eriyor.

Çok kapalı tutulmuş bir anlamı da sezgiyle, okuma sezgisiyle çıkarabilir miyiz bu iki tümcenin çatışmasından.

Ruhun eşyalarını toplaması, öykümüzün asıl kişisine göre bir anlam taşıyor ve bu anlam öykünün ikincil kişisinde (eski sevgilide) beliren anlamdan farklıdır. Ve bu farkı asıl kişi bilirken, ikincil kişi bilmemektedir. (O aynı anlamın kastedildiğini sanmaktadır.)

BİR çözümleme düzeyi daha açabiliriz.

Öykünün belirtilere dayalı, susku noktalarından güç alan akışı çok ustaca kurulmuştur. Üstelik yazar, öykümüzün asıl kişisi, son tümcede, "Ruhu eşyalarını toplamış olsa, kayış tokası kapanmaz, bavulu açık kalırdı; seziyorum," diyor.

Seziyorum, diyor öykünün kahramanı. Kendisi yaşamın içindeki doğal davranışların bazılarını belirtiler olarak algılıyor. Bir küçük davranış, ona göre görünenden başka bir anlamı göstermektedir. Bavulun kayış tokasının kapanması, doğal yaşamda alışılmadık anlamları imleyebilir demek ki. Öykü kişisi öyküde, demek ki kendi doğal yaşamı içinde böyle bir alımlama etkinliği içindedir. Yaşamın doğal etkileri karşısında aslında doğal olmayan tepkiler göstermektedir. Yaşamı bir kurgulama nesnesine indirgemektedir.

Tıpkı okurun yazın yapıtı, sözgelimi "Berlin'de Bis" karşısındaki duruş biçimi gibi!

"Berlin'de Bis" de sürekli sezdirir; okur okurken sezerek öykünün anlamlarını tamamlar.

Sözgelimi, "Dolaş sokaklarımda, görürsün," tümcesi, sık sık okurun karşısına çıkan bir laytmotife de dönüşürken, aldığı çeşitli biçimlerle aynı anlamın farklı yönlerini gösterir.

Ya da şu karşılıklı konuşma :

"Bizlerden senfoni olmaz," diyorum.

"Cazı o yüzden sevmiyor muyuz," diyor.

Kahramanımız bitirebilir ilişkileri, bitmeleri gereken noktada.

Ben bıkıp vazgeçiyorum alkışlamaktan.

tümcesi, gerektiğinde bitirme kararlılığını gösterir ve bizi yaşamın anlamına gönderir... Anlamını yitiren yaşantılar bitirilebilir. Oysa ikincil kişimiz, öyle ya da böyle, sürdürmeye çabalar; boşuna bir inattır onunki. "Ben bıkıp vazgeçiyorum alkışlamaktan," tümcesinin bir sonraki sayfada yinelenmesi, izledikleri konserin sonunda gösterdikleri bir davranış olmadığını belirtir. Öyle olsaydı, yinelenmesi niçin gereksindi? Düpedüz yaşam karşısında alınan tavrı, o tavrın taşıdığı sürekliliği, anlamı sezdirir. Yinelemeyle güçlendirilen bir anlam... Alkışlamayı bitiren, yeni bir yaşam kurmaya da hazırdır. İnatla alkışlayanınsa, "yaşaması bize bağlı"dır belli ki. Ne ki, ilişkilerinde Rotterdam'da yaşadıkları bis, artık Berlin'de yaşanmayacaktır.

Berlin sokaklarında yapılan gezi, bir kent olarak Berlin ile öykü kişilerinin dünyalarında ara kesitler çıkarır, yaşantılarını pek çok noktada kesiştirir. Sokaklarında dolaşılabilen bir kentse Berlin, o sokakların yaşantılarına da paylaşımcı

Ne Yazıyor, Ne Okuyorlar

Feride Çiçekoğlu'na bugünlerde neler yaptığını sorduğumuzda, Chicago'ya gideceğini söyledi. Yolculuk telaş ve heyecanı arasında yanıtladı "Adam Öykü"yü. Amerika'ya son gidişinden bu yana on bir yıl geçmiş. Alanda kendisini karşılamak üzere gençliğini bulmayı umut ediyor. Şunları söylüyor Feride Çiçekoğlu :

"Şu sıralar ne yapıyorsunuz? dediğinizde, Gençliğimle buluşmaya gidiyorum, diyebilirim ancak...

"Uçakta, Şavkar Altınel'in Güneyde Bir Kıtadan yazdıklarını okuyacağım. Chicago, Şavkar'ın kentidir aslında. Yirmi yıldır ABD'ye gitmeyişimizi paylaşmıştık Şavkar'la; şimdi ben, onun kentine gidiyorum – sanırım onun gençliği de gelecek havaalanına, beni karşılamaya. Belki bir mektup yazarım dönüş yolunda, kuzeydeki şehirden güneydeki kıtaya...

"*Mavilerde Yolculuk*'la uğraşıyorum son sıralar. Selanik doğumlu bir yönetmenle, Fotini Siskopoulou ile birlikte. Selanik, anneannemin doğduğu yer. 'Suyun öte yanı'... Haziran 97'de, *Suyun Öte Yanı* Yunanistan'da yayımlandı. Umduğumun ötesinde ilgi gördü. Kasım'da Atina'ya ve Selanik'e gideceğim, kitabın tanıtımı için. *Mavilerde Yolculuk* hem film, hem kitap olacak... Yolculuklar sürecek, mektuplar da öyle..."

tanıklıklar aramaktadır : tıpkı bir insanın dünyasına yapılan keşif yolculukları gibi...

Üstelik Feride Çiçekoğlu "Berlin'de Bis"de nesnelere (eşyalara) kişilik kazandıran bir yazının da tadını çıkarmaya çalışmaktadır. Öykünün ikinci paragrafında, ayrılan kişinin eşyalarını toplarken çıkan seslerde de aynı yaratım biçimi vardı, Berlin sokaklarında da. Değil mi ki bir kenti anlamak için sokaklarında dolaşmak gerekir, bir insanı tanımak için de aynı yolculuğa katlanmaktan başka çare var mıdır?

Öykü kişisi sokaklarında dolaşılmasını anıştırır sık sık. Anlaşılmak istemektedir çünkü. O nasıl başkalarını tanımak için yoğun çaba gösteriyorsa, başkalarından da kendine karşı öyle davranılmasını istemektedir. O nasıl Berlin'i tanımaya çalışıyorsa, Berlin'den de ona aynı özeni göstermesini beklemektedir... İlişkilerde kusursuzluk, tam özen tutkusu içindedir hep. Yüzde seksenlik değil; eksiksiz, kusursuz, tam, yüzde yüzlük doğrular, ilişkiler aranışındadır. Karşısındakine kendini öyle vermeye çalışır ki, sonunda karşısındaki okur da kaçınmaz öyle olmaktan; öyle olmayı amaçlamıştır, okur da benimser bu ilişkiyi. Giderek, Berlin'le ilişkisi söz konusuysa kahramanımızın, sonunda Berlin olur. Bütün yaşamı sahici, doğal ilişkiler içinde yaşamak istemektedir.

Sonunda bütün ilişkiler tükenir. Her durumda bir *bis* yaşamak olanaksızlaşır. O ilişkileri tüketmek için de hep doğruyu aramak gerekir. Doğrular tükendiğinde, demek ki ilişkiler de tükenecektir. Uyumlu olanlar sürekli bir *bis* yaşayabilirler belki; ama doğruları bulamadığında uyumsuz kalmayı da göze alanlar, ilişkilerini böylece donduranlar, dolayısıyla yeni doğrular ve ilişkiler, dolaşılacak yeni sokaklar aramaya kalkışanlar için her durumda bir *bis* yoktur... Tükenmeye yüz tutan ilişkilerin tamamlayıcı parçası, yapıştırıcısı olmaya niyetleri yoktur.

Yaşam, sonunda tüketici tekdüzelikten mi oluşuyor?

Sanırım "Berlin'de Bis"in anlatmaya çalıştığı da bu. Yaşanamayanlar, yaşanmayan köşeler, tekdüze dünya, tekdüze yaşantılar, parçalanmış ilişkiler, kırık dökük aşklar, ayrılıklar... Doğrular, kusursuz ilişkiler bir yana, bütün bunlar olmasaydı, her durumda bir *bis* yaşanabilseydi...

Feride Çiçekoğlu, *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da kendi öykü serüveninin düzeyini yeniden tanımlıyor. Kısa öykünün evrenine girmenin yanı sıra, bu kez kendi kısa öykü dünyasını, biçimsel yeğinliğiyle yeniden kuruyor. Sanırım üçüncü kitabında bu düzeyi de sorgulayacaktır... ▣

FERİDE ÇİÇEKOĞLU ÖYKÜCÜLÜĞÜNDE ÖYKÜNÜN YAŞANTIYLA ÖRTÜŞEN DOĞRULARI

M. SADIK ASLANKARA

Çiçekoğlu, öykülerinde, saydam bir ilişkisi olsun istiyor okuruyla. Sanki söyleşiyor onlarla. O, yaşantısını aktarıyor, okursa doğal karşılıyor bunu. Kendiliğinden bir alışveriş başlıyor böylece yazarla okur arasında. Ama nasıl? Öykü yoluyla...

YAZARLAR, kuşkusuz, kendi yaşam tanıklıklarını da serpiştirir yazdıklarına. Yaşantıların birer anlatı gereci olarak kullanılması, bunların roman ya da öykü dokularına katıştırılması, doğal bir yaklaşımın ürünüdür. Ne ki, bu tür yaratılarda, eş deyişle yaşantıdan yola çıkılarak ortaya konulmuş yapıtlarda, yaşantının kendisinin değil, kurgulanmış biçiminin odaklanmış olması beklenir yazarlardan. Çünkü salt tanıklıkla kotarılan ya da yalnızca aktarmayla yetinilen ürünler, tarih, toplumbilim vb. alanların ürünüdür olsa olsa. Bu yüzden, anlatının yaşantıya yaslanması, ya da yaşantının yansıtılması, bir ürünü yazınsal kılmaya yetmez! Tam tersine, bu yaşantının, sınırlarını güzelduyunun çizdiği bir evrende yeni baştan kurgulanması, bunun da ötesinde, anlatının, yazınsal alanın ölçütlerinden sürekli pay alması, bu temele ve ölçütlere göre yoğurulmuş, biçimlendirilmiş olması gerekir.

Hemen herkesin bildiği bir doğruyu, şuracıkta bir kez daha dile getirmenin ne yararı olabilir dersiniz? Toplumsal belleğin yitime uğradığı, törel değerlerin yozlaşıp birey için yaşamsal kaygıların öne çıktığı bireysel bilincin sığlaştırılıp bulandırıldığı bir dönemde, bir doğrunun bir kez daha anımsanmasında, sayısız yararlar bulunacağını düşünmez misiniz siz de?

İşte 1980, yazınımızda, bu genel doğrunun bir tarafa bırakılmaya, unutulmaya başlandığı bir yıl oldu. 1980'le başlayıp 2000'lere uzanan süreçte, yüzyılın belki de en büyük bunalımını yaşadığı toplumumuz. 12 Eylülün hemen ardından sosyalist ülkelerde peş peşe ortaya çıkan çöküntü, ardından ırkçı ve dinci eğilimlerdeki yükseliş, derken küreselleşme ve yeni dünya düzeni, yalnız toplumumuzun değil, öteki toplumların da derin çalkantılar yaşamasına yol açtı. Yüzyılın son yılları, o güne dek biriktirilmiş olan evrensel onca değerden sanki öç almaya yönelmişti. Hümanizm, Aydınlanma, Modernizm, bilimler ağız birliği yapılmışçasına topa tutulmaya başlanmıştı çünkü. Bireyin yetmezliği, birey ediminin boşunalığı, bireysel erdemin ve kahramanlığın anlamsızlığı, geleceğin bilinemezliği,

karamsarlık, hurafe, öte düşüncesine körü körüne bağlanma, ardıllık, bireylere biçilen yeni değerler olarak ortaya çıktı yüzyılın bu son çeyreğinde neredeyse.

Zaten bireysel yaşantı, 1980 sonrasında, sözleşilmiş gibi ağırlığını yitirmeye başlamıştı yazınımızda. Yerine ise, bireysel yaşantıya yaslanmayan ölü bir kurguculuk anlayışı getirilmeye çalışılıyordu. Bu düşünceyi paylaşanlar, bilincinde olsunlar olmasınlar, bireyin yetmezliğinden, güçsüzlüğünden, çözümsüzlüğünden yola çıkıyorlardı yazını temellendirme doğrultusundaki anlayışlarına. Böylece, bireysel yaşantıdan yola çıkılarak ulaşılmaya çabalanan soyutlama ve yazın anlayışı, 12 Mart önlerinden başlayarak kör topal geldiği 1980 sonlarında, artık egemenliğini tümüyle yitirmiş oldu.

21.yy.a girerken, saflaşma da, bu doğrultuda gösterdi kendini. Bu ayrışma sürecinde kimi aydın, ilerici yazarların Marksizmi, Kemalizmi ve tüm toplumcuları küçümseyerek entelektüel kabuklarına çekildikleri; kimi Marksistlerle Kemalistlerin ve toplumcuların.da entelektüel değerleri küçümseyerek ussal birikimleri hafife aldıkları gözlendi. Kimileri, modernizmin ne olduğunu henüz kavrayamadan postmodernizme kapıldı; kimileri de postmodernistlerce getirilen her ne olursa olsun bunların tümüne kapılarını kapayarak modernist tutumlarında göreçe yoksullaşmaya yol açtı. Ama hangi öbekte yer alırsa alsın, yazın dünyamızın üreticileri, genel bir değerlendirmeyle, diyalektik yaklaşım zorunluluğunu göz ardı etmiş oldu sonuçta.

Oysa dikkat edilecek olursa, girişte dile getirilen doğru, bizim için üç ayrı uyarı içeriyor : 1-bireysel yaşantının vazgeçilmezliği; 2-bireysel yaşantının kurgulanması zorunluluğu; 3-son olarak da bunların, ancak birlikte bir bütün oluşturdukları gerçeği... İster düş olsun, ister ütopya ya da bilimkurgu, bunları oluştururken bile, yazarların, kendi yaşantı deneyimlerinden yola çıktıkları; bu deneyimlerin ancak usçu bir bakışla değerlendirilebilecekleri ve ancak diyalektik düşünceyle kurgulanabilecekleri görmezden gelinebilir mi hiç?

Yazınsal alanın bu eski doğrusu, 1990'larda yeni bir öykücüyle, üstelik tam da gereksinim duyulduğu bir sırada, bir kez daha gündemimize geliverdi. Feride Çiçekoğlu, *Sizin Hiç Babanız Öldü mü* (1990) ve *100'lük Ülkeden Mektuplar* (1996) adlı yapıtlarıyla, bu sorunsalı gündemimize getirmekle kalmadı, bir ölçüde öykülerine de taşıdı bunu.[1]

Sizin Hiç Babanız Öldü mü adlı öyküler toplamında, "kadın sahilde tek başına oturmuş, birşeyler yazıyor," demişti o sıralar Çiçekoğlu (s.163). Oysa *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da, öykücülüğüne değgin görüşlerini iyice belirginleştirdiği görülüyor onun : "benim hayatım bir kısa öyküler antolojisi..." ("Berlin'de Bis", s.26); "...Neden artık bütün öykülerin sonunu biliyorum?" (s.29); "Günün birinde 'Gül Mevsimidir' kadar olmasa da, ona yakın güzellikte bir öykü yazabilmeyi ne kadar isterim." ("Yapay Kuş", s.48); "Mevcut uğraşlarımıza, geçmişimizdeki cezaevleri sayesinde kavuşmuş olmamıza gülüyoruz."; "Neden yalnızca kendime ait öyküleri yazabileceğime dair bir saplantıyla korkuveriyorum?" (*100'lük Ülke*, s.122)... Çiçekoğlu, *Selim İleri*'yle yaptığı söyleşide bu kanısını daha da pekiştirecektir : "yaşadıklarımı paylaşabiliyor olmaktan hoşnudum ve bu kimliği korumak istiyorsam yazmalıyım".[2]

Çiçekoğlu, öykülerinde, saydam bir ilişkisi olsun istiyor okuruyla. Sanki

M. Sadık Aslankara : Çiçekoğlu, yalnız kendi yaşantısını değil, yakınlarının yaşantılarını da katıyor öykülerine. Kızını ve babasını, birer öykü gereci olarak kullanıyor da sözgelimi, bir solukta okutuyor yine!

söyleşiyor onlarla. O, yaşantısını aktarıyor, okursa doğal karşılıyor bunu. Kendiliğinden bir alışveriş başlıyor böylece yazarla okur arasında. Ama nasıl? Öykü yoluyla... Öykülerde, mesleği mimarlık ya da üniversite araştırma görevlisi olanların öne çıkışı rahatsızlık vermiyor sözgelimi. Hatta öykülerde ana izleği oluşturan hapishane yaşamı bile batmıyor okura. Hiç kuşkusuz bu, yaşantının değil, öykünün inandırıcılığından kaynaklanıyor... Çiçekoğlu, kendi yaşantısını deneysel gereç gibi öykülerine yerleştirirken, şaşırtıcı bir başarı da kazanıyor böylece. Belki başka bir yazarda iğreti durabilecek, okuru sıkabilecek yaşantı aktarımı, Çiçekoğlu öykücülüğünde, pırıltılı, sevecen bir anlatıya dönüşüyor.

Çiçekoğlu, yalnız kendi yaşantısını değil, yakınlarının yaşantılarını da katıyor öykülerine. Kızını ve babasını, birer öykü gereci olarak kullanıyor da sözgelimi, bir solukta okutuyor yine! Hele *100'lük Ülkeden Mektuplar*, birlikte olunmuş ya da tarihin derinliklerinde kalmış kişilerin bile birer öykü kahramanı olabileceğini gösteriyor bize. Çiçekoğlu'nun bu öykülerinde, kimler mi var değinilen ya da öykü kahramanı yapılan kişiler arasında?.. Tomris Uyar, Müfit Ekdal, Rasim Us, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Rasim, Allende, Neruda, Karl Liebnicht, Rosa Luxemburg, Tan Oral, Mustafa Pilevneli, Füruzan, Teslime Nesrin, Mozart, Orianna Fallaci, Jean d'Arc, Şenal Sarıhan, Emin Değer, Ali Hüner, Jonathan Swift, Thomas More, VIII. Henry, Sadberk Hanım, Xavier Koller, Don Baker, Nadine Gordimer, Nasim Khaksar, Ivan Klima ve daha kimler kimler... Yazından tarihe, uygarlıktan politikaya ünlü ünsüz pek çok kahraman...

Öykünün, yaşantıyla örtüşen doğruları konusunda bir şeyler söyleyebilmek için, Çiçekoğlu'nun paylaştığı yaşantıları yazınsallaştırılan bu yaşantıların yer al-

dığı öyküleri gözden geçirebiliriz artık.

İlkin, *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'deki öyküleri ele alalım. Yapıtta yer alan on dört öykünün (kitabın kapak arkasında "on bir" yazılı) çok büyük bölümü, yazarın hapishane yaşantısından süzülmüş öykülerden oluşuyor. Gelin şu "hapishane yaşantısı" ve bunun öyküsel olana dönüşümü, yani bu yaşantının kurgulanışı üzerinde duralım biraz...

Feride Çiçekoğlu'nun bu öyküler demeti için, kimileri, bunlarda öne çıkan hapishane yaşantısını, politik baskı, işkence vb. izlekleri, yazarın bu izleklerde direnişini yadırgayabilir. Eğer anlatılanlar yüzeyde kalsaydı, öykünün gereklerine burun kıvrılmış olsaydı, bu konudaki eleştiri yerini bulabilirdi kuşkusuz. Ama bana kalırsa öykülerde aktarılan hapishane değil! Ya ne öyleyse? İnsanın direnci, iyimserliği, umudu, onuru... Sıkıntıları aşmada, hep bu yanı koşuyor çünkü insanın yardımına. Düşlerine sarılarak savunuyor insan kendini. Hapishane bir öykü uzamı yalnızca. Şu satırları birlikte okuyalım : "...Kızların içi cıvıl cıvıl. Koğuş kapısı kapandığı anda herkes birbirine sarılıyor. Kahkahayla gözyaşı karışık. Biraz pansuman biraz hayal." ("Radyatör Davası", s.66) "Hayal" yani "düşleme", Çiçekoğlu'nun gelip gidip üzerinde durduğu, yaşantının kurgulanmasında önemli köprü işlevi yüklediği bir kavram.

"Cıvıl cıvıl"... Çiçekoğlu'nun çokça kullandığı bu söyleyişi, ben de onun öyküleri için kullanmış olayım. Nitekim *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*, içerdiği onca hüzne, onca hapishane yaşantısına karşın son derece "cıvıltılı" öykülerden oluşuyor. Bir nokta daha : hiç durmadan acının anlatıldığı bu öyküler, hiçbir zaman bir sızlanmaya dönüşmüyor Çiçekoğlu'nda. Hatta kimilerince, "hapishane öyküleri" olarak algılanabilecek, dahası böyle gösterilmek istenebilecek bu öyküler, büyüleyici bir coşku, sevgi ve içtenlik yansıtıyor. Sanki yazar, hep sevinç ve ışıltı içinde yazmış öyküleri...

Bu kuşkusuz, yazarın iyimser bakışından kaynaklanıyor. Oysa kimi yazarların bu doğrultuda yazılmış kimi öykülerini okurken, bunların sanki karamsarlık yaymak amacıyla yazıldıkları duygusu uyanır insanın içinde. Çiçekoğlu ise, gözlerinde yaş, insanı gülümsetiyor yine de. Üstelik sımsıcak saran bir duyguyla. Yazarın, insana duyduğu güven asla zedelenmiyor! Yaşanan onca acıya karşın, insanın onurlu yanını, hem her öyküsünde görebilmek olanaklı onun. Örnekse "Tarak", tepeden tırnağa iyimserlikle örülmüş bir öykü. İnsanı ağlatacak denli kahırlandıran, ama aynı zamanda ona insanlık onurunu da duyumsatan bir öykü. Yazar, insana güvenini her ne olursa olsun sürdürüyor çünkü. "Sayım Dansı" da bunlar arasında : "...'Sayım dansları' en büyük kahkaha ve alkışı topluyor. Coplu askerlerle tutuklu hanımların yarattığı inanılmaz koreografiler." (Radyatör Davası", s.61 / Öyküde "kareografi" yazılmış.)

Örneğin kadınlar, dişi varlık oluşları nedeniyle bir kez daha cezalandırıldıkları halde hapishanede, Çiçekoğlu, olaylara bakışında bir an bile değiştirmiyor o iyimser açısını. Kadınları aşağılamaya çalışan işkencecilerin tutumlarına bir göz atalım... "Bir sürtünme sesi. Kalçana sert bir şey değiyor. Sağ elinle yokluyorsun. Plastik bir sandalye oturağına benziyor. Altına çekip üzerine oturuyorsun. Beton soğuğu kesilince yumurtalıklarının ağrısı soluk alıyor sanki. Kanamanın sancısı diner gibi oluyor. Bir de kanaman var, en aksi zamanlara denk gelmeyi nasıl da

becerir. Gözaltında iki kanama daha geçireceğini o zaman henüz bilmiyorsun." ("Tarak", s.48); "Altın sırılsıklam. Fanilanı yırtıp kullandın."; "Bilmediğin bir başka şey pamuk vermemenin kadınları cezalandırmak için kullanılan özel bir yöntem olduğu." (s.50); "...Vıcık vıcık fanilan." (s.56); "Ağdalar boşaltılmış, şampuanlar dökülmüş..." ("Radyatör Davası", s.60) Ardından Çiçekoğlu'nun o bildik iyimserliği yine : "kızlar bu etkili eziyetin panzehirini ("mizah en iyi panzehir", s.61) keşfettiklerinde, sayım bekleme saatleri 'arkası yarın' tefrikasına dönüşüyor." ("Radyatör Davası", s.63)

Kadınların erkeklerden ayrı yaşadığı acılar örneğinde olduğu gibi, kimileri de budunsal, dilsel, ekinsel ayrılıklardan kaynaklanan baskıların acılarını deriyorlar yüreklerinde. Örnekse "Gafrut"...

Yazar, iyimserliğin gereği bir hoşgörüyü, peşi sıra çantasında, cebinde gezdiriyor sürekli. "Muhayyel Bir Mektup"ta, polise de sevecenlikle yaklaşılabileceğini gösteriyor hatta. Çiçekoğlu insanı, falan ya da filan düşüncenin ardılları olarak değil, bireysel edimleriyle, yaslandıkları törel değerlerle ele almak gerektiğini gösteriyor bize. Böyle olunca erdem, ideolojik zorunluluktan soyutlanmış oluyor kolayca. Memet Fuat'ın, "Cumhuriyet"teki "Polisler" yazısı için yoğun tartışma ortamı yaratanlar, yazınımızda çok sık örneğine rastlanan bu tür anlatılar için ne düşünürler acaba, doğrusu merak ediyorum..[3]

Feride Çiçekoğlu'nun iyimser, hoşgörülü bakışıyla ilgili bir nokta dikkatimi ayrıca çekti. Çiçekoğlu, "göz", "görmek", "görüş", "görüşçü", "gözaltı", "gözbağı", "gözetleme", "görünme" sözcüklerini öyle çok kullanıyor ki *Sizin Hiç Babanız Öldü mü* adlı öyküler toplamında, şaşmamak elde değil buna! Kabaca saymaya çalıştım, yukarıdaki örneklerden oluşmuş tam 214 sözcük saydım. Bu sayıya "gözyaşı", "gözbebeği", "gözü tok", "göz atmak", "göz göz kabarmak", "gözlük", "hoşgörü", "dünya görüşü" vb. sözcük ve söyleyişleri katmıyorum. Demek ki kitabın her bir sayfasında, ortalama 1.5 sözcük yer alıyor yukarıdaki örnekler arasından. Görmeye, aydınlığa duyulan özlemi; sevgiye, içtenliğe kavuşma isteğini yansıtan bir işlevi mi üstleniyor dersiniz bu sözcükler? Yazarın sıkça kullandığı sözcükler arasında yer alan "gözbağı" için, bunun bir kapalılık yansıttığı düşünülse de Çiçekoğlu, bunu bile bir umut gerekçesine dönüştürebiliyor. Örnekse, bakın ne diyor : "azıcık, pek azıcık gevşetiyorsun gözbağını. O incecik aradan sızan ışık bile kamaştırıyor gözlerini." ("Tarak", s.52)

Feride Çiçekoğlu ne der buna, bilemem; ama *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'de, ilginç bir ipucu olarak değerlendirdim ben bunu.

Görüldüğü gibi Feride Çiçekoğlu, yaşantıları hep kurgulayarak aktarıyor öykülerine. Yoksa yaşanılan sıkıntıları aşmak, bunca kolay mı olurdu sanıyorsunuz? Ama sonuçta Çiçekoğlu'nun iyimser bir bakışla yoğurduğu ve yeniden kurguladığı bu öyküler, bizi yazınsal alanın değerleriyle de kucaklıyor... Böyle olmasa, anı olarak okurduk herhalde bu anlatıyı. İşte arada sırada su yüzüne vuran "anı tadı" da bunun göstergesi. Çıraklıktan kaynaklandığı seziliyor bunun. Doğru, belki henüz ustalaşılamamış ama, ustalığın tüm ipuçları serpiştirilmiş öykülere. Aynı şekilde olay aktarıcılığı gibi görünen ya da gülmece dozundaki yükselişlerde kendini gösteren zayıflamaya karşın, büyük bir öykücüyle karşılaştığınızı seziyorsunuz hemen. Böyle olmasa, "Adam Öykü"nün soruşturmasında adları anılan

75 genç öykücü içinde, en beğenilen altı öykücüden üçüncüsü olarak değerlendirilmezdi herhalde Feride Çiçekoğlu.[4]

Çiçekoğlu, alçakgönüllü bir anlatımı, derinlikli bakışı, albenili gözlemleri, hınzırca ele alışları olan; kahramanlarını abartısızlıkla ve yalınlıkla aktaran; gerekeni gerektiği ölçüde kullanırken, öykülerini yine de zengin ayrıntı ağıyla döşeyen bir yazar. Öte yandan Çiçekoğlu'nun, insanımızı çok yakından tanıdığı ortada. Örnekse, şu tek tümce bile onun bu alandaki yeteneğini ortaya koyuyor bana kalırsa : "elli sekiz yıldır burada, çünkü elli sekiz yaşında." ("Gafrut", s.93)

İronik anlatım, tıpkı iyimser bakışı gibi, vazgeçilmez bir ele alış biçimi onun. Nitekim yazar bunu açıkça dile getiriyor : "mizah en iyi panzehir". Nerede nasıl ironik bir tutum takınacağını, bu ironiyi nasıl sona taşıyacağını çok iyi biliyor o. Çünkü önceden hesaplıyor bunu. Bu tür bir öyküleme için, örnekse "Radyatör Davası" dorukta görünüyor. Onca gülümsetici, hatta güldürücü yanına karşın, kaba bir gülmeceye dönüşmüyor öykü. Temelde yer alan o çok katmanlı, çok boyutlu humor buna engel oluyor. Ne ki bu çizgiye ve düzeye ulaşamamış öyküler de yok değil! Örnekse, "Bülbülcü". Evet, ironik yanı elbette var öykünün, ama "Radyatör Davası"ndaki humora rastlanamıyor nedense öyküde. Bu türde yazılabilecek bir öykü için, buna uyan bir şablondan yararlanılmış sanki. Bu da öyküdeki dokunun seyrelmesine, sonuçta öykünün zayıflamasına yol açıyor.

Sizin Hiç Babanız Öldü mü adlı yapıtta yer alan öykülerdeki dil üzerinde durayım biraz da.

Bir kez Çiçekoğlu, incelikli anlatımını, diline çok iyi yansıtmış bir öykücü. Tümce içinde sözcüklerin tartımını, ses değerlerini iyi hesaplıyor. Okuru diri tutacak, havayı rüzgârlandıracak sözcüklerle, deyişlerle de bezemeye çalışıyor anlatısını. İşte kimi örnekler : "anason kokusundaki eylül hüznü", "içi yıkanmak", "lodos havası sevgi", "yaralı ceylan acısı", "süt buğusu", "yürekte kavak yapraklarının pırpırı", "yumcalama", "ırayıp gitme", "kıtık" vb.

Sonra pırıl pırıl söz dizimleri... Örnekse, "patır patır kanat çırpan, pıt pıt adım atan, tıpır tıpır yerdeki buğdayları kapışan güvercinler." (s.29); "...Kavşaktan belediye otobüsleri tırtıl gibi kıvrılıp giderlerdi. Yeni, körüklü otobüsler..." (s.44) Bu güzelim tümcelerin yanında, özen gösterilmeden yazılıvermiş izlenimi uyandıran tümcelere de rastlanıyor ne yazık ki. Örnekse, "bilir bilmez her yere sokuştururlar yalan yanlış." ("İhsan Sokağı", s.122) Bu doğrultuda, dilde kimi savrukluklar da görülüyor *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'de. Örnekse, "gözleri köz köz," diyor bir yerde. (s.77) Ne var bunda diyeceksiniz! Öyle ya, çok güzel bir söyleyiş! Ama bir başka sayfada "Zürih'in orta yeri köz köz," deyince yazar, kafanız karışıyor ister istemez (s.100), yadırgıyorsunuz o zaman bunu.

Sözcük seçiminde de kimi özensizliklerine rastlanıyor Çiçekoğlu'nun. Örneğin "kesif", "sair", "tecrübe", "müdavim", "muasır", "miad", "metruk", "tekabül", "evham" vb. artık pek kullanılmayan kimi sözcükleri, rahatlıkla tümcelerine yerleştirebiliyor yazar. Bu sözcüklerin, akıp giden o şiirli Türkçeyi aksattığını belirteyim. "Muhayyel Bir Mektup"ta babanın kullandığı sözcükler için bir şey dediğim yok ama, yazarın seçimi doğrultusunda bize ulaşan yukarıdaki sözcükler için, daha özenli bir tutum izleyemez miydi Çiçekoğlu?

Öte yandan kimi yazım yanlışlarına da rastlanıyor Çiçekoğlu'nda. Örnekse

İronik anlatım, tıpkı iyimser bakışı gibi, vazgeçilmez bir ele alış biçimi onun. Nitekim yazar bunu açıkça dile getiriyor : "mizah en iyi panzehir". Nerede nasıl ironik bir tutum takınacağını, bu ironiyi nasıl sona taşıyacağını çok iyi biliyor o.

"telaş" yerine "telâş", "tat" yerine "tad", "bazen" yerine "bazan", "rahmi" yerine "rahimi", "avcu" yerine" "avucu", "levanten" yerine "lövanten", "menopoz" yerine "menapoz", "günlük" yerine "günnük" yazıyor Çiçekoğlu. Günlük (sığla) ağacı için belki Marmarisliler "günnük" diyebilir ama, bu sözcüğün doğrusu "günlük"... Nitekim yazar, *100'lük Ülkeden Mektuplar*'ın 105. sayfasında, sözcüğü doğru yazımla kullanmış, "günlük" demiş.

Galiba sırası geldi, *100'lük Ülkeden Mektuplar*'ın da üzerinde durmak gerekmiyor mu? Nedir 100? Hangi ülkedir 100'lük ülke? Bu soruların yanıtını, son öyküde ("100'lük Ülke") buluyor okur. Fotoğraf filmlerindeki ASA söz konusu edilen. 100 ASA'lık film Akdeniz ülkeleri, aynı zamanda Türkiye için. 100'lük ülke, Türkiye yani. Yapıtsa, 100'lük ülkeden, Türkiye'den yazılmış öykülerden oluşuyor. Sonunda soruyor Çiçekoğlu : "sözcüklerin ülkesine kaçlık filmle gitmeliyim?" (s.140).

Sözcüklerin ülkesinden, 100'lük ülke Türkiye'den on iki mektup yazıyor Çiçekoğlu bize. On iki mektup, on iki öykü...

Sonuçta Türkiye, bir kez daha odaklanıyor Feride Çiçekoğlu'nun öykülerinde. *Sizin Hiç Babanız Öldü mü* adlı yapıtta önemli yer tutan hapishane yaşantısı, yerini bu kez hapishane dışı yaşantıya bırakıyor ağırlıklı olarak. Ama tanıklık sürüyor yine. *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'de öyküler, iki ana temelin üzerine oturmuştu. Yaşantıdaki o olumsuzluklara karşın, kurgu iyimser bakış temelinde ele alınmıştı. Bu olumsuzlukların aşılmasında ise, ironiden yararlanılmıştı.

100'lük Ülkeden Mektuplar'da ironinin vazgeçilmez bir biçem olduğunu görüyoruz. Ne ki, gülümseten yanını geri çekip acıtan yanını öne çıkarıyor yazar ironinin. Bu nedenle *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da ana belirleyenin humor olduğu savlanabilir kolaylıkla. Ya yaşantının kurgulanması?

Dolaylı bir yol izliyor Çiçekoğlu. Bireye kendi düşleriyle seslenerek, ona yurdunda olup bitenleri kendi yaşantı deneyleriyle karşılaştırma olanağı vererek, onu etkinleştirmeyi amaçlıyor yazar... 100'lük ülke, sizin ülkeniz çünkü! Yazarın kurguladıklarını okuduktan sonra, kendi yaşantı deneylerinizden ivme kazanıp bu kez bir de siz kurgulamaya yöneliyorsunuz toplumda yaşanılanları. Öykünün, yaşantıyla örtüşen doğruları, size de denetlettiriliyor böylece. Eş deyişle bunun sağlaması yaptırılıyor size. Kuşkusuz yine iyimser bir bakışla...

Bu denetlemenin ya da sağlamanın yapılabilmesi için *100'lük Ülkeden Mektuplar* başlıklı öyküler demetindeki iyimser bakış üzerinde de durmak gerekiyor. Hiç kuşku yok ki bu, karamsarlıkların, umutsuzlukların karşısına iyimserlikle dikilmeyi bilmek anlamına geliyor. Doğrusu, 21.yy. ortaçağında öyle çok gereksinimimiz var ki buna! Feride Çiçekoğlu'nun şu tümceleri, umutsuzlukların, karamsarlıkların üzerine sonuna dek gitmeye kararlı bir yazarın tutumunu yansıtı-

yor açıkça : "...Eski ütopyalarımdan başka hiçbir yanıtım, servetim ya da çözüm önerim yok.../.../ ...'Hayal et.'" ("Doğmuş Kızıma Mektup", s.62) Zaten "Yanık Fotoğraflar"daki öykü kahramanı, anlatıcıya şöyle sesleniyor : "hep hayal âleminde yaşıyorsunuz!" (s.41) Çiçekoğlu, anlatıcıya yanıt verdiriyor başka bir öyküde : "ve, biz yenilmedik Mesaadet Hanımefendi!" ("Yapay Kuş", s.49)

Feride Çiçekoğlu anlatısında, iyimser bakışın dile getirilişinde bir başka örneğin daha altını çizmek isterim : "Siz ki, Çanakkale Cezaevi'ndeyken uzak tepelerin eteklerindeki pembeleşmeyi her görüşünüzde 'Bu yıl bademler yine erken açtılar; donacaklar,' diye hayıflanmaktan öte yakınmadınız oradaki günlerinizde." ("Son İstanbul", s.54)

Kimi öykülerdeki yaklaşım, Mengü Ertel'in sunduğu "Cumhuriyete Kanat Gerenler" adlı o içli televizyon yapımının havasını çok fazla anımsatsa da yadırganmıyor bu! Çünkü cumhuriyet kuşağı insanlarının can alıcı yaşantılarını aktaran çok içtenlikli öyküler bunlar. Belki, *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'deki 68'lilerle de gizli açık bağlar kuruluyor, kim bilir. Cumhuriyeti yaratan kuşakla 68'liler arasında, en azından erdem, ülkü, çalışkanlık, korkusuzluk, bükülmezlik, içgücü, inanç vb. boyutunda bir koşutluğun kurulmuş olması, öykülere bunun ustaca yansıtılması, size de ilginç gelmiyor mu?

Ama öykülerin derinindeki humorun, zaman zaman ironik eğretilemelerle zayıfladığı görülüyor. Bu durumda anlatı, bir yandan biçemsel çatışmalarla öte yandan düzlemsel aykırılıklarla zedelenmiş oluyor ister istemez. Örnekse, "Yanık Fotoğraflar"da anlatıcı, dolmuşa koşarken, art arda gelen iki ayrı görüntüyle sarsılır. Bunlardan ilki, tanıklığıdır. Yaşlı bir kadın, elinde pırasa, havuç torbası. Diğer görüntüyü ise sahafın sergisi önündeki yanık fotoğraflar oluşturur. Anlatıcı, bu iki "görüntü" arasında gelgitler yaşamaya koyulur, düş ve gerçek iç içe girer. Dolmuş ücretini verirken, yaşlı kadını, onun, evde yemek bekleştiğini sandığı torunlarını düşünür. Yazar, bu durumu, ortaya çıkan duygu ortamını, içe işleyen bir yansıtmayla aktarır. "Tam cüzdanımı kapatıp el çantama koydum ve el çantamın fermuvarını çekmeye hazırlanıyordum ki, yaşlı kadının evde salçalı pırasa bekleyen torunları gelip yapıştılar çantanın sapına." (s.34) Anlatıcı, birden dolmuştan fırlar ve yaşlı kadının yanına koşar. "Eli hâlâ açık duruyor olmasına karşın, konuşmadan para sıkıştırmak ağırıma gittiğinden, 'Sizin bir sorununuz mu var?' türünden tuhaf bir soru sordum. Kadın, 'şu *kara delikler* sorununa takıldım da onu düşünüyorum,' dercesine yüzüme bir an bakıp gözlerini yeniden kaçırdı ve derin derin içini çekmekle yetindi." (s.35)

Bu örnekte anlatı, iki ayrı biçemle sunuluyor görüldüğü üzere. İlk düzlemdeki humor, daha sonra gizli açık bir gülmeceye bırakıyor yerini. Bu çelişik anlatım, anlatıdaki inandırıcılığın sarsılmasına yol açıyor ama. "Evde salçalı pırasa bekleyen torunlar"ın çanta sapına yapışması, düşlem düzleminde olsa bile çok doğal ve etkileyici. Ama pırasa taşıyan yaşlı kadının, gerçek düzlemde bakarken,

bu bakışın anlatıcı tarafından "kara delikler"i düşünüyormuş gibi algılanması ise, bir o denli aykırı! Çünkü ilkinde anlatı, anlatılan nesnenin, kendi gerçek evreni çerçevesinde ele alınıyor. Oysa "kara delikler"i düşünüyormuş gibi baktırılan kadın, kendi evreninden değil, doğrudan yazarın evreni çerçevesinden aktarılıyor. Sonuçta bu çelişki, bu güzelim öykünün zedelenmesine yol açıyor.

Bu tür çelişik biçemli bir anlatı karmaşasına, "Ütopya"da da rastlıyoruz. Thomas More'a yazılmış bu mektup öyküde insanı sarsan anlatı, yine aynı yaklaşım sonucunda yazar tarafından kesintiye uğratılıyor. Trinity College'ı dolaşmakta olan anlatıcı, kendisi gibi burayı dolaşmaya gelmiş Slavları, Gürcüleri, Çerkezleri görünce, More'a seslenir : "... (Bu) çehrelerin bulunduğunu görmek değildi şaşırtıcı olan; hepsinin birbirleriyle aynı dili konuşuyor olmalarıydı. Sizinle pek haşır neşir olduğum için bir an 'ütopya' alfabesiyle iletişim kurduklarını sanısına kapıldım." (s.81) Onlardan birine sorar anlatıcı : "'Nerelisiniz?' 'Kazakistan!'" Anlatıcı, bundan sonra anlatısını, bakın nasıl sürdürür : "nedensizce, bizim televizyon kanallarının meteoroloji haritalarından fırlamış bir 'Alma Ata' yazısı belirdi söğüt ağacının dibinde." (s.81) Evet, "ütopya alfabesi", anlatının kendi nesnel gerçekliğinden yola çıkılarak yansıtılıyor ama, ikinci alıntıda, anlatının değil, anlatıcının nesnel düzlemi söz konusu. Peki bu bir yabancılaştırma öğesi mi? Sanmıyorum. Çünkü buna değgin ipuçlarına rastlanmıyor öykülerde. Düzlem kaydırmanın ve biçemsel çelişkinin anlatıyı nasıl zedelediği ortada.

Kimi öykülerin birbiri içine girdiği, bu arada kimi kahramanların öyküler arasında dolaştığı gözleniyor *100'lük Ülkeden Mektuplar* başlıklı öyküler demetinde. Nitekim, "Balkon" ve "Berlin'de Bis", iç içe öyküler. Ama bakıyorsunuz, Çiçekoğlu'nun "Berlin'de Bis" öyküsünde sözünü ettiği "Nübyeli, Nefertiti" (s.27), "Lap-Top"ta yeniden çıkıyor karşınıza : "Nübyeli olmalısınız, Nefertiti'nin torunlarından" (s.88)

Öte yandan birbirine yakın kimi tümcelerin yer değiştirip dolaştığı gözleniyor *100'lük Ülkeden Mektuplar*'daki öykülerde. Örnekse, bir öykü kahramanının ağzından dökülüveren şu sözler : "doğduğu yer içinden çıkmıyor insanın." ("Son Bir Kişi", s.13) Bu tümce, bakın nasıl da yer değiştirip duruyor öyküde : "zamanımızın ünlü Latin Amerikalı yazarlarından biri, 'Herkesin anayurdu çocukluğudur,' diyor." ("Gulliver", s.72); 'Anayurdum çocukluğum...' Hangi Latin Amerikalı yazardı bunu diyen ve nerede?" ("100'lük Ülke", s.113); "...Yaşlandıkça doğduğu yeri özlermiş insan..." (s.113) Sonra şu tümce : "...İçtenlikle, İrlanda ve Türkiye arasında bir akrabalık olduğunu hissediyorum." ("Gulliver", s.73) Bu tümce de, "100'lük Ülke" adlı öyküde, bakın nasıl dolaşıyor değişikliklerle : "sanki bir parçam hep Dublin'de yaşamıştı..." (s.122); "Kendimi iyice Dublinli hissediyorum." (s.124); "...İrlanda Anayasası'nın 1922'de, bu otelin salonlarından birinde hazırlandığını öğreniyorum./'Cumhuriyetlerimiz de

yaşıtmış,' diyorum..." (s.125)

Yineleme nasıl sanat (tekrir) olur ya da ne zaman bıkıp usandırır (tekrar) insanı, bu konuya girecek değilim. Bu konudaki kararı Çiçekoğlu'nun kendisi versin... Ben, L. Sami Akalın'dan şu tümceyi alıntılamakla yetiniyorum yalnızca : "*tekrâr* bir yazı kusuru olduğu halde *tekrîr* bir sanattır".

Ne var ki, yukarıdaki örneklerin dışında, Feride Çiçekoğlu'nun iki yapıtında da benzer anlatılara, hatta yinelemelere yer vermesini yadırgadığımı, dahası, hoşgörüsüne sığınarak, bunu kendisine yakıştıramadığımı belirteyim. Örnekler çok belirgin çünkü...

"Basın toplantısının ardından ("İstanbul/Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü'nde yapılan basın toplantısı"), yine poliste sorgulanmak üzere Ankara'ya sevk edilecektim. Gayrettepe Emniyet Müdürlüğü'nde üst düzey yetkili olduğunu sandığım bir görevli – elbette gözlerim bağlıyken – düzgün bir Türkçe ile bana şunları söylemişti : 'Bakın burada tüm suçlamaları reddettiğiniz gazeteye de geçti. Ankara'daki işkenceye dayanamayıp suçlamaları kabullenirseniz sizi vururuz. ankara polisi karşısında itibarımızı beş paralık etmeyin!' / Ankara polisi bu tuhaf rekabette yenik düşmemek için elinden geleni yapmıştı." (*100'lük Ülkeden Mektuplar,* "İdrarlarını İçen Tutuklular", s.67) Oysa Çiçekoğlu, bunlara, daha önce de değinmişti : "iki görevli eşliğinde İstanbul'daki gözaltından Ankara'daki gözaltına aktarılışı... Yola çıkarken bir de tembih : / 'Bak burda ötmedin, orda ötersen kendini mahvolmuş bil. Bizimle dalga geçirtme.! / Yol boyu bu tembihin yol açtığı bir yürek sıkıntısı. Ankara'dakiler de dalga geçmeye can atacaklar besbelli." (*Sizin Hiç Babanız Öldü mü,* "Tarık", s.44)

Bir örnek daha vermek isterim, yineleme konusunda. Çiçekoğlu, *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da şunları yazıyor : Lenin'in "Subbotnikler" makalesinin beni hâlâ heyecanlandırdığını söylersem beni bağışlayın. Tabii ki size katılıyorum; bir cumartesi günü, ücret almadan, gönüllü çalışan işçilerin, hafta boyu yerinden kıpırdatılamayan o koca lokomotifi kuş gibi havalandırıvermeleri ve sonra yıkık dökük barakada ekmekle rom içerek türküler söylemeleri, ütopyanın ta kendisi." ("100'lük Ülke", ss.120-121) *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*'de, yani daha önce, bunu öyküsüne şöyle yerleştirmişti Çiçekoğlu : "Ciltlerim olsa, subbotniklerle ilgili makaleyi okusam gitmeden önce... Bir cumartesi günü para almadan çalışan demiryolu işçilerini. 1920 mi, 21 mi? Hafta arası ücretli çalışma saatlerinde yerinden kıpırdatamadıkları devrilmiş vagonu kuş gibi havaya kaldırıverişlerini... Sonra barakaya gidip türkülerle ekmek ve rom sırasına girişlerini. Cumartesi emeğinin tek maddi karşılığı olan bir günlük ekmek ve rom." ("Düşük", ss. 143-144)

Şu da örneklenebilir : "Yeranuş adının tınısı bile o günlerden kalma. Siyah çorapları... Üzerine sinmiş günlük kokusu..." (*100'lük Ülkeden Mektuplar*, "100'lük Ülke", s.105) Şimdi de şu satırları okuyalım : 'günnük kokusu ve ilahiler içinde asıl yerini bulmuş görünecek Arşo Hanım. Başına örttüğü siyah örtü..." (*Sizin Hiç Babanız Öldü mü,* "İhsan Sokağı", s.121)

Feride Çiçekoğlu, öykülerinde, görsel ağırlıklı bir dil kullanıyor genellikle... Bu doğrultuda çok başarılı örnekler gösterilebilir onun anlatısında. Ama ben, tek örnekle yetiniyorum : "kızımla ben, bir de tatil çantamız, kendimize bir yer çek-

meye uğraşırken, yerden kanat çırparak ok gibi bir şey koşuverdi birden... Ok değil, bir kedi, ama kedinin kanatları olmaz ki! Hayır, kanatları olan güvercin, ama güvercin de koşamaz! Güvercin kedinin ağzında... Canlı, çırpınıyor..." ("Yapay Kuş", s.45) Görüldüğü gibi Çiçekoğlu, anlatımındaki bu görselliği, kare kare yazarak sağlıyor.

Ancak yazar, anlatısında, zaman zaman da, oyun ya da senaryolardaki diyalog örgülerinde görüldüğü üzere, kesikli bir anlatım yeğliyor. Çiçekoğlu'nun neden böyle bir uygulamaya yöneldiğini kavrayamadım ben. Görsel kılınmış bir anlatının, gündeli konuşma örgüsünün kolaycılığına yaslanmış bir söz dizimine gereksinim duymayacağı ortada. İçtenliğin gereği gibi düşünüldü belki ama, Çiçekoğlu vazgeçmeseydi keşke bir sıra inci diş gibi parıldayan Türkçesinden. Okur, onda her an ışıltılı sözcüklerle, hoş deyişlerle karşılaşabiliyor zaten. İşte bir avuç örnek size : "postal adımları", "'onuncu yıl' bakışı", "söndürülmemiş yangın kokuları", "(herhangi bir şeyi) göz kapaklarının ardına gömme", "aşkları ve ölümleri taşıma", "helmelenme", "günleri naftalinleme", "naftalin kokan zaman", "kimlikleri denizle öpüştükleri yerlerde gizli liman kentleri", "dudaklara beton dökme", "öpüşleri mühürleme", "rüzgâr kokusu" vb.

Güzelliklerin yanı sıra kimi aksamalara da rastlanıyor Çiçekoğlu'nun anlatısında. Örnekse, "Yargıç Ali Hüner, belgeleri okuduktan sonra, gözlüklerinin üzerinden bir size bir bana bakmış ve nedense o anda üçgene benzer bir duygu oluşmuştu," diyor yazar bir yerde. (*100'lük Ülkeden Mektuplar,* "İdrarlarını İçen Tutuklular", s.65) Yazar, üç kişi arasında bakışlarla kurulan bir duygu iletişiminden söz etmek istiyor ama, doğrusunu söylemek gerekirse, kullandığı "üçgene benzer bir duygu" söyleyişi, bu durumu dile getirmekten uzak kalıyor. İki sayfa ötede "üçgen duygu" diyor bu kez. "Üçgene benzer bir duygu" ile "üçgen duygu" ayrı. Kişinin bir duygu üçgeni içinde bulunuşunu dile getirebilir bu kullanım. Ama üç ayrı insan arasında kurulan duygu iletişimini, duygudaşlığı aktarabilmek amacıyla kullanılacak "üçgene benzer bir duygu" söyleyişi, anlatmak isteneni bire bir karşılıyor mu sizce? Haa, yalnızca bir ileriye sürüş, bir öneri olarak alacaksak bunu, o zaman da önünü açık tutmamız gerekiyor elbette.

Ancak yazar, anlatısında, zaman zaman da, oyun ya da senaryolardaki diyalog örgülerinde görüldüğü üzere, kesikli bir anlatım yeğliyor. Çiçekoğlu'nun neden böyle bir uygulamaya yöneldiğini kavrayamadım ben. Görsel kılınmış bir anlatının, gündeli konuşma örgüsünün kolaycılığına yaslanmış bir söz dizimine gereksinim duymayacağı ortada. İçtenliğin gereği gibi düşünüldü belki ama, Çiçekoğlu vazgeçmeseydi keşke bir sıra inci diş gibi parıldayan Türkçesinden.

Bütün bunların dışında, apaçık yanlışlarla da karşılaşılabiliyor *100'lük Ülkeden Mektuplar*'da. Ör-

nekse Çiçekoğlu, "100'lük Ülke" adlı öyküsünün bir yerinde "ÇARŞAMBA, 22 eylül 1993" (s.133) dedikten sonra 136. sayfada da, "1993 Eylül ayının 23'üydü, çarşamba günüydü," diyor. Çarşamba olan 22 Eylül 1993 mü, yoksa 23 Eylül 1993 mü? Hangisi? Ya "Gulliver" adlı öyküdeki yanlışlığa ne diyeceksiniz? Öykünün bir yerinde, "İstanbul'un çok kültürlü mozaiğinin nasıl yeknesaklaşıp tekdüzeleştiğine" değiniyor yazar. (s.77) İyi ama "yeknesak" ve "tekdüze" aynı anlamın dile getirilişi değil mi? Yazar, ayırdında olmadan mı kullandı acaba bu iki sözcüğü? "Tekdüze" deyip Türkçesiyle yetinseydi keşke... Ama nedense Çiçekoğlu, yabancı kökenli sözcüklere karşı iştahlı görünüyor... İşte bir öbek örnek size : "müteredditt", "esrarengiz", "mahzun", "samimi", "nakşolma", "şaşaa", "vakfetme", "nüksetme", "ihtimal", "mahfaza", "iade", "basiret", "müşkülpesent", "aşina", "katliam", "sahtekârlık", "masum", "itiraf', "sahte", "akıbet", "üslup", "seyahat", "kıyas", "takdis", "taltif", "ecdat", "tereddüt", "muhteva", "mahsur", "müstesna", "lahza", "nihayet" vb.

Bu yapıtında da yazım yanlışını sürdürüyor Çiçekoğlu. Örneğin "fermuar" yerine "fermuvar" yazıyor. Sonra "seninle" değil de "senle" demeyi yeğliyor öykülerinde. Bu arada "katetmek" sözcüğünü ise çok kullanıyor yazar. Bir Beyoğlu öyküsünde de, "...Bodrum çarşafları, Kütahya çinileri..." söyleyişi yer alıyor. ("Balkon", s.22) "Bodrum çarşafı" yerine "Bodrum dokuması" denilse, daha doğru olmaz mıydı acaba?

Feride Çiçekoğlu, "Doğmuş Kızıma Mektup" adlı öyküsünün bir yerinde, "daha da ötesi, yeni bir yaşama tanıklık etmenin benzersiz serüveni sayesinde, insan hayatından daha kutsal hiçbir şey olmadığını doğrudan öğrendim," diyor. (s.60) "İnsan hayatından daha kutsal hiçbir şey olmadığı" düşüncesi, beni çok rahatsız etti. Eğer insana bir kutsallık yükleyeceksek, öteki yaratıkları, öteki canlıları nasıl yalıtabiliriz bundan? İçinde barındığımız doğayı? Canlı türlerine, hatta doğanın tümüne yönelik baskı ya da kıyım, birini "kutsal görmek", ötekini de "kurban saymak"tan kaynaklanmıyor mu? Düşüncesini aktarırken, kalemi kayıvermiş olmalı yazarın. Yoksa bu konudaki duyarlığına Çiçekoğlu'nun, söz söylenebilir mi hiç? Bu yüzden yeni baskılarında kitabın, bu tümce, "yaşamın ve yaşatmanın kutsallığı"nı dile getirecek biçimde yeniden düzenlenmeli bana kalırsa.

Zaten bir başka yerde, yürek dağlayan şu tümcesiyle karşılaşıveriyorsunuz yazarın : "Rumlar gitmeyeceklerdi, İstanbul kekeme şimdi..." ("100'lük Ülke", s.106) Rumsuz, Ermenisiz, Kürtsüz, Çerkezsiz, Lazsız, Türksüz yaşayamamak şu Anadolu toprağında... İşte "kutsallık", bu anlayışında Çiçekoğlu'nun! Çiçekoğlu, *Suyun Öte Yanı* (1992) adlı romanında, zaten çok çarpıcı bir örneğini sergilemişti bize bunun. Hazır yeri gelmişken, Ahmet Taner Kışlalı'dan da şu tümceyi ekleyeyim : "gidin görün... Tekirdağlı Yahudi İsrail'de mutsuz; İstanbullu Rum da Atina'nın Pire limanında..."[6]

Öykünün yaşantıyla örtüşen doğruları derken, nereden kalkıp nerelere vardık... Peki, Feride Çiçekoğlu'nun kendisi ne düşünüyor dersiniz bu konuda? Selim İleri'yle söyleşisinde, başlık olarak buna değinmemekle birlikte, doğrudan bu sorunsalı odaklıyor Çiçekoğlu. "Gerçek insanlardan, gerçek duygulardan söz etmeyen bir edebiyatın yanı sıra, malzemeyi '*sahte*' biçimlerde kullanan binalar, videoklip mantığıyla çekilmiş filmler, insan bedeninin hiçbir ritmine uymadığı

için kulak tırmalayan bir müzik... En somut görüntüsünü mimarlıkta bulan bu '*sahte*'liğe '*post-modernizm*' de diyorlar ve eleştirdiğinizde, günümüzün gerçekliğinin artık değiştiğini, yeni gerçekliğin ancak böyle yansıtılabileceğini söylüyorlar..."; "Belki de ahşap taklidi yapan betonarme binaların haklı olduğu bir dönemde yaşıyoruz! Bizim modamız geçti belki de... Ama benim de, hiç değilse şunu söylemeye hakkım olmalı : Yeni gerçeklik sahtelikten ve yanılsamalardan ibaretse modası geçmiş olmayı tercih ederim."; "Gitgide daha küçük bir azınlık haline gelsek de doğru bildiğimizi söylemek zorundayız."

Ah siz, siz sevgili Feride Çalıkuşu, şey özür dilerim Çiçekoğlu, yalnız söylemekle yetinmiyorsunuz doğruları, o güzel öykülerinizle gösteriyorsunuz da bunu... Öykünün yaşantıyla örtüşen doğruları, öykülerinizi süslüyor öbek öbek. Elbette kurgunuzla, düşlerinizle birlikte! Zaten siz, "hep hayal âleminde" değil misiniz? "Biz yenilmedik" diyen direngen ama sevecen sesiniz, bu yüzden birilerini de bulacak yanında, çoğalacak hep! Hiç kuşkum yok, "bu hazin ve güzel ülkede" üstelik onca kandırmacaya karşın Feride Çiçekoğlu'nun öyküleri de okunacak!

Hani demiştiniz ya Selim İleri'ye, "ben yazmayı '*mektuplaşmak*' gibi gördüğüm için uzun süre yanıt almayınca yazamıyorum." Sonra eklemiştiniz : "bu yüzden yeni çıkacak kitabım *100'lük Ülkeden Mektuplar*'la ilgili kaygılarım var. Alacağı tepkilerden daha kötüsü hiç tepki almamasından korkuyorum."

Gördünüz mü, sonunda ulaştı yanıtım size. Kuşkusuz, bu upuzun yazı da bir mektup. Ustalar ustası Ataç'ın söyledikleri nasıl anımsanmaz şimdi? "Bir kere her yazı mektuptur. Şiir, hikâye olsun, deneme, eleştirme olsun, hepsi birer mektuptur. (...) Her yazı bir mektup olduğu gibi her resim, her ezgi, her yapı da birer mektuptur. Düşünen, duyan bir kimseden, düşünen, duyan başka kimselere haber, selâm iletecek bir mektup. Birçok kimselere yahut bir tek kimseye."[7]

Şimdi mektup yazma sırası sizde. Yeni öykülerinizi yayımlayın, bunun için de mektup yazacağım, söz size!

(1) Feride Çiçekoğlu; *Sizin Hiç Babanız Öldü mü*, Can Yayınları, 4. Basım (kapakta 6. Basım), 1992; *100'lük Ülkeden Mektuplar*, Can Yayınları, 1996

(2) "Cumhuriyet"; 3.10.1996

(3) Memet Fuat'ın tartışmalarla ilgili toplu yanıtı için bkz. : "Kimin İçin", "Adam Sanat", Nisan 1996, Sayı 125

(4) Bkz.: "Adam Öykü"; Kasım Aralık 1996, sayı 7

(5) L. Sami Akalın; *Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Varlık Yayınları, 1984, s. 279

(6) Ahmet Taner Kışlalı, "Zakari mi Türk, Erbakan mı?", "Cumhuriyet", 10.8.1997

(7) Ataç; *Okuruma Mektuplar*, Can Yayınları, 3.Basım, 1994, ss. 13-14

H. E. BATES

Ravend Ağacındaki Fil Yuvası

KIZAMIĞA yakalandığım yaz, hastalık süresince ve sonrasında oynayabildiğim tek çocuk Arty Whitehead'di. Amcasıyla yaşayan Arty'nin kafasında birkaç tahta eksikti. Amcasının da ravend ağacında bir fil yuvası vardı.

O yaz çok sıcak geçmişti. Yatak odasının penceresinden sarkıp yepyeni tuğla evlerle dolu caddeyi seyrederek Arty'nin benimle oynamaya gelmesini beklerken pencerenin pervazı dirseklerimi sıcak bir zımpara kâğıdı gibi dağlıyordu. Babamın duvar dibine ektiği frenk asması sıcağın altında çılgına dönmüş, parlak yeşil, şarap kırmızısı renklere bürünmüş minicik elli kertenkeleler gibi her gün biraz daha dallanıp budaklanarak bizim evin ardından komşu evi, sonunda köşedeki evi de aşmıştı. Oynadığım oyunlardan biri asmanın bir haftada, bazan bir günde ne kadar büyüdüğünü izlemekti. Ellerini duvara yapıştıran yeni yetme kertenkeleler iki üç hafta sonra caddenin köşesini de geçip gözden kaybolunca Arty'yi köşeye yollar olmuştum. "Şimdi ne kadar büyümüş Arty?" Arty evimizin yeşil parmaklıklarının yanında durup bakardı. Saf, yumuşacık bakışları vardı. Saçları boynuna ermiş, kulaklarını aşmıştı ve hep gülümseyerek, çarpık bir dille konuşurdu. "Kingsley Ana'nın evi yandaki sokaktan yüz metre uzaktaydı. Ben ise altı yaşındaydım; köşeden ötesini göremiyordum, Arty'ye inanmazsam inanacak bir başkası yoktu ortalarda. Ve yavaş yavaş, yaz ilerledikçe Arty ne söylediyse inanır olmuştum."

Arty her gün benimle oynamaya geliyordu. Oynadığım bir başka oyun, kilden bir boru kullanarak sabun köpükleri üflemekti. Açık pencereden dağılan köpükleri avuçlayabilmek için Arty sokağın bir ucundan öteki ucuna koşuşturup dururdu. Bir gün kavun büyüklüğünde, hayatımda gördüğüm, sokakta dolaşan birileri olsaydı onların da hayatlarında görebileceği en büyük balonu üfledim. Ne yazık ki Arty'den başka kimse yoktu. Dev boyutlardaki kavun balon sıcak güneşin altında yavaşça alçalıp cayır cayır yanan boş sokak boyunca uçtu. İşin tuhaf yanı, patlamadı. Güneşin cilaladığı cam bir balon gibi pencerelerin düzeyinde uçarak uzaklaştı. Sokağın köşesine vardığında rüzgârın nefesine yakalandı, köşeyi dönüp kayboldu. Peşinden koşmasını söylediğimde Arty kasketi elinde, çılgıncasına bir koşu tutturdu. Öğleden sonra iki sıralarında koşmaya başlayan Arty döndüğünde saat akşamın altısı olmuştu.

Yorgun dudaklarından ve her zamankinden çarpık konuşmasından uzaklara gittiği belli oluyordu. "Neredeydin?" diye sordum.

"Balonun peşinde."

"Bunca zamandır? Patlamadı mı?" dedim.

"Hayır," dedi, "Hiç patlamadı. Öyle gitti, durdu. Habire gitti. Hiç patlamadı."

"Nereye?" dedim, "Ne kadar uzağa?"

"Okulu geçti, Collins'in havuzundan, tarlalardan geçti. Newton'a kadar. Bizim çiftliği de geçti."

"Kimin çiftliğini?"

"Bizim çiftliği. Tam ortasından geçti. Hiç patlamadı."

"Çiftliğiniz olduğunu bilmiyordum," dedim.

"Evvet, evvet," dedi Arty. "Amcamın çiftliği var. Kocaman çok güzel çiftlik."

"Nerede?"

"Orada," dedi Arty. "İleride. Kocaman çiftlik. Tilki yakalar. Vahşi hayvanlar yakalar."

"Hangi vahşi hayvanlar?"

"Tilkiler. Her cinsinden," dedi Arty. "Her cinsinden. Filler."

"Filler mi? Yok artık," dedim.

"Evvet, evvet," dedi Arty. "Evvet, filler yakalar. Bir gün amcam fil yuvası buldu." Heyecanlanmış, gözleri büyümüştü. "Evvet! Ravend ağacındaki fil yuvası."

Böyle bir şeyi ilk kez duyuyordum. Başlangıçta, frenk asması hakkında Arty'e inanmak zorundaydım, ardından yalnızca Arty'nin gördüğü balon için söylediklerini de doğru saymam gerektiğine inandım. Sonra başka bir şey yaptım. Belki ateşin etkisinden, belki akşamüstü sıcağında kazan dairesine dönen yatak odasında sekiz hafta kapalı kaldığımdan, belki de gerçek dünyayla ilişkim bir süre için koptuğundan, okulun, tarlaların, şekercilerin, trenlerin ne olduğunu unuttuğumdan. Belki de yalnız Arty'le konuşup Arty'le oynadığımdan. Ama o günden başlayarak, her gün biraz daha ravend ağacındaki fil yuvasına inanmaya başladım.

Sonraki günlerde, ağacın neye benzediğini anlatmasını istediğim her seferinde bambaşka bir açıklama yaptı bana. Bir seferinde, "Evvet," diye söze girip "Büyük. Öylesine büyük ki. Kocaman ravend," dedi, Bir başka günse, "Öyle, küçücük, bodur bir ağaç işte. Yuva da serçeninki gibi. İşte böyle. Küçük bodur ağaç." Sonunda neye inanacağımı bilemez oldum : Dallarında saman balyalarını andıran bir fil yuvası bulunan ravend ağacı kestaneye mi yoksa çınara mı benziyordu, yoksa küçük fillerin, anneanemin piyanosunun üstünde duran fildişi filler gibi minik, cilalı, siyah fillerin yaşadığı bir serçe yuvası taşıyan bu ravend bildiğimiz, keçikulağı adıyla tanıyıpp her gün yediğimiz ravend miydi? Bir şeyi kesinlikle biliyordum ki iyileşir iyileşmez Arty'le yola düşü ağacı da yuvayı da gözlerimle görecektim.

Alt kata Ağustos'un başında inebildim, uzun yürüyüşlere yetecek gücü toplamam ayın ortasını buldu. Sokağa çıktığımda her şey bir tuhaf göründü. Sekiz toprağı adımlamamıştım. Yürürken yer ayağımın altında zıplıyormuş gibi geldi. Kanıksadığım şeyler ansızın bir tuhaflığa büründü. Sekiz haftadır görmediğim sokaklar birden ravend ağacındaki fil yuvasından çok daha yabancı göründüler.

Aşağıya indiğimde yaptığım ilk iş frenk asmasının nerelere dek uzandığına bakmak oldu. Sokağın köşesini döndüğümde birisinin sarmaşığı kesmiş olduğunu gördüm. Kırmızı ve yeşil kertenkeleler bıçakla doğranmış, güneşin kuruttuğu filizler duvara yapışıp kalmıştı. Asmanın durumuna baktıkça hem üzülüyor, hem de Arty'nin doğru söyleyip söylemediğine beni inandıracak bir kanıtın kalmadığını görüyordum. Söylediklerine inanmaktan başka çarem yoktu.

Yaklaşık üç hafta sonra bir sabah Arty'le birlikte amcasının çiftliğinde büyüyen ravend ağacındaki fil yuvasını bulmak üzere yola çıktım. On iki yaşlarındaki Arty kalın bacakları, yüzünü kaplayan sapsarı kıllarıyla bir yetişkin gibi göründü gözüme. Azgelişmişliğini bilmeme, ona bunca zamandır acımama karşın yine de kendisine güveniyordum. Annemin, babamın, kızkardeşimin, belki başkalarının da henüz keşfedemedikleri bir şey keşfetmek istiyordum. Gerçekleşmesi olanaksız bir şeyin gerçekleştiğinin öyküsüyle dönmek istiyordum eve.

Kasabanın dışındaki çıplak buğday tarlalarını geçerken hava çok sıcaktı. Ekinliklerin uzak kıyılarında su gibi dans ediyordu sıcak. İki kilometre kadar yürüdükten sonra Arty'ye daha ne kadar gideceğimizi sordum.

"Çok uzak değil. Az yol. İki üç tarla daha. Kısa yol, böyle işte."

Az ötede, ormanın kıyısında bir çiftlik gördüm. "Amcanın çiftliği bu mu?"

"Evvet," dedi Arty, "Tamam. Tamam."

"Yuva nerede?" diye sordum. "Çiftliğin bu yanında mı yoksa öte yanında mı?"

"Öte tarafta," dedi. "Öte taraf. Az biraz öte taraf, işte böyle."

Yarım saat daha yürüyüp çiftliğe vardığımızda Arty yanlış yaptığını söyledi. Amcasının çiftliği bir sonraki çiftlikti. Yeniden yürümeye başladık, bir sonraki

H(erbert). E(rnest). Bates 1905 yılında, Rushden, Northamptonshire'da doğdu, 1974'de Canterbury, Kent'te öldü. İlk öykülerini yerel bir gazetede yazmanlık ve gazetecilik yaparken kaleme alan H. E. Bates, ilk kitabı *The Two Sisters* yayımlandığında yirmi yaşındaydı. Sonraki on beş yıl boyunca İngiliz taşra yaşamını konu alan öykülerle tanındı. İkinci Dünya Savaşı süresince, İngiliz Hava Kuvvetleri'nde filo lideriyken yazdığı öykülerin bir bölümünü "Hava Subayı X" olarak imzaladı. Mekânları Burma olan *The Purple Plain* ve *The Jacaranda Tree* ile Hindistan'ı mekân edinmiş *The Scarlet Sword* romanları yine savaşı, ama bu kez Uzakdoğu cephesinde süregelen savaşı anlatıyordu. H. E. Bates'i İngiltere'nin en sevilen yazarlarından biri yapan romanı *Fair Stood the Wind for France* 1944'te yayımlandı. 1958'de yayımlanan ve "Larkin Ailesi Romanları"nın ilki olan *The Darling Buds of May*'le yazınsal serüveni yeni bir evreye girdi. Dizinin devamını getiren üç roman *A Breath of Fresh Air*, *When the Green Woods of Laugh*, *Oh! To Be in England* 1963'te yayımlandı. Üç bölümlük özgeçmişinin ilki *The Vanished World* 1969'da, ikinci bölümü *The Blossoming World* 1971'de, sonuncusu *The World in Ripeness* 1972'de okuyucusuyla tanıştı. Son önemli romanı kabul edilen *The Triple Echo*'yu 1970'te tamamladı. H. E. Bates roman ve öykünün yanı sıra yine taşra yaşamıyla ilgili gözlemlerini *The Day of Glory*'de, yazınsal kaygılarını konu alan denemelerini de *The Modern Short Story* adı altında topladı. Çocuk yazınından da uzak durmayan üretken yazarın tek öyküden oluşan yapıtı *The White Admiral* yayımlandığı 1968 yılından bu yana sevilirliğini koruyor.

çiftliğe vardığımızda bizi yine yanlış yere getirdiği ortaya çıktı. Sonra bir daha, bir daha yinelendi aynı şey. Sonunda geri dönme zamanının geldiğini, görmeye geldiğimiz şeyi hiçbir zaman göremeyeceğimizi anladım. Dönüş yolunda, tarlaları geçerken günortasının sıcağı bir mercekten yayılıyormuşcasına vurdu bize. Tam tepemizden gelip ekinlerin köklerini kavurarak çürüten saf sıcak, gücümü emerken uğradığım düşkırıklığının gözyaşlarını içimde kuruttu.

Eve vardığımda benzim solmuştu, güçsüz düşmüştüm, ayaklarımda nasırlar peydahlanmıştı ve içimden ağlamak geliyordu. Annem nerede olduğumu sorduğunda, "Arty Whitehead'le ravend ağacındaki fil yuvasına bakmaya gittik," dedim. Hepsi birden gülmeye başladı. "Arty'nin aklı başında değil ki! Bunu hâlâ anlayamadıysan," derlerken haklı olduklarını biliyordum, haklı olduklarını bildiğimden ve var olması olanaksız bir şeyi görmek istediğimden ağlamaya başladım.

O günden sonra geçen yirmi beş yıl içinde kendimi bir yığın olayın içinde bulurken Arty Whitehead'ın başından hiçbir şey geçmedi. Artık aynı kasabada yaşamıyorum; dünyayı dolaştım, büyüdüm. Arty ise hâlâ aynı kasabada yaşıyor; hiçbir yere gitmedi, hiç büyümedi. Bundan sonra da büyümeyecek. Neredeyse kırk yaşına gelmesine karşın kavun büyüklüğündeki balonun ardından koşan bir çocuk hâlâ.

Arty yirmi yıldır bir fırıncının yanında çalışıyor. Yaptığı tek şey at arabasına binip gemi eline almak ve atı dehleyip çüşlemek. Altı yaşındaki çocuğun becerebileceği bir iş yapıyor. Fırıncı günün bitiminde ona bir somun ekmek veriyor, hafta sonunda da eline birkaç kuruş tutuşturuyor. Arty buna anlıyor. Arty yaşama ilişkin en temel şeyi anlıyor : bir somun ekmek. Belki de herkesin anlaması gereken tek şeyi anlıyor o.

Bazen, evdekilere uğradığımda saçlarımı kestirmeye gidiyorum. Berberde otururken Arty'nin geldiği oluyor. "Arty," diyenlere katılıp ben de "Arty," diyerek selamlıyorum onu, ama Arty beni tanımıyor. Ben büyümüşken Arty'nin yüzü hâlâ bir çocuğun yüzünü taşıyor. Bakışları hâlâ saf, dalgın, yumuşacık ve Arty dükkândaki erkeklerin konuştuklarını dinlemiyor. Dinlemesi gerekmiyor. Dükkandakiler Hitler'den, Çin'deki savaştan, Mussolini'den, boyunbağlarından, gazetelerden, kadınlardan konuşuyorlar. Arty Hitler'den, Çin'in nerede olduğundan ve Çin'e ne olduğundan habersiz; kadınlar hakkında hiçbir şey bilmiyor. Saçlarını kestirmek istediğinin farkında. Bir somun ekmeği anlıyor.

Anladığı bir şey daha var. Onu bazen kasabanın dışına doğru yürürken görüyorum. Cam bakışlı saf gözleri uzağa, belki uzaktan da öteye dalmış. Hızlı yürümemesine karşın çok mutlu görünüyor. Nereye gittiğini bildiğimden çok mutlu olduğuna eminim. O, yaşamakla ilgili en temel, aynı zamanda en güzel şeyi, bir somun ekmeği anlıyor.

Bana öyle geliyor ki belki de bütün dünyanın anlamak istediğini yalnızca Arty anlıyor. Arty ravend ağacındaki fil yuvasını anlıyor. ❁

İngilizceden çeviren : Faruk Ulay

ELIZABETH JOLLEY

İki Dönümlük Bakir

"SATILIK iki dönümlük bir bakir var," dedi annem. Avokadosunu kaşıklayıp kakaosunu çabucak içti. Arazi ilanlarının olduğu sayfayı alışveriş torbasına tıkarak, "Bir ara gidip bakarız," diye ekledi. "Tam Mr. Hodgetts'a göre olabilir." Saate göz attı. "Acele etmezsek bugün bütün odaları temizleyemeyiz." Uzun yaz tatili sırasında oyalanmam için bana bulduğunu söylediği oyuncakçı dükkânı tezgâhtarlığından yarım günlüğüne izinli olduğumda, bugün olduğu gibi anneme yardım ediyordum. Çalıştığım dükkâna o kadar az müşteri gelip gidiyordu ki aklımı kaçıracak gibi oluyordum. Sözgelimi, önceki gün yalnızca iki küçük oğlan gelmiş, her şeye bakmış, bütün kutuları açmış, raflardaki oyuncakları indirmiş, bilyeleri yerlere dökmüş, durmadan "Bu ne?" ve "Bu kaça?" diye sormuş, sonra da ala ala birer plastik kama alıp gitmişlerdi. Annemle gündeliğe gitmeyi yeğliyordum. South Heights'taki bütün lüks daireleri o temizliyordu. Orada biz de zenginlerin tattığı zevkleri paylaşma olanağı buluyorduk. Ayrıca da, bazen annem bizim sokaktaki insanları da içeri alıp onların da, yukarı katlardan aşağı çöp atmak için yapılmış özel oluklar ve insanın duş almasına, çamaşırlarını yıkamasına ve dilerse her gün başını şampuanlamasına yetecek kadar sıcak su veren musluklar gibi, zenginlerin doğal karşıladığı şeylerin tadını çıkarmasını sağlıyordu. Böyle durumlarda yaşlı Mrs. Meyers herkesten önce Kel Kafa'nın çekme katına girer ve ağrıyan ayaklarını suya sokardı.

Bu sıralar annemin aklı fikri pansiyonerimiz Mr Hodgetts'taydı. Mr Hodgetts Şehir ve Bölge Hastanesi'nde operatördü ve öyle garip saatlerde işe gidip o kadar çok çalışıyordu ki annem onun dinlenebilmek için biraz toprağa ihtiyacı olduğu görüşündeydi.

"Zavallı adam hiç eğlenmiyor," diyordu. "İnsanın adam edecek biraz toprağı olması gibi şey yoktur. Çalıları söküp yaktı mı kendini çok daha iyi hisseder." Bütün operatörlerin kotraları, atları, çiftlikleri vardı. Mr Hodgetts'ın da bir iki dönüm toprağının olması doğru olurdu.

Mr. Hodgetts durup dinlenmeden çalışıyor, sonra da çizmeleri verandayı döverek eve dönüyordu. Anneme göre onun sert adımlarında yetkinliğini duymak olanaklıydı. Ayak sesi bir hastanın apandisitini gözden geçiren akıllı bir adamın ayak sesiydi.

Odasına verandanın ucundan girildiği için evin bize ait bölümüne girip çıkarken kapısının önünden geçiyorduk. Bu durum karşısında annem onun kendine ait bir bölgeye hakkı olduğunu söyleyerek kapının camına bir tül astı ve

bunun altına da ağabeyime üstünde Mr. Hodgetts'ın adı olan bir levha vidalattırdı. Vidalar için gerekli delikleri ancak kapının tam dibinde açmak olanaklı olduğundan levhanın buraya konulması gerekmişti.

"Operatörlerin, birisinin evinde pansiyoner kaldığı da nerede görülmüş?" dedi ağabeyim.

"Herkes geçici olarak birisinin evinde pansiyoner kalabilir," diye karşılık verdi annem. "Kraliçe buraya gelse, belediye ona bir saray yaptırana kadar onun bile bir yerde kalması gerekir."

"Evet, ama böyle boktan bir yerde değil." Ağabeyimin böyle diyerek camı açmak için itmesiyle bunun bahçeye düşmesi bir oldu.

"Eh, Mr. Hodgetts da Kraliçe olduğunu ileri sürmüyor, değil mi?" Annemin gidip akşam yemeği için bir şeyler alması gerekiyordu. Mr. Hodgetts'la ağabeyime ne yemek yapacağına kara vermekte hep zorlanırdı.

"Domuz pastırmalı kuzu ciğerine ne dersin?" diye sordum, ama annem sardalye gibi kibar bir şeyin daha doğru olacağını söyledi. Durmadan, sardalyeyle tereyağlı siyah ekmek yemenin kibarlığından dem vururdu.

Ağabeyim yüzünü tiksintiyle buruşturmuştu. "Yakında önümüze kerevizle yoğurt koyacaksın. Balıktan nefret ettiğimi bilmiyor musun? Ayrıca o operatörüne söyle, bisiklete binerken paçalarına taktığı kıskaçları eve girince çıkarsın." Ve kapıyı çarpıp gitti. Bazen son derece öfkeli oluyordu. Anneme göre bunun nedeni toplumun sahte değerlerini çekememesi, ama duygularını nasıl dile getireceğini bilmemesiydi.

"Elimi çabuk tutmalıyım," dedi annem. "Bu gece Mr Hodgetts'ın kulak, burun, boğaz gecesi."

Annem her zaman Mr. Hodgetts'a yardım ederdi. Mr. Hodgetts beyaz önlüğünün annem tarafından yıkanıp ütülenmesini doğal karşılıyormuş gibiydi. Her akşam kollarını ileri uzatıp annemin bu önlüğü giymesine yardımcı olmasını da bekliyordu. İkisini ilk kez beyazlar giymiş ve yüzlerine maske takmış olarak gördüğümde neredeyse gülmekten ölüyordum. Yere yıkılmamak için kapının kıyısına dayandım. Annem acıma dolu bir bakışla beni süzüyordu.

"Şu iskemleye otururbut," dedi bana, "sıranın başında olursun, Mr. Hodgetts önce sana bakar."

"Bir şeyim yok ki Dr. Hodgetts bana baksın."

"Mr. Hodgetts," diye açıkladı annem yumuşak bir sesle. "Uzman hekimlere Mister denir, Doktor değil."

Bunu duyunca çenemi kapadım tabii. O günden sonra her cuma, başında küçük bir ayna takılı bir bantla orada oturan Mr. Hodgetts'ın karşısına geçip boğazıma baktırdım. Aynı zamanda kulaklarıma da göz attı ve bir kartpostal büyüklüğünde bir karton parçasına notlar aldı. Annem Mr. Hodgetts'ın tıp kitabını sirkelikle ketçap şişesinin arasına yerleştirmişti ve bunların üstünde durduğu büfemiz bütünüyle bir örtüyle kaplıydı. Her gün fırında birkaç örtü ısıtıp Mr. Hodgetts için sterilize ediyorduk. Ve annem komşularımızın Mr. Hodgetts'la randevu saatlerini ve sonradan bunlarda yaptıkları değişikleri eski aile bilgisi defterimin arkasına yazıyordu.

Mr. Hodgetts gece vardiyasında çalışmaya başlayınca annem gidip iki dö-

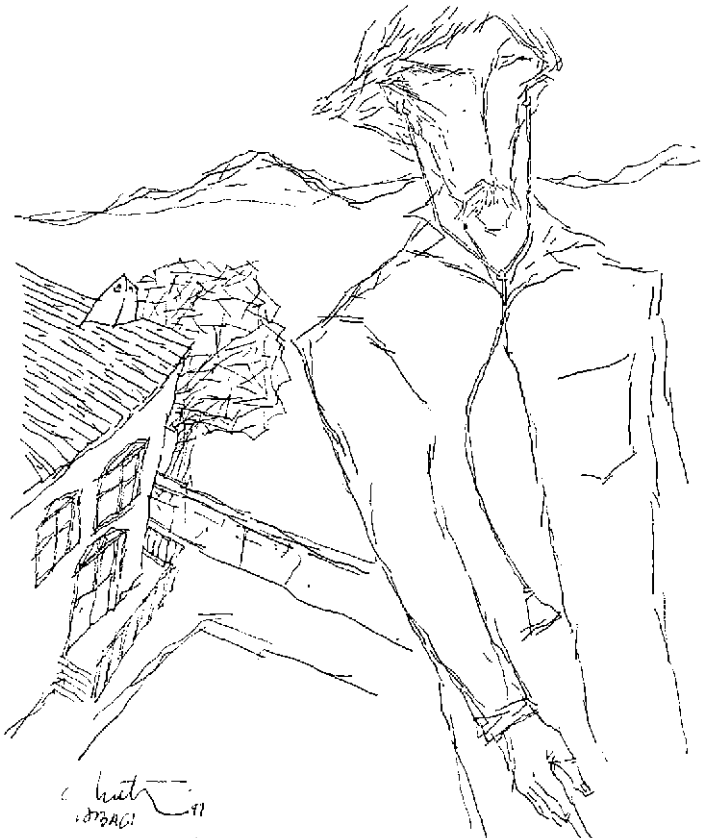

Desen : Necati Abacı

nümlük araziyi görmemizi önerdi.

"Sekiz otobüsüyle gidip bir otobüsüyle dönersek," dedi ona, "işe gitmeden uyumak için yeterince vaktiniz kalır. Bizim için iyi bir gezi olur. Mrs. Myers'ı da götürürüz, nicedir bir yere gittiği yok."

Mr. Hodgetts ciddi bir yüzle biraz düşünüp "Doğru," dedi. "Listeler nasılsa akşam sekizde başlıyor."

Annem sonradan bize "listeler" diye ameliyatlara dediklerini açıkladı.

"Gece ameliyat yapıldığı da nerede görülmüş?" dedi ağabeyim horgörüyle. "Hem ameliyathanelerde tulum giyilmez; kendi vakum pompasına sahip olup bunu işe otobüsle götüren başka bir operatör de duymadım."

"Bisikletiyle götürecek değil ya," dedi annem.

Ağabeyimin dediği doğruydu. Çamaşır ipimiz hep gri tulumlarla dolu oluyor ve annem, beyaz önlük de dahil, her gün bir sürü şey yıkıyordu.

Tam ona bir şey soracaktı ki annem, "Sen susuver," dedi. Sonra da ağabeyime baktı. "Sen de ağzından çıkana dikkat et." Mr. Hodgetts'ın adımları verandayı dövüyordu.

"Hayret," dedim, "gerçekten de pervazda sırtını kabartmış bir kedi gördüm sandım." Tabii orada kedi filan yoktu, Mr. Hodgetts kendisinden söz etmekte olduğumuzu anlamasın diye böyle demiştim.

"O da bir şey mi?" dedi annem. "Shovell Teyze'n bir kez siyah bir şemsiyenin kendiliğinden içeri girip odayı fırdolayı dolaştığını görmüş."

Tam o sırada mutfak kapısı vurulup Shovell Teyze'm içeri girivermesin mi?

Annem şaşkınlığından çöküp oturmak zorunda kaldı. "İyi insan gerçekten lafının üstüne geliyor," dedi kâğıt gibi bir yüzle. "Şu an senden söz ediyorduk,

kapıdan girdin."

Teyzem, "Umarım hakkımda kendi ağzımdan çıkmayacak bir şey söylemiyordunuz," diye karşılık vererek elindeki paketleri tıka basa dolu alışveriş çantasından limonlar saçılmasına yol açan bir şekilde yere bıraktı ve kendini soluk soluğa mutfak iskemlesine attı. "Bana bir öpücük verecek misin, bakayım?" Ağabeyim bu davete uyup yanağına bir öpücük kondurunca teyzemin yüzü sevgi dolu bir gülümsemeyle aydınlandı. Hep kalbinde ağabeyimin yerinin başka olduğunu söyler ve hatta el çantasında onun bir çocukluk fotoğrafını taşırdı. Annem ise bu fotoğrafa hiç bakmazdı. O zamanlar ağabeyimin yüzünde olan çekingen umut, sevecenlik ve beklenti karışımının dayanılmaz olduğu görüşündeydi.

"Beyimiz kim?" diye sordu teyzem, başıyla verandayı işaret ederek. Sert adımlar tuvaletten dönmekteydiler.

Annemin karşılık vermesine fırsat kalmadan, "Neyse," diye devam etti, "böyle yürüyen birisi hiçbir zaman hırsızlık yapmaya kalkışamaz." Oturduğu iskemleye iyice yerleşti ve annem kendisini ertesi akşam yemeğe davet edene kadar kalkıp gitmedi.

Sabah ağabeyim yataktan kalkmadığı, Mr. Hodgetts böbrek raporlarını yazmakla meşgul olduğu ve üstüne üstlük Mrs. Myers da geç kaldığı için neredeyse otobüsü kaçırıyorduk.

Annem gövdesini yarı yarıya otobüsün altına soktu.

"Lastiklerden birine büyük bir çivi girmiş galiba," diye seslendi yola koyulmak için sabırsızlanan şoföre. İn de bir bak Mrs. Myers paytak paytak yürüyerek elinden geldiği kadar hızlı bir şekilde sokağın öbür ucundan bize doğru yaklaşmaktaydı. Annemin sandığının aksine lastikte bir sorun olmadığı anlaşılıp şoför tekrar yerine geçene kadar kendimizi ön koltuklara ancak atabildik.

Aradığımız araziyi bulduk, ama Mr. Hodgetts'ın gözü burasını tutmuşa benzemiyordu.

"Bir iki çit direği de var, herhalde fiyata dahildirler," dedi annem gördüğü olumlu yanları sıralamaya başlayarak. Oradaki düz bölüme de kulübenizi kurabilirsiniz, şu kayalar da herhalde bir işe yarar. Yüzü temiz havadan pembeleşmiş ve heyecanlandığında her zaman olduğu gibi burnu kızarmıştı.

"Yünde para yok," dedi Mr. Hodgetts düşünceli bir tavırla!

"Haklısınız, bu günlerde yünde hiçbir şey yok," diye karşılık verdi annem. "Hem buraya koyun koysanız anında düşüp boyunlarını kırarlar. Üstelik yiyebilecekleri bir şey de yok."

Bakir de olsa korkunç bir toprak parçasıydı. Hiç gölge yoktu ve öylesine dikti ki Mrs Myers'ı tepenin dibinde bırakmak zorunda kalmıştık.

"Nasıl da güzel kokuyor," dedi annem. "Bence toprak yalnız koyunlar için değildir. İnsanların da zevk alabilmesi içindir." Kollarını iki yana açtı. "Eminim baharda burası çiçek doludur. Çok güzel bir yer olduğunu kabul etmelisiniz."

Mr. Hodgetts aynı düşünceli tavırla çenesini sıvazlıyordu.

"Burada toprağın çok güçlü olduğunu seziyorum," dedi annem onu kandırmaya çalışarak. "Üstelik peşin olarak iki yüz dolar yatırmak da yetiyor."

"İntihar etmek için iki yüz dolar vermeye ne gerek var?" dedi ağabeyim. "Bedavaya da pekâlâ olur." Ayağı kaymış gibi yapıp kendini sarp kayadan attı.

"İmdat, düşüyorum!" diye bağırdı, ince parmaklarıyla çalılara tutunmaya çalışarak. "İmdat!" İnce uzun gövdesi kayanın üstünde çırpınarak aşağı inmeye devam ediyordu. Gözlerini yalnız akları görülecek şekilde yukarı kaldırarak takınmayı sevdiği aptallık ifadesini takınmıştı. "İmdaaaat!"

"Aman dikkat et, Donald," dedi annem. Ağabeyimi yerlerde yuvarlanırken görmek bizi de işin komik yanının bilincine varmaya zorlamıştı. İkimiz de kahkahalarla gülüyorduk. Mr. Hodgetts da sokağa çıkarken. Giydiği iyi giysileri ve çizmeleriyle orada durmuş bize bakıyordu.

Birden tepenin dibinden yükselen bir duman gördük.

"Eyvah!" dedi annem. "Aşağıda yangın çıkmış. Mrs. Myers kavrulacak." Koşarak aşağı inmeye başladı. "Yangın hep yukarı doğru çıkar," diye açıkladı. "Çabuk olun! Çabuk! Gidip söndürelim! Korkma sakın, olur mu, benim cici kızım?" Ve tepeye tırmanmamız için gerekenden çok az bir zaman içinde aşağı indik.

"Su kaynatıyordum," dedi Mrs. Myers Alman aksanıyla alevlerin arasından. "Hepimiz çay içelim diye. Her şeyi torbalarımda getirdim. Dedim ki bir yemek yapayım ki sürpriz olsun şunlara." Onu hiç bu kadar mutlu görmemiştim. Ağabeyim çoktan alevleri üstlerine basarak söndürmeye başlamıştı. Mrs Myers demliğiyle uğraşırken biz de ağabeyime katıldık.

Eve dönerken annem çok düşünceliydi. Mr. Hodgetts'da toprak sevgisi olmadığı açıktı.

"Üstelik de," diye fısıldadı annem, "bu gece gelecek tek bir hastası yok. Sokakta bakmadığı kimse kalmadı. Ona nereden yeni hasta bulabilirim, bilmiyorum." Yorgun ve düş kırıklığına uğramış gibiydi. Tabii bir de bugün South Heights'a gitmediği için önümüzdeki günlerde fazladan çalışması gerekecekti.

"Shovell Teyze'me baksa olmaz mı?" dedim. "Ona hiç bakılmadı daha."

Annem "olmaz" anlamında başını salladı. "Shovell tıbba inanmaz." Ve o anda bir endişeye daha kapıldı. "Ona da ne yemek yapacağım ki?"

Yemek boyunca Mr. Hodgetts gözlerini teyzemden ayırmadı. Annem yalnız başına odasında tepsisinden yemek yemek zorunda kalmasının tatsız olacağını düşünerek onu da mutfağa davet etmişti.

"Mr. Hodgetts, bu kızkardeşim Miss Shovell Hurst; Shovell, bu da bizimle kalan Mr Hodgetts."

Mr. Hodgetts, "Tanıştığımıza memnun oldum. Cheryl," diyerek masanın öbür yanından uzanıp teyzemin elini sıktı ve ondan sonra da ona hep Cheryl demeye devam etti. İkide bir de doğrulup tereyağlı siyah ekmek dilimlerinin durduğu tabağı ona uzatıyor, bir yandan da, "Cheryl, dinle bak..." ya da "Cheryl,

****

Elizabeth Jolley (1923) İngiltere'de dünyaya geldi, ama 1959'dan beri Avustralya'da yaşıyor. Yoksul, yabancı, yaşlı ya da yalnızca kuraldışı oldukları için toplumun kıyısına itilmiş insanların hayatlarını ince bir güldürü anlayışıyla işleyen, hem karanlık, hem de eğlendirici öykü ve romanlarıyla bu ülkenin önde gelen yazarlarından. Yapıtları ABD'de de büyük ilgi görüyor.

****

bilmem duymuş muydun..." diye söze başlayıp bir şeyler söyleyip duruyordu. Sonra da ona bir bilmece sordu : "Cheryl, fırtınalı bir denizde yol alan bir gemi niye hiçbir şeye dikkat etmez?"

"Fırtınalı bir denizde yol alan bir gemi niye mi hiçbir şeye dikkat etmez?" dedi teyzem. "Bilmiyorum, siz söyleyin."

Mr. Hodgetts, "Dalgaya düştüğü için," deyip müthiş bir kahkaha savurdu, Shovell Teyze'm de ona katıldı. Sonra Mr. Hodgetts'a, "Fincanınızı verin de çay tanelerine göre falınıza bakayım," dedi. Böylelikle Mr. Hodgetts'ın önünde bereket ve mutlulukla dolu, uzun bir ömür olduğunu öğrendik.

Teyzem masanın öbür yanına kadar eğilip, "Aşk sizi bekliyor," dedi. "Aradığınız kadın sandığınızdan daha yakın."

Mr. Hodgetts hayret içinde orada oturuyordu. "Öyle mi, Cheryl?" dedi. "Hiç aklıma gelmezdi." Ve yemekten sonra, işe giderken teyzemi de evine götürüp götüremeyeceğini sordu.

"Bu gece hasta bakmadık," dedim, Mr Hodgetts teyzemi otobüs durağına kadar götürüp oradan da kendisi hastaneye gitmek için evden çıkınca. "Mr. Hodgetts hasta bakmayı unuttu."

"Boş ver, önemli değil," dedi annem.

"Shovell Teyze'min adının Cheryl olduğunu bilmiyordum."

"Shovell ya, size hep söylediğim gibi Shovell."

"O baktığımız arazinin bakir olması gibi teyzem de bakire mi yani?"

"Terbiyeli kızlar öyle sorular sormazlar."

"Ne olduğunu bilmem ama," diye söze karıştı ağabeyim, "neredeyse iki dönümlük yer kapladığı kuşkusuz."

Annem bunu duyunca patlar sanmıştım, ama sanki ağabeyimin umrundaymış gibi, "Burnum kırmızı mı?" diye sormakla yetindi.

"Biraz," dedi ağabeyim.

Annem, "Açık havadan olmalı," deyip şarkı söylemeye başladı :

Düşlediğin eşle evlendiğinde nasıl hissedersin kendini?

"...gençliğimde çok sevilen bir şarkıydı," diye açıkladı.

Düşlediğin eşle evlendiğinde nasıl hissedersin kendini?
Nasıl da şaşkın, nasıl da şaşkın, nasıl da şaşkın, değil mi?

Sonra da öyle bir gülmeye başladı ki bu kez gerçekten kaçırdığına karar verdik.

İngilizceden çeviren : Şavkar Altınel

HÜLYA TUFAN

José'nin Sevinci

"Bize ne başkasının ölümünden demeyiz
çünkü başka insanların ölümü
en gizli mesleğidir hepimizin
başka ölümler çeker bizi
ve bazen başkaları ölümü çeker bizim için."
İsmet Özel

ADI belki José'ydi, belki de Nestor. Mekân belleđiği Saint-André des Arts sokağını andırırdı : onmaz bir serseri, yapmacık bir ayyaş, kabuk değiştirerek unutmaya çabalayan bir kalabalık yalnızıydı çoğunlukla. Kimi zamansa, yağmurlu akşam üzerleri, ilkokul dağılırken sokağın büründüğü sıradanlığı kabullenir, çocuklara bebe şekeri satan bakkalın doğallığıyla, koltuğunun altından çıkardığı akşam gazetesini uzatırdı geçenlere : "France Soir isteyen..." Kimse onun, arada bir gazete satan bir serseri mi, yoksa satıcılıktan usanıp bazen öylesine kaldırım ayyaşlarına özenen bir sokak işçisi mi olduğunu kestiremezdi.

Geceyi sonuna, hatta, çoğu zaman, sonunun da ötesine değin yaşayan Saint-André des Arts sokağı, gün ışığında, hele de temmuz sıcağında, bir çöl sessizliğine bürünürdü. Tembel tembel düş kurmak için Seine kıyısına inmeyi tasarlayan romantik ruhlu bazı ender insanlar, geçerken onu, Mazet sokağının köşesinde, bacaklarını karnına çekerek sızmış olarak görebilirlerdi. Görebilirlerdi ama... Düşlerinin akışına halel gelmesinden ürkerek bakmazlardı bile... Ya da, darphane işçileri, kendilerini banliyönün bira kokan yalnızlığına taşıyacak olan 19:17 trenine binmezden önce bir-iki Hint etekli, kınalı saçlı öğrenci kız görebilmek için Café Tabac'a girdiklerinde, kasım akşamlarının paydos saatinden bile daha hüzünlü bir adamın en dipteki masada, yanında gazete dolu çantasıyla oturduğunu fark ederlerdi. Hayır, kimse onun ne olduğunu kestiremezdi. Daha doğrusu, onun ne olduğunu kestiremeyen, çünkü kestirmeye çalışan bizlerdik yalnızca : sokakta hâlâ görerek yürüyen, insanların yüzüne bakabilen birkaç kişi : yabancı öğrenciler, özdeğerinin keşfine çıkmış acemi şairler, toplumbilimci çırakları... Yoksa kimsenin, kara bıyıklı, yamalı pantalonlu seyyar gazete satıcılarına, ya da, dalgın bakışlı, uzun kaşkollu sokak serserilerine bakacak ne zamanı ne de isteği vardı. Yağmurlu okul çıkışlarında çocuklarını almaya gelen orta yaşlı annelerin – çocukları Saint-André des Arts sokağındaki okula giden anneler hep orta yaşlı olurlardı çünkü çocuk yapma, onların yaşam programlarının, bir mühendis in-

celiğiyle hazırlanmış bölümlerinden biri olur ve her zaman için fakülte bitirme, partiler ya da derneklerde çalışma, Uzak Doğu'da bir süre yaşama ve milletvekili ya da belediye başkan yardımcısı amcaları tarafından iyi bir işe yerleştirilmelerinden sonra gelirdi – ve kimi zaman, kendisinden aceleyle gazete alan butik sahiplerinin dikkatini çekmesi için hiçbir neden yoktu. Biraz egzotik bir sokak dekorunun tamamlayıcı bir unsuruydu sanki. Öyle ki, o insanlara, "Saint-André des Arts sokağı nasıl bir yerdir?" diye sorsanız, ancak o çerçevede ve ayırdına bile varmadan sözünü ederlerdi José'nin – ya da Nestor'un – : "Gençlerin, turistlerin aşık attığı, çalgıcıların ilgili-ilgisiz müzik çaldığı, kızarmış sosis, hatta kimi zaman da, açık bir pencereden gelen Paçuli kokusundan geçilmeyen bir sokak. Sinema çıkışlarında cehenneme döner. Ayyaş serserilerle doludur." İşte o da, yalnızca "ayyaş serseriler"den biriydi herkesin gözünde. "Ayyaş serseri" ya... Nasıl da kolaycacık yapıştırılıverir bu etiket. Hele de, iki dirhem bir çekirdek, boya sarışını genel müdür sekreterlerinin dilinden nasıl rahatlıkla dökülüverir, ince bir tiksintiyle karışık... Ama o ince tiksintinin ardında, kapkalın bir merakın, hatta düpedüz bir imrenmenin yattığını bilmek için psikanalist falan olmaya hiç gerek yoktur. Öğlenleri Flore'da buğdaysız ekmeklerine yağsız tereyağı sürüp üzerine de kafeinsiz kahve içen bu Martine'ler ya da Arlette'lerin, bir günlüğüne Saint-André des Arts'ın kaldırımlarına oturup Préfontaines şarabının o plastik şişesini, 100 gramında, maazallah 1200 kalori taşıyan yağı donmuş patates kızartması eşliğide kafalarına dikmek için can attıkları apaçıktır... Ama bu arzularının, bırakın gerçekleşmesi, en azından dile gelmesini engelleyen,

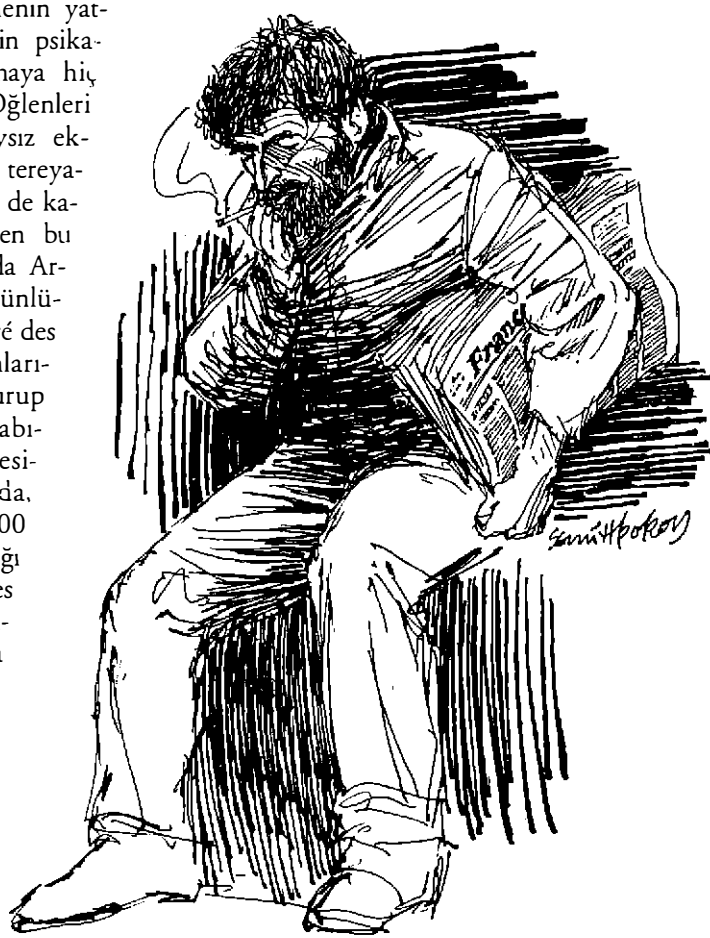

Chanel taklidi tayyörlerinin kirlenme endişesinden ziyade çocukluklarında beyinlerini "serseri korkusu"yla yıkayan annelerinin hâlâ capcanlı uyarılarıdır.

Evet... "Ayyaş serseri"... Ama, o, ister gazetesini satsın, ister "Bir frankın yok mu?" ya da "Bir cıgara versene," diye dilensin, kendisini gören gözlerin sahiplerine, hep birkaç sevimli laf ederdi. Cumhurbaşkanı'nın safari merakının tartışıldığı günlerde, "Hah, tam yerini bulmuş işte. Meclis'ten âlâ safari ortamı mı olurmuş. Alsın tüfeği, pan pan... Oh ne güzel temizlik olur..." dediğini, soğuk bir Şubat gününde de, birbirine sarılmış titreyerek yürüyen bir çifte, "Salak mısınız nesiniz? Gidip düzüşsenize, ısınırsınız," gibisinden belden aşağı laflar attığını gayet iyi anımsıyorum. Biz bile her zaman yanıtlama gereğini duymaz, "Evet, o dediğinden," gibi bir şeyler mırıldanır ve uzattığı gazeteyi – solcuyuz ya ! –, "O paçavranı okuma yazma bilmeyenlere sat!" diye geri çevirirdik.

Ama bir gün... Puslu soğuk bir kış öğleden sonrasında, dersten çıkmış, sıkkın, kafam karmakarışık, sürüklenen adımlarla eve giderken, onun o, dalgın bakışlı, feleğin çemberinden geçmiş ifadeli ayyaş sokak işçisinin Saint-André des Arts sokağına imzasını atışına tanık oldum.

Elinde gazete paketi, gençlerin şaşırmaya bile üşenen bakışları altında, orta yaşını şenlendirerek zıp zıp zıplıyordu. Komşu sınıfın takımını 8-7 yenen bebe futbolcuların, "Kazandık," demelerindeki melodiyi andırıyordu söylediği. Sesi pırıl pırıl, havanın haftalardır süren pusunu dağıtacak denli ışıltılıydı : "GEBERDİ...

SONUNDA DİKTİ NALLARI..."

Dayanamadım, gidip bir gazete çektim koltuğunun altından. Sayfanın yarısını kaplıyordu manşet :

"FRANCO ÖLDÜ."

Heyecanla eve doğru seğirttim. İşte o hızla giderken aklıma geldi birden : Adı belki José'ydi, belki de Nestor... Kim bilir, belki de edinmek zorunda kaldığı bu yeni vatanda, konu-komşu ve polisle uğraşmamak için en Fransız ismi seçip "François" olmuştu yıllarca önce. Kara gazete manşetleri, kara bir dönemin sonunu müjdelerken o, çocuksu taşkınlığıyla, belki de çocukluğuna, uzaktaki, geçmişteki sıcacık İspanya'sına dönüyordu. Domateslerin postallar altında çiğnenmesi, limon bahçelerinin kana boyanmasından çok önce, minicik bir köyün kilise meydanında keyifle yuvarladığı misketler gibi parlak sarı ve kırmızı İspanya'sına... Ciddi insanlar, bu ölümün dünya konjonktüründeki olası etkilerini tartışmaya başladıklarında o hâlâ, içi bir anda boşalmış gazete çantasını sallıyor ve, "GEBERDİ," diye bağırıyordu. ❁

TARIK GÜNERSEL

Eser

İKİ elim, dört bilgisayarım, sekiz daktilom var. Eserimi yazarken biri bozulsa hemen bir diğeriyle devam edebilirim.

Her cuma bir top fotokopi kâğıdı satın alıp eserimi seyrediyorum, şimdilik boş duran sayfaların ne büyük şeylerden mahrum kaldığını düşünüp gülümseyerek.

Kalemlerimi kâh planlı kâh ilhamlı bir çalışmayla hayli iyi tasnif ettiğimi söyleyebilirim : Kırmızı kalemleri şu kutuya koydum, kurşunkalemleri şuna. Mavi tükenmezlerle siyahları aynı yerde tutmakta sakınca görmüyorum. Ama... Yoksa...

Yarın bir notebook alayım.

Bir Evlenmeme

KADIN onsuz yapamayacağına inandığı adamın onsuz yapamayacağına inandığından, evlenmek istedi. Onsuz yapamayacağına inandığı adam onsuz yapamayacağını, ama ne var ki evlenerek de yapamayacağını söyleyince ayrıldı. Bir gün geçti. Kadın, geçen güne bakarak, onsuz pekâlâ yapabildiğini söyledi. Bu ilişki kesin olarak bitmişti. Ertesi gün görüştüler. Adam onsuz yapamayacağını, onun da onsuz yapamayacağını bildiğini söyledi. Kadın hak verdi. Onsuz yapamazdı o da. Ertesi gün buluştular. Kadın onsuz yapamayacağına inandığı adamın onsuz yapamayacağını bildiğinden evlenmek istedi. Onsuz yapamayacağına inandığı adam onsuz yapamayacağını, ama ne var ki evlenerek de yapamayacağını söyleyince ayrıldı. Bir gün geçti. Kadın, geçen güne bakarak, onsuz pekâlâ yapabildiğini söyledi. Bu ilişki kesin olarak bitmişti. Ertesi gün görüştüler. Adam onsuz yapamayacağını, onun da onsuz yapamayacağını bildiğini söyledi. Kadın hak verdi ve onsuz yapamayacağına inandığı adamın onsuz yapamayacağını bildiğinden evlenmek istedi. Ayrıldılar. Bu ilişki kesin olarak bitmişti. Bir üçüncü kişinin hayalinde, pek olmayacak bir şey oldu : Adam kadına onsuz ne yapamayacağını sordu. Arzularına cesaretle baktılar (kahramanlığın ölümsüz bir şekliydi bu) ve ayrı ayrı da pek çok yapabileceklerini anladılar. Ama beraber olmak da fena değildi. Ertesi gün buluştular.

FERİDUN ANDAÇ

Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman

Ne uzundur unutuş, âh ne kısadır sevda.
Neruda

I./

O, orada ak giysiler içinde bekliyordu. Uzaktan görüp seçmiştin hemen.* Denizin köpüklü sularından sağınıp gelmişçesine; dupduru bir yüz, ensesine topladığı saçlarındaki kınalı ışıltı, bakışlarındaki duruluk seni kendine çekiyor. Ona doğru yürümüyor, uçuyorsun sanki.

**Hemence kollarını açıp onu kucakladı. Bir süre kenetlendiler, öylecene. Yanlarından insan seli akıyordu. Onlar bir Rodin heykeli gibi kalakalmışlardı o akışkanlıkta. Anlık, beklenmedik bir buluşmanın sarsıntısını yaşar gibiydier. Elleriyle beline dolanmış, kendine çekmişti. Pileli ak giysisinin tabanına ulaşan serpintili biçimi onu, gökyüzünde uçuşarak inen, bir melek kılmıştı sanki.*

Kararan gökyüzü günün ışığını bir örtü gibi çekip almıştı yeryüzünden. Onlar, havaalanının geliş salonunda; gözleriyle birbirlerini süzüp sıcaklıklarını elleriyle birbirlerine taşıyıp diz dize oturmuşlardı. Aşktan ve acıdan sarsılan bedenleri; gelip gelip kayalıkları döven deniz suyunun köpüklerine bulanmışçasına; yeni bir renge, yeni bir biçime dönüşerek, esrime nöbetine tutulmuştu. Ne bir söz, ne bir kıpırtı vardı aralarında. İçin için tutuşan saman alevine dönmüştü bakışları. Esrime halleri buradan ağıyordu birbirlerine.

II./

Beklenilen kenti avucunun içi gibi biliyordu. Onunla bu kentin sokaklarına salacaktınız kendinizi. Birazdan kalkıp yol alacaktınız Güney'e doğru. Bakışlarına gömülmüştün. Ezgindin. Duruktun her halinle. Bir kediyi sever, bir çocuğu okşarcasına seni kendine çekti. Kıyısında durdun. O, öyle istedi! Bekledin. Bekledin uzunca bir süre.** O; yıkkınlığını, ayrılığın, terkedişin gelinen sınırında karşılamıştı seni. "Bana dost olarak gel. Bir arkadaş ola-

***Süresizce bekletişinin nedenini bakışlarıyla anlatıyordu, oysa. O, "neden, neden ama?" ile sorgulamak istiyordu onu.*

Bir süre sustular, öylecene. İnsan kalabalığı kesildi. Bütün uçak seferleri iptal edildi. Yağmurlar yağdı. Hava yeniden kararadı. Onlar, çözüldüler. Bakışları ezginleşti. ***Camille Claudel*** *gelmişti usuna. Onun trajik öyküsünü taşımışlardı günlerce birbirlerine.Bu iksiri aylarca, yudum yudum içirmişlerdi*

rak..." Uğunmuştun günlerce. Bu sözler seni savurup atmıştı.
"Aşağılık kent, bugün her günkünden daha güzelsin! Kıyamam kendime!" demiş; sözün peşine takmıştın kendini.

birlerine. Bu öyküyü satır satır okumuş, gün gün yaşamışlardı. Kendi tinlerini çözercesine üstelik. Gözyaşları gözyaşlarına karışmıştı.
"Bu bir iç deprem! Bu çok kötü bir vurgun! Şiddetini hiçbir ölçüme vuramazsın. Ansızın gelen tayfun, uykuma çöken kasırga; bedenimi sarsan tutku, boşluğa iten ölüm! Ne ki bu? Ondan daha ağır bir esrime hali. Gün gün yaşanan, çoğalan... Bunu yapmamalıydın bana. Böyle birden, ansızın vurguna salmamalıydın..." Bakışlarını dondurdu! Ensesindeki saçlarını çözdü. Başını savurdu. Dalga dalga kınalı saçları yeni biçim aldı. Yüzündeki hüzün çizgileri belirdi. Gözleri alalandı. Dudakları büzüldü. Gökyüzünden uçuşarak inen meleğin silueti silindi. "Sen bir şeytansın! Sen acılarının önünde savurdun beni. Şimdi iyisin. Şimdi çok iyisin! Yurduna, özlediğin gökyüzünün gölgesine geldin. Arınmış, yenilenmişçesine 'Bu terkedilişi, bağışlanmaz bir günah gibi görmemeli,' demenin anlamını şimdi çözüyorum. Sen bir yalancısın! Sen bir cellât! Hem seven, hem de öldüren. Hem doğuran, hem de yok eden! Hem yeşerten, hem de soldurtan!"
O, ağzının mührünü çözmedi. Sustu. Susmak tek kurtuluşuydu, belki! Aynı dilde konuşmayı unutmuş olmalarını unuttuğunu anımsadı. Ona hüzünle baktı. 'Unuttu demek ne çabuk! diye geçirdi içinden. 'Seni sevmem zor. Hayatının erkeği değilsin. Ben denizde yürüyorum, sen orada kıyıda bekliyorsun...' Bunları söylemek geldi içinden. Sözleri toparlayıp çeviremedi. Artık iki yabancı gibi... Birbirlerine bakıyorlardı. Adımlar hızlandı. Yeni bir uçağın inişi anons edildi. Çantalarını bagaj taşıyıcısına bırakıp peşi sıra kapıya yöneldiler.

Nöbet dinmişti! Gökyüzü morarmıştı. Taksiye binmişlerdi. Şoförle

kendi dilince, gülerek konuşmaya başlamıştı. Birden kendine dönmüştü. Sözcükler su gibi akıyordu. Aralarından da nehir! O. ona bakıyordu. Her ikisi de, her an bir şeyler olacakmışçasına. kapılara tutunmuşlardı. Aralarındaki boşluk, koltuğun deri yüzeyinde dayanak olarak tuttukları ellerinin yakınlaşmasıyla, kapanıyordu. Aracın her esneyişi onların aralarındaki uçurumu kapatıyordu sanki. Ama sıkılan beclenleri esriyen tenlerine kement atmıştı. Kıpırtısızca, öylecene kalakalmışlardı.

III./

O 'an'dan kopmuştun. Nehir kıyısınca ilerliyordunuz. Gözlerin binaları, alanları, heykelleri, köprüleri tarıyordu. Bakışımsız bakıyordun. İçindeki uğunuşun acısındaydın. Ona okuduğun rubailerini düşünüyordun şairin : **Ey benim sevgilim, karlı bir çam ormanında nefes almanın nefes almanın bahtiyarlığına benzer seni sevmek.*****
dizesini küçük bir kâğıda yazıp vermiştin. **Seni seviyorum. Çünkü hayatın tebessümü seninle çok güzel** demişti. Sordu. Bakışımsız bakıyordun. İçindeki uğunuşun acısındaydı.

****Sevmek, bağlanmaktı onlar için. Önü, arkası yoktu bunun : Yaşadığı dilsizleşme sürecine bile isteye sürüklemişti kendisini. Kaçıştı bu, belki de. "Gökyüzüm daralmıştı orada," demişti bir akşamüstü Hisar'da otururken. Eklemişti de; "burada soluk almayı yeniden öğrendim. Hayatı yeniden tanıdım. Her şeyin, hepsinin ucunda sen vardın. Sen yoksan ben de yokum burada. Bu hayat, bu kent, bu insanlar, bu dil seninle güzel. Seni sevmek, seninle olmak benim için soluk almak gibi..."*
O, susmuştu. Ona bakıyordu. Onu izliyordu. Göz göz, yüz yüz, el el... dokunurcasına. Her bir dokunuşuyla onu sararcasına izliyordu. Dudaklarındaki fısıldayışın ezgisine kaptırmıştı kendisini :
Olmaz ilaç sinei satpareme,
Çare bulunmaz bilirim yareme.
Ona hayran hayran bakıyordu. Elleriyle saçlarını okşuyordu. Bir çocuğu severcesine, onun bu halini dokunuşlarıyla anlamaya çalışıyordu.
"Geceleri üflediğim neyin ezgisindesin sen. Biliyor musun? Günlerdir bunu üfleyişin; dudaklarımı, dilimi, soluğumu, parmaklarımı buna alıştırmanın dervişi kesildim. İşte şimdi, tam şu günlerde bunun düzenini tutmuşken; ve seninle daha güzel günler yaşayacakken; çekip gidiyorsun. Bırakıyorsun beni. Böyle ezgin, solgun..." Sözünün sonunu getirememişti. Neyini üflemek istediğini belirtmişti. Çay bahçesinden kalkıp Hi-

sar'a girmişlerdi. Hisar'ın denizi en yüksekten gören mazgalının merdivenlerine oturmuşlardı diz dize.
"Bu, ayrılış ezgimiz olsun," deyip; ney taksimine başlamıştı... Sonra ***Göç****'ü üflemişti uzun uzun* ***Humakuşu****'nu,* ***Sitemli Sözler****'i,* ***Bayati Şiraz'ı*** *üflemiş* ***Turna Semahı****'na geçmişti. Can esrimiş, tin durulmuş, ten göz göz olmuştu. Her üfleyişinde acı, ayrılık, özlem, yoksunluk çığlığı vardı.*

Bakışları donuktu. Kentin seyrine kapılmıştı. Usu, düşlemi onu yaşadıkları 'an'lara döndürmüştü ama. Onun rahat halini; kayıtsızca, gülüşerek şoförle söyleşmesini sindirememişti. İlgisizce başını aracın camına döndürmüş, başka seyirlere kaptırmıştı kendini. İçi uğunuyordu. Aracın hızı içindeki hıza yetişemiyordu. Kapıyı açıp o hıza kapılmak istedi bir an. O savruluşta hiçbir acı duyamayacağını, belki de tininin böylece sağalabileceğini düşündü. O, bunu; onun bir esrime, kopma, savrulma, yalnızlaşma halini: anlamışçasına elini uzatıp koltuğun üzerinde dayanak edilircesine duran elini tuttu. İrkilmişti. Avını yakalayan bir örümcek gibi parmaklarını dolamıştı parmaklarının arasına. O an, acıyla savrulma isteminin kapana kısıldığını sandı. Teninin bütün akışımı, duygularının bütün yönelimi parmak uçlarıyla gelip onu sarsmıştı. Çözüldü birden. Ona doğru kaydı. İyice sokuldu. Kopamadığını, onu bırakamayacağını hissettirmek istiyordu. O, bu kez, dokunuşlarını dondurdu sanki! İrkilmişti. Soluğunu bile hissetmek, hissettirmek istemiyordu oysa. Onu, bu ayrılığa, kopuşa yavaş yavaş alıştırmak düşüncesindeydi. Öylesine tutkuyla üzerine üzerine gelişi, daha kararlı olması gerektiğini söylüyordu sanki ona.

"Buna alışmalısın canım! Sen benim dostumsun artık. O sevgili orada kaldı. Yaşadıklarımız da... Seninle burada buna adım atalım. Ötekilerini, yaşananları unutalım. Seni sevdim. Bu sevgim tükendi! Şimdi bir başka kıyıya geldim. Başka yere, başka bir yaşama aitim şu an. Beni tutkularının çekim alanına almayı bırak artık. Senin tutkularının, düşlerinin arasında yitmek istemiyorum. Bunu unutma canım, bunu asla unutma. Bizler farklı yerlerin, farklı dünyaların insanlarıyız. Doludizgin yaşadık. Hiç düşünmeden hem de. İşte o hızlı çıkışın düşüşüdür bu. Tutkularımız her şeyin, ama her şeyin önüne geçti. Beni anla. Böyle olmasını istemezdim. Sana ait olan dünya benim çok çok uzağımda. Ben yürüyorum... Sen hâlâ oradasın, hiç kıpırdamıyorsun bile!.."

O bunları benimsemek istememişti. "Hayır! Başka nedenler olmalı. Seni böyle birdenbire bu düşüncelere saptıran. Birileri seni değiştirdi, etkiledi böyle. N'oldu sana, neden değiştin hemen..." Bütün

bir yol boyunca bu sorgulayışlarını sürdürmüştü. İçindeki acı sağnağı dinmemişti, dinmeyecekti de.

IV./

Dinmeyen bir sızıydı yaşadığın O yolculuğun başladığı 'an'dan sürüklenilip gelinen bu 'yer'e değin akıp durandı bu. Geceni aydınlatan bir ışık gibi gelip kuşatmıştı seni. Yaşama seyrin değişmiş; düşün, dünyan altüst oluşu yaşamıştı. Yaşadığınız kent, adımladığınız her mekân anlam katmıştı hayatınıza. Anlamlanmıştı da her biri. Kaldırımlar, sokaklar, bahçeler, ev içleri, hanlar, kapı arkaları, muhallebiciler, barlar, meyhaneler, lokantalar, koruluklar, duldalıklar, yalılar, salaş kahveler... Ada, martılar, atlı arabalar, ıhlamurlar, denizin tuzu, karabataklar... Şiddeti ölçülemeyen bir derenin alabora edişi gibi bir şeydi bu. Savruluşunuz da; başlayıp ve yürüyüşünüzün hızına erişti. Bunu seziyordun, bunu biliyordun. Yaşadıkların öğretmişti bunları sana. Bu iyi 'an'ların, bu mutlu 'an'ların birer acı****, birer hüzün birer kopuşla sona ereceğini anlıyordun. Hiçbir aşk mutluluk getirmez, mutlu olunduğunda da aşk olmaz. Bunu biliyordun. Bu bir söylen değil, bir gerçekti. Yüzyıllardan beri süregelen... Buna tutkularının seni alıp götürdüğü kıyıdaki savruluşuna şaşıyordun. 'Bu bir oyun, bu bir düş' demek; bunun sonunu düşünmek seni ürkütüyordu.

'Bu bir ölüm, bu bir yokoluş! Nasıl dayanırım, nasıl!' Günlerce soruyordun kendine, günlerce soluyordun bunun acısını.

*****Acı, tek sağalmayan şeydi onlar için. Kaçılan ve sığınılandı. Sürüklenilen ve kopulandı. Bağlanılan ve savrulandı. Acının sonsuzluğunu konuşmuşlardı uzun uzun. Geldikleri, buluştukları kıyıdan ona bakıyor, onu soluyordular.*

Kalacakları evin sokağına girdiklerinde, kendinden geçmişti. Usulca uyandırdı. İndiler. Kapının şifresini tuşladı : 62 BA 3. Kapı açılmıştı. Gözleriyle sokağı tarıyordu. Şaşkındı, yabancı bakıyordu. O, kolundan tutup içeri çekti. Yüzünde acı bir gülümseyiş belirdi.

Yıkkınlığı dokunuyordu kendisine de. İkinci kapının giriş kartı sorun çıkarınca, duralamışlardı. Elinden alıp kendisi denemek istemişti. Parmakların 'an'lık dokunuşu, bir buluşmanın yeniden alevlenişi gibi sarsaladı onu. Tenine yayılan esrikliğin ivmesiyle elini tutup onu kendine çekti. Bir an sarılıp öpmek, göğsüne sığınmak istedi. Cam kapı açılmıştı. Elini elinden çekip yel gibi öteye geçivermişti. O ise, bu yanda, çantaların arasında öylece kalakalmıştı. Girmesi için cam kapıyı açık tutmuş, çantasından anahtarlığını çıkarmaya çalışıyordu. Geri dönüp sokağa çıkmak, alıp başını gitmek istemişti. Yapamamıştı bunu. Düşüncelerinin sağıntısına kapılıp gitmişti bir an :

Ne işim var bu kentte? Ya bu sokakta? La Fontaine Sokağı... Bizi mi anlatıyor bu sokak şimdi. La Fontaine, olsa olsa, yaşadığımız bu ikilemi bir anekdotla anlatabilirdi. Bu git-geli... Bu iki farklı dünyayı... Bu savruluşu... Ortak yüz sözcüklük aşkı... Tutkuların, böylesi bir çağda da, insanı nasıl savurabildiğini... Evet! La Fontaine ancak bir anekdotla anlatabilirdi bunu. Bir kıssa ile de bitebilirdi bu : Aşklar 'an'lık, tutkular yakıcı, unutuşlar uzun ve sonsuz.

Bu kapı eşiğinde ne arıyorum? Neden sürüklenip geldim buraya? Sözcükler bölük pörçük... Duygularımızı bile artık anlatamıyoruz birbirimize. Oysa, tenlerimiz nasıl da sözlerin önünü açmıştı bize! Meğer birer aldanışmış hepsi! Şimdi iki yabancıyız. Aslı da bu değil mi zaten? Bu cam kapıya yansıyan sureti yalan değil mi? Aramızdaki uçurum böylesi bir saflıkta yaşanmıyor mu? Ya bu şifreler... Bunlar da hayatımızın ne denli ayrı, ayrıksı olduğunu anlatmıyor mu bize?

Gelip elinden tutup içeri çekti, onu. Merdivenleri çıkıp saymıştı dört basamak, Büyükanne'nin evine gitmişlerdi. Büyükanne gitmişti, uzunca bir süre de bu kente gelmeyecekti. Onlar, yeni bir hayatın sönüşünü burada korlayacaklardı. Yeni hayatın seyrine buradan devam edeceklerinin düşlerini anlatmışlardı birbirlerine günlerce. Bu kent onları yeniden var edecekti. Günbegün bunun düşlerini kurmuşlardı aşkın ölümcül sanrısını yaşadıkları o kentte. Çözülen, bir anda değişen neydi? O, hep bunu sorguluyordu. Onları bunca farklı kılan bu kent miydi? Bu kentte akıp giden hayat mıydı? Oysa o, buralardan kaçıp gelmemiş miydi o kente? Tutkuları orada buluşmamış mıydı? Yeniden dönüşünü, gelip bu kente bağlanışını adlandıramıyordu. Kendisini ansızın yüzüstü bırakılmış gibi hissediyordu. İlk kez, onun dokunuşundan ürkmüştü. "Hadi gel canım, gel o kadar kederlenme. Ben senin en iyi dostun olacağım. Aşk her zaman bitebilir, dostluk asla. Ben senin dostun olmak istiyorum. Aşk seni bana kaybettirir, beni kaybettirdiği gibi! Gel, sen de önüne geç bunun..." Bu sözleri kulaklarında uğulduyordu. Gözlerini gözlerine dikmiş, anlamsızca bakıyordu. Odaları havalandırmak için bahçeye bakan pencereleri açtıklarında, aynı anda dile getirdikleri imalı sözleriyle, siyim siyim yağan yağmurun yağışını yine de sevinçle karşılıyordular. Yağmurda, o kentte el ele dolaşmak neredeyse onların tutkularının simgesi olmuştu. Hava kararana değin, ayrı ayrı pencerelerden yağmurun yağışını seyrettiler.

V./

"Sana kuş diliyle konuştum, anlamadın. Sana acıların diliyle ulaştım, sağalmadın. Sana ezgilerin diliyle üfledim, dinmedin. Sana, senin dilinle konuşmaya, bağlanmaya geldim; beni savurdun. Sen, sen bir şeytansın; melek değil!" Sözlerini solgun bir yüzle dinledi. Dinledi de sesi soluğu çıkmadı hiç. Gözleri doldu. Doldu da hiç gözyaşı dökmedi. Hep sen konuştun. Hep sen sorguladın. O, ezinciyle baktı sana. O ilk gece*****, 'dün'ü yaşamak; kapanan kapıyı aralamak istedin. 'Olmaz! Ama sen çok istiyorsan...' deyip, bedenini sana salmıştı. Dokunmalarına, sevmelerine açmıştı kendini. Bu, seni iyice yıkmıştı. Kapanmıştın. Ölü tinler, ölü tenler vuruşarak düşmüşlerdi yastıklara. Ahududular kararmış, kahveler soğumuş, açık pencerelerden içeri savrulan yağmur perdeleri ıslatmıştı.

****** Gecenin sırrını çözmek, aralarındaki tükenişin gizlerine inmek için debelenip durdular. Söze söz yetiştirmişlerdi. Hiçbir şeyin dinemediğini görünce, kalkıp kenti dolaşmaya çıkmışlardı. "Bu kent bizi böyle mi karşılayacaktı? Bu yollar, bu sokaklar bize böyle mi geçit verecekti?" O, susmuştu. Artık konuşmamayı düşünmüştü.*

Dönüp eve geldiklerinde, suskunlukları sürüyordu. Ayrı ayrı odalara geçmiş, kendi dünyalarına dönmüşlerdi. Orada da geldikleri 'durum'a bakışla debeleniyordular.

*O, yanından hiç eksik etmediği **İlâhiname**'yi açıp, kendi suretini okuyordu. 'Ben de bir meczubum, ben de bir yol dervişiyim,' deyip; acının, ayrılığın, yitirişin barınağına bir kez daha o sözlerin çağıltısıyla giriyordu. Solgun yüzünün özlemini buraya sağaltabiliyordu ancak.*

> Mısır'da can gözü açık bir meczup vardı. Dedi ki : Yoldaki coşkun er, sevgilinin derdiyle ölürse, şaşılmaz buna. Şaşılacak şey şudur ki âşık ölmez, sağ kalır.
> Âşık, bir gün bile diri kalırsa mum gibi gözyaşları döker, yanar yakılır.
> Âşıkın işi, düzene girip parlamaz. O, ancak mum gibi ayrılık derdiyle yanar durur.
> Âşıkın yanışı, yüzlerce mumdan artıktır. Çünkü ışığı, kendi mumundandır.
> Ağlayıp sızlanan, âşık, sevgiliyi bulursa bir gül gibi başı üstünde yürür, koşar.*

O ise, bundan böyle, artık **söz**ün peşinden gidiyordu. 'Her şey, ama her şey unutulabilir: ama o **yüz**, o **söz** ve onlarla gelen **acı**,... Asla!' Kapanan gecesinin son sözleri bunlar oldu. Pikapta, halen, **Sarıçiçek** ezgisi çalıyordu. Bariton ses duvarlardan camlara, camlardan bahçeye ulaşıyordu :

Çekerim ayrılık seni bir zaman
Çekerim ayrılık seni bir zaman
Çekerim ayrılık seni...

**İlâhiname*, Feridüddin Attar, Çeviren : Abdülbaki Gölpınarlı, 1947, MEB Yay.

TACİM ÇİÇEK

Oyun; Eşinizle Konuşun

– İŞTE kahveniz, yazar bey(!)

– Başlama lütfen! Şuraya indir! Sessizlik istediğimi biliyorsun, değil mi?

– Bitirmemiştim ki, yeniden başlayayım!

– N'olur ilgimi dağıtma!

– Bu darmadağınık çalışma odasına kapanmaktan başka yaptığın bir şey yok ki zaten!

– Lütfen yalnız bırak beni, sonra konuşuruz!

– Ertelenen diyaloglardan nefret ederim, ertelenmiş buluşmalar gibidir çünkü!

– Ben de çalışmamın içine edilmesinden nefret ederim!

– Bay yazar, ne yazıyorsunuz acaba(?!)

– Rica ederim küçümseme!..

– Öğrenmek istiyorum!

– Yeni bir oyun yazıyorum!

– Kanıksanan oyunların farklı söylemi mi yoksa(?!)

– İşlenen konular yeniden yazılmaz diye bir kural anımsamıyorum...

– Bu tümcenin ayakları yere basmıyor, kendine daha sağlıklı ve sağlam gerekçeler bulsan, iyi olmaz mı?

– İşin yok mu senin?

– Hizmetçi yanım, evin tüm işlerini bitirdi. Sözde eşin olan yanım(!) burada.

– Öyleyse oyunumdan söz edeyim biraz...

– Her yazdığın şeyle 'oyun yazarı' olamayacağını ve olmadığını kanıtlamaktan başka hiçbir şey yapmıyorsun, yeter!

– Benimle seviyeli konuş, alay etme! Hakkımda yazılanlar, oyunlarım için söylenenler, şu plaketler ve ödüller, övgü dolu belgeler neyin nesi peki? Yaşamda karşılığımı bulduğumun kanıtları değil mi? Bunlara niçin kör bakıyorsun? Bizim dışımızdakilerin bana duyduğu saygının milyonda birini dahi göstermemen neden? Yazdıklarımı okumadığın gibi, izlemiyorsun da...

– Çünkü, beğenmiyorum! Seni de kıskanmıyorum...

– Bunlar yeterli değil!

– Oyunlarını ciddi bulmuyorum. Okumaya ya da izlemeye değer görmüyorum! Biz, yokluk içinde kıvranırken senin kara bir tutkuya dönüşen bu gereksiz

çabanı hoş görmüyorum...

– Kültüre, sanata ve edebiyata sevdalı bir insan olarak bunları nasıl söylersin?

– Mum dibine ışık vermez. Maalesef, kendince bir mumsun ama, dibini görmüyorsun. Orada biz varız : Ben ve çocuklarımız!

– Başa dönmeyelim yine!

– Niçin gerçeği görmek istemiyorsun. Asıl işinden kazandığını – ki bu hepimizin geçim kaynağı – sen oyunlarının sahnelenmesine harcamıyor musun? Oyunlarınla da para kazanmalısın, demiyorum; ama bütçemizden harcanmasına da katlanamıyorum. Yaptığın bir mastürbasyon, bundan vazgeç, olur mu!

– Ne eksiğin var ki?

– Konuşmayı başka bir boyuta çekme şimdi. Başkaları ile kıyaslamaya başlarsam bizi, eksiklerimizi somut olarak görürsün; ama her benzetmenin yanlış olduğu gibi bunun da yanlış olacağını bildiğimden kıyaslama yapmayacağım. Fakat pek de iyi durumda olduğumuz söylenemez.

– Fakat, yazmak yaşamımdır benim!

– Sözünü ettiğin 'yaşam'ın atmosferi bizi yavaş yavaş boğuyor.

– Tamam, haklısın. Ama bir de beni düşün. Oyun yazmazsam ve sahnelemezsem, sudan çıkarılan balık gibi olurum anlıyor musun?

– Benzetmene katılmıyorum, çıkıyorum.

– Gitme, dur!

– Ne var yine?

– Artık yazmayacağım, ama bir koşulum olacak!

– Ne koşulu?..

– Yazdığım son oyun olacak olan 'oyun : eşinizle konuşun'u dinlemelisin. Farklı bir söylem geliştirmeye çalıştım. Hiç yapmadığım bir şeyi yap ve şu koltuğa otur. Beni dinle! İkimiz için iyi olacak!

– Oyunumu dinlemezsen, şu kamaya benzeyen zarf açacağı ile beni zorlar mısın?

– Hayır!

– Sıkılırsam kalkarım ama...

– Anlaştık!

1. PERDE

Sahne : Bu çalışma odası gibi bir yer. Seyircilerin karşısındaki duvarı kaplayan bir kitaplık. Kitaplık dolu. Ara boşluklarda, plaketler, masklar ve çerçeveli fotoğraflar bulunuyor. Küçük küçük biblolar, alçı ve mermer tozundan heykelcikler : Antik Yunanlılara ait. Ağaçtan yapılmış kağnı, döven ve öküz modelleri, kitaplığın üstünde sergilenenmiş. Yine çalışma odasını yansıtan sahnenin uygun yerlerine asılmış afişler, resimler var. Kitaplığın hem berisinde ceviz kaplamalı uzunca bir çalışma masası. Üzerinde : Bir daktilo, dergiler, gazeteler, kitaplar, kalemlik ve düşünen adam heykelciği. Bu masanın önünde küçük bir sehpa ve üzerinde de parlak yapraklı devetabanı, beyaz bir saksı içinde. Bu sehpanın çevresinde gülkurusu renkli ikişer koltuk, masanın renginde ve antika.

Her iki yan duvarda Neşat Günal'ın birkaç tablosunun kopyaları asılı. Yan duvarların üçüncü duvarla bağlantısını sağlayan köşelerde, çiçeklikler : yeşil yapraklı bitkilerle dolu.

Rengârenk bir kilim tabanı boydan boya kaplamış.

Müthiş bir sessizlik... Bana benzeyen yazar, kitaplığın yanındaki kapıdan giriyor. Masadaki daktiloya beyaz kâğıt takıyor. Sessizlik daktilo tuşlarının sesiyle bozuluyor. Çalışma masasını aydınlatan tepedeki ışık daha da artıyor. Yazar ışık içinde kalıyor. Yazdığını beğenmiyor. Çıkarıyor, buruşturuyor ve masanın önündeki çiçeğin üzerine atıyor... Yeni taktığı kâğıdı da, diğerlerini de buruşturuyor, gelişigüzel sağa-sola atıyor... Perde kapanıyor, ama daktilo sesini seyirci işitiyor...

2. PERDE

Perde açılır : Masanın etrafı ve odanın içi buruşturulan kâğıtlarla doludur. Binlerce kâğıttan dolayı odanın tabanı görünmemektedir. Yazar, masaya yüzükoyun abanmıştır. Uyumaktadır. Sessizlik vardır yine. Beyaz köpükleri andıran kâğıtlar da hareketlenme olur. Yazarın uyuduğu masanın önündeki sehpanın berisinde kâğıtların arasından önce iki el çıkar. Bu eller, kâğıtları oraya buraya iter, seyirci bir kadın görür. Kadın, kâğıtların içinden çıkmıştır. Şaşkınlık içindedir. Terlemiştir. Gözleri korku doludur. Heyecanlıdır. Bir süre sonra, masada uyuyan yazarı fark eder. Usulca ve çekine çekine ona sokulur. Şöyle bir dokunur yazara. Yazar uyanır. Gerinir, esner. Kendisini uyandıranı görünce ölü görmüş gibi geriye (doğru) çekilir. Kaçmak ister sanki. Öylece durur yerinde.

– Olamaz böyle bir şey!

– Neden olamazmış?

– Yaratmaya çalıştığım oyun yazarının eşisin!..

– Evet!..

– Ama bilincimin ete kemiğe büründürmek istediği eş değilsin!

– Ne var bunda?

– Bilinçaltına itmiştim seni, sen; ne kadar çıkmak istediysen de engel olduğum için bu kadar kâğıdı harcadım, bu rüya olmalı!

– Kendine gel! Neler saçmalıyorsun! Çok geç yattın herhalde. Uyanıkken düş görene ve bunu gerçekle birleştirene ne denir biliyorsun. Keşke seni uyandırmasaydım. Eşinim senin, eşin!

– Yani, şimdi!

– Yeter artık! Bu kâğıtlar da neyin nesi, tutumsuzluk ikinci adın olmalı senin, ekonomik davranmak gerektiğini söyleyen sen değil misin, bu ne perhiz bu ne lahana turşusu! Bir çuval getirip şu kâğıtları toplayayım, sen de yüzünü yıka, kendine gel. Kahvaltını yap.

3. PERDE

Perde açıldığında yazar oturuyordur. Kâğıtlar yoktur. Yorgundur. Kadın odaya girer. Dik başlıdır. Hiddetlenir.

– Ne düşünüyorsun?
– Seni!
– Niçin ama?
– Hem eşimsin, hem eşim değilsin sanki!..
– Nasıl oluyor bu?
– Eşimin aynadaki görüntüsü ne kadar eşimse, sen de o kadar eşimsin.
– Saçmalama!
– Seni anlatacak sözcük bulamıyorum, ama bir garipsin.
– Bilincindeki şablona uymadığım için mi?
– Belki de...
– Şunu unutma, bilincindeki 'ben' karşında duran ben olabilir miyim hiç. Ben kendimim, senin biçimlendirmeye çalıştığın değilim, tamam mı!
– Uzağa bakar gibisin. Gözlerin beni görmüyor. Ellerimi tutan ellerin de yok. Gülümsemen bile içten değil. Yanımdasın, ama uzaksın. Anlayamıyorum bunu. Sesin, konuşma tarzın, değişmiş. Seninle ilgili yarattığımı söylediğin 'imaj'ı bırakalım bir kenara; gerçekten seni tanıyamıyorum, kendin değilsin!
– Ne saçmalıyorsun sen! Yeni oyunun için diyalog oluşturmaya çalışıyorsun! Bu defa oyununa araç olmayacağım! Çünkü, içten sözlerimi değiştiriyorsun. Sahnede bambaşka biri oluyorum bu yüzden, yeter! Bu tarz sözlerinle aklınca beni aşağılıyorsun, öyle mi? Benimle ilgili asıl düşüncen bu. 'İmaj' da değil hani.
– Seni gerçekten anlayamıyorum. Her sözünle, sana dair kanımı doğruluyorsun. Şimdi de uzak ve ıssız bir dağ çeşmesinin suyusun. Değişen mevsimle birlikte bir yaşlının telaşı içine düşmüşsün. Farkında değilsin. Korkuyorsun da. Paranoyakça saptamalarına yalnızca gülerim. Daha içmedin, ama kızgınlığından dolayı bilinçaltının sözcüsü olduğunu söylemeliyim. Seni, oyunlarımda kullanmak mı, sahnede değiştirmek mi sözlerini? En son yapacağım değil, hiç mi hiç yapmayacağım ve düşünmeyeceğim bir şey bu, anladın mı? Aslında beklediğin ve istediğin bu. Ama meraklanma, seni asla bir oyun kahramanı olarak düşünmedim, düşünmeyeceğim!..
– Psikolog olduğunu da öğrendim böylece. İnsanları ne kadar kolay yargılıyorsun, adlandırıyorsun. Şöyle bir bana bak; ben, daktilo tuşlarına basarak yarattığın biri değilim. Bir gün, ortada hiçbir şey yokken, yani durup dururken intihar etmek istedim. Balkondan atlayarak. Kalabalık caddeye kendimi atarak... Oysa intiharı hiç düşünmemiştim. Mutluydum da. Nedense, yaptığımı da görüyordum : Yerimden kalktım. Balkona geçtim. Balkonun demir parmaklıklarını aşacaktım ki belimden tutarak yakaladın beni. Kendine çektin. Öyle içtendin ki. Şaşırdım. Yaptığım eylemi söyledin, inanmadım. Yaptığımdan utandım. Bir daha da böyle bir davranışa kalkışmadım, ama bu sözlerinden sonra başarısız olan eylemime üzüldüğümü söylemeliyim...
– Kendini acındırma. Duygu sömürüsüne karnım tok! Kendini sorgula hele. Beni, oynatıcı olacağın bir kuklaya dönüştürmeye çalıştığını gör! Bu kuklanın ipleri, incecik saz telleri. Bunlarla beni acılandırmayı düşündüğünü kabullen. Benimle birlikte kendini de yok etmeye başladığını kavra. Kendine dönüp bu olumsuzlukları görmek işine gelmiyor. Anlatmaya çalıştığım kişiliğinle karşılaşmaktan korkuyorsun. Çünkü, bana açıklamaya çalıştığın kişi olmadığını benim

kadar, hatta benden daha çok biliyorsun, yalan mı? Diyelim ki sahnede yarattığım sen; olmak istediğin kişilik, ama her nedense şiddetle karşı çıktığın kişiliğin. Onunla bu biçimde mutlu ve uyumlu olmana olanak yok. Asıl olması gereken kişiliğinle bu biçimle mutlu ve uyumlu olmaya niçin karşısın ki? Asıl kişiliğinden niçin korkuyorsun? İntihar, neyin çözümüdür? Kendinden kaçabileceğini sananların geriye – kimi zaman – dönüşü olmayan yolda sürdüğü vahşi bir attır. Bu soyut ata binici olmaya kalkışmak, uçaktan çıkıp boşlukta yürümeye benzer.

– Yeni bir fantezi mi bu? Zakkum çiçekleri arasında bırakıyorsun beni. Sözlerin, birer soyut ok gibi, ama gerçek oklardan daha çok acı vererek yüreğime giriyor. Karşında bir hedef tahtasıyım. Kutlarım : On ikiden vurdun! Sözlerin aynı zamanda da gözlerimi açıyor. Bilincimi besliyor. Bana giydirdiğin giysileri paramparça ediyor. At gözlüğümü çıkarıyor. Bukağıları kırıyorlar bir bir. Karşında pandomimci olarak bulunmaktan kurtarıyorlar, gerçekten! Daha vakit varken, daha bedenimi saran etkinin buzları erimeden, daha uykudan uyanmadan gözlerim, daha sihirli bir öpücük olmadan söyleyeceklerin baldıran zehirini şarap diye sun bana. Benden kurtul. Sözlerin ucu sivri bıçaklar gibi, beni kendime getiriyorlar. Sözlerin uyuyan prensesi uyandıran öpücüğe dönüşüyorlar, farkında mısın ama. Tekrarlıyorum : Daha çok geç değilken baldıran zehirini sun, durma!

– Neler söylüyorsun be?

– Masaldaki 'uyuyan güzel' olmayacağımı bil. Tamamen kaldırdığında üzerimdeki etkini ve görünmez bağlarını, susmayacağım. Yılların suskunluğunu unutmayacağım. Hesap soracağım...

– Kimden?

– Senden!

– Niçin?

– Çünkü, bu an'a kadar kendinde hapsettin beni, uyuttun ve her nasılsa beni bıraktın. Bu anın koşullarını yarattın. Üstelik de geriye dönülemeyecek artık. Ok yaydan çıktı bir kere. Kum saati çalışıyor. Zaman benden yana.

– Keşke mutlu anım dediğin o gün de ölseydin. Keşke seni kurtarmasaydım da... O eyleminden sonraki her an, her gün ürettiğin ya da kurduğun fantezilerden bıktım. Yaşamı kâbuslara boğdun. Düşlerimle gerçeğimi senin yüzünden karıştırmaya başladım. Ne zaman biteceği bilinmeyen bu gündüz kâbuslarına son ver! Bazen rüyalarım ve düşlerim mi gerçek yaşamım, yoksa seninle yaşadıklarımız mı rüya ve düş anlayamıyorum...

– Niçin bağırıyorsun ve sinirleniyorsun? Burada olmamı sen istedin. Yarattığın bir oyun kişisi değilim. Bunu unutuyorsun sanıyorum. Senin oyun karakterlerin, üretemezler, kıyaslayamazlar, yaşayamazlar, benim gibi. Yalnızca senin yüklediğin kişiliğin varlığı içinde düşüncelerini aktarırlar. Kaset gibi. Film gibi... Benimle senin kafanın içindeki ben arasındaki farkı kavrayabildin mi?

– Seni anlamıyorum! Olumsuz bir prototip olarak düşünmemiştim seni. Ama her yazdığım tümcede karşıma çıktın. Bu yüzden binlerce kâğıt yırttım. Buruşturdum ve attım. O kâğıtların arasından çıktın sen, evet. Eşime benzeyen birini düşünüyordum, ama bu kadar da değil. Yeter artık, bu oyuna bir son verelim! Hiçbir yazarın yarattığı ya da yaratmak istediği kişilik kâğıtların arasından çıkıp ete-kemiğe bürünmez ve senin gibi yaratanına yön vermeye çalışmaz!..

– Aynı senin gibi düşünüyorum. Söylediğin doğru, ama ben kâğıda kendince biçimlendirerek yazmak istediğin kişi olmak istemediğimden dolayı karşındayım. Senin eşinim, eşin!

– Hayır, eşim olamazsın sen!

– Peki kimim öyleyse?

– Kendini bana yazdırmak isteyen bir kişilik, ama yazmayacağım. Onu içimden atana kadar direneceğim. Bunun bir yolu olmalı ve ben bu yolu bulup seni aklımdan çıkaracağım!

– Düş ile gerçeği, benimle yaratmayı düşündüğün 'beni' birbirine karıştırdın herhalde. Kendinden, yaşadığın çevrenden ve ailenden o kadar uzaksın ki ne yaptığını, ne söylediğini bilmiyorsun. Ayakların ne zaman yere basacak? Oyun kahramanlarının aracılığı ile başkalarına 'kendiniz olun' demekten vazgeç! Kendine bak hele. Sen kendin misin? Bencilliğin boyunu aştı, ama göremiyorsun bunu. Usunda canlandırdığın ve yazdığın insanlar benim gibi ete kemiğe bürünemezler. Senin insanlarını canlandıran oyuncular da senin insanların değiller, anladın mı? İpli kuklalarla, ipsiz kuklalar arasında fark var : İlkinde ipler, konuşanın, ikincilerin ipleri oyun yazarının ellerindedir. Senin insanların ipsiz kuklalardır. Ben kuklalarına benziyor muyum?

– Bu çalışma odası, kafamın içi. Sen ve ben de kafamın yaratmaya çalıştığı oyun tipleriyiz...

– Saçmalama lütfen! Benden ve kendinden esinlenerek yarattığın ipsiz kuklalar ne kadar biz olabilirler? Çıkmazlarından biri de bu. Özgün düşünceleri kendine mal ediyorsun. Bu düşünce hırsızlığıdır...

– Seninle tartışamayacağım. Bu denli demagog olduğunu bilmiyordum. Yarattığım bir sahne karakteri olarak karşıma çıkmana daha fazla katlanamam. Bu delilik. Başkası olma kendin ol!

– Senin, sözcüklerle, eylemlerle sınırladığın, eylemsiz ve tepkisiz ipsiz kuklalarından değilim! Halen, içindeki oyun kişilerinden kurtulamamışsın, kendine gel!

– Yeter! Nesnel olayım diye sana katlanıyorum! Ya sus ya da konuşurken ölçülü ol!

– N'oldu, sözde doğrularını dinleyen ve asla soru sormayan dinleyici kitlesi yok diye mi bu tepkin?

– Saçmalama!

– Yalan mı peki?

– Yanlış anlıyorsun beni!

– Gözündeki merteği gösterdiğim için mi? Seni düşündüğün gibi anlatmadığımdan mı bütün bunlar? Söylesene?

– Bak...

– Oradan, buradan çaldığın oyunlarını, yazılarını bildiğim için mi aşağılıyorsun beni? Yaptığın her şeyle, yazdıklarınla yalnızca kendini kandırdığını bilmiyor musun?

– İleri gidiyorsun!

– Şu fotoğraflara bir bak hele! Aynı giysiler içinde olmanız bir rastlantı mı acaba? Ya şu aynı maskelerle çektirdiğiniz fotoğraf da mı bir rastlantı? Bölünüp

çoğalan bir amip gibi özdeşsiniz aslında. Aynı nedenler aynı sonuçları oluşturur. Bir fabrikanın ürünlerine benziyorsunuz, bay yazar bozuntusu...

– Çok oluyorsun ama! Bir oyun kişisi bu kadar canlı olabilir mi? Bu kadar gerçek olunur mu? Yazarı, aşağılayabilir mi oyun kişisi?

– Sağlıklı bir ruha sahip olmadığını biliyordum, ama bu kadarını beklemiyordum. Oyun kişisi değilim ben!

– Beni kandıramazsın! Daktilodan çıkarıp attığım kâğıtların arasından çıktın. Yazmak istemediğim tipsin. Sana direneceğim ve seni yazmayacağım! Çaban boşuna.

– Daha fazla konuşmaya gerek yok. Bildiğinden şaşmıyorsun. Yazmak kolay değil. Hele başkasının yararlanacağı, etkileneceği, bilgileneceği; bilinçli, aydınlık ve sorgulayan tipler oluşturmak, bütün insani yönleriyle ama, daha zor. Kendini kandırıyorsun. Ondan bundan aşırdıklarını, eski oyun kitaplarından dönüştürdüklerini ürünün diye sunmak doğruluk mudur? İnceleyesin diye sana gönderilen oyunların bazılarını – beğendiklerini – kendine mal etmedin mi? Halen bu davranışın sürmüyor mu?

– Sus dedim sana, sus!

– .....

Masadaki kalemliğe uzanıyor yazarın eli. Madeni zarf açacağını sağ eliyle kavrıyor. Madeni zarf açacağı kamaya benziyor. Kadının üstüne yürüyor yazar. Kadın korku dolu gözlerle soldaki yan duvara kadar gerileyebiliyor. Yalvarıyor. Yazarın gözü dönmüş. Onu duymuyor. Zarf açacağı ile duvara yaslanan kadını delik deşik ediyor... Sonra seyirciye dönüyor... Ağlamaklı, şaşkın ve oldukça üzgün...

4. PERDE

– Ama nasıl olur!..
– Bana ne yaptın böyle?!..
– Ama ben, kâğıtlardan çıkan kadını öldürmek istedim.
– Ne kadını, ahh; oyunun üzerine konuşuyorduk..!
– Gerçekten de kâğıtların arasından bir kadın çıktı.
– Ahh... Ölüyorum.
– Sana benziyordu, ama sen değildin o!
– Ço...cuk.....
– Seni değil, onu öldürmek istedim! Onu... onu!..

PERDE KAPANIR...

BASINDAN

'Oyun : Eşinizle Konuşun' yazarı Özden Özdek, iki çocuk annesi eşini madeni zarf açacağı ile hunharca öldürdü. 'Onu değil, bana kendisini yazdırmak isteyen kadını öldürdüm,' diyen Ö. Özdek, cinayet anını hiç anımsamadığını sözlerine ekledi. Akli dengesi yerinde olan yazarın eşini öldürmesi sanat dünyasında ve dostları arasında şaşkınlık yarattı. Uyumlu bir çift olarak tanının Özdek ailesinin geride bıraktığı sorulara halen yanıt bulunamıyor... ◎

BEHÇET ÇELİK

Bütün Sahil Sen Olmuş

BU MİNİBÜSE aylar önce binmeliydim. Denizin bulanık bir karanlık olduğu; yağmurun yolu, koyu renk yapraklı portakal bahçelerini ıslattığı; denizin bile üşüdüğü gri bir sabahta gelmeli; başımı, şu an olduğu gibi, minibüsün camına dayayıp seninle konuştuğumuzu kurmalıydım bütün yol boyunca. Bu kasabada kalabileceğim bir yer var mı? Ansızın yola düşerek yarım bıraktığım işler nasıl tamamlanacak? Bu soruları hiç anmadan; seni, "Kötüyüm," diyen sesini, her ağlayışında kırmızılaşan, ama görkemini yitirmeyen su yeşili gözlerini düşünmeliydim.

Yapamamıştım. Böyle bir yolculuk aklıma gelmiş, ama cesaret edip de, önce on iki saatlik bir otobüs, sonra da dört saatlik bir taka tuka minibüs yolculuğunu göze alamamıştım. Sorun yalnızca zaman ve yol muydu? O günlerde, derdimi açabildiğim biri olsa da, bana, "Neden gitmedin?" diye sorsaydı, "Gelsene demedi ki!" derdim. Kışın mazeretim olabilirdi bu cümle, ama bugün bu yolculuğu geç de olsa göze alan biri için koca bir yalan. Her mazeret gibi karşısındakini inandırsa da, insanın kendisine yalanı. Bana o günlerde yolladığın mektupları yeniden okusam, içinde ne çok "Gelsene" bulacağım. El yazın uzun süre elimi yakacak demek ki.

Bütün sahil sen olmuş. Oysa bu sahil benim ilk gençliğimdi. Bitmek bilmeyen yaz yalnızlıklarını buralarda yaşamıştım. Sanki on yıl her yaz gelip geçtiğim bu yerlerde hiçbir anım olmamış gibi, binaların arasından denizin her göz kırpışı, her kilometre taşı, her bahçe, her incir, her mavilik seni hatırlatıyor. İşin tuhafı, seni buralarda görmedim bile. Bu sahildeki bir kasabada topu topu dört ay yaşayıp gittin buralardan. Uzak, tozlu, bir başka kasabaya... Ama tam da bu yoldan geçerek gittin. Belki tam da şu mısır tarlasına dayayıp gözünü eski bir sevgiliyi düşündün. O da bir daha dönmemek üzere terk etmişti şehri. Yarım kalmıştı içinde bir şeyler, söylenmemiş şeyler vardı. Neredeyse her harfi titreten bir sesle, "Hep böyle oluyor," dememiş miydin? Söyleyecek sözü olmayanların aptalca şaşkınlığıyla gözlerinin içine bakmıştım. O da bir iki saniye, kaçırmıştım sonra. Yardım istiyordun, ya da bana öyle geliyordu, daha doğrusu ben bir şeyler yapmak istiyordum senin için, ama yapabileceğim hiçbir şey yoktu. Sana dilim döndüğünce, kimsenin kimseye yardımı olamayacağına inandığımı söylemiştim. En temel noktada yapayalnız olduğumuzu, insan için tek olası yardımın kendisinden gelebileceğini. "Olsun," demiştin gülümseyerek, "şu an yanımdasın ve bu benim için çok önemli. Yanımda olmasan, dayanamazdım..."

"Gündüz neyse de, akşamlar geçmek bilmiyor. Bir de sana yazmak olmasa," diyordun bir mektupta. Ne yazık ki, otuz yıldır ilk kez, yapayalnız geceler geçirdiğin kasabana sen varken gelemedim. Biliyorum içinde en ufak bir burukluk bile yok, ama ben kendime kızıp duruyorum. Birazdan senin izlerini arayacağım kasabada. Geçen altı aydan sonra bir yerlere attığın sigara izmaritini görmeye çalışacağım. "Tam bu köşeden, şu beyaz evin kenarından denize bakmıştır," deyip uzun uzun bakacağım ben de.

Ne kadar birbirine benzer bu kasabalar. Öncelikle meydan, onun göbeğinde hükümet konağı, adliye, bir çay bahçesi, anıt, PTT... Sana telefon da edemem. Nedense, buraya geldiğimi öğrenirsen üzüleceğini düşünüyorum. Sana anlatamam ki, içimdeki ağrıya rağmen buraya güle oynaya geldiğimi aslında. Bu yolculuğa karar verdiğim an, bir telaş başladı içimde. Sen gittin, ama kederinden bir parça kalmış olabilir bu kasabada. Ona rastlama olasılığı beni buralara çekti. Belki de, Akdeniz'in hayatımın donmuş yanlarını eriteceğini umuyorumdur, kim bilir?

Bir süredir yazmıyor, arayamıyorum seni. Çaresizliğimi anlatamadan, içime atarak yaşıyorum. Bir zamanlar uzun uzun yazar, telefonda sana binbir şaklabanlık yapardım. Şimdiyse, her sözüm çaresizliğimi ele verecek sanki. "Çare olman gerekmiyor," diyeceksin, benim sana öğütler verdiğim gecedeki sesimi ödünç alarak. Sana, "Yapsan, etsen," dediğim şeyleri yapamadığımı görmeni mi istemiyorum yoksa?

Büyük laflar edip, altında kalmış birinin utancıyla başımı öne eğip yürüyorum sokak aralarında. Birazdan bir kıyı kahvesine oturup kasketleri geniş köşeli ihtiyar adamların, esmer, bıçkın sarkık bıyıklı gençlerin birbirlerine, "Bu adam da ne iş?" diyen bakışları altında sana üç beş satır bir şeyler yazacağım. Kendi çaresizliğime çare diye seni bulduğumu. "Bir tek sana anlatabiliyorum," dediğin sıkıntılarının içimde gri bir gök, yersiz bir düşme duygusu yarattığı anda, nasıl olduysa, üzerime örttüğüm örtünün kalktığını. Hastalıktan kalkar gibi gerindiğimi, gözlerimin kamaştığını... Günlerdir, uzunca bir süredir alışkanlık şeklini alan televizyonu açmadığımı, saatlerimi gazeteyi en küçük ilanına kadar okuyarak öldürmediğimi. Yıllar sonra ilk kez uyku tutmayan bir gecede kendimi sokaklara attığımı. Yürüdüğümü, sen yanımdaymışsın gibi konuştuğumuzu.

"Sabahları dalga sesleriyle uyanırdım, kahvaltımı deniza bakarak yapardım," demiştin birinde. Neredeydi kaldığın misafirhane? Şu bina mı? Beni de misafir ederler mi? Kimin mi misafiriyim? Genç bir kadının, genç ve hoş ve su yeşili gözlü bir kadının kederinin birkaç günlüğüne misafiri olacağım. İyi anlaşıyoruz kederiyle. Herhalde bir namus meselesi olmaz, onun kederiyle birkaç gün geçirmemiz. Emin olun, kötü bir şey yapmayız. Teneke kutudan bile içmeyiz birayı. Bardağa doldururuz. O saçmasapan şarkıcının promosyonunu yaptığı cipsten yemeyiz. Çekirdek, fıstık falan alırız. Bakmayın keder olduğuna. O kadar hoş sohbettir ki, inanamazsınız bir kederle arkadaş olmanın bu denli güzel olabileceğine. Yüksek sesle konuşmayız. Belki yalnızca bakışarak konuşuruz. Tamam, tamam ben de inanmadım buna. Kabul, gevezeyim. Konuşur ve konuştururum. Şimdi olduğu gibi tutamam çenemi. Hep istemişimdir, insanlar ben konuşmadan beni anlasınlar. İlk gördüklerinde yıllardır tanıdıkları biriymişim gibi bir yakınlık olsun.

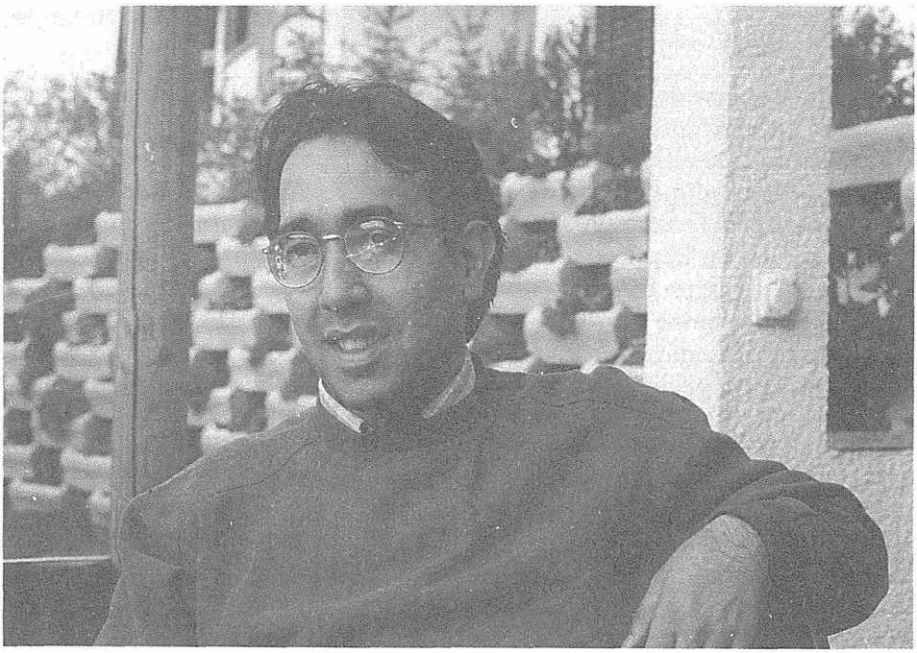

Konuşmama gerek kalmasın. Olmuyor. Kendimi konuşmak zorunda hissediyorum. Bu dünya güzeli kederle de nasıl oldu yakınlaştık anlamadım. Konuştukça, espri yaptıkça yakınlaşmayıp kaçtığımı anladı bir gün. Kovaladı. Onun da aklı başında değildi herhalde. Şöyle bir tutup baktı gözlerime. "Sus!" dedi ve anlatmaya başladı.

Hiçbir devlet misafirhanesine kabul edilemeyecek kadar pis görünüyor olmalıyım. İki gündür yoldayım, otobüste pantolonuma döktüğüm Nescafénin sarı izi ve beş günlük sakalımla Tanrı misafiri bile olamam. Yabancı gezginler henüz bu sahillere kadar gelmediler. Ahali alışkın değil tuhaf yabancılara. Onlar için yalnızca yazlıklara gelen temiz giyimli, her dem beyaz şortlu, makosen pabuçlu "yazlıkçılar" var. O kadar belli ki onlardan olmadığım. Kasabayı alışveriş yapmak için karış karış dolaşmıyorum, yürüyüşüm yavaş; dediğim gibi kılığım da şüphe uyandırıcı. Sen burada olsaydın, kederinin değil, senin misafirin olsaydım, bir güzel tıraş olur, ucuzundan temiz bir pantolon alırdım. Saçlarımı tarar, gözlüğümü siler, öyle çıkardım karşına. Sen olsan böyle gelmezdim ki zaten. Sen olsan... ama yoksun...

En çok korktuğum, birdenbire bu kasabanın bütün büyüsünü yitirirken, dönüşün de gözümde büyümesi. Kalakalmam. Yavaş yavaş bu kaçınılmaz sona yaklaştığımı hissediyorum. Bir yer bulup oturmalı. İki satır bir şeyler yazmalı sana. Postanede memura, "Aman damgayı okunur vurun, bilsin burada olduğumu," diye sıkı sıkı tembihlemeli. Müzik dinlemeye gittiğin bir yerden söz etmiştin, orayı, ya da bir benzerini bulmalı. Senin de eşlik ettiğini düşündüğüm bir türküye eşlik etmeli. Sesini duyar gibiyim. Buruk sesini, gözlerin gibi duru, insanı alıp uzaklara götüren. Bütün kırılmışlıklarını insana yeniden yaşatan, "Ne çok kırıldım, kırıldımsa da güzel kırıldım," dedirten kırgın tınıyı.

En son görüştüğümüzde, kötü bir sabahtaydık. İkimiz de gün iyice ışıyıp dışarıdaki o tekdüze hayatın başladığı anda ne yapacağımızı bilemiyorduk. Yalvarırcasına, "Uyusana biraz," diyordun. Belli ki, uykuya sığınacağımı sanıyordun, oysa ben korkuyordum uyumaktan, birdenbire günün parlamasından, o anın gelmesinden. Gözlerim bütün geceyi uykuda geçirmiş gibi açıktı. Sen, "Hadi biraz uyu, n'olur!" dediğinde, "Boş ver," bile diyemiyor, senin için uyumaya çalışıyordum, olmuyordu. Gidip geliyor, beni uyanık görünce yanıma varıyordun. Usulca başımı dizine yaslamıştım son varışında. Sen de usulca bu kasabayı anlatmıştın. Yalnızlığı bu kasabada öğrenmiştin, gözlerin parlamıştı bunu söylerken. O parıltıda bizi bekleyen gün ışığına direnmemizi sağlayacak bir şeyler vardı.

Şimdi yalnızım, senin kasabanda. Ne olduğun kasaba, ne evlendiğin şehir, yalnızca bu kasaba senin. Bense, yabancısıyım bu kasabanın, garson bakışlarıyla söyledi az önce. Ben de boş veren bir gülümsemeyle, "Hiçbir kasabanın yerlisi değilim ki," dedim. "Belki bir gün, yersiz yurtsuz biri de beni mülteci alır, diye bekleyip duruyorum." Ben bile inanmadım yanıtıma. Bütün kahve gülecek sandım. Kimsenin bana baktığı yoktu, garsonun da. Hepsi yine kuruntuydu. Derin bir soluk alıp gülümsedim. Bambaşka bir şey dank etmişti kafama : Kendime bir kasaba kurmalıydım.

Senin burayı kurduğun gibi; yalnızlığı, yağmuru göze alıp, Evet, ben de bir kasaba kurmalıyım; senden, kederinden, yalnızlığından alıp, birkaç kişinin daha verecek bir şeyleri varsa, onları da ekleyerek. Önce bir meydan ayarlamalı, meydana bir konak kondurmalı, bir de heykel, mutlaka olmalı. Görkemli bir de misafirhane yapmalı sonra. Bir yerden bir yere geçerken uğrayanlar dinlensin, kendine gelsin diye. Beni soran olursa mutfağında olacağım misafirhanenin. Kasabamın yerli yemeklerinden yapacağım. Bakarsın, benim bu kasabaya gelişim gibi, yıllar önce çekip giden birinin de kasabama uğrayacağı tutar. Yorgundur, açtır, buruk bir gülümseme, ılık bir çorba çekmiştir canı. Ayıp olmasın!

MEBUSE TEKAY

Yüzleşme

GÜNEŞİN tozlu pencerelerdeki ışığı çekilirken, koridordaki sesler de kesilmeye başlıyor. Annemle karşılıklı yatıyoruz. Yüzünü görebilmek için, başımı refakatçi yatağının ayak ucuna koyuyorum. Gözlerindeki nem içimi burkuyor. Dün gece hiç uyuyamadı. Bu gece de uykusuz kalmasından korkuyorum. Hiçbir şey sormuyorum.

On bir gündür buradayız. Geriye, çok gerilere dönüyoruz. Hüzünlü ve keyifli bir yolculuk bu. Bildiğimi sandığımdan ne denli farklı. Bu farklılıktan hoşnut, gülümsüyorum. Gülümsediğimi fark etmiyor. Boşluğa takılı kalmış gözlerinde bütün bir yaşamı taşıyor.

– İşte geldik işte gidiyoruz. Sanki pencereden girdim, kapıdan çıkıyorum. Seksen altı yıl nasıl geçti? Ben ne zaman genç oldum, bu çocukları ben mi büyüttüm, doğanlardan doğanlar ne zaman büyüdü? Neler gördüm, neler geçirdim? Tombul götlü dünya ne başladığı yer belli, ne bittiği yer. Şimdi senin üniversitede okuduğun günleri düşünüyorum. Hep gece çalışırdın, ben de oyuna giderdim. Nafile Hanım her gece gelir, "Haydi asker arkadaşım bu gece Muazzez'deyiz, hazırlan," der, kapıda beklerdi. Bir gece gelmedi. Nafile Hanım'ı bir daha da gören olmadı. Ardından neler söylediler neler... Yok gizli polismiş, yok boşandığı kocası tehdit ediyormuş da ondan kaçmış, falan filan. Bir muamma oldu kaldı. Yaşıyorsa Allah selamet versin, yaşamıyorsa Allah rahmet eylesin, iyi kadındı. Aklıma nereden geldi dersin? Sen de komşularına hastanedeyiz diye haber vermedin. Neler düşünmüşlerdir kim bilir? Ana, kız, torun hepsi birden kayboldu demişlerdir.

– Bizi kimse tanımıyor, yokluğumuzu bile fark etmezler, merak etme.

– Olur mu hiç? İnsan kapı komşusuyla tanışmaz mı? Hastalansan bir tas çorba getirecek kimsen yok mu şimdi senin?

– Anne, burası Samsun değil ki. Herkesin işi başından aşkın. Ölsek fark eden olmaz.

– Desene burada insanlık ölmüş.

– Ben bir neskafe içeyim, sen de içer misin?

– O bulaşık suyu için ağzımı bulaştırır mıyım ben? İçeceksem adam gibi kahve içerim.

Kahvemi alıp balkona çıkıyorum. Amacım konuşmayı kesip konuyu dağıtmak. Aklım uyusun, dinlensin, iyileşsin diyor. Oysa için için konuşmasını istiyorum. Belki bu fırsatı bir daha yakalayamayacağız. Yine de biraz ağırdan alıyo-

rum, belki uykuya dalar diye düşünüyorum. Karşıdaki bina okul olmalı. Asık yüzlü, bol pencereli, koca bahçesi beton döşeli. Neden bir iki ağaç dikmezler, çiçek yetiştirmezler, neden her yer taş sanki? Yetiştiğimiz yerler de bizi belirliyor. Bu göz alabildiğine taş alanlardan, taş kalpli insanlar çıkıyor.

İçeri girip yerime uzanıyorum. Annem ara vermekten sıkılmış gibi hemen söze giriyor :

– Biliyor musun ne babanı, ne de beni anladın. Senin gözünde ben hep ezildim. Oysa baban beni çok hoş tuttu, ha dediğim yere han kurdu. (Ellerini uzatıyor) Bak bu ellere. Bu eller hiç bulaşık yıkamadı, hiç çöplük süpürmedi, hiç çamaşır yıkamadı, bu bel hiç eğilmedi.

– Gençliğinde de mi?

– Evet, gençliğimde de.

– Peki nasıl oldu bu, çok yoksulluk çektik demiştin?

– Evet, ama baban ne yapıp edip hep bana bir yardımcı tuttu. Bir ara öyle oldu ki ben de çalıştım, yirmi beş kuruşa elbise diktim, ayda yüz kuruş kazandım, onu da kadına verdim. En iyisi baştan başlamak. Burada ölsem, seni bu yanlışlarla bırakıp gideceğim.

– Ölümden bahsetme, daha çok yaşayacaksın. Birkaç güne kalmaz çıkarız buradan.

– Buradan kolay çıkamayız. Buldular benim gibi yaşlı birini, kolay bırakırlar mı sanıyorsun? Beni deneme tahtası yapacaklar ki, gençleri yaşatabilsinler. Neyse Allah'ın dediği olur, sen beni dinle.

"Baban bana âşık olduğunda ikimiz de sekiz yaşımızdaydık. Nasıl oldu, ne zaman başladı tam bilmiyorum, bir de baktım ki baban her gün beni okula götürüp getiriyor. O zaman kızlarla erkekler ayrı okullarda okutuluyor. Biz, mahalleden birkaç kız köşede buluşup konuşa gülüşe gidiyoruz. Baban da arkamızdan gelir, okul dönüşü yine kapıda beklerdi. Biraz gecikse ben kızları tutup oyalardım, yetişsin diye. Hiç konuşmazdık. Yıllır böyle geçti. Sonra bir türkü tutturdu, hem yürür hem söylerdi :

İstanbul'a varayım,
Ortasında durayım,
Gelip geçen yolcuya,
Ben yârimi sorayım.

On iki yaşında var yoktuk ki, bir gün de bana Sipahi Ocağı sigarası verdi. 'İç bunu, bak ben böyle yanıyorum işte,' dedi. Ben o küçücük sigarayı nereme saklayacağımı bilemedim. Eve gider gitmez 'atlara bakacağım' deyip tama gittim. Tamın damında saman serili, üstünde çeşit çeşit elmalar. Mayıslar, kavaklar, cilavutlar, köçek elmaları, bir mevsimden bir mevsime çürümeden durur. Nerede o elmalar, ısırdın mı suları akar. Ortalarına oturdum, yaktım sigarayı. O günden bu yana sigara içerim ya, o tadı bir daha hiç bulamadım.

Gel zaman git zaman büyüdük. Çok güzel bir kız oldum, bir bakan bir daha bakmak isterdi. Baban pek yakışıklı değildi, ama insanı çeken bir şey vardı onda. Gece onu düşünerek uyurdum, sabah uyandığımda sanki biri kulağıma onun

adını fısıldardı. Pencereme kuş konsa, ondan bir iz arardım. Geceleri yıldızlara bakar, o da bu yıldızlara bakıyor derdim. Yüzümü rüzgâr yalasa, bu ona da dokunuyor, der, hoşlanırdım. Tabiatta ne varsa hepsini aracı görürdüm. Şimdi böyle aşklar kalmadı herhalde. Aşk insana hem acı verir, hem keyif. Size bakıyorum da, ikisini ayrı ayrı yaşıyorsunuz, acı varsa hemen kaçıyorsunuz. Baban bir gölge gibi beni izlerdi. Beni çiftliğe gönderdiklerinde, onun beni gördüğüne emin olana kadar atla evin önünde oyalanır, sonra mezarlığın orada bana yetişmesini beklerdim. Yan yana gelince ikimiz de rüzgâr gibi öne atılır, hiç konuşmadan yarışırdık. Çoğu zaman başa baş girerdik köye.

Babanla evleneceğimi hep biliyordum. Çok isteyenim oldu, 'İstemem,' der başka şey demezdim. Ama bir gün, annem elişi yaparken birden bana döndü ve, 'Baban belediye reisine verecek seni,' dedi. Daha ağzımı açamadan, 'Sana kalsa evde kalacaksın. Hamdi'den sana koca olmaz. Sen iyi yaşamaya alışkınsın, o sana bakamaz, böylesi daha iyi,' dedi. Ağlayarak odadan çıktım. Söz kestiler. Adamı şöyle bir uzaktan görmüşüm. Benden on beş yaş büyük. Hastalanıp yataklara düştüm. Bir kaç ay sonra annem dayanamadı. 'Sen çilene âşık oldun, ne yapalım, bunun önünde durulmaz. Bile bile lades. Her şeyden kaçılır da aşktan kaçılamaz, gönül bu, aka da konar boka da. Hamdi'ye haber saldım, bu gece Nihade'nin kına gecesi var, oraya giderken gelip seni kaçıracak,' dedi.

Nasıl iyileştim, o soluk yanaklarımı nasıl al bastı görmeliydin. O zamanlar yatak odalarında hamam dolapları olurdu. Dışarıdan bakınca çift kapılı gömme dolap sanırsın. İçi taş, karanlık dolap işte. Alelacele soğuk sularla yıkanıverdim. Akşam olmak bilmedi. Karanlık basınca fenerlerimizi alıp çıktık. On, on beş kadın önlü arkalı yürüyoruz. Tam Törtör Fuat'ların oraya geldik ki, Netice Ciciannen koluma girip şarkıya başladı. Babanla anlaşmışlar. O, Adalardan Bir Yâr Gelir Bizlere'yi söyleyecek, babanın arkadaşları da onun yanındaki kızı alıp kaçıracaklar. Tabii sokak lambası falan hak getire, ay desen gizlenmiş çıkmaya niyeti yok, iki soluk fener ışığında kim kimi görecek? Çocuklar beni bulmaya çalışırken bir kargaşa çıktı sorma. Sonunda baban geldi, tuttu elimden, çekip götürdü beni.

Atına bindik, beline sarıldım. Baktım ki içten içe titriyor, beni de bir titreme aldı. Başımı sırtına dayadım, 'Artık ölsem de gam yemem,' diye geçirdim içimden. Bu duygu var ya bu, bunu duyduğun zaman adamını bulmuşsun demektir, insana bir güç gelir ki dünya yıkılsa altında kalmam dersin. Bu duyguyu hiç kaybetmedim, kan kussam, kızılcık şerbeti içtim dedim.

Babaannen beni pek sevmedi. Sabah ezanıyla baban evden çıkıp gidince, hemen kapıya gelip, 'Kalk bakalım burası ceza reisinin evi değil,' derdi. Hemen kalkar, elimden ne gelirse yapardım. O zaman hayat şimdiki gibi kolay değildi. Ocağı yakacaksın, suyu kuyudan çekeceksin, çamaşırı kille yıkayacaksın. Tahtaları sakız gibi ovacaksın. Uzun işler, ama bana vız gelirdi. Güneşin yükseleceği zamanı kollardım, tepeye çıkınca baban öğle yemeğine gelirdi. Pencerenin önündeki sedire rahleyi koyar, üstündeki siniye yemekleri dizer, beklerdim. O günlerde bile peçete eksik etmezdim. Babannen güler, 'Sinside peçete ha,' derdi, aldırış etmezdim. Babanı nasıl rahat ettireceğimi bilemez, çevresinde ateşböcekleri gibi dolanır dururdum. Baban ise çok sıkıntılıydı. Sanki iki çocukla beni de-

ğil, bütün dünyayı taşıyordu sırtında. 'Bu hayat sana göre değil,' der dururdu."

Soluk soluğa kalmıştı. Telaşla bir bardak su getirdim.

– İlaç zamanın geldi.

– Ahım gitmiş vahım kalmış, ilaç bana ne yapsın.

– Bu doğru değil. Doktorlar bile nasıl olup da bu denli genç kaldığına şaşırıyor.

– Beni diri tutan, babanın tükenmeyen aşkı oldu.

– Hemen uyursan düşünde babamı görebilirsin.

– Her şeyin zamanı var, rüyaların bile. Artık rüya görmüyorum. Sen görüyor musun?

– Evet.

– Neler görüyorsun?

– Etkilendiğim şeyler giriyor rüyama. Bu gece seni, babamı görürüm herhalde.

– Yarın bana anlatırsın.

– Anlatırım.

Gözümü açtığımda beni seyrediyordu.

– Kavga eder gibi uyuyordun.

– Gerçekten mi? Öyle derin uyumuşum ki, rüya bile görmedim.

Yalancının birisin, üstelik korkaksın da. Söylesene, 'Doğru, kendimle kavgalıyım,' desene. Ah anne, bunları anlatmak için bu kadar beklemen gerekli miydi? Senin gibi bir kadın olmamak koşullanmasıyla ördüğüm duvarları yıkmam kaç yılımı aldı. Modelsiz büyümek, yalnızca nasıl olmayacağımı bilmek ne kadar yorucu oldu bir bilsen. Haydi oradan, sanki yirmi beş yıl önce anlatsa dinler miydin?

Elinde derecesiyle hemşire, kahvaltıyla hastabakıcı, yanında bir asistan ordusuyla doktor, çiçek, kolonya ve poğaçalarıyla ziyaretçiler gelip gidiyor. Bir robot mekanikliği ve titizliğiyle gerekenleri yapıyorum. Annemin bakışları hep üzerimde.

– İşte yine biz bizeyiz. Dün nerede kalmıştım?

– Babaannemle oturduğunuz dönemi anlatıyordun.

Alnı kırışıyor, sonra gülümseyerek başlıyor :

"Okumayı, ud çalmayı, şarkı söylemeyi çok severdim. Bir gün anneme gidip döndüğümde kitaplarımı bulamadım. Babaannen romanlardaki hayatı isteyeceğimi düşünüp, hepsini ocakta yakmış."

Kitap yakmak üzerine kim bilir kaç kez yaptığımız uzun, karmaşık analizleri anımsıyorum. 'Okursan, kitaplardaki hayatı istersin...' İşte anahtar cümle bu. Yere, zamana, içeriğe göre değişmeyen temel gerekçe bu. Dinsel, cinsel ya da politik kılıflar lafügüzaf. Müthişsin babaanne.

"Depremden sonra da ud çalmayı bıraktım. Hâlâ ud çalan birini görsem, içime bıçak saplanır. Durumumuz düzelince baban çok kitap aldı, bana da çok

ısrar etti 'sen de oku,' diye, ama ben bir daha tek kitap okumadım. Bütün çocuklarımız kitabı sevdi. Geç oldu diye ışığını söndürdüğümde, senin yassı pile ampul takıp yorganın içinde okumaya devam ettiğini bilirdim, ama yüz göz olmayalım diye yatma saati gelince ışığı kapatırdım.

Baban çok zeki, çalışkan bir adamdı. Babam noterliğe başlayınca, onu kâtipliğe aldı. Dokuz yıl babamın yanında çalıştı. Ayrı ev tutup taşındık. Ev dedimse şimdikiler gibi düşünme. Hepsi hepsi iki oda. Yüz numaraya oturunca delikten toprak görünüyor. Odaların birini hem mutfak gibi kullanıyoruz hem çocuklar kalıyor, diğerinde de biz. İki yıl babaannenin evinde tek odaya sığıştıktan sonra, o ev bana cennet gibi geldi. Baban hemen Kömez yengeyle konuştu. Kömez'im her gün gelir, evi derler toplar, siler süpürür, bezleri yıkar, odunları keser, suyu çeker giderdi. Ben önce karşı çıktım, 'Biz kendimize zor bakıyoruz, ona nasıl para buluşturuyuz,' diye. Baban 'Ahdim var senin ellerin sıcak sudan soğuk suya girmeyecek, sen yemeği yap gerisini ona bırak,' dedi. 'Öyle de oldu, ölene kadar babanın boğazından başkasının yemeği geçmedi, ben de başka iş yapmadım desem yeridir. Onu yıkar, paklar, yemeğini verir, paltosunu tutar, terliğini getirirdim. Öyle ki yıllar sonra ihtilal olup da Yassıada'ya gidince, ona en zor gelen, kendi kendine yıkanmak olmuş."

Altı yaşımın flulaşan karelerinden biri canlanıveriyor. Aylar sonra nihayet Kayseri cezaevinde babamı göreceğiz. Annem beni kucağına alıp pencereye yaklaşıyor. Tel örgünün ardında demir parmaklık, onun arkasında yine tel örgü var. Sarı, solgun bir ışık yayan ampulün altından geçen babam, tele yüzünü yapıştırıyor. Annem ağlıyor. Babam, "Bana en zor gelen sensiz yıkanmak oldu, yalnız yıkanmayı unutmuşum," diyor. Şaşırıyorum, ben bile yalnız yıkanmak istiyorum. Koskoca babam neden yalnız yıkanamıyor?

"İşte bunları hiç anlamadın. Hep dedin ki, 'Babam seni eziyor, neden çayını kendi karıştırmıyor, neden paltosunu sen tutuyorsun, onun eli yok mu? Bu, seni aşağılamaktır.' Ben de hep dedim ki, 'Sen karışma, ben isteyerek yapıyorum.' Kızdın bana. Oysa kızılacak hiçbir şey yoktu. Benden hiçbir zaman, hiçbir şey istemedi. Hepsini ben başlattım. O sadece alıştı. Öyle ki çayına şeker koymazsam çayını içmezdi, ama ben hiç gocunmadım. O ki bana en zor zamanlarda bile kadın tuttu, onun şekerini karıştırmışım çok mu sanki?

Sana hamile kaldığımda, kırk dört yaşımdaydım. Tekne kazıntısı dedik, hiç sıkmadık. Odana giren çarpılırdı, orada kitaplar, burada çoraplar. 'Bok içinde badem kadın,' derdi babaannen senin için. Ben tertipli kadınım, sanki bana değmeden çıkmışsın, yine de seni zorlamadım. Her at aynı kamçıyla kovulmaz, sen başkaydın, seni de öyle kabul ettik. Aklını fikrini kitaplara taktın. Her türlü hürriyetin varken, yok dedin, hiçbir hak, hiçbir hürriyet yetmedi sana. Ananın koyduğu sibekle dururken, kendini de bırak herkesin hakkını aramaya kalktın. Yok baban ameleyi çok çalıştırıyormuş, yok az para veriyormuş, yok kötü yemek veriyormuş. Evdeki yemeği bırakır, gider ameleyle yemek yerdin.

Sonra kalktın komünist oldun. Babanı drank diye vurmaktı bu. Sana mı kalmıştı dünyayı değiştirmek? Ne oldu sonunda? Ne kendi hayatını değiştirdin, ne de bir başkasınınkini."

Hayallerimin mavi tıılumlu prenslerini görüyorum. Beni terk ediyorlar. Ya

arkalarından, ya önlerinden yürümeye kalktığım için göremediğim yüzleriyle ilk kez karşı karşıya geliyorum. Kimi dönüş yolunu bir an önce tamamlamak istercesine telaşlı, kimi dönüp dönmemekte kararsız, isteksizce yürüyor. Hiçbiri beni fark etmiyor. Oysa elimden tutsunlar, en iyi bildiğimiz o en kısa tek yolda tekrar birlikte yürüyelim istiyorum. Bana çarpa çarpa dönüyorlar. Her vuruşlarında daha derinden örseleniyorum. Kâh geri düşüyor, kâh ileri atılıyorum. Yorulurken yanımda kızım beliriyor. Elini sıkıca kavrıyorum.

– Bu gece erken uyuyalım, gelen giden çok oldu, yorulmuşsundur.

– Uyuyalım. Dün gece hiç uyuyamadın, belki bu gece uyursun. Allah rahatlık versin.

– Sana da anne.

Babamı görüyorum. Trenin penceresine kollarını dayamış, bana bakıyor. Perona çakılmış gibiyim, tren kalkıyor, giderek hızlanıyor. Neden sonra koşmaya başlıyorum. Babam bana bakarak uzaklaşıyor. Rüyada bile yaklaşamıyorum ona.

Anneme anlatıyorum. "Rüyalar terstir, bırakıp giden sendin," diyor. Uzun bir sessizlikten sonra bana dönüyor :

"Senin en büyük yanlışın, hayatı, insanları değiştirmeye kalkmanda. Hayat insana ne getirir kim bilebilir? Bir bakarsın ata binmişsin, bir bakarsın inmişsin, hayat bu. Herkesin bir hayatı, bir dünyası, bir kaderi olur. Sen hepsine karşı çıktın. O sevgiliyi bıraktın, öbürünü aldın. O kocayı bıraktın, diğerini aldın. Hiçbir yere kök salamadın. Hiç anlamadın ama ben çok mutlu oldum. Çünkü başka bir hayat olabilir mi diye hiç düşünmedim. Benim hayatım bu dedim, onu en güzel şekilde yaşamaya baktım. Benim hayatım babana, onunki bana dolandı.

Diğer insanları da düşündüm. Beni yalnızca götü dara gelince arayanlardan bile yardımımı esirgemedim. Hepsinin mevlasını aldım, ama kimseyi değiştirmeye kalkmadım. İnsanları değiştirmek, hayatı değiştirmekten daha zordur. Hayat zaten değişiyor. Bir insan ömründe neler gördüm. Gaz lambasından elektriğe, kuyudan musluğa, çamaşır teknesinden otomatik makineye, attan arabaya. Hele televizyon? Babam radyo dinlerken, "Öyle gün gelecek ki, bu dinlediklerinizin yüzünü de göreceksiniz aynı anda," derdi de, biz bunu hayal bile edemezdik. Yakınlarından başka tanıdık, bildik olmazken, şimdi Yalan Rüzgârı'ndakileri sorsan, herkes komşusundan daha iyi tanır. Televizyon dünyayı odana getiriyor, daha ötesinde ne olacak? İstesen de istemesen de her şey değişiyor, ama zamanı gelince. İşte sen, o zamanı bekleyemeyenlerdensin.

Sen çok okudun, bense çok dinledim. Büyük küçük demeden, zengin fakir demeden, bana bir şey anlatan herkesi dinledim. Akıl danışmaya gelen bile, anlatacağı bitince kalkar gider, ben sesimi çıkarmam, çıkarsam ne olacak? O yine kendi bildiğini yapacak. Niye karışayım onun hayatına? Sana da hiç karışmadım, ama hep gözledim. Evet, kocalarının paltosunu tutmadın, terliğini getirmedin, ama sabah ezanı çıkıp çalışmaya gittin, akşam ezanı eve zor döndün. Tabanı yanmış it gibi koşturdun. Alınyazının içinden değil, karşısından, üstüne üstüne yürüdün. Talihine hiç yol vermedin. Sana baktıkça, bana dediklerini düşünürdüm. Ben yalnız babana hizmet ettim, o da bana hizmet ettirdi. Sen ne yaptın? Herkese koşmak istedin, kimseye yetişemedin. Sen mi ezildin ben mi?

Bir de yüreğime kulak verdim. En doğru kılavuz odur, hiç yanıltmaz insanı.

Başka nasıl olsun ki? Kim seni, senin yüreğinden daha iyi tanır, daha iyi anlar? Bu herkes için böyledir. Niye derler, karı koca arasına girilmez diye, bunun için. Dikkat et bak, insanlar en çok sıkıntılarını anlatır, mutluluğunu kendine saklar. Arkadaşın sıkıntılarını, kavgalarını anlatır, bunlar artık bir araya gelemez diye düşünürsün, bakarsın iki gün sonra onlardan mutlusu yok. Çünkü sana anlattığı kötü şeylerin yanı sıra, anlatmadığı öyle güzel şeyler de yaşıyordur ki yüreği onu barıştırır. Bunu sen dışarıdan anlayamazsın. Başkası da seni anlayamaz ama yüreğin hep anlar, çünkü bir tek o olan bitenin hepsini eksiksiz bilir. İnsan ne zaman mutsuz olur bilir misin? Kendi yüreğine karşı geldiğinde, ya da onu küstürdüğünde. Herkesin aklı, yüreği farklı söyler, eh o zaman da herkesi olduğu gibi kabul edeceksin, hayatı da öyle. Hayat sana nasıl geliyorsa onu öyle yaşayacaksın, zorlamadan, değiştirmeye kalkmadan. Hoşgörü dediğin nedir ki, işte bu. İşte bu. Şimdi gel yanıma."

Pikesini açıyor, koynuna girip başımı göğsüne yaslıyorum. Göğüslerinin arasındaki ılık kokuyu arıyorum.

"Boşuna koklama. Babandan sonra, kokulu pamuk koymadım."

Başımı, kollarımı, sırtımı okşuyor usul usul.

"'Bakma sen hırçınlıklarına, bizi en çok o seviyor,' derdi baban. Altı çocuğun içinde, en çok sen babana benzedin. Aslında bu, dünyanın kuralıdır. İnsan en çok benzemek istemediğine benzer. Onun gibi ateşli, heyecanlı, atak oldun. Sen halkını sevdin de, baban sevmedi mi? Baban Halk Partisinde çalışırken onlara güvenini yitirdi. 'Demokrasi yok, hürriyet yok,' dedi. Demokrat Parti kurulurken yakın arkadaşlarıyla oraya geçti. 'İşte demokrasi bu, halkın partisi kuruluyor,' diyordu. Var gücüyle ona çalıştı. Ailelerimizden kalan ne varsa politikada eritti. Çarşamba'nın köylerine yol açtı, elektrik, su getirdi. Beğenmediğin baban köylüye hizmet etti, ama bunun için ağalığından da vazgeçmedi.

Desen : Semih Poroy

Sen de işçiler de işçiler diye tutturdun, onların avukatı oldun, belki iyi şeyler de yaptın, ama ben elle tutulur bir şey göremedim. Sen onları savundun diye onlar evlerine buzdolabı mı aldı, halı mı aldı, karnına bir lokma fazla mı girdi? Ya da yirmi yıl onlara çalışman sana ne kazandırdı? Biliyor musun, bizim köylü seni çok severdi, ama azıcık da kaçık gözüyle bakarlardı sana. Öyle ya, onlar senin gibi olmak isterken, sen onlar gibi olmaya çalışırdın. On beş, yirmi günlüğüne çiftliğe gitsen, sanki bütün hayatın orada geçiyormuş havasına girerdin. İşçiler de senin için, aklından noksanı var herhalde diye düşünmüşlerdir. Seni anan olarak ben bile anlayamadım ki onlar nasıl anlasın? Zaten öyle dik kafalıydın ki seninle konuşulmazdı, onlar da konuşamamışlardır. Hep mağrur oldun. Ama bilir misin, koyun da salhaneye, mağrur mağrur gider. Aslına bakarsan sen, babanın öbür uçtaki kopyası oldun. Hiç kabul etmedin, ama babanı da çok sevdin."

– Biliyorum, psikolog da öyle söyledi.

– Psikolog mu, kim o? Sen hasta mı oldun?

– Hastalık değil. Çözemediğim sorunlarım vardı, o yüzden gitmiştim. O da "Kabul etmek istememişsin ama babanı çok sevmişsin," dedi.

– Bunun için ona gitmene ne gerek vardı, bana gelsen ben de söylerdim. Başka ne dedi sana?

– Hiç...

İNAN ÇETİN

Bir Ayrılık Öyküsü

Büyük ıstırap, büyük pişmanlık
büyük anı diye bir şey yok.
Her şey unutulmaya mahkûm.
Hatta büyük aşklar bile.
Dünyada acı olan aynı zamanda onu
çok güzel yapan gerçek, işte bu.
– Albert Camus, Mutlu Ölüm

NE OLDUYSA o fotoğraf albümü yüzünden oldu. Yıllar önce sakladığım yerden çıkarıp bakmasaydım, bu olayların hiçbiri olmayacaktı. Sanki şeytan kışkırtmıştı; ölü sessizliği içindeki gecede o aklıma gelmiş, kalkıp tozlu sergenlerin arasından bulup çıkarmıştım.

O ana dek, her şeyden habersiz olan duvardaki aydınlık bir anda irkilip bilinmeyen sevgilinin umutsuzluk belirten sözcüklerinin üstünde durmuştu : "Yollarımız ayrıldı artık."

Ölümüne nefret ediyordum bu tümceden. Işığın çevresinde uçuşan kelebekler gibi, bu üç sözcüğün çevresinde dört dönüyordum. Yaklaştıkça ışık da sözcükler de yok oluyordu.

Uzaklaşıp yatağın ucuna iliştiğimde, yine o aydınlık ve kocaman puntolarla yazılmış üç sözcük bitiveriyordu : "Yollarımız ayrıldı artık."

Dayanılmazdı. Yüzüstü kapandım yatağa. Uzun süre ışığın ve o uğursuz tümcenin yok olmasını bekledim. Fakat en küçük bir kıpırdama belirtisi yoktu. İşte o zaman onun da odada olduğunun ayrımına vardım.

Oysa o, gerçekte var olamazdı. Öyleyse ışık ve tümce de gerçek değildi.

Anlama güçlüğü içinde kalktım ve ışığa doğru yürüdüm. Yaklaştım yaklaştım yaklaştım ve birden ışık ve üç sözcük yok oldu yine. Bilinmeyenin karşısında duyduğum ürküyle hızla döndüm ve pencereye koştum. Kafam karmakarışıktı. Olsa olsa belleğimin bir oyunudur, diye düşündüm. Gerçekte o yazı ve ışık olamazdı. Eğer onlar gerçek olsalardı – ki henüz duvarda duruyorlardı – bilinmeyen sevgilinin de gerçek olması gerekirdi, bu da olanaksızdı. Çünkü o yalnızca düşlerde yaşardı ve düş dünyasından dışarı çıkamazdı.

Sonra gözlerimi kaldırıp penceredeki yansısını gördüğümde, şaşkınlıktan küçük dilimi yutacaktım az kalsın. Ayaklarımdan başlayarak bütün damarlarımın çekildiğini sandım.

Şimdi arkamda duran kadın, yalnızca benim, hiç kimsenin giremediği düşsel dünyamın kadınıydı. Hayır! Gerçek değildi elbette.

Gerçek olduğunu kanıtlarcasına üstündeki açık yeşil mantosunu çıkardı, eliyle alnına düşen saçlarını geriye atarak güldü.

"Döndüm işte," dedi; ellerini sırtımdan yukarı kaydırdı, ensemden saç diplerime doğru sokarak, "beklemiyordun değil mi, ama döndüm işte".

Kafamın içinde hiç duymadığım bir sızı duydum. Dilim tutulmuştu. Düşünmekten başka hiçbir devinim yoktu bedenimde. Bütün duyularımın bu inanılmaz olay karşısında işlevlerini yitirmeleri, beraberinde saçma sapan düşüncelerin beynime üşüşmelerine yol açmıştı.

Ancak saçma sapan düşünceler içinde bir tanesi gerçeğe benziyordu. Bu düşünce onu anımsatıyordu bana. İlkin, çiçekli, ayaklarına dökülen eteğinin rengini anımsadım, ardından o üç sözcüğü : "Yollarımız ayrıldı artık."

Bir süre kulaklarımda çınlayan ses eşyalarda titreyip durmuştu. Ses yitip gittikten sonra, kapıya doğru yürürken, attığı her adımda gizemli, ürkütücü alanlar oluşuyordu. Gözlerim boşluğa düşmüş gibi bakakalmıştım.

Ne kadar da acınacak durumda düşünüyor insan. Umarsız kalınca sığınacak bir şeylere nasıl da gereksinim duyuyor. Durmaksızın yürüyordu kapıya doğru. Oysa ben dönüp bir şeyler söylemesini bekliyordum. Uzun süre yüzüme bakmasını, sonra kısılmış hüzünlü gözlerini kırparak gülümsemesini. Kapı gittikçe yaklaştı yaklaştı yaklaştı. İçimdeki beklenti de büyüdükçe büyüyordu.

Ayaklarının, en küçük ayrıntısını kaçırmadan, dikkatle izliyordum. Birden bir güç onu durdurucasına, olduğu yerde çakılıp kaldı. Dönecek işte, dedim kendi kendime. Yanılmamışım demek. Dönüp yüzüme uzun uzun bakacak, sonra kısılmış hüzünlü gözlerini kırpıp gülümseyecek. Gitmiyorum, diyecek, çünkü seni seviyorum. Koşup boynuma sarılacak, gıdımı öpecek, saçlarımı, alnımı, burnumun ucunu, sevinçten al al olmuş yanaklarımı öpecek öpecek...

Sağ ayağı yine havalandı, ardından sol... Devinimler, düşünceler birbirini izledi. İçimdeki umut yavaş yavaş sönmeye başlıyordu ki, olduğu yerde durdu.

Bu kez dönecek, kesinlikle dönecek, dedi içimdeki ses.

Sağ ayağı tekrar öne doğru kıvrıldı yavaşça sonra sol... İşte o an, bütün umutlarım kırıldı. Umutsuzluk ağırlığınca çöktü üstüme.

Penceredeki yansısına baktım, dümdüz, kestane rengi saçları, siyah gözleri, tıpkı bir yay gibi kıvrılan kaşları, hafif yukarı kalkık burnu... Bu o... Hayır, olanaksız! Bu gerçek olamazdı! Gözlerimi ovdum, açtığımda yine o, oradaydı.

"Niçin döndün," dedim.

Yanıt vermedi. Bir süre olanları algılamak isteyen biri gibi baktı, sonra geri geri yürüyerek yatağıma oturdu. Gömleğinin düğmelerini çözdü, çıkardı, attı yatağın üstüne. Ellerini dizlerinin üstünde birleştirip, masum, utangaç bir kız çocuğu gibi diliyle canlı dudaklarını yaladı.

"Üzgünüm, gerçekten çok üzgünüm," dedi. "Her şey o fırtına yüzünden oldu."

Yüreğim hızla çarpıyordu. Bu oysa dedim kendi kendime, o da bu, yani somut ve soyut olanın aslında birliği... Eğer öyleyse düşüncede var olan, ama gerçekte bulunmayan şey aslında var da biz mi ayrımına varamıyoruz? Bu demektir ki, var olanla var olmayan bir bütünün iki parçası...

Sonu olmayan bir oyuna kapılmıştım. Her soru, gerçek ve değildi, saçma ve ciddiydi ve böyle sürüp gidiyordu. Ta ki, sokağın öteki başından yükselen çığlık sesiyle irkilmeme dek.

Ellerimi pencerenin pervazına dayamış, bütün bu saçmalıklar özlemden mi

kaynaklanıyor, diye soruyordum kendi kendime. Ya da yalnızlığın, acımasız duyumsayışımın ürünleri miydiler? Oysa yalnız değildim. Yatağımda kımıldamadan oturuyordu. Gözlerinde bir gülümseme belirdi, yüzüne yayıldı, sonra yüzünde ince, belli belirsiz, alaycı bir anlam oynadı. "Sarılmayacak mısın bana?" dedi fısıldar gibi.

Soluğum sıklaştı, yüreğim duracak gibi çarpmaya başladı. Başımı cama yasladım, gözlerimi kapayıp durdum bir süre. "Üzgünüm, gerçekten çok üzgünüm," dedi, "üşüdüm". Yatağın üstüne attığı gömleğini giydi, başını kaldırıp uzun uzun baktı yüzüme. Sonra çarşafı ucundan tutarak çekiştirdi. Bir şeyler anlatmak istiyor, ancak bunu nasıl yapacağını bilmeyen biri gibi oyalanacağı herhangi bir nesne ya da olay arıyordu.

Dudaklarını ısırdı, bakışlarını kucağına çevirerek, "Yüzyıllar sonra seninle olmak inanılmaz değil mi?" dedi.

O konuştukça şaşkınlığa düşüyordum. Ne söylemem ya da nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum. O ise yontu gibi oturduğu yerden gözleriyle beni izliyordu.

"Yüz-yıl-lar-mı!.." diyebildim. Özgüven duygumu yitirmek üzereydim. Sesimin pürüzlü ve inanılmaz ölçüde zayıf çıkışı tedirgin etmişti beni.

Ayağa kalktı, masaya doğru yürüdü. "Hiçbir şey anımsamıyorsun," dedi giderayak, "belleğin ne kadar da zayıfmış."

Masadaki fotoğraf albümüne dokundu. Onu bir bebeği okşar gibi okşadı.

Sinirlerim iyice bozulmaya başlamıştı.

"Neden söz ediyorsun?" dedim bağırarak.

"Her şeyi anımsamana yardım edeceğim," dedi. "Sigaran var mı?"

Başımı salladım. "Masamın üstünde," dedim.

Kalktı, sigara paketinden bir sigara alarak yaktı.

"Yüzyıllar önceydi," dedi, gözleri neredeyse yaşlarla dolarak, kesik kesik öksürdü ve ardından sigarasını kül tablasına bastırdı.

"İyi dinle," dedi; düzenli soluk alıp verene dek sustu bir süre, sonra, "iyi dinle" dedi yine, "sana söylemiştim sevgilim, eğer o fırtına çıkmasaydı..."

Ansal çöküntü yaşıyor gibiydim. Tedirginlik içinde, "Bana bir masal mı anlatmak istiyorsun," dedim, "zevkle dinlerim, gerçeklerden bıktım zaten." Yüzüme neredeyse acıyarak baktı. Gözleri çevreyi süzdü, dolaştı, sonra bana yönelerek aşağıdan yukarıya doğru gezindi üstümde.

"Yıllar önce," dedi, "Harput adında bir kent vardı. Ben kral Gök'ün kızıydım. Sen de çoban Güneş'in oğlu. Bir kış günüydü, buna karşın hava öylesine sıcak, temiz ve duruydu ki, baharın yazı müjdeleyen günlerine benziyordu. O gün erken kalkmış ve gezintiye çıkmıştım."

"Çayırlardan geçip, sessiz akan ırmak boyunca yürüyordum. Kalenin önüne geldiğimde, seni diz çökerken bulmuştum. Bir kaplumbağa ayaklarının dibinde, başını ve ayaklarını kabuğuna çekmiş duruyordu. Seviyordun onu, bir süre okşadın, öptün, oynadın onunla. Sonra kaplumbağa ilkin başını, ardından ayaklarını çıkardı. Gülüyordu. Bir kaplumbağanın güldüğünü görmek ne büyük sevinç anlatamam."

"Hadi canım sen de! Zihnimi bulandırmak istiyorsun."

Söylediklerimi duymamış gibi konuşmasını sürdürdü.

"Sana âşık olmuştum. Ancak babam bir çobana kız veremezdi. O bir kraldı. Bir kralın kızı adına şanına yakışan biriyle evlenebilirdi.

"Zaman hızla akıp gidiyordu. Umutsuz bir aşktı bizimkisi. Ta ki gördüğün o düşe değin."

"Düş mü?"

"Evet düş, kavuşmamız için tek umudumuz o düşün gerçekleşmesiydi."

"Sen delisin. Anlattıkların gerçek olamaz."

"Buradayım ve burada olduğuma göre gerçeğim, gerçek olduğuma göre anlattıklarım..."

"Çıldırmışsın sen!"

Bir süre sessizlik oldu. Aynı kusursuz sessizlik dışarda da vardı.

"O gün," diye sürdürdü konuşmasını, "gece çoktan olmuştu; yıldızsız, duman ve sis dolu bir geceydi."

"Düşünü gerçeğe dönüştürmen için bundan daha uygun bir gece olamazdı. Kurt dumanlı havayı sever, diyordun. Yapacağın tek şey benim giysilerimi giymen ve saraya girebilmendi.

Korkuyordum. Bir terslik olup da seni yakalarlarsa kentin meydanında öldürürlerdi.

Ancak kavuşmamız için elimizde olan tek umuttu bu. O geceden sonra kentin kaderi de değişmişti."

İçimi birden korkunç bir ürperti kapladı. Donakalmıştım. Aradan bir ya da iki saat geçmişti.

Dışarıya baktım, yavru bir köpek caddeden yukarı koşa koşa geliyordu, arada bir duruyor, havlıyor, yeniden koşuyordu. Bunların hepsi yalan diye düşündüm.

Beni yanıltmaya çalışıyor, böylece gerçek terk etme nedenini yok etmiş olacak.

Yutmam böyle numaraları!

"Eee," dedim alaycı bir sesle.

"Merak ettiğini biliyorum sevgilim, ancak anımsarsan bir sonuca varabiliriz."

"Bana neyi yapıp neyi yapmayacağımı söyleme!"

"Sakin ol bir tanem! Ve sonra hiçbir zaman geri dönemeyeceğin tehlikesini göze alarak gitmiştin. İşte her şey o geceden sonra oldu."

Bu sözlerden sonra duruşunu değiştirdi, başını ellerinin arasına aldı.

"Başka bir öykü bul," dedim yavaşça.

"Babamın kesik başını sandığa kendi ellerimle yerleştirdim," dedi. Başını kaldırdı, o zaman daha önce görmediğim şeyi gördüm. Ağlıyordu.

Yanaklarına süzülen yaşlar birer birer damlıyordu göğsüne.

"Babanın kesik başı mı? Ne yapmak istiyorsun sen?"

"Hiçbir şey sevgilim. Seni terk etmemin nedenini bilmeni istiyorum, hepsi bu."

"Sanırım anlattıklarını anlamam için kâhin olmam gerek."

"Hiç de değil. Her şeyi en ince ayrıntısına değin anlatacağım."

"Hayır, hayır dinlemek istemiyorum."

"Dinlemelisin sevgilim... Düşünde ak sakallı biri sana kavuşmamızın tek yolunun, kralın başını kesmen ve işlemeli sandığa koyup ulu çınar ağacının altına gömmek olduğunu söylemişti."

"Babanın başını kestim ve getirdim, işlemeli sandığa koydun ve ulu çınarın altına gömdük, öyle mi? Kuşlar bile güler buna."

"Evet, tıpkı öyle oldu."

"Sonra kavuştuk."

"Bilmiyorum. Belki kavuşmamız için aradan bunca zaman geçmesi gerekiyormuş."

Her şey değişti birden. Kavuşmamız için bunca zaman geçmesi gerekiyormuş, tümcesini içimden yineleyip duruyordum.

Kafam tam anlamıyla karman çormandı.

"O gece," dedi yumuşak ve duru bir sesle, "işte o lanet olası gece fırtına koptu. Yağmur, sanki ırmağa dönüşmüş bir çağlayan halinde gökten aşağı dökülüyordu. Günlerce sürdü, yüzlerce insan öldü. Hayat felç olmuştu. Böyle sürerse tek bir canlı bile kalmayacaktı. Sonra bir gün o ak sakallı düşüne geldi yine. Kesik başı gömüte koymanı istiyordu, eğer bunu yapmazsan fırtına dinmeyecekti. Ancak, kesik başı yerine koyarsan, kavuşmamızın da olanaksız olduğunu söylemişti."

"Ama o zaman..." Birden ayağa kalktı. "Bunu yapmaya yükümlüydün," dedi sözümü keserek. "Bunun üzerine fırtına dindi. Ve ayrılık zamanı gelip çatmıştı yine. Her şeyi nasıl da unutmuşsun. Ne çabuk!"

Oysa büyük aşklar unutulmaz, bilirdim. Yüzüne bakmaya cesaretim yoktu. Penceredeki yansısına baktım, gitmişti. Dışarda akla ziyan bir sessizlik vardı. Fotoğraf albümü elimden kayıp düştü, eğildim aldım, sayfaları ivedilikle çevirdim.

Orta sayfada belli belirsiz şöyle yazıyordu : "Yollarımız ayrıldı artık."

Sonra masanın üstünde duran şarap şişesine diktim gözlerimi; telefon çaldı. Kalktım. Bu saatte kim olabilir ki? ❁

MEHMET DEMİR

Dirim

"KİMSE kendi ölüsünü taşıyamaz," dedi adam. Sesi çınladı, sis içindeki kentin altını boşaltan bütün tünelleri dolaştı, dalgalandı, yitti...

"Kimse kendi ölüsünü taşıyamaz," dedi.

"Kimse, kendi ölümünün bekçiliğini yapamaz!"

Oysa ben biliyordum. Su dolu tabutuma eğildiğimde gördüğüm, yukarıdan sarkan mavi lambanın sudaki yansımasının aydınlattığı yüzümdü. Yüzümde gördüğüm, kendi ölümdü.

"Ölü beden, dirisinden daha ağırdır," dedi adam. Yüzü karanlıktaydı.

Oysa ben biliyordum. Bir kuşun kafasını koparıp atmaktan daha kolaydı ölüm.

"Sen hiç ölmedin ki," dedi, yüzü karanlıktaki.

"Evet," dedim, "ama yeraltı şehrinin adamlarının, kadınlarının ustaca ölümlerini çok gördüm."

"Onlar hiç yaşamadılar ki," dedi.

"Peki," dedim, "ya benim gördüğüm ölümler?"

Sustu. Elindeki tütsüden çıkan duman genzimi yakmıyordu. Yüzünü merak etmedim.

Üzerimizdeki mazgal, yankılanan bir gacırtıyla açıldı. Adamın karanlıkta kalan yüzünde bir tek çizgi bile oynamadı.

"Gördüğün ölümlerden," dedi, "en çok hangisini beğendin?" Düşündüm. Hepsi biribirinden güzeldi. "Evet," dedi. "Her biri ötekinden güzel."

Açılan mazgala bir hamlede sıçrayıp tutundum. Kendimi yukarı çektim. Bulutlar bel hizasına inmişti. Rüzgârın savurduğu sisin içinden seçebildiğim tek sokak lambasının altına dek yürüdüm. Lambanın ışığında, soluğumun buharını izledim : "Hoh... Hoh..." Bekledim. Lambaya en yakın dükkânın darabasına yasladım sırtımı.

Kedinin, ağır adımlarla siyah beyaz sokağın bir başından girip öteki ucunda sise karışmasını seyrettim.

Mazgalın derinlerinden bir ses yankılandı : "Birazdan burada olurlar." Yüzü karanlıktaki, eli tütsülü adamdı bu.

"Ölümün yarası derindir. Korkmuyor musun," dedi. Daha çok yüreklendim.

Geldiler. İçi su dolu tabutlar vardı omuzlarında. Yutkundum. En öndeki koltuk değnekli adam yüzüme baktı. "Ben," dedim, "kendi ölümün aynasıyım."

"Öyleyse," dedi, mazgalın altındaki, "ölümünü bırak, yaşamını anlat onlara." Anlattım. Çocukken, bir kediyi, soğuk suyun altında, bir taşla nasıl öldürdüğümü anlattım. İşkence ettiğim gece kuşlarını, ne kadar çok ağladığımı...

Kırk gün, kırk gece sürdü anlatmam. En öndeki koltuk değnekli hiç konuşmadı kırk gün kırk gece. Ötekiler uyudular. Geldiklerinde de uyuyorlardı. Belki ölüydüler.

"Bitti mi?" dedi aşağıdaki. "Nasıl biter," dedim, "henüz ölmedim ki!"

"Öyleyse devam et," dedi. Devam ettim. Dedim ki,

"'Kimse kendi ölüsünü taşıyamaz,' dedi adam.

'Kimse, kendi ölümünün bekçiliğini yapamaz!'"

"Sen," dedi, "ölümsüzsün. Aşağıya gel, sana bir koltuk değneği verelim." Elim bacaklarıma gitti, ayaklarım karıncalandı.

Mazgal, yankılanan bir gacırtıyla açıldı.

SALİHA YADİGÂR

Cahide'yi Anlamak

İÇERİ girdiğimde Cahide'den söz ediyorlardı. Elimde olmadan köşedeki masaya göz attım. Kalemler, karalamalarla dolu kâğıtlar, kenarları yırtılmış sigara paketleri. Hilmi'yle söyleşip Cahide'yle ilgili planlarımızı yazdığımız köşeydi orası; kâğıtlar kâğıtlarımız, sigara paketleri paketlerimiz, kalemler kalemlerimizdi.

Biz söyleşirken gözlerini Hilmi'den ayıramayan kadın Cahide dostu olmanın vazgeçilmez erdemlerinden söz ediyordu. Ne de olsa çılgın biriydi Cahide; sanatı, aşkları, hırsları için her şeyi göze alabilirdi, biz acizlerin yapamadığı her çılgınlığa soyunabilirdi.

Hilmi'yi karşıma alıp sormuştum :

– Nasıl bir kadındı Cahide?

Tereddütsüz yanıtlamıştı :

– Hayal ettiğim gibiydi. Çılgın, kusursuz, kaprisli.

İçimden Hilmi'yi kutluyordum, evet tam böyleydi işte. Gönlümüzdeki ünlüler, hayal ettiğimiz gibiydiler. Yarı insan, yarı tanrı. Afişteki gözleri ağlamaz, ağızları öpülmekten başka bir işe yaramaz, elleri/ayakları/güzel bedenleri düşlerimizde devinip dururdu.

Bunları anlatmaya kalkışsam, Hilmi durur düşünür :

– Hiç bi bok anlamadım ağbi, derdi.

Açıklamaya çalışmaz, sessiz sessiz gülerdim.

Kadının çaprazında durup kadını iştahlı bakışlarla süzen adam :

– Bravo, diye bağırdı. Tam böyle işte. Laf aramızda ben de "Cahide'yi Anlamak" diye bir anlatı yazıyorum. Hanımefendi ister de lütfederse eşsiz fikirlerinden...

Birden salon kıvrılan bir dudağa, Cahide de erotik bir kadın imgesine dönüştü. Cahide hayranları, Cahide sever erkekler; Cahide'yi anlamaktan söz eden kadının çevresini alıp gözden kaçmış noktaları anımsattılar.

Kadın sabırla, anlayışla gülümsüyor, Cahide'nin güme gittiğini bildiğini belli eden bakışlarla süzüyordu çevresini. Babası beliriyordu az ötede :

"Cahide mi, ne Cahidesi?" diyordu.

"Görüyorsun işte, güzel bir kadın sahneye çıktı mı, biraz da etkili konuştu mu..."

"Nasıl böyle düşünürsün baba?" diyordu kadın. Sedef dişleriyle gülümseyerek babasının ciddi yüzüne dalıyordu.

"Nihayet onlar da insan. Düşünen, bu ülkenin kaderinde rol oynayan, oynayabilen insanlar..."

Sorusu yarım kalıyordu, biliyordum. Babası çıkıp gidiyordu. Çoğunun umurunda değildi Cahide mahide. Karşıda konuşan ağız, yanı başında kıpırdayan küçük eller, masanın altında görünen ya da görünmeyen kımıl kımıl bacaklar.

Ötekine boş ver, bu başka bir efsane, benim efsanem bu. Şu saçları eline dolayıp şu kıpır kıpır tazeliği bir odaya kapatıp...

Babası ikide bir sahne arkasında belirip, "Boşver Cahide'ye" diyor. Boş vermezdi, boş vermiyordu. Cahide lise yıllarından gelen tutkusuydu, üniversitede tez konusu, yazacağı kitabın, yazmayı düşlediği senaryonun kahramanıydı.

"Bırak beni!" dedi babasına.

"Onlar umrumda değil."

Önündeki bardaktan bir yudum su içti, babasını görmemek için yarım döndü.

Kahramanımız Hilmi

Sözlerini bitirdiğinde bize doğru bakıp gülümsüyor. Salonu koltuklarda başlayıp aralıklardan taşarak kadına ulaşan bir alkış seli kaplıyor.

Hilmi'nin bakışlarında bir deniz kıyısı yolculuğunun izlerini buluyorum. Orada oturup Cahide şekline bürünmüş sevgilisini bekliyor.

Kadın yine Hilmi'ye bakıyor. Sanırım Hilmi'de, bizden farklı olduğunu gösteren belirtilere rastlıyor. Aklımdan geçen soru işaretine takılmış gibi :

– Evet, kimilerinizin hayal gücü daha geniş, diyor kadın.

– Ama şu anda yaşadığımız, yalnız sizin hayal gücünüze değil, benim anlatım yeteneğime de bağlı.

Yaşamında ilk kez ciddi bir konu için dinlendiğini düşünen kadın, şimdi anlama yetimizi sorgulamaya soyunuyor. Hayal dünyalarına buğulu bir Cahide masalı yerleşmiş seyirciler, öğretmenlerinin şımarıklığına hiç ses çıkarmıyorlar.

– Ne demek, diyor seyircilerden biri.

– Cahide'yi anlamak, yalnızca hayal gücüyle mi bağlantılı? O da var, evet. Ama yalnızca hayal gücü mü?.. Neden bunun yanına bir de düşünme, emek harcama gibi özellikleri katmıyoruz?

– Evet çocuklar, arkadaşınız haklı, bu da var, diyor kadın. Sevilen öğretmenlerin şımarıklığına kaptırıyor kendini, benden başka kimse fark etmiyor. En

azından bilmem kaç yıllık tiyatro izleyicisi olan yaşlı topluluğa "çocuklar" diye sesleniyor.

– Cahide'yi anlamak, ancak emek harcamakla gerçekleşebilir, diyor cılız bir ses. Kim olduğuna dikkat bile etmiyorum. Kendini konuşmacının büyüsüne kaptırmış seyirci tepkisi diye bakıp geçiyorum.

Her şey ne çabuk değişti. Demin iştahlı gözlerle süzülen kadın, konuşmasıyla hepimizi belirsiz bir zamanın ortasına sürükledi. İşinin uzmanıydı. Cahide'yi bu denli iyi tanıyıp sevmesinin bizleri bir masal dünyasına sürüklemesini sağlayacağı aklımızın ucundan bile geçmemişti.

– Biliyorum, hepiniz onu seviyorsunuz. Onun oyunlarından söz etmek, filmlerini izlemek, zamanın karanlık duvarlarında onu düşünerek aydınlanmak istiyorsunuz. Ben de sizin gibiyim. Bu yüzden size elimi uzatıyorum. Onunla ilgili her sorunuza yardımcı olmaya hazırım.

– Evet lütfen hocam, diyor ellinin üstünde, posbıyıklı bir adam.

– Onu çok merak ediyoruz. Tutkularını, hırslarını, zaman zaman onu silikleştiren kötü huylarını... Bilmiyorum hiç silik olmuş muydu? Anlattıklarınızdan sonra ben Cahide'nin silik bir anının olabileceğini sanmıyorum.

– Neden olmasın, diye atılıyor bir başkası.

– Hepimizin silik anları olabilir. İçimizden bir Cahide çıkmasa bile bir Hilmi çıkabilir örneğin.

Hilmi'ye bakıyorum :

"Ben ne yapabilirim ağbi?" gibilerden gülümsüyor.

– Çok haklısınız, tamamen yanınızdayım, diyor kadın.

– Bir Hilmi yaratabiliriz. Bir bakışta farklılığı anlaşılmaz, ancak bizim gibi Cahide uzmanları onu anlayabilir.

Manava, kasaba borcu olan, mahallelinin, "Aaa o mu, çok iyi çocuktur," dediği sevimli bir kişilik...

Haftada bir sinemaya gider, haramda gözü yoktur, bir ayakkabıcıda çalışır. Sıkıntılı zamanlarında pencereden bakan bir kadına, pavyonda dansözlük eden Gülçin'e, İstiklal'de boyacılık yapan Neriman'a filan âşık olur.

O bizim yeni kahramanımız. Cahide gibilere hayran olmak herkesin harcı, ama Hilmi gibilere hayran hatta aşık olmak herkesin harcı değil.

– Ama hocam, dedi yetmişlik bir teyze.

– Nasıl olur, bizi önce geçmişten bir fotoğrafa âşık ediyorsunuz. Sonra alıp bambaşka bir aşka taşımaya çalışıyorsunuz.

– Neden olmasın?

Hilmi utancından kıpkırmızı kesiliyor. Oturduğu koltuktan kalkıp çıkışa yönelmişken hoca sesleniyor :

– Hilmi nereye? Yerine dön ve bize kendini anlat.

Hilmi suçlu suçlu yerine dönüyor.

– Anlat çocuğum, diyor kadın. Otoritesini derece derece artırdığını yine benden başka kimse fark etmiyor.

– Öyle biriyim efendim. Anlattığınız gibi. Bir şey söylemek gerekirse, hiçbir özelliği olmayan biriyim. İnanın öyleyim.

– Herkesin bir özelliği vardır. Sen ufkumuza doğan yeni bir pırıltısın. Masal

kahramanımızsın.

– Yok yok, diyor Hilmi.

– Ben masal kahramanı filan değilim. Tek istediğim eve gidip bir bardak demli çay içmek.

– Anlat Hilmi! Başka düşlerin?..

– Düşçü biri değilim. Ya da çok basit düşlerim var. Bir motorla denize açılıp balık tutmak gibi.

– Güzel!

– Hiçbir özelliğim yok. Unutun gitsin.

Salon hayranlıkla, canlanan/somutlaşan kahramanını izliyor.

– Anlat Hilmi, diyor ak saçlı bir kadın.

Yanındaki adam :

– Çok hoş, diye başlayıp bir öyküyü birlikte üretmenin tadından söz ediyor.

– Buraya gelişin çok anlamlı, diyor hoca.

– Rastlantı efendim. (Beni gösteriyor.) Şu gördüğünüz ağbim – kendisini çok sever sayarım – televizyonda filmini izlediğin o buğulu kadın hakkında değişik bir söyleşi olacak, dedi, kırılmasın diye geldim.

– Yine de geldin, buradasın ve öykümüzün bir parçasısın.

– Ben ailemden başka hiçbir şeyin parçası değilim, bu kadar ilgiden de sıkıldım.

– Ne olur konuşalım. Bize kendini anlat. Aşklarını, hayal kırıklıklarını...

– Aşklarımdan size ne?

Hilmi yeniden kapıya yöneldi. Seyirciler üzüntüyle ona baktılar.

– Gitme Hilmi!

– Affedin ağbiler. Gitmek zorundayım. Kendinize daha ilginç birini bulun. İnanın benden öykü möykü yazılmaz. Kahraman filan olmaz.

Arkasına bakmadan, bir salon seyirciye hiç acımadan çıktı gitti. ❁

BERNA DÜRMAZ

Kırmızı Top ve Kirpi

SEN kırmızı topla kirpinin öyküsünü bilmezsin. Bilmezsin de o yüzden uzanır elin kolun ta buralara. Şimdi de sesini satmışsın bir eskiciye. Sabahları bizim sokaktan geçerken senin sesinle bağırıyor artık. Eskiler alırım, eskicii, deyişine bir tatlılık gelmiş. Dün dayanamadım, kapıya çıktım o geçerken.

"Bu yaptığınız olmuyor ama Eskici Bey," dedim.

"Neymiş olmayan abla?" dedi.

Kalakaldım kapıda. Sesini yeniden duymanın beni böyle edeceğini hiç düşünmemiştim. Boğazım kurudu, elim ayağım buz kesti. "Sesiniz," dedim güçlükle, "sesinizi değiştirseniz."

"Neden abla? Mahalledeki arkadaşlar çok güzel olduğunu söylerler."

"Nesi güzel bu titrek sesin."

Yüzü değişti eskicinin.

"Verecek eskin yoksa beni işimden alıkoyma," dedi ve gitti.

Bir şey değil, ben eskiciye acıyorum. Senin sesinin ne kadar dönek olduğunu bilmiyor henüz. Herkes gibi yumuşaklığına ve güvenilirliğine o da kapılmış. Sevgilisine hava atmak için bu sesi kullanırsa görür neler olacağını. Konuşmanın en can alıcı noktasında susup gizseverliği tutar. Bir donukluk, bir umursamazlık başlar sonra. Olmadık yerde öfkeli çıkışı da işin cabası.

Onları görür gibi oluyorum. Eskici sevgilisinin gözlerine bakıp, yeni satın aldığı sesin tüm coşkusuyla, onu ne çok sevdiğini anlatmaya başlar. Yakında bir hurdacı dükkânı açacağını ve o zaman evlenebileceklerini söylemek ister, aynı coşkuyla. Fakat seste beliren isteksizlikten kız şüphelenir. Sorular sorup sıkıştırmaya çalışır, eskici susuyordur. Konuşmak istiyordur da ses çıkmıyordur bir türlü. Zorlayarak söylediği birkaç sözcük de, öylesine söylenmiş sözler etkisini doğurur. Evleneceğimize inanmıyorum, der kız. Eskici sesin tüm yumuşaklığını ve inandırıcılığını kullanarak, evleneceğimizi söyledim ya, demek ister. Fakat bu tümce ikisinin de anlam veremediği bir öfkeyle söylenmiştir. Kız ağlayarak kaçar. Eskici, tüm bu olanlara yeni sesinin neden olduğunu düşünmeyecektir yine de.

Üç gün görünmedi ortalıkta eskici. Camda, kapıda bekledim, başka sokaklardan geçer umuduyla dolaştım durdum. Dördüncü gün geçti. Sesinin tüm albenisiyle şöyle bir bağırdı. Beni kapıda görünce kesti sesini. Başını çevirip uzaklaşmak istedi. Bırakır mıyım.

"Sevgilinle aran bozuldu değil mi?" dedim.

Şaşırdı.

"Nereden bildin abla?" dedi, yanıma gelip.

"Sen şu sesi değiştir," dedim. "Değiştirmezsen bak başına neler gelecek."

Elime yapıştı. "Sen ermişsin abla. Söyle neler gelecek. Hurdacı dükkânı açabilecek miyim? Evlilik görüyor musun, ha, evlilik?"

Elimi zor kurtardım. "Sen önce torbandakileri boşalt," dedim. Neler çıkmadı ki eskicinin torbasından. Fötr şapkan, gri kaşe pantolonun, kareli ceketin...

"Bu eşyaları senden satın alamam."

"Alma abla sana satan yok ki. Verecek eskin var mı sen onu söyle."

"Ona niye böyle söylemedin?"

"Kime?"

"Sesini aldığın adam bana getirmeni istemedi mi bunları?"

"Bırak abla ya, çattık sabah sabah... Sen de benim sesime taktın, ne alması, bu ses benim sesim."

Hiç şaşırmadım böyle demesine. Senin sesini kullananın yalan söyleme alışkanlığı edineceği de açıktı. Eskicinin yanık teninde simsiyah parlayan gözlerine baktım. Belki de masumdu o. Bilmeden girmişti bu işin içine. Ona sesini ve eşyalarını veren adamın amacını bilemezdi. Ama ben biliyorum. Eskicinin bizim sokaktan geçeceğini biliyordun. Senin sesini duyduğumda kapıya çıkacağımı da. Seni hatırlatması için gönderdin fötr şapkanı, ceketini. Sen kırmızı topla kirpinin öyküsünü bilmiyorsun. Eskici de bilmiyor. Hiç kimse bilmiyor bu şehirde. Fotoğrafçılar senin vesikalık fotoğraflarını koyuyor vitrinlerine. Her yeni yapılan apartmana senin ismin veriliyor. Herkese anlatmalı, herkes bilmeli bu öyküyü. Öncelikle eskici bilmeli. Senin sesini kulanmayı bırakır böylece.

Sana kırmızı topla kirpinin öyküsünü anlatan olmadı, değil mi? Anlatmalı. Kirpinin küçük ve kendi halinde dünyası, bir piknik sonrası unutulan kırmızı bir topla altüst olur. Görür görmez vurulur kirpi. Top olup yuvarlanır yanına. Ama kırmızı top...

"Gitmeliyim abla," dedi eskici. Gülmemek için zor tutuyordu kendini.

"Ama öykü..." diyecek oldum.

"Verecek eskin yoksa öyküyü ne yapayım," dedi..

"Bekle o zaman," dedim. Evde elime geçen ne varsa topladım bir çırpıda.

"Bunlar olur mu?"

"Olur abla," deyip cebinden çıkardığı parayı elime tutuşturdu ve gitti. Dinlemedi öyküyü. Hiç kimse dinlemedi. Bütün şehir her gün inadına seni taşıdı durdu kapıma. Karşıki komşum evinin duvarlarını maviye boyadı, inadına. Belediye otobüsleri yol güzergâhını değiştirmiş. Otobüsler evinin önünden geçiyor, inadına. Bütün erkekler bıyık bırakıp sonra bıyıklarını yiyor, inadına. Hiçbiri bilmiyor kırmızı topla kirpinin öyküsünü. Bilmek istemiyor, inadına.

Ama eskici beni sever. Dün senin sesini yaşlı bir kadına satıp başka bir ses almış hurdalıktan. Sevgilisiyle arası düzelmiş. Her gün evdeki eşyalardan birkaçını satıyorum ona. Hurdacı dükkânı açabilmesi için. Öyküyü merak ediyor eskici. "Kırmızı topa ne olmuş abla?" diyor. "Top bu," diyorum, "kirpiye karşı duygularının ne olduğunu ya da duygularının var olup olmadığını kimse bilmiyor. Tek bilinen kirpiyi öldüren suskunluğu."

Bazen kafası karışıyor eskicinin.

"Hayvan bu abla. Nasıl âşık olur topa," diyor.

Kirpinin ve diğer hayvanların yaşamlarından örnekler veriyorum. Hem kirpiyi mecaz olarak düşüneceksin, diyorum.

Yüzüme bakıyor. "Peki, kirpi ne yapmış," diyor.

"Ne yapsın," diyorum, "kırmızı top yuvarlanıp girmiş bir kere hayatına. Ama hep aykırı kalmış o hayatta. Kirpi aşkını bir yük gibi sırtlanmış. Ne bırakabilmiş, ne götürebilmiş onu istediği yerlere."

"Yazık olmuş kirpiye," diyor eskici. Koltuklarımı ve halılarımı yüklüyor getirdiği at arabasına, gidiyor.

Eve çıkıyorum. Odalar bomboş. Satacak hiçbir şey kalmamış. Öykünün sonunu merak edip gelmiyor eskici. Günlerdir pencerede kapıda bekliyorum, yok.

Sen kırmızı topla kirpinin öyküsünü bilmiyorsun.

Bilsen, satmazdın sütçüye gözlerini.

ÇAĞDAŞ YÖNSEMELERE DOĞRU

AYDOĞAN YAVAŞLI

Okur, yalnızca "belirti verme" düzleminde kalan, üst tarafını kendine bırakan romanları, hikâyeleri okuyacak artık.

KLASİK anlatı, görselliği alabildiğine öne çıkaran özelliğiyle anılır. Günümüz anlatı sanatlarında görselliğe ve tabiatıyla betimlemeye şu ya da bu ölçüde yer vermekse – neredeyse – bir tür "zaaf" olarak değerlendirilir.

Görselliğin, betimlemeciliğin öne çıktığı klasik edebiyat döneminde sinema ve fotoğraf gibi sanatlar bugünkü düzeylerinde değillerdi. Bu yüzden (tabii sinemanın düzeyiyle ilintili olarak değil, sözün gelişi "bu yüzden") romancı / hikâyeci, yazdığı romanına / hikâyesine görselliği sağlayacak uzun betimlemeler yaparak girer ve doğrusu romanı roman, hikâyeyi hikâye eden öze ancak sayfalar sonra varırdı. Kim bilir, belki de buna zorunluydu : Roman / hikâye boyunca sürüp gidecek olayların hangi coğrafi ortamda cereyan edeceği / ettiği, yazar için önemliydi. Dolayısıyla okur için de...

Belleğim beni yanıltmıyorsa, "Fakir Baykurt'un *Kaplumbağalar* adlı romanı, olayların geçeceği coğrafyanın uzun uzun betimiyle başlar. Baykurt, kamerasını o coğrafyanın sazlıklarında, bataklıklarında, bayırlarında gezdirir, kimilerine "zum" yapar; sonra sonra arenaya (köye) girer.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'i (ve diğerleri) böyle değil midir? Yazar, Toroslar'ın koyaklarını, koyaklarında cirit atan kurtlarını, kuşlarını, yarpuzların kokularını, yaylalarını öyle uzun uzadıya anlatır ve görselliği öyle ustaca kullanır ki, Toroslar'ı, Çukurova'yı – neredeyse – yaşadığınız bölge kadar iyi tanırsınız.

Roman sanatında klasisizme sıkı sıkıya bağlı kimi yazarların bir eşeğe seksen sayfa boyunca su içirdiği – şakacıktan – söylenir.

Yakın-modern romanda betimin ve görselliğin belki büyük ölçüde kalktığı söylenebilir, ama onun açmazı da başkadır : Uzayıp giden diyaloglar, "felsefe yapma"lar, roman içinde "hikâye harcama"lar, çokbilmişlikler şimdilik aklıma gelenler.

Jack London'ın "Demir Ökçe"sini, Papaz'la sıkı bir tartışmaya giren Ernest'ini burada anımsamak gerek : Sayfalar ve sayfalar boyu kapitalizmi, sömürüyü, dini tartışıp dururlar. Sonuçta okur, okur olmaktan çıkar, taraf olur.

Böyle uzun tartışmalarla, "dikte etmeler"le okuru taraf kılan romanlar bizde de mebzul miktarda bulunur : *Yaban*, *Ankara*, *Sinekli Bakkal*, K. Tahir'in neredeyse tüm romanları... Şuracıkta anımsanıverenler.

Benzer "zaaf"a "mesaj kaygısı"nı baştacı etmiş her türden edebi sanatlarda rastlayabilirsiniz; hikâyede, şiirde, anlatıda... Bu "zaaf"ı, o romanların yazılış dönemlerindeki toplumsal-siyasal altüst oluşlar bir nebze bağışlasa bile bir "üstdu-

ruş" da demek olan sanat / sanatsallık, eleyip geçiyor.

Orhan Kemal'in bugün artık okunmadığı gerçeğini ben buna bağlıyorum. Ne ki, çok satan / çok okunan yazarlar için de, "Çünkü mesaj kaygısı taşımıyorlar!" demiyorum. Kuşkusuz, her sanat yapıtı bir yapıntı olmasına yapıntıdır; kurgulanmış, tasarlanmış bir "şey"dir ve kendi dışında (da) başka "şey"leri imler; yaşanmışları, yaşanmamışları, yaşanacakları, olası yaşamları, olanaksızları... Ama bir sanat yapıtı, hiçbir zaman ders kitabına benzememeli. Bilindiği gibi, ders kitapları, kendi gerçeklerini dikte eder, buyurgandır. Sanat yapıtı ise "gerçek"e gitmesi olası sayısız yolu estetize eder, buyurgan değil, demokrattır. Buyurgan olan, her yeri / yanı doldurma savındadır. Sanat, kendini, açtığı boşluklarda var eder.

Biri, "Bu merdivenlerden ağır ağır çıkacaksın," derken diğeri, "Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden," diyerek "verili şey"lerden hareket eder, "başka şey"leri imler.

Peki, bugün olayların geçeceği ortamı betimleyen, görselliği bir televizyon kamerası kertesinde kullananan ya da semantiğin öne çıkarıldığı romanlar, hikâyeler yazılmamalı mı?

Kendi payıma ben, her şeyin kendi tanımına uygun olmasını isterim. Okuduğum romanda ya da hikâyede işe yaramayacak bir sürü ayrıntıyla uğraşmak, boğuşmak istemem. Çehov'un dediği gibi : "Bir tüfekten söz edilmişse o tüfek mutlaka patlatılmalıdır."

Hele ki okuyucusunu bir çeşit Filistin gerilla kampı üyesi gibi gören romancılara ve romanlara katlanamıyorum. Roman ile Victor Serge'in "Militana Öğütler"i arasında gidip gelmemeliyim.

Marquez'in *Albaya Kimseden Mektup Yok* adlı hikâyesini okuyanlar anımsayacaklardır : Albay, sabah erkenden kalkar; redingotlarını, rugan ayakkabılarını giyer, iki dirhem bir çekirdekken ve tam da kapıdan çıkmak üzereyken hasta karısı yattığı yerden, "Bu sabah çok şıksın, yoksa bir cenazeye mi gidiyorsun?" diye sorar. Albay'ın yanıtına dikkat edin şimdi : "Tabii... Baksana, kasabamızda ne zamandır eceliyle ölen ilk insan!"

Okur olarak hemencecik o kasabada uzun bir zamandır insanların eceli gelmeden şu ya da bu nedenle öldüklerini, yani bir kargaşanın olduğunu çıkarsıyorsunuz.

Hep düşünmüşümdür : Marquez, adı geçen hikâyesine, "O zamanlar bu kasabada sürekli bir terör ortamı vardı; insanlar güpegündüz kaçırılıyor, öldürülüyor ve cesetleri çarşı ortasına bırakılıveriyordu," diyerek neden başlamamış, diye.

Bilen bilir : Marquez'i Marquez yapan, anlatıda yarattığı boşluklardır. Umberto Eco'yu tanıtlamak istercesine : "İroni, belirtisini tanıyabilen bir toplumda dilin zaferi haline gelebilir."

Okur, yalnızca "belirti verme" düzleminde kalan, üst tarafını kendine bırakan romanları, hikâyeleri okuyacak artık.

Görünen o!

"Adam Öykü"nün doğrusu, kusurları...

"ADAM ÖYKÜ"nün geçen "12, Eylül-Ekim" sayısı bilindiği gibi "Kısa Kısa Öykü" özel sayısı olarak hazırlanmıştı. Öykünün bir alt türü olarak alınabilecek olan *kısa kısa öykü*, bir dergide ilk kez bu denli kapsamlı biçimde alınıyordu. Kısa kısa öykü için bugüne dek bir özel sayı ya da özel bölüm hazırlanması bir yana, yazılmış bir tek yazıya bile rastlamak olanaksızdır.

Kısa kısa öyküyü bir özel sayı oylumunda aldığı için, "Adam Öykü"nün bu sayısı üstüne çeşitli tartışmalar da yapıldı. Bizde düşünceleri yazılı dile getirme alışkanlığının yetersizliği düşünülünce, yapılan tartışmaların çoğunun sözlü oluşuna denecek yok.

Adamakıllı bir eleştiri Enis Batur'dan geldi. "Cumhuriyet" gazetesinin "Kültür" sayfalırının sürekli okurlarının dikkatinden kaçmamış olmalı Enis Batur'un yazısı. "Öykü, Öykümsü, Öykücük" adlı yazı, 12 Ekim Pazar günü yayımlandı.

"Dergilerde Öykü" köşesinde bütün boyutlarını değerlendirmenin olanaksız olduğu bu yazıya değinmemek olmayacaktı. Enis Batur'un yazısı, kısa kısa öykü üstüne bir gazete yazısında açılabilecek bütün tartışma kapılarını açıyor.

Eleştirilere en duyarlı, en hoşgörülü, kendi dünyası içinde yaşamaya en gönüllü dergi olan "Adam Öykü" için hiçbir şeyin şaşırtıcı olmayacağını düşünüyorum. Oysa Enis Batur'un yazısının "Adam Öykü" için bile şaşırtıcı yanları var.

İlkin, Enis Batur'un yazısının hırpalayıcı olduğunu düşünüyorum. Oysa hiçbir zaman dövmeye koşullu bir yazar değildir Enis Batur. Belki bir zamanlar epeyce hırpalanmış, ama şaşırtıcı ölçüde dirençli çıkmış bir yazar olduğundan, başkalarını hırpalama, yıpratma gibi güdülerden büsbütün arıktır onun tutumu. Üstelik tepenizde durur gibidir, ama aslında kollayıcı, yardımsever ve belki inanılması güç gelebilir ama, alçakgönüllü bir edebiyat adamıdır. Kendi payıma, ona güvenimi sarsacak hiçbir olumsuzluğa rastlamadım.

Öyleyse "Adam Öykü"nün "Kısa Kısa Öykü" özel sayısına karşı niçin horgörülü görünmektedir? (Öyle değilse bile, öyle görünmektedir...) Sanırım "Adam Öykü"yü anlayamadığı için...

Kısa kısa öykü üstüne belli ki oluşmuş düşünceleri vardır; var olabilir, şu var ki onun bu düşüncelerinin "Adam Öykü"nün benimsedikleriyle aynı olmadığı anlaşılıyor. "Adam Öykü"nün kendince ilkelerinin de Enis Batur'un beklentileriyle örtüşmediği görülüyor.

Enis Batur, "Adam Öykü"nün "Kısa Kısa Öykü" özel sayısı "doğurgan, düşündürücü, ama tehlikeli bir sayı – tehlikesiyse, konuyu kuşatmanın güçlüğünden, etrafında kaçınılmaz olarak dolaştığı 'kavram kargaşası' sorunundan kaynaklanıyor," diyor.

Niçin "doğurgan" olduğuna yeterince açıklık getirmiyor. Yeni tartışmalara yol açabileceğini söylüyorsa, "Adam Öykü"nün asıl beklediği de budur.

"Adam Öykü"nün asıl amacı tartışma olduğu için, Enis Batur'un, "kısa kısa öykü" için, "bir tanım sunamıyor" demesi de anlamlı değil.

İlkin, "Adam Öykü"nün kısa kısa öykü için bir tanım sunması neredeyse olanaksız bir iş. Böyle bir tanımı değil biz (biz kısa kısa öykü üstüne ne kadar düşünmüşüz ki?), türle en çok haşır neşir olan Amerikan ve İngiliz öykücüleri ve eleştirmenleri de sunamıyor.

Sayılamayacak çoklukta belirsizlikler içinde kendini var eden kısa kısa öykü, belirgin bir tanım aramıyor da.

İkincisi, "Adam Öykü" böyle bir tanım sunamıyor değil, *sunmuyor*. Hemen hiçbir konuda tanımlar getirmeye, sorunlara köşeli karşılıklar ortaya atmaya gönül indiren bir dergi olmamaya çoktan karar verdi "Adam Öykü". Ondan bunun tersine davranmasını beklemek, hem durduk yerde "Adam Öykü"ye hiç de gönüllü olmadığı misyonlar yüklemek olur, hem de ona haksızlık etmek...

Enis Batur'un "Kısa Kısa Öykü" özel sayısında gördüğü eksikleri (ya da kusurları) sıralamaya çalışalım :

– Birbirleriyle çelişen yaklaşımlar, dahası birbirleriyle uyumsuz örnekler peş peşe geliyor...

– Öyküler, öykücükler, öykümsüler bir yanda; onlarla hısım-akraba ilişkisini kotardığı söylenebilecek metinler bir adım ötede; onlarla aynı çizgiye oturtulması yanlış olan düzyazı şiirler ve özdeyiş kapsamına girebilecek tümce-metinler, bambaşka bir yanda...

– Bütün malzemeyi sunarken, kuramsal düzlemde yeterince çözümleyici katkı getirememiş olması gibi bir handikapı var...

– Kafa karışıklığını artırabilir kaygısını yabana atmamak gerekiyor...

– Hiç değilse "öykü"nün iyi kötü çerçevelenmiş olduğu ileri sürülecektir, ki bu konuda bile iyimser olunamaz...

– Yeniliklerden kaynaklanan ölçüleri ele alırken de yanlış yapılmıştır. Sözgelimi Kafka'nın, Buzzati'nin ya da Cortazar'ın kısa kısa öyküleri ile Ponge'un ya da Max Jacob'un düzyazı şiirleri arasında ortaklıktan çok ayrılık bulunduğunu apaçık belirtmek daha sağlıklı olmaz mıydı?..

– Kısa kısa öykü biçimlerini farklılaştırmayı savsaklarsak, özellikle yeni yazarları, yazar adaylarını belirsizlikten destek alan tavırlara sürükleriz, diye korkuyor insan...

Enis Batur'un, "Adam Öykü"nün dergicilik anlayışını, konulara, sorunlara yaklaşım biçimini anlayamadığını bu bir dizi saptamasından çıkarıyorum. Sözgelimi, "birbirleriyle çelişen yaklaşımlar"ı "Kısa Kısa Öykü" özel sayısında bir arada sunmaktan daha anlaşılır bir tutum düşünemiyorum. Dahası, bu arada "birbirleriyle uyumsuz örneklerin peş peşe gelmesi" de öyle... Her biri birbirlerinden ayrı olarak "kısa kısa öykü" olarak nitelenebilecek, ama bazıları birbirleriyle hısım-akraba olan, öteki bazıları birbirleriyle bağdaştırılması olanaksız metinler, konunun taşıdığı belirsizlik nedeniyle bir arada, rengârenk bir kısa kısa öykü yelpazesi yaratacak biçimde sunulacaktı elbette.

Üstelik bu araya düzyazı şiir olarak nitelenebilecek metinler de girecekti. Örnekse, Ali Cengizkan'ın düzyazı şiirleri. İlginç bir serüveni de oldu bu metinlerin. Ali Cengizkan düzyazı şiirlerinin hem "Adam Öykü"de yayımlanmasını özellikle istedi, hem de bu metinlerin öykü olarak anlaşılmamasını beklediğini de belirtti. "Adam Öykü" bilindiği gibi öykü dışında hiçbir şeye yer vermiyor sayfalarında. Bunu Ali Cengizkan da biliyordu, ama gene de o metinlerinin "Adam Öykü"de yayımlanmasını istiyordu. Demek ki iki ayrı yazınsal düzeyi aynı düzlemde anlamlandırma olasılığı ortaya çıkabiliyor... Öte yandan, kısa kısa öyküyü şiirin ardı sıra gören pek çok düşünceye, çözümlemeye de bu sayının yazıları ve soruşturmaları arasında yer verilmiş değil mi?

Ya da "özdeyiş" olarak da nitelenebilecek metinler. Örnekse, Cortázar'dan örnekler arasında, iki satırlık bir tek tümceden oluşan bir metin de var. Şimdi bu metin bir metin, şiir ya da öykü sayılabilir mi! Bunu ben de bilmiyorum. Ama Cortázar'a da sözüm yok : o buna *öykü* demiş! "Adam Öykü" de kısa kısa öykü örneği olarak onu okurlarına niçin sunmasın?..

Doğrusu, bu değiniyi yazdığım şu sırada, Enis Batur'un yukarda sıraladığım saptamalarını tek tek değerlendiremeyeceğimi görüyorum. Hem "Adam Öykü"nün baskıya

yetiştirilmesi gerekiyor, hem de yeterince uzattığımı düşünüyorum. Üstelik asıl yapmam gerekenin, anlamlı olduğuna hiçbir zaman inanmadığım biçimde, bir eleştiriye yanıt niteliğinde bir başka eleştiri yazmak değil de, kısa kısa öykü üstüne kuramsal düzeyde bir inceleme olduğunu da biliyorum. Enis Batur'un getirdiği tartışma başlıkları üstünde ancak orada adamakıllı durulabilir. "Yeniliklerden kaynaklanan ölçülerin" nasıl ayırt edilmesi gerektiği gibi sorunlar da sanırım ancak orada çözülebilir.

Ama son bir değini : Bu sayının "kafa karışıklığını artırabileceği" ya da "yeni yazar adaylarını belirsizlikten destek alan tavırlara sürükleyebileceği" endişeleri haklıdır, ama doğru değildir. Çünkü artık edebiyatı seçip yazarlığa soyunanlardan, kafa karışıklıklarını kendilerinin çözmelerini, belirsizlikten destek alan tavırlara kapılmamayı öğrenmelerini bekleme hakkımız yok mu?.. "Adam Öykü"nün gençlere yazarlık yolunda nasıl bir desteği olabilir ki? Ya da onları nasıl yanlış yönlendirebilir?.. Nasıl yazar olunur ki?..

Bir Borges yazısı

JORGE Luis Borges'in Türkçede çok sayıda okuru var. Pek çok kitabı çevrildi. Sanırım genç öykücülerimizi etkileyen bir kurmaca biçimi de taşımış oldu Borges.

"Kuram" dergisinin 14. sayısında (Mayıs 1997), Alastair Reid'in "Neruda ve Borges" adlı yazısı Borges'in kurmaca dünyasına ilgi çekici yaklaşımlar getiriyor. Reid, kendisine de Borges'i okuması için büyük baskı yapıldığından söz ediyor. Doğrusu Borges meraklılarının bizde de benzer bir baskı uyguladığı söylenebilir.

Reid, Borges'in okur üstünde sarsıcı bir etki yaptığını belirtiyor. "Borges'in öyküleri, okurda bir tür baş dönmesine, bardak kırmak ya da tren kaçırmak gibi uğursuz, küçük olaylara yol açabilecek tekinsiz bir gecikmişlik etkisine yol açar," diyor. (Aynı tümcede "uğursuz" ve "tekinsiz" sözcülerinin birlikte kullanılmasında bir yanlışlık olup olmadığını, "Adam Öykü"nün üretken çevirmenlerinden Deniz Hakyemez'e de sanırım sormak gerekiyor.)

Neruda ile Borges'in, İspanyolca konuşulan Amerika ülkelerinin "temel yazarları" olduklarını saptayan Reid, oysa iki yazarın birbirlerinden çok farklı olduklarını söylüyor.

Borges ülkemizin özenli edebiyat okurları arasında da "bir virüs hızıyla yayıldı"; etkisini hâlâ sürdürüyor. Bu etkilenme zincirinin bir moda zinciri olmaktan çıkıp, bilinçle kavranan bir alış verişe dönüşmesi... Asıl aradığımız bu... Belki en iyisini Borges kedisi şöyle anlatıyor : "Aslında her yazar kendi öncüllerini yaratır. Yapıtları, geçmişle ilgili anlayışımızı değiştirdiği gibi geleceği de değiştirecektir."

Öyküseverler Reid'in yazısını da severek okuyacaklardır. Yazı, "Kuram"ın gelecek sayısında sürecekmiş. Bu arada, "Kuram"ın ne denli önemli, değerli bir dergi olduğundan haberiniz var mı?..

"Virgül"ün başına gelen

DOĞRU dürüst bir kitap dergisinin yayımlanamayışının nedeni olmalı. Yıllar önce bazı girişimler oldu. Uzun soluklu olanları da çıktı aralarından. Gelgelelim, hep bir yere

kadar oldu kitap dergilerinin serüvenleri. Başladığında da bir gün son bulacak serüvenlerdi sanki – sonları başından belli. En uzun ömürlüsü de "Cumhuriyet-Kitap" dergisi. Onun da oldukça sınırlı bir çevreni olduğu görülüyor.

Elbette kimsenin kusuru yok bu durumda. Gerçi yayımlanan kitap çeşidinde büyük bir zenginlik olduğu kuşkusuz; gitgide çoğalıyor da. Ne ki, okur sayısında aynı ölçüde çoğalma olmayınca, tek tek kitapların satışı gene bin-iki bin dolayında kalıyor.

Sözgelimi, öykü kitaplarına yayıncıların ilgisi neredeyse ölmüştü, ancak şimdilerde canlanmaya başladı. ("Adam Öykü"nün de bu gelişmede kendince bir katkısı var mı acaba?) Öykü kitabı yayımlamak zor; öykü kitaplarına okur bulmak zor; dergilerde öyküye yeterince destek çıkılmıyor... Bu durumda kitap dergisi nasıl yayımlanacak, yaşamasına yetecek sayıda sürekli okuru nasıl bulacak?

Neyse ki şimdi "Virgül" yayımlanmaya başladı. Yayın yönetmeni Orhan Koçak kitabı ve kitapların dünyasını en iyi bilenlerden. Demek ki "Virgül" emin ellerde. Bir tek şundan korkulabilir : Orhan Koçak kendi düşünsel düzeyine ve beğenilerine uygun düşen bir düzey aranışına girerse, "Virgül"ün dünyasını da sınırlamış olur. Oysa gencecik okurları kitaba yönlendiren bir işlevi olmalı "Virgül"ün.

"Adam Öykü" kendini öykü edebiyatıyla ilgili her şeyden sorumlu tuttuğuna göre, bir de "Virgül"ün ilk sayısında öyküye ne ölçüde yer verildiğine bakalım. Düş kırıklığımızı yaşayalım... Yetmiş iki sayfalık, oldukça geniş sayılabilecek oylumu içinde, bir tek öykü kitabı girebilmiş "Virgül"e : Münir Göle'nin *Yansılar Kitabı* (Afa Yayınları, 1997). Bir başka öykü kitabından söz edilmiyor.

Bu sayıda Sırma Köksal'ın Nahid Sırrı Örik için yazdığı "Yenilişin Yazarı" adlı yazısında da Nahid Sırrı'nın öykü kitaplarından söz edilmiyor. Oysa Oğlak Yayınları bütün öykülerini iki kitapta daha yeni toplamışken, hiç değilse anımsatılabilir, bir küçük gönderme yapılabilirdi.

"Virgül" gücenmesin, Nahid Sırrı'yı anımsamakla, anımsatmakla iyi ediyor ama, bu kez de öykülerini unutarak...

İki dergi

"ÜTOPİYA"nın 3. sayısı. Logosunun altında, "Mevsimlik Hayatbilgisi Kitabı" yazıyor. "Sunu" yazısında, derginin "kendi halinde" yayınını sürdürdüğü belirtiliyor. Ben de "kendi halinde" eski bir okur olarak, bu tür nitemlerin, çağrıştırılmaya çalışıldığı gibi, alçakgönüllülüğü değil, tam tersine, oldukça savlı olduğunu düşünürüm.

Bir dergi kendini, "kendi halinde bir dergi" olarak mı sunuyor, aslında hiç de kendi halinde bir dergi olmadığını çıkarırım bundan. Bence "Ütopiya" da, onunla birlikte adını anmak istediğim "Hayalet Gemi" de kendilerince savlı dergiler.

Üstelik ikisi de öyküye epeyce yer veriyor. Özellikle "Hayalet Gemi". Örnekse, Faruk Ulay'ın "Uç Nokta" adlı bir kısa öyküsü var son (38) sayısında. Ancak öykü olarak nitelenebilecek bir metin. Gençlerin öyküyü ne denli sorun ettikleri de görülüyor bu dergilerden. Sanki kapalı bir dolaşım içinde yayımlanan dergiler gibi görünmelerine karşın, düpedüz çok satmayı, çok okunmayı amaçladıkları belli.

Gene dil ve yazım yanlışları, yazınsal dil kavrayışındaki eksiklikler, öyküye kestirmeden ulaşma çabaları...

Erdal Öz'ün haklı tepkisi

ERDAL Öz, "Varlık" dergisine genç öykü yazarlarının gönderdiklergi öyküleri değerlendirirken, enikonu öfkeli görünüyor. Derginin "Ustaların Seçtikleri" köşesine gönderilen öykülerin hiçbirini beğenmemiş. Bir tekini bile bir edebiyat dergisinde yayımlanmaya değer görmemiş. "Varlık" dergisinin yöneticilerine, gene de yayımlamakta ısrar ederlerse, bir iki öykü öneriyor.

Erdal Öz'ü bu denli kızdıran ne?

Genç öykü yazarlarının Türkçenin doğru, hadi diyelim, adam gibi kullanımına karşı duyarsızlıkları, yazınsal dilden habersiz oluşları, bu arada elbette yapılan pek çok dil yanlışı, özentili dil kuruluşları...

Sanırım çoğumuz Erdal Öz kadar açık sözlü değiliz. "Adam Öykü"nün bu sayısındaki "Erdal Öz ile Dünden Bugüne" konuşmasında da görülüyor bu. "Hayalet Gemi" ya da "Ütopiya" dergilerinde yayımlanan öykülerin çoğu da aynı eksiklikleri taşımıyor mu?

Bir de "Adam Öykü"ye gönderilen yüzlerce öykü var. Derginin düşüncelerini bekleyen, eleştiri isteyen, yayımlanmasını dileyen mektuplar, telefonlar... Gönderilen yüzlerce, sanırın bugüne dek bini aşan sayıda öykü. Doğrusu, yazınsal düzeyleri bakımından gençlerde öykünün şiirin önünde olduğunu görüyorum. Dergilere gönderilen şiirler öykülerin ortalamasının altında görünüyor. Öykü yazarları, düzyazının ürkütücü ve kendini denetime zorlayıcı özelliği yüzünden mi, daha dikkatli davranıyorlar. Gene de asıl sorun dil. Öncelikle Türkçenin olanaklarının farkında değil pek çok genç yazar. Kendi dillerini iyi ve yanlışsız kullanamadıklarını söylemek haksızlık etmek olmaz.

Öykü sınırları zorluyor

Şimdi de "Çağdaş Türk Dili" dergisi öyküyü doruğa çıkarmış. Son sayısını (113/114/115) baştan sona "Öykü Özel Sayısı" olarak hazırlamış. Yaklaşık 200 sayfalık bir özel sayı. Öykü üstüne 7 yazı, 18 soruşturma yanıtı, 33 öykü, tam 40 yazar... Öyküye bir saygı geçiti.

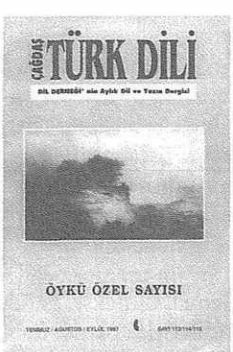

Bu özel sayının da şu yanı ister istemez dikkat çekiyor : Her derginin kendine özgü bir dünyası, bu dünyayla kendini bir arada gören yazarları, çevresi, onların da kendilerine göre öykü – ya da yazı – dünyaları var. Dahası, aynı çevreden yazarlar birbirlerinden de güç alıyorlar sanki.

Sözgelimi, "Çağdaş Türk Dili"nin "Öykü Özel Sayısı"nda yer alan kırk yazardan, iki yıl boyunca "Adam Öykü"de de yer alanların sayısı yalnızca 5!

Demek ki "Çağdaş Türk Dili"nin yazar çevresiyle "Adam Öykü"de yayımlanan yazarların yalnızca yüzde 12'si çakışıyor...

Şaşırtıcı bir durum mu? Elbette değil. Sonunda, edebiyat üstüne düşünceleri, yaklaşımları, yaptıkları seçimler yüzünden yazarlar da belli dergilere yöneliyor, kendilerini belli dergilere daha yakın hissediyorlar. Üstelik bir de dergileri yayımlayanların beğenileri, yaptıkları seçimler var. Enikonu öznellik taşıyan bu farklı düzeylerde de farklı yazarların tutunmaları şaşırtıcı olmamalı.

◆ SEMİH GÜMÜŞ

BU SAYININ YAZARLARI

Abidin Dino (1913-1993) İstanbul'da doğdu. Resim çalışmalarına küçük yaşta ağabeyi Arif Dino gözetiminde başladı. Ressamlığının yanı sıra, sinemacı ve yazar kişiliğiyle de tanındı. Başta Nâzım Hikmet olmak üzere, yerli-yabancı birçok şair ve yazarın kitaplarını resimledi. Yayımlanmasının hemen ardından toplatılan *Kel* ve Güzin Dino tarafından notları içinde bulunan *Verese* oyunları, *Verese-Kel* adıyla Adam Yayınları'nca yayımlandı (1996).

Demir Özlü (1935) "Adam Öykü"de en çok yayımlanan yazar. Türkiye'de geçirdiği uzun yaz tatilinden sonra, şimdilerde gene Stockholm'de.

Metin Demirtaş (1938) şiirsel masallarını sürdürüyor. Hem çocuklar, hem büyükler için. "Karga ile Tilki"den sonra, bu kez de "Soytarı Şairle Garip Çoban"ın masalı...

M. Sadık Aslankara (1948) üretkenliğini sürdürüyor. Bu kez Feride Çiçekoğlu için, olumlu ve olumsuz yargılarını birlikte temellendirdiği bir yazısıyla. Nesnel bir tutum örneği. Yargılarına katılmak ya da katılmamak okurların işi.

Feridun Andaç (1954) adı bu kez şaşırtıcı biçimde geliyor "Adam Öykü" sayfalarına. Eleştirinin çalışkan adı, bu kez yayımlanan ilk öyküsüyle...

Tarık Günersel'in (1953) kendine özgü bir şiiri olduğunu meraklıları bilir. İki sayıdır bu kez "Adam Öykü"de kısa kısa öykülerini yayımlıyor.

Aydoğan Yavaşlı (1955) öykücülüğün yanı sıra eleştirel denemelerini de sürdürüyor. Yayımlanan son kitabı çocuklara ve gençlere yönelik öykü kitabı "Ne Alaka?".

Tacim Çiçek bir Anadolu kasabasında yaşadığı için kendini gösterememenin sıkıntılarını yaşıyor. "Adam Öykü"nün, kendisine gönderilen öyküleri değerlendirdiğini, öyküleri kimlerin gönderdiğine bakmadığını açık yüreklilikle belirtebiliriz.

Saliha Yadigâr çalışkan bir genç öykücü. Onun da kapıları zorladıkça açacağı belli.

Berna Durmaz'ın yayımlanan ilk öyküsü "Kırmızı Top ve Kirpi". "Adam Öykü"nün gelecek sayılarında başka öykülerine rastlanabilir.

Kışa girerken
ADAM YAYINLARI

Memet Fuat anılarını yazdı: *Gölgede Kalan Yıllar.* 1920'lerden 1950'lere çocukluk, ilkgençlik, yazarlığa giriş anıları... Sevginin egemen olduğu bir dünya... Fotoğraflı, birinci ve üçüncü hamur kâğıda basılı • Araştıran, aydınlatan, yol gösteren yapıtlarıyla **Server Tanilli** de ADAM Yayınları'nda... iki yeni kitabıyla: *Yaratıcı Aklın Sentezi: FELSEFEYE GİRİŞ; Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, 19. Yüzyıl: İLERLEMENİN ÇELİŞMELERİ,* 5. cilt • Toplu yapıtları ADAM'da yayımlanan **Yaşar Kemal**'den bu kez bir çeviri: **Albert Vidalie**'den *Ayışığı Kuyumcuları.* Thilda Kemal'le birlikte çevirdikleri çok güzel bir roman • **Fakir Baykurt**'un dokuz büyük romanı da ADAM Yayınları arasındaki yerini aldı: *Kaplumbağalar; Yılanların Öcü; Amerikan Sargısı; Onuncu Köy; Tırpan; Yarım Ekmek; Kara Ahmet Destanı; Köygöçüren; Irazca'nın Dirliği...* köy romanından unutulmaz tatlar • **Aziz Nesin**'in ADAM Yayınları'ndaki bütün yapıtlarına yeni bir öykü kitabı eklendi. Kitapta hiç yayımlanmamış öyküler yer alıyor: *Gözünüz Aydın Efendim* • Toplu şiirleri ADAM'da yayımlanan **Salâh Birsel**'in son yayımladığı üç şiir kitabı: *Baş ve Ayak; Varduman; Sevdim Seni Ey İnsan* • Ülkemizde eğitim konusunun irdelendiği son günlerde ADAM, **Zehra İpşiroğlu**'nun yeni kitabı *Eğitim'de Yeni Arayışlar*'ı da yayınları arasında sunuyor • Toplu şiirleri ve denemeleri ADAM'da yayımlanan **Ataol Behramoğlu**'ndan iki deneme kitabı: *Mekanik Gözyaşları; Nâzım'a Bir Güz Çelengi* • Ve toplu şiirleri ADAM'da yayımlanan **Refik Durbaş**'tan bir şiir kitabı, *Düşler Şairi* ve bir deneme kitabı, *Yasemin ve Martı* • Fethi Naci'nin "... yazdığı her romanı merakla bekleyeceğim..." dediği **Kaan Arslanoğlu** ADAM Yayınları'nda. İlk yayımlanacak iki kitabı *Kişilikler; Devrimciler* • **Mabeyinci Pavlos**'un şiirlerinin yer aldığı *Altın Yağmur* Samih Rifat'ın güzel çevirisiyle ADAM'da • ADAM Yayınları Türk şiirinin büyük ustalarını en güzel ürünleri, şiir üstüne düşünceleri, yaşamlarıyla yansıtan bir diziye başladı: *Seçme Şiirler.* Kimler yok ki... Şimdilik on iki kitap: **Nâzım Hikmet, Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday, Cahit Külebi, İlhan Berk, Salâh Birsel, Özdemir Asaf, Sabri Altınel, Edip Cansever, Ataol Behramoğlu, Refik Durbaş.** Sevdiğiniz şairler en sevilen şiirleriyle artık cebinizde • Ve **Nâzım Hikmet**'in Piraye'ye yazdığı bütün mektupları. İki cilt. *Piraye'ye Mektuplar* yakında çıkıyor.

... ve 680 değerli kitap

değerli kitaplar yayımlar.

Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

ADAM öykü

Geçen sayının (eylül ekim 12) içindekiler
Kısa kısa öykü özel sayısı

öykü Oscar Wilde • Franz Kafka • Ernest Hemingway • Jorge Luis Borges • Dino Buzzati • Raymond Carver • Eduardo Galeano • Sait Faik • Vüs'at O. Bener • Oktay Akbal • Bilge Karasu • Sevim Burak • Ferit Edgü • Tezer Özlü • Necati Tosuner • Hulki Aktunç • Nedim Gürsel • Mehmet Zaman Saçlıoğlu • Yusuf Eradam • Tarık Günersel • Ali Cengizkan • Hürriyet Yaşar • Murat Yalçın • Ayşegül Gürdal • Taner Karakoç • Almıla Özdek • Max Jacob • Villiers De L'Ilsle Adam • Francis Ponge • Michel Leiris • Macedonio Fernandez • Max Aub • Julio Cortázar • Gomez de la Serra • Augusto Monterroso • György Spiro • Robert Coover • H. E. Francis • Robert Kelly • Stuart Dybek • Barbara L. Greenberg • Brian Aldiss • Bobbie Ann Mason • Jayne Anne Phillips • Toni Cade Bambana • Marilyn Krysel • Renata Seller • Louise Erdrien • Anne Tyler • William Gaddis • Nikos Hulyaras • Rea Galanaki • Niki Reveka Papayorgiu

yazılar Yurdanur Salman-Deniz Hakyemez • Uğur Kökden • Orhan Duru • Ferit Edgü • Necati Tosuner • Nedret Tanyolaç Öztokat • Charles Baxter • Robert Shapard • *Gelenek* • *Yeni Bir Yazınsal Türe Doğru* • *Atlambaçlar, Kapanlar ve Patlangaçlar* • *Uygulamadan Örnekler*

600.000 LİRA (KDV dahil

ISSN 1300-7556